

Bieguny wzrostu województwa opolskiego

badanie realizowane w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna
2014-2020 na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

Wykonawca:

Instytut Rozwoju Miast oraz
GEOPROFIT Wojciech Dziemianowicz

Kraków-Warszawa, grudzień 2016

Praca zbiorowa pod redakcją:

dr hab. Wojciecha Dziemianowicza i dr Anny Dąbrowskiej

Zespół autorski:

Jan Charkiewicz

dr Anna Dąbrowska

Paweł Dembiński

dr hab. Wojciech Dziemianowicz

dr Karol Janas

dr Wojciech Jarczewski

Agnieszka Laskowska

dr Julita Łukomska

Agnieszka Mucha

Łukasz Sykała

Agnieszka Świgost

Współpraca:

Dominik Lelonek

Urszula Nikitin

Jakub Tarnacki

Wojciech Waclawik (opracowanie map)

Spis treści

SPIS TREŚCI	3
WYKAZ SKRÓTÓW	6
STRESZCZENIE RAPORTU	7
1. BIEGUNY WZROSTU W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM – WPROWADZENIE	13
2. METODYKA BADANIA	15
3. POTENCJAŁY WZROSTU I BARIERY ROZWOJOWE BADANYCH MIAST	20
3.1. POTENCJAŁY WZROSTU GŁÓWNYCH MIAST WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	21
3.1.1. Korzystne położenie/dostępność komunikacyjna	24
3.1.2. Potencjał akademicki Opola	27
3.1.3. Atrakcyjność inwestycyjna	29
3.1.4. Potencjał przemysłowy miast	33
3.1.5. Dobra kondycja finansów publicznych samorządów	36
3.1.6. Atrakcyjność turystyczna	39
3.2. BARIERY ROZWOJOWE GŁÓWNYCH MIAST WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	41
3.2.1. Depopulacja i starzenie się społeczeństwa	44
3.2.2. Problemy rynku pracy	48
3.2.3. Niski poziom kapitału społecznego	52
4. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE BADANYCH MIAST Z ICH OTOCZENIEM	58
4.1. MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM	58
4.1.1. Aglomeracja Opolska	58
4.1.2. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych	60
4.2. POWIĄZANIA W ZAKRESIE RYNKU PRACY (DOJAZDY DO PRACY)	61
4.2.1. Dojazdy do pracy do Opola	65
4.2.2. Dojazdy do pracy do Kędzierzyna-Koźła	67
4.2.3. Dojazdy do pracy do Nysy	69
4.2.4. Dojazdy do pracy do Brzegu	71
4.2.5. Dojazdy do pracy do Kluczborka	72
4.3. POWIĄZANIA W ZAKRESIE EDUKACJI (DOJAZDY UCZNIÓW DO SZKÓŁ)	74
4.3.1. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Opolu	74
4.3.2. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Kędzierzynie-Koźlu	76
4.3.3. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Nysie	78
4.3.4. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Brzegu	79
4.3.5. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Kluczborku	80
4.4. SKALA I ZASIĘG PROCESU SUBURBANIZACJI	82
4.4.1. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Opola	84
4.4.2. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Kędzierzyna-Koźła	86
4.4.3. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Nysy	88
4.4.4. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Brzegu	89
4.4.5. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Kluczborka	90
4.5. PRZEPŁYWY FINANSOWE	92
4.5.1. Przepływy finansowe między Opolem i innymi gminami	96

4.5.2.	Przepływy finansowe między Kędzierzynem-Koźlem i innymi gminami.....	97
4.5.3.	Przepływy finansowe między Nysą i innymi gminami.....	98
4.5.4.	Przepływy finansowe między Brzegiem i innymi gminami.....	99
4.5.5.	Przepływy finansowe między Kluczborkiem i innymi gminami	99
4.6.	WSPÓŁPRACA MIEJSKO-WIEJSKA.....	100
4.7.	POZOSTAŁE POWIĄZANIA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE	102
4.7.1.	Powiązania w zakresie handlu	102
4.7.2.	Powiązania w zakresie szkolnictwa wyższego	103
4.7.3.	Powiązania w zakresie usług kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	103
4.7.4.	Powiązania w zakresie usług ochrony zdrowia	105
4.7.5.	Powiązania w zakresie usług administracyjnych	105
4.8.	SIŁA I CHARAKTER ODDZIAŁYWANIA BADANYCH MIAST NA OTOCZENIE.....	105
5.	INTERWENCJA PUBLICZNA W GŁÓWNYCH MIASTACH WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	108
5.1.	CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA	108
5.2.	OPOLE ORAZ OŚRODKI SUBREGIONALNE	113
5.2.1.	Projekty zrealizowane na terenie badanych jednostek.....	113
5.2.2.	Projekty zrealizowane przez beneficjentów z badanych jednostek.....	115
5.3.	TEMATYKA PROJEKTÓW	117
5.4.	BENEFICJENCI PROJEKTÓW.....	121
5.5.	PROJEKTY BIZNESOWE	123
5.6.	PROJEKTY INNOWACYJNE	126
6.	POWIĄZANIA MIĘDZYNARODOWE MIAST WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	130
6.1.	MIASTA PARTNERSKIE.....	131
6.2.	WSPÓŁPRACA UCZELNIANA.....	132
6.3.	WSPÓŁPRACA W SFERZE KULTURY	133
6.4.	RELACJE GOSPODARCZE.....	135
7.	WYZWANIA ROZWOJOWE GŁÓWNYCH MIAST WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	139
7.1.	DWA MOŻLIWE SCENARIUSZE POLITYKI ROZWOJU	139
7.2.	WYZWANIA W RAMACH SCENARIUSZA POLICENTRYCZNEJ KONCENTRACJI	142
7.3.	WYZWANIA W RAMACH SCENARIUSZA POLARYZACYJNO-DYFUZYJNEGO.....	144
8.	BIEGUNY WZROSTU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO – WNIOSKI I REKOMENDACJE	147
8.1.	WNIOSKI Z BADANIA O CHARAKTERZE OGÓLNYM.....	147
8.2.	WNIOSKI I REKOMENDACJE DLA WŁADZ WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO.....	149
9.	BIBLIOGRAFIA	153
10.	SPISY RZECZY	157
10.1.	SPIS WYKRESÓW.....	157
10.2.	SPIS TABEL	158
10.3.	SPIS MAP	159
10.4.	SPIS RYSUNKÓW	160
11.	ANEKSY.....	161
11.1.	KWESTIONARIUSZ ANKIETY CAWI/CATI	161

11.2.	LISTA ZAGADNIEŃ DO IDI	163
11.3.	SCENARIUSZE FGI.....	163
11.4.	LISTA RESPONDENTÓW	164

Wykaz skrótów

Skrót	Rozwinięcie
BDL	Bank Danych Lokalnych
B+R	Badania i rozwój
CATI	Computer Assisted Telephone Interview (telefoniczny wywiad kwestionariuszowy)
CAWI	Computer Assisted Web Interview (wywiad wspomagany komputerem)
COI	Centrum Obsługi Inwestora
DK	droga krajowa
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FGI	zogniskowany wywiad grupowy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Individual In-Depth Interview (indywidualny wywiad pogłębiony)
IOB	instytucje otoczenia biznesu
IS	inteligentne specjalizacje regionalne
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KPM	Krajowa Polityka Miejska 2023
KPZK	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Regiony, miasta, obszary wiejskie
MPZP	Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego
OCRG	Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki
PAiiIZ	Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych
PARP	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
WMDT	Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej

Streszczenie raportu

Kontekst badania i cele

Miasta wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi pełnią wiodącą rolę w kreowaniu procesów rozwojowych i stanowią w związku z tym główny obszar zainteresowania polityk publicznych, w szczególności polityki regionalnej. Celem badania „Bieguny wzrostu województwa opolskiego” była analiza i ocena potencjałów wzrostu oraz barier rozwojowych Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźle oraz Nysy wraz z ich obszarami funkcjonalnymi pod kątem społecznym, gospodarczym, kulturowym, edukacyjnym i przestrzennym. Ponadto, przedmiotem badania były związki funkcjonalne głównych miast województwa z ich otoczeniem (w szczególności w zakresie dojazdów do pracy, szkoły oraz zjawiska suburbanizacji). Analiza relacji uzupełniona została o zagadnienie funkcjonowania miast opolskich w krajowych i zagranicznych sieciach. Dodatkowo dokonano oceny skali oraz efektywności interwencji publicznej rozumianej jako wsparcie udzielane miastom z poziomu rządowego i regionalnego w ramach środków europejskich. W efekcie możliwe było określenie kluczowych wyzwań rozwojowych głównych miast województwa opolskiego, które zostały nakreślone w ramach dwóch zaproponowanych scenariuszy rozwojowych: scenariusza policentrycznej koncentracji oraz scenariusza polaryzacyjno-dyfuzyjnego. Dopełnieniem tak postawionych celów są wnioski i rekomendacje wskazujące sposoby działania oraz instrumenty umożliwiające wykorzystanie potencjałów miast i ich obszarów funkcjonalnych oraz pokonywanie barier rozwojowych.

Metodyka prac badawczych

Dla realizacji postawionych celów wykorzystano szereg wzajemnie uzupełniających się metod i technik badawczych. Do podstawowych metod należały analiza danych zastanych obejmujących zarówno dane statystyczne, publikacje naukowe i raporty oraz dokumenty strategiczne na poziomie krajowym, regionalnym, subregionalnym i lokalnym oraz benchmarking, przeprowadzony w odniesieniu do Opola i dwóch innych ośrodków wojewódzkich (Zielonej Góry i Kielc), miast subregionalnych (Brzegu, Kędzierzyna-Koźla, Kluczborka oraz Nysy) i porównawczych ośrodków miejskich (Oławy, Oświęcimia, Raciborza, Mielca, Kępna, Myślenic, Kłodzka oraz Dzierżoniowa), a także Aglomeracji Opolskiej i obszarów funkcjonalnych Zielonej Góry i Kielc. Ponadto, w ramach wywiadów przeprowadzanych metodą *mix mode* badaniu poddano blisko 80% wszystkich gmin województwa opolskiego. Indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone zostały z przedstawicielami ośrodka wojewódzkiego i czterech ośrodków subregionalnych: Opola, Kędzierzyna-Koźla, Nysy, Brzegu i Kluczborka. Wywiadami kwestionariuszowymi metodą CATI objęto 19 (z 20) gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego Opola – Aglomeracji Opolskiej.¹ Ponadto, w badaniu CAWI udział wzięły także 32 gminy województwa opolskiego położone w strefie oddziaływania ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych.² Zebranie tak bogatego materiału empirycznego pozwoliło w efekcie na formułowanie uogólnionych wniosków dotyczących sytuacji w województwie. Dodatkowo proces badawczy wspomogła realizacja zogniskowanych wywiadów grupowych z przedstawicielami ośrodków

¹ Niestety w przypadku gminy Dąbrowa spotkano się ze zdecydowaną odmową udziału w badaniu.

² Ankieta CAWI skierowana została do wszystkich pozostałych 47 gmin województwa opolskiego (z pominięciem gmin objętych wywiadami IDI oraz CATI). Poziom zwrotu ankiet CAWI wyniósł 68%.

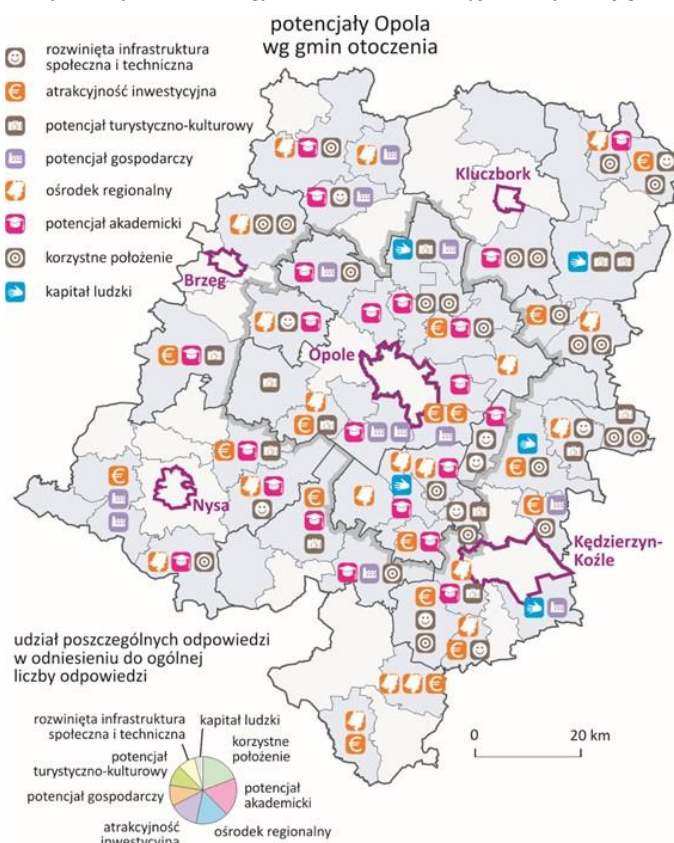
subregionalnych województwa opolskiego, Aglomeracji Opolskiej, a także przedstawicieli Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki. Zweryfikowaniu wstępnych wyników oraz wniosków z badania, a także wypracowaniu użytecznych rekomendacji, służyło ponadto spotkanie z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego poprzedzające sporządzenie raportu. Przydatna dla określania wyzwań rozwojowych głównych miast województwa była metoda scenariuszowa. Proces badawczy wspomógł także w wywiadzie eksperckim profesor Krystian Heffner.

Kluczowe wnioski

Wyniki przeprowadzonych analiz pozwalają sformułować szereg wniosków, które mogą stać się podstawą w dyskusji na temat wymiaru polityki miejskiej w województwie opolskim.

O potencjale rozwojowym miast województwa opolskiego decydują głównie wysoka dostępność komunikacyjna, atrakcyjność inwestycyjna, silny potencjał przemysłowy i relatywnie dobra sytuacja finansowa... jednak między miastami obserwowane jest pewne zróżnicowanie...

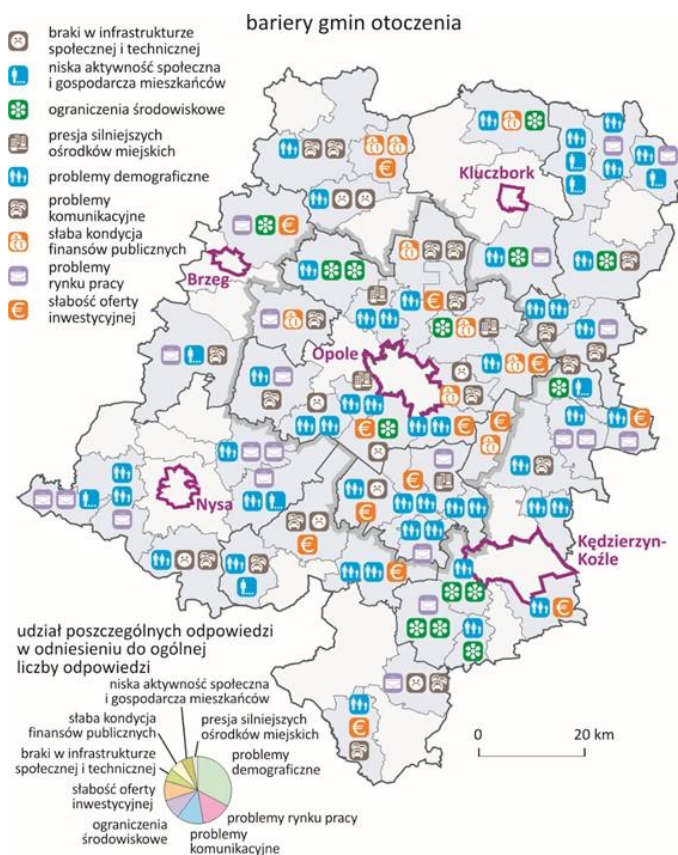
O sile analizowanych miast decyduje między innymi wysoka dostępność komunikacyjna, wynikająca w dużej mierze z samej specyfiki województwa: niewielkie województwo o zwartym terytorium i centralnie położonej stolicy, położenie między aglomeracjami wrocławską i górnośląską, bogata infrastruktura w podstawowym korytarzu transportowym wschód-zachód oraz niewielkie odległości do lotnisk Wrocław-Strachowice i Katowice-Pyrzowice. Jako czynnik istotny w kontekście dalszego rozwoju analizowanych miast ocenić należy także atrakcyjność inwestycyjną, związaną między innymi z posiadaniem terenów należących do Specjalnych Stref Ekonomicznych – Wałbrzyskiej oraz Katowickiej. Duże znaczenie ma także silny potencjał przemysłowy miast, oparty o zróżnicowaną strukturę i długoletnią tradycję produkcji przemysłowej. W szczególności istotną rolę odgrywa przemysł chemiczny, spożywczy, produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych oraz przemysł metalowy. Na uwagę zasługuje także potencjał akademicki, zlokalizowany przede wszystkim w Opolu, uzupełniany przez ofertę kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego Nysy i od niedawna Kędzierzyna-Koźla. Główne miasta województwa opolskiego charakteryzują się ponadto dobrą sytuacją w zakresie finansów publicznych samorządu, zarówno w zakresie zamożności, zadłużenia, jak i nadwyżki operacyjnej.

...z kolei bariery rozwoju można – w pewnym uproszczeniu – sprowadzić do zagadnień demografii i rynku pracy.

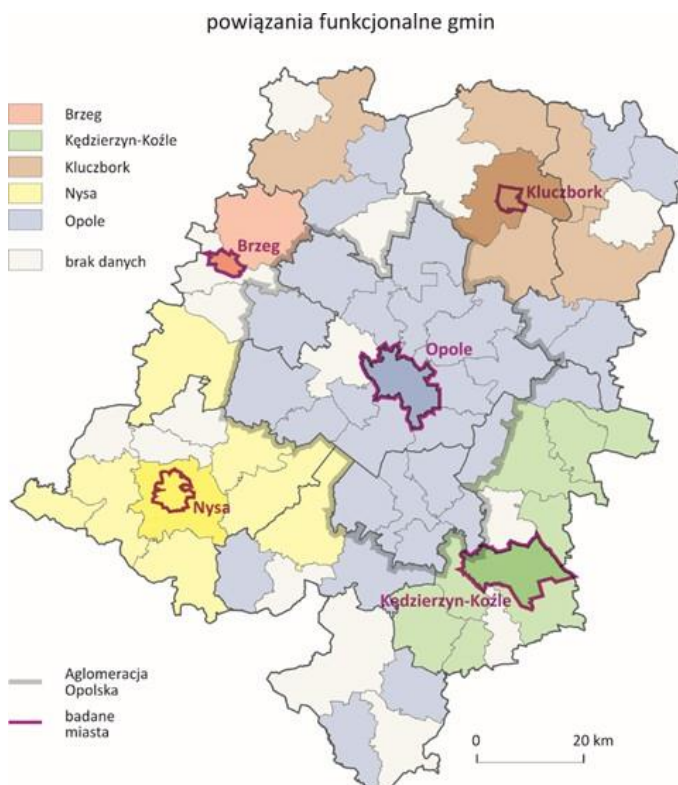
Problem demograficzny, na który składa się szereg procesów (m.in. malejący przyrost naturalny, wysoka emigracja mieszkańców oraz proces starzenia się społeczeństwa) niewątpliwie dominuje w opinii samorządów, ale i w debacie publicznej jako podstawowe zagrożenie dla rozwoju miast i całego województwa. Uwagę zwracają także problemy związane z rynkiem pracy, w szczególności brak satysfakcjonujących miejsc pracy, a także słabe dopasowanie profili kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki.

Również Opole, pomimo wyraźnej funkcji regionalnej, mierzy się z częściowo podobnymi problemami, choć o nieco innym charakterze (np. problemy komunikacyjne wewnątrz miasta).

Wszystkie bieguny wzrostu województwa opolskiego posiadają istotne związki funkcjonalne ze swoim otoczeniem i jednocześnie wyraźnie oddziałują na to otoczenie.

Zasięg i siła (poziom intensywności) oddziaływania ośrodków wzrostu na otoczenie są zróżnicowane w zależności od wielkości miasta, jego pozycji w systemie i hierarchii osadniczej regionu, jak również spełnianych funkcji. Najszerzą strefą oddziaływania w zakresie rynku pracy, edukacji, handlu i różnego rodzaju usług publicznych posiada Opole. Zasięg oddziaływania stolicy województwa dalece wykracza poza jego najbliższe otoczenie (wyznaczone granicami powiatu opolskiego bądź szerszej Aglomeracji Opolskiej) oraz obejmuje także gminy położone w znacznej

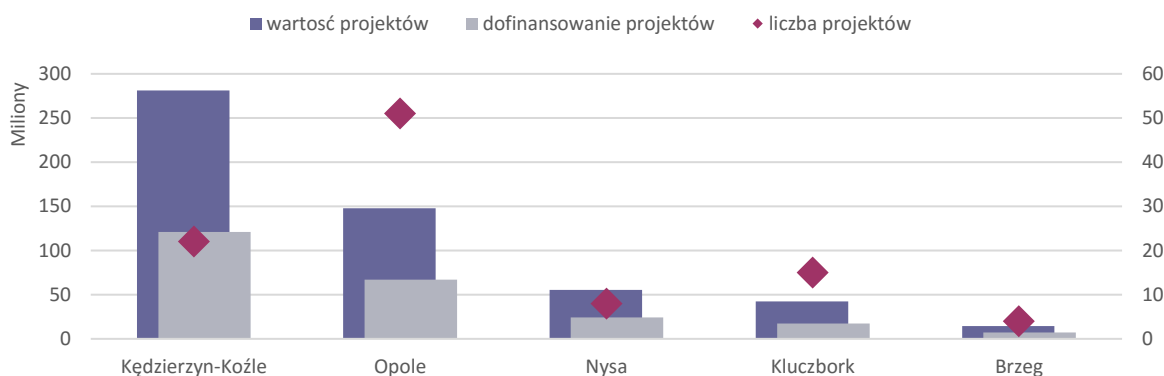

odległości od miasta, czego potwierdzeniem są zarówno dane liczbowe, jak również opinie przedstawicieli samorządów biorących udział w badaniu ankietowym. Względnie szeroką strefę oddziaływania posiada Kędzierzyn-Koźle. Obejmuje ona nie tylko gminy położone na terenie powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, lecz również gminy z innych powiatów (tj. strzeleckiego, krapkowickiego i prudnickiego), położone relatywnie blisko tego miasta. W przypadku pozostałych ośrodków subregionalnych zasięg ich oddziaływania wyraźnie domyka się do granic ich powiatów i dotyczy przede wszystkim bezpośrednio graniczących z nimi gmin. Podkreślenia wymagają relacje współpracy łączące wszystkie bieguny wzrostu z gminami ich dalszego oraz bliższego otoczenia.

Środki europejskie, pomimo relatywnie niewielkiej skali w porównaniu z innymi województwami, mogą przyczyniać się do wzrostu jakości życia oraz innowacyjności regionu.

Opolskie to województwo o najmniejszej w skali kraju łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych w latach 2007-16. Na tle innych regionów charakteryzuje się niską łączną wartością działań również w stosunku do liczby mieszkańców. Pomimo tego zewnętrzne finansowanie w ramach programów operacyjnych stanowi ważne narzędzie wspierające rozwój regionalny i lokalny. Z pomocą środków unijnych dostępnych w perspektywie 2007-13 realizowano kluczowe inwestycje w zakresie infrastruktury, ochrony środowiska oraz wspierania przedsiębiorczości. Rozkład wsparcia jest zróżnicowany przestrzennie, ale co szczególnie ważne, aktywność i skuteczność firm w zabieganiu o środki europejskie na projekty innowacyjne jest wysoka nie tylko w Opolu (wykres poniżej).

Projekty innowacyjne współfinansowane z UE zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe

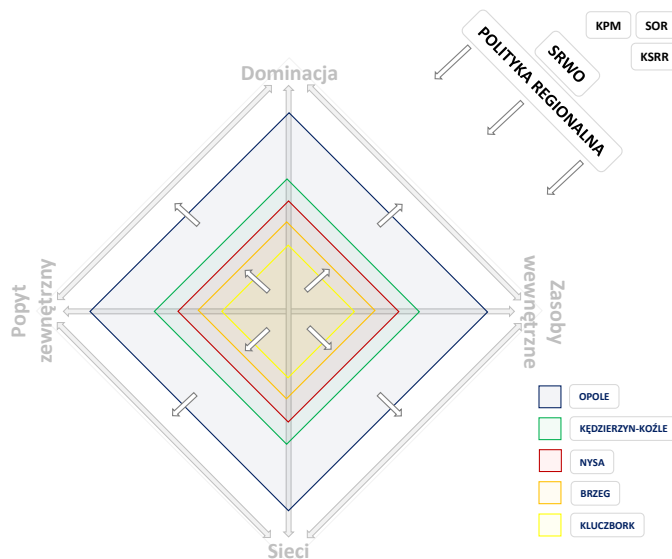

Ośrodki wzrostu województwa opolskiego posiadają rozbudowane relacje międzynarodowe, których natężenie zależy od wielkości miasta.

Najwięcej związków z partnerami zagranicznymi wykazuje stolica województwa. Zdecydowanie najczęściej partnerskie relacje budowane są z podmiotami z Niemiec, zarówno w wymiarze politycznym, kulturalnym, jak i gospodarczym. Wprawdzie w zakresie relacji gospodarczych dominuje współpraca z podmiotami niemieckimi, to widoczne są silne tendencje do dywersyfikacji geograficznej zarówno kierunków eksportu, jak i pochodzenia inwestorów zagranicznych. Istotnym czynnikiem, którego znaczenie może wzrastać w niedalekiej przyszłości, są relacje z Ukrainą.

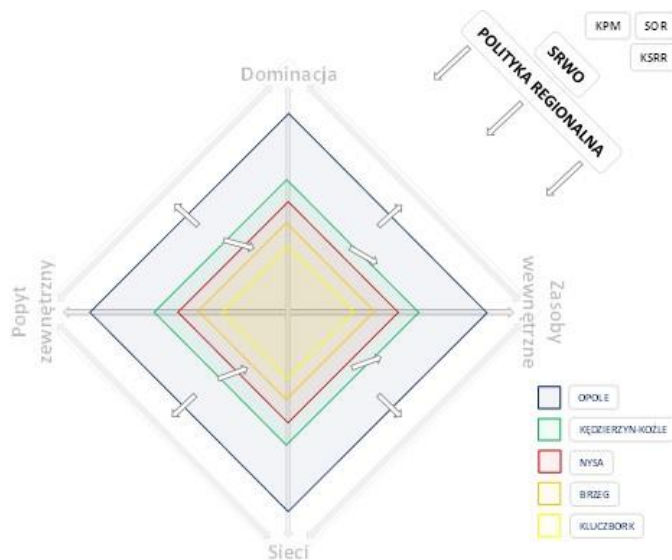
Relacje przestrzenne i obiektywne procesy rozwoju pozwalają sformułować dwa scenariusze dla biegunów wzrostu województwa opolskiego. Pierwszy z nich – „policentrycznej koncentracji” – pozwoli wzmocnić wewnętrzne potencjały miast...

Próba wdrożenia koncepcji policentrycznej koncentracji wymaga od samorządów wszystkich szczebli dużego nakładu pracy, by równoważyć siły polaryzacyjne rozważną polityką regionalną i lokalną. Scenariusz ten zakłada wzrost znaczenia Opola jako ośrodka regionalnego, który będzie rozwijał swoje funkcje metropolitalne. Również ośrodki subregionalne będą wzmacniały swoją pozycję, głównie dzięki mobilizowaniu zasobów wewnętrznych, aktywnej współpracy sieciowej z Opolem i innymi miastami regionu.

...gdy scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny będzie prowadził raczej do osłabienia funkcji subregionalnych biegunów wzrostu.

Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny jest bardziej warunkowany siłami rynkowymi. Realizacja tego scenariusza oznacza wzmocnienie roli Opola przy jednoczesnym relatywnym spadku znaczenia ośrodków subregionalnych. Opole będzie możliwie skutecznie konkurowało o czynniki rozwoju w skali krajowej i międzynarodowej, gdy w ośrodkach subregionalnych – głównie na skutek osłabienia potencjału ludnościowego i migracji wysokiej jakości siły roboczej, będzie następowała koncentracja na wewnętrznych zasobach lokalnych.

Wnioski i rekomendacje

Przeprowadzone badanie pozwoliło na sformułowania szeregu wniosków natury ogólnej, dotyczącej miast zarówno ośrodków wojewódzkich, jak i subregionalnych biegunów wzrostu. Wnioski te odnoszą się do przygotowanych i wciąż opracowywanych dokumentów na poziomie rządowych, jak i sytuacji samorządów lokalnych w kontekście obecnej perspektywy finansowej UE.

Zarówno zakres badania, jak i użyte metody badawcze pozwalają na wskazanie pięciu kluczowych rekomendacji adresowanych bezpośrednio do władz województwa opolskiego:

Rekomendacja 1. Wsparcie współpracy instytucjonalnej i biznesowej między miastami województw: opolskiego, dolnośląskiego i śląskiego, poprzez wspólne projekty (np. „unijne”), misje gospodarcze, inicjatywy uczelni, a także wzmocnienie oferty inwestycyjnej miast województwa opolskiego.

Województwo opolskie ma do zaoferowania liczne atrakcyjne tereny inwestycyjne oraz częściowo konkurencyjną a częściowo komplementarną ofertę w stosunku do dwóch sąsiadujących regionów. Współpraca z Dolnym Śląskiem i Śląskiem mogłaby przynieść większe zainteresowanie potencjalnych inwestorów dużym rynkiem południowo-wschodniej Polski.

Rekomendacja 2. Modyfikacja zapisów Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku w celach strategicznych 8 i 9, uwzględniająca możliwość sprecyzowania kluczowych wyzwań oraz głównych barier rozwoju biegunów wzrostu, a także najnowsze dane na temat zasięgów obszarów funkcjonalnych, które powinny być wzięte pod uwagę w pracach nad aktualizacją Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego.

Dalsza terytorializacja celów Strategii województwa może obecnie być pogłębiona o szczegółowe wskazania dotyczące potencjałów i wyzwań rozwojowych poszczególnych miast i ich obszarów funkcjonalnych. Istotne jest również uwzględnienie najnowszych danych dotyczących zasięgów oddziaływania biegunów wzrostu w pracach nad aktualizacją Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego. Proces ew. aktualizacji Strategii powinien podjąć również zagadnienia lokalnych specjalizacji gospodarczych.

Rekomendacja 3. Rozwój i promocja projektów w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Opola opartych o współpracę obejmującą urząd marszałkowski, jak i wszystkie urzędy powiatowe, miast i gmin.

Stolica województwa pełni ważne funkcje gospodarcze, edukacyjne, naukowe, kulturowe, a także administracyjne. Lokalizacja w jednym miejscu różnych podmiotów administracji publicznej, a także rozwój relacji między miastem Opole a jego otoczeniem powinno sprzyjać budowaniu silnego obszaru funkcjonalnego, opartego o wielopoziomą współpracę.

Rekomendacja 4. Rozwój funkcji wyższego rzędu w czterech ośrodkach subregionalnych, a zwłaszcza Nysy, Brzegu i Kluczborka poprzez lokalizację i/lub wzmacnianie instytucji kultury, edukacji i ochrony zdrowia oraz promocję projektów sieciowych.

Subregionalne ośrodki wzrostu, jeśli mają pełnić ważną funkcję społeczno-gospodarczą w systemie osadniczym regionu muszą być wzmacniane, by oferować odpowiedniej jakości usługi dla swoich obszarów funkcjonalnych. Bliskość czasowa Opola nie musi oznaczać, że wszystkie usługi powinny być pełnione przez stolicę województwa.

Rekomendacja 5. Wsparcie Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki w dalszej realizacji działań w zakresie promocji gospodarczej oraz podnoszeniu kompetencji administracji lokalnej w zakresie budowania korzystnego klimatu dla biznesu.

Należy wykorzystywać zbudowany już potencjał instytucjonalny i rozwijać budowanie klimatu inwestycyjnego w celu przyciągania nowych inwestorów (krajowych i zagranicznych), a także wspierania już działających na Opolszczyźnie firm.

1. Bieguny wzrostu w województwie opolskim – wprowadzenie

Anna Dąbrowska

Miasta są miejscem koncentracji nauki, usług publicznych i biznesu oraz kreowania rozwoju gospodarczego. Są węzłami sieci firm, pracowników, wiedzy i umiejętności, co przyczynia się do większej produktywności i dynamiki wzrostu tych obszarów (...). Przy właściwie prowadzonej polityce rozwoju na wszystkich poziomach, zarówno mniejsze, jak i większe miasta mogą i powinny rozwijać się jako motory rozwoju odpowiednio w skali lokalnej lub szerzej – w skali regionalnej, krajowej i europejskiej.

Krajowa Polityka Miejska 2023, 2015, s. 3

Miasta wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi pełnią wiodącą rolę w kreowaniu procesów rozwojowych i stanowią w związku z tym główny obszar zainteresowania polityk publicznych, w szczególności polityki regionalnej.

Podstawowym celem badania była **analiza i ocena potencjałów wzrostu** głównych miast województwa opolskiego – Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźła oraz Nysy wraz z ich obszarami funkcjonalnymi pod kątem społecznym, gospodarczym, kulturowym, edukacyjnym i przestrzennym. W kontekście planowania polityk rozwojowych istotne było także poznanie **barier rozwojowych** badanych miast i określenie **szans ich przewyżczenia**. Wyrazem zintegrowanego podejście terytorialnego w wymiarze miejskim jest postrzeganie miast i ich otoczenia przez pryzmat ich obszarów funkcjonalnych, a nie granic administracyjnych (*Krajowa Polityka Miejska 2023, 2015, s. 5*). Dlatego w ramach badania odniesiono się do **intensywności związków funkcjonalnych** Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźła oraz Nysy z ich otoczeniem, w szczególności bazując na dojazdach do pracy i do szkoły, analizując również skalę zjawiska suburbanizacji.

Oprócz analizy relacji miast z ich najbliższym otoczeniem podjęty został temat **funkcjonowania miast w krajowych i zagranicznych sieciach**. W dobie procesu globalizacji, zmniejszenia znaczenia odległości przestrzennej i wzrostu przepływów finansowych między ośrodkami miejskimi, zdolność do prowadzenia współpracy stanowi jeden z kluczowych czynników rozwojowych. W ramach tego celu analizą objęte zostały powiązania krajowe i zagraniczne Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźle oraz Nysy w sektorze kultury, nauki, biznesu oraz administracji – polityki.

Dokonano także oceny **skali oraz efektywności interwencji publicznej** (rozumianej jako wsparcie udzielane miastom z poziomu rządowego i regionalnego w ramach środków europejskich) w odniesieniu do Opola i ośrodków subregionalnych w zakresie zwiększania ich konkurencyjności.

W efekcie możliwe było **określenie kluczowych wyzwań rozwojowych** głównych miast województwa opolskiego, także w kontekście koncepcji inteligentnych specjalizacji. Zgodnie z zapisami w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020 i Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014-2020 to właśnie inteligentne specjalizacje mają stanowić

główny nurt rozwoju gospodarczego regionu, w szczególności największych miast województwa. Wyzwania określone zostały w ramach dwóch zarysowanych scenariuszy rozwojowych: scenariusza policentrycznej koncentracji oraz scenariusza polaryzacyjno-dyfuzyjnego.

Dopełnieniem tak postawionych celów są wnioski i **rekomendacje** wskazujące sposoby działania oraz instrumenty na wykorzystanie potencjałów miast i ich obszarów funkcjonalnych i pokonywania przez nie barier rozwojowych.

Zakres terytorialny badania, oprócz pięciu głównych miast województwa opolskiego (Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźla oraz Nysy), obejmuje w ramach analizy porównawczej wybrane miasta w Polsce o podobnym charakterze i cechach, stanowiące punkty odniesienia dla ośrodków Opolszczyzny (Oława, Racibórz, Kępno, Kłodzko, Oświęcim, Mielec, Myślenice oraz Dzierżoniów). Benchmarking Opola i dwóch innych ośrodków regionalnych (Zielonej Góry i Kielc) uzupełniają analizy ich obszarów funkcjonalnych – Aglomeracji Opolskiej, Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry oraz Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (por. 2. Metodyka badania).

Badanie miało być w założeniu diagnozą sytuacji w ośrodkach wzrostu obejmującą głównie **lata 2012-2015** i jako element **prognozy w rekomendacjach okres do roku 2020**. W przypadku oceny efektywności interwencji publicznej, dotyczącej ośrodków subregionalnych w województwie opolskim, zakres czasowy badania objął projekty współfinansowane ze środków europejskich perspektywy 2007-2013 (realizowane do września 2016 roku – data pobranego zestawienia z bazy SIMIK).

2. Metodyka badania

Anna Dąbrowska, Jan Charkiewicz, Łukasz Sykała

Dla realizacji wyróżnionych celów badania niezbędne było zastosowanie szerokiego wachlarza wzajemnie uzupełniających się metod i technik badawczych, łączących podejście ilościowe z jakościowym. W szczególności wykorzystano następujące metody: analizę desk research, benchmarking, wywiady kwestionariuszowe (CATI i CAWI) oraz indywidualne wywiady pogłębione (IDI), zogniskowane wywiady grupowe (FGI), wywiad ekspercki, panel ekspertów (spotkanie z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego) oraz metodę scenariuszową.

Analiza desk research

Analiza desk research służyła w szczególności wstępnemu zidentyfikowaniu potencjałów i barier rozwojowych analizowanych miast, a także umieszczeniu wyróżnionych zagadnień w szerszym kontekście wojewódzkim oraz krajowym. W ramach analizy danych zastanych wykorzystano przede wszystkim następujące materiały:

- ❖ **dane statystyczne gromadzone w różnych rejestrach i bazach danych** (m.in. w bazach Głównego Urzędu Statystycznego oraz Urzędu Statystycznego w Opolu, Państwowej Komisji Wyborczej, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, Systemie Informatycznym Monitoringu i Kontroli Finansowej Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności);
- ❖ **publikacje naukowe i raporty** (m.in. coroczne ogólnopolskie raporty dotyczące atrakcyjności inwestycyjnej regionów i podregionów Polski, raporty wykonane w ramach Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego, raportu z badania US w Opolu dot. subregionalnych biegunów wzrostu w województwie opolskim);
- ❖ **dokumenty programowe/strategiczne:** na poziomie **krajowym** (m.in. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, *Krajowa Polityka Miejska 2023*), **regionalnym** (m.in. *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.*, *Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014–2020*, *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020*, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego*), **subregionalnym** (m.in. *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Opolskiej*, *Strategia Rozwoju Aglomeracji Opolskiej na lata 2014-2020*, *Program Rozwoju Gospodarczego Aglomeracji Opolskiej do 2020 roku*, *Strategia rozwoju współpracy Subregionu Brzeskiego na lata 2014-2020*, *Strategia Rozwoju Subregionu Kędzierzyńsko-Kozielskiego do 2020 roku*³) oraz **lokalnym** (strategie rozwoju poszczególnych miast, lokalne programy rewitalizacji, programy).

Benchmarking

Uzupełnieniem analizy desk research był benchmarking, czyli analiza porównawcza przeprowadzona w odniesieniu do:

- ❖ ośrodka wojewódzkiego – Opola;

³ Strategia Rozwoju Subregionu Kędzierzyńsko-Kozielskiego odnosi się do obszaru Kędzierzyna-Koźła i Strzelec Opolskich.

- ❖ miast subregionalnych – Brzegu, Kędzierzyna-Koźla, Kluczborka oraz Nysy;
- ❖ obszaru funkcjonalnego Opola – Aglomeracji Opolskiej.

Dla Opola oraz każdego z miast subregionalnych wybrane zostały po dwa inne ośrodki miejskie, które charakteryzowały się zbliżonym potencjałem rozumianym jako: podobny potencjał ludnościowy, podobieństwo pełnionych funkcji, zbliżona charakterystyka społeczno-gospodarcza, a także podobieństwo potencjałów i barier rozwojowych (Tabela 1). Dodatkowo, analizą porównawczą objęte zostały obszary funkcjonalne wybranych do benchmarkingu ośrodków wojewódzkich. Zakres benchmarkingu obejmował wskaźniki obrazujące sytuację analizowanych jednostek w sferze społecznej, gospodarczej, a także w sferze kultury i edukacji. Pozwalały one na weryfikację, czy zidentyfikowane wstępnie na podstawie analizy desk research potencjały i bariery analizowanych jednostek stanowią także o sile lub słabości w skali ponadlokalnej lub ponadregionalnej. Benchmarking w badaniu pełnił więc przede wszystkim rolę uzupełniającą.

Tabela 1. Podstawowe informacje o jednostkach wybranych do benchmarkingu

JEDNOSTKA I JEDNOSTKI PORÓWNAWCZE	liczba ludności (2015)	powierzchnia (2015) [ha]	typ jednostki*
OPOLE	118 931	9 655	MNP
Zielona Góra (województwo lubuskie)	138 711	27 832	MNP
Kielce (województwo świętokrzyskie)	198 046	10 965	MNP
BRZEG	36 469	1 461	m
Oława (województwo dolnośląskie)	32 572	2 736	m
Oświęcim (województwo małopolskie)	39 215	3 000	m
KĘDZIERZYN-KOŹLE	62 399	12 371	m
Racibórz (województwo śląskie)	55 492	7 501	m
Mielec (województwo podkarpackie)	60 644	4 689	m
KLUCZBORK	24 207	1 235	m (m-w)
Kępno (województwo wielkopolskie)	14 469	779	m (m-w)
Myślenice (województwo małopolskie)	18 372	3 022	m (m-w)
NYSA	44 500	2 751	m (m-w)
Kłodzko (województwo dolnośląskie)	27 656	2 484	m
Dzierżoniów (województwo dolnośląskie)	33 946	2 007	m
AGLOMERACJA OPOLSKA (Lewin Brzeski, Gogolin, Krapkowice, Strzelczki, Walce, Zdzeszowice, Chrzastowice, Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Komprachcice, Łubniany, Murów, Niemodlin, Ozimek, Popielów, Prószków, Tarnów Opolski, Tułowice, Turawa, Izbicko, Opole)	335 290	220 949	stowarzyszenie, ZIT
Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry (Czerwieńsk, Sulechów, Świdnica, Zabór, Zielona Góra) (do 2014 roku także gmina wiejska Zielona Góra, która w 2015 roku połączyła się z miastem Zielona Góra)	185 640	98 009	ZIT
Kielecki Obszar Funkcjonalny (Chęciny, Chmielnia, Daleszyce, Górno, Mastów, Miedziana Góra, Morawica, Piekoszów, Sitkówka-Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk, Kielce)	339 285	137 859	ZIT

*MNP – miasto na prawach powiatu; m – gmina miejska; m (m-w) – miasto w gminie miejsko-wiejskiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Wywiady kwestionariuszowe (CATI i CAWI) oraz indywidualne wywiady pogłębione (IDI)

Głównym założeniem tej metody było objęcie wywiadami możliwie szerokiej grupy samorządów województwa opolskiego. Z przedstawicielami głównych miast województwa opolskiego (Opola, Brzegu, Kluczborka, Kędzierzyna-Koźle oraz Nysy) przeprowadzone zostały indywidualne wywiady pogłębione (IDI)⁴, przedstawiciele gmin wchodzących w skład Aglomeracji Opolskiej objęci zostali

⁴ Przeprowadzono łącznie 5 wywiadów w dniach 14.11.2016 – 30.11.2016.

wywiadami kwestionariuszowymi CATI⁵, natomiast do pozostałych samorządów skierowano ankietę elektroniczną CAWI⁶ (szczegółowa lista respondentów w 11.4. Lista respondentów). Podstawą wywiadu telefonicznego CATI oraz ankiety elektronicznej CAWI był kwestionariusz ankiety (por. 11.1. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI)⁷, zaś indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) – ogólna lista zagadnień modyfikowana w odniesieniu do każdego z respondentów (11.2. Lista zagadnień do IDI).⁸ Ogólnym celem przeprowadzonych wywiadów było zidentyfikowanie potencjałów i barier rozwojowych badanych miast (oraz ich otoczenia), a także określenie skali oraz zakresu powiązań funkcjonalnych między miastami a ich otoczeniem. Sposób zaprojektowania badania umożliwiał każdorazowo spojrzenie na analizowane zagadnienia z różnych perspektyw – przykładowo z jednej strony potencjały i bariery rozwojowe miast określali władarze miejscy, z drugiej – wskazywali na nie przedstawiciele gmin najbliższego otoczenia, jak i inne gminy województwa.

W efekcie w badaniu uczestniczyło w ramach wywiadów IDI, CATI i CAWI 56 (z 71) samorządów województwa opolskiego, co stanowi blisko 79% (Mapa 1, Tabela 2). Z uwagi na bardzo wysoki poziom pokrycia badaniem empirycznym gmin województwa opolskiego należy podkreślić jego dużą wartość, także w kontekście możliwości formułowania uogólnionych wniosków dotyczących sytuacji w województwie.

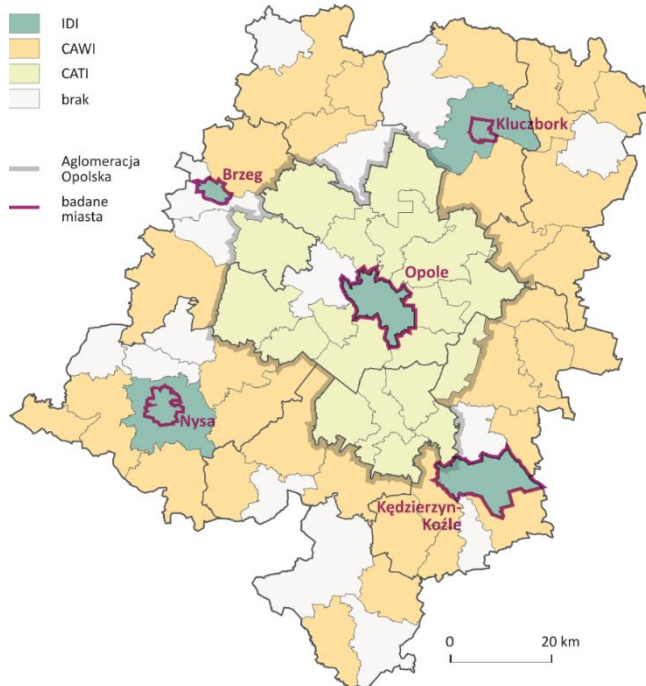
⁵ Przeprowadzono łącznie 19 wywiadów CATI z przedstawicielami Aglomeracji Opolskiej w dniach 02.11.2016 – 01.12.2016. Ze zdecydowaną odmową udziału w badaniu spotkano się w przypadku gminy Dąbrowa. Ponadto, przeprowadzono dodatkowy wywiad CATI z przedstawicielem Urzędu Miasta Opola.

⁶ Ankieta CAWI skierowana została do pozostałych 47 gmin województwa opolskiego, uzyskano łącznie 32 odpowiedzi (stopa zwrotu na poziomie 68%). Badanie trwało w dniach 28.10.2016 – 16.11.2016.

⁷ W wywiadzie kwestionariuszowym CATI posługiwano się tym samym kwestionariuszem ankiety jak w przypadku wywiadu kwestionariuszowego CAWI. Dodatkowo respondenci proszeni byli o uzasadnienie i/lub uszczegółowienie wybieranych odpowiedzi, a także o określenie wyzwań, przed jakimi stoi obecnie Gmina (w wymiarze przestrzennym, demograficzny/społeczny, gospodarczym oraz zarządzania rozwojem).

⁸ Wywiady miały charakter wywiadów swobodnych, dzięki czemu możliwe było uwzględnienie specyfiki każdego z miast oraz dogłębne poznanie i zrozumienie analizowanych zagadnień. Każdorazowo podstawą do wywiadu IDI był bogaty desk-research związanych z danym miastem.

Mapa 1. Udział samorządów województwa opolskiego w badaniu

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Rozkład próby badawczej

powiat	skuteczność [liczba zbadanych gmin/liczba gmin ogółem w powiecie]
brzeski	4/6
głubczycki	2/4
kędzierzyńsko-kozielski	5/6
kluczborski	3/4
krakowicki	5/5
namysłowski	3/5
nyski	6/9
oleski	6/7
Opole	1/1
opolski	12/13
prudnicki	3/4
strzelecki	6/7
ŁĄCZNIE:	56/71 78,9%

Źródło: opracowanie własne.

Zogniskowane wywiady grupowe (FGI)

Zogniskowane wywiady grupowe przeprowadzone zostały z przedstawicielami ośrodków subregionalnych województwa opolskiego, Aglomeracji Opolskiej, a także innych podmiotów zaangażowanych w realizację polityki miejskiej, m.in.: Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Wojewódzkiego Urzędu Pracy czy Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki (por. 11.4. Lista respondentów). Przedmiotem zogniskowanych wywiadów grupowych było określenie potencjałów wzrostu oraz barier rozwojowych analizowanych miast i ich obszarów funkcjonalnych, także w kontekście potencjałów i barier podnoszonych w skali całego województwa. Ponadto, podjęty został temat wpływu ośrodków subregionalnych na rozwój sąsiadujących gmin poprzez próbę identyfikacji skali powiązań funkcjonalnych (w zakresie gospodarki, rynku pracy, szkolnictwa oraz zaspokajania popytu na różnorodne usługi publiczne), a także poprzez identyfikację przejawów podejmowanej współpracy międzygminnej. Zogniskowane wywiady grupowe w istotnym stopniu przyczyniły się także do odpowiedzi na pytanie o rolę interwencji publicznej (funduszy europejskich) dla rozwoju i wzmacniania poziomu konkurencyjności głównych miast województwa opolskiego, a także do określenia wyzwań rozwojowych, przed jakimi stoją analizowane miasta (por. 11.3. Scenariusze FGI).

Wywiad z ekspertem naukowym zajmującym się rozwojem miast

W ramach badania przeprowadzono także wywiad z ekspertem naukowym – profesorem Krystianem Heffnerem, zajmującym się problematyką miast, ale także doskonale rozumiejącym lokalne uwarunkowania rozwojowe miast województwa opolskiego. Uzyskanie zewnętrznej w stosunku do wiedzy eksperckiej zespołu opinii na temat procesów zachodzących w głównych ośrodkach miejskich,

pozwoili nie tylko na zweryfikowanie wstępnych wyników oraz wniosków z badania, ale także przyczyniło się do sformułowania rzetelnych i osadzonych w regionalnym kontekście rekomendacji.

Spotkanie z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego

W ramach badania zorganizowane zostało także spotkanie z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego. Wykorzystanie tej metody pozwoliło na uszczegółowienie wstępnie sformułowanych rekomendacji w celu zapewnienia możliwie dużego stopnia ich wdrażalności, a tym samym przydatności dla prowadzenia polityki regionalnej.

Metoda scenariuszowa

Zastosowanie w badaniu metody scenariuszowej wynikało z przekonania, że w związku z niepewnością co do przyszłości konieczne jest programowanie polityk w ujęciu wielowariantowym. Scenariusze stanowią opis różnych możliwych modeli przyszłości, czynników które je kształtują oraz konsekwencji, jakie z nich płyną (Górniak, Mazur 2012, s. 207). Tworzenie scenariuszy to kombinacja wiedzy (dotychczasowych obserwacji) i sztuki (prognozowania zmian) (Storch, Tol, Flöser 2008, za: Górniak, Mazur 2012, s. 207). „Wiedzy” do tworzenia scenariuszy dostarczył *desk research*, analizy statystyczne oraz wyniki badań empirycznych. „Sztuką” w tym przypadku nazywamy umiejętną syntezę opisu przyszłej rzeczywistości oraz alternatywne sposoby jej interpretacji. W efekcie zaproponowane zostały dwa scenariusze rozwojowe: scenariusz policentrycznej koncentracji oraz scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny. Metoda scenariuszowa wzmacnia użyteczność otrzymanych wyników w kontekście kształtowania polityki regionalnej, czego szczególnie wyraźnym przejawem są określone w odniesieniu do każdego scenariusza wyzwania rozwojowe.

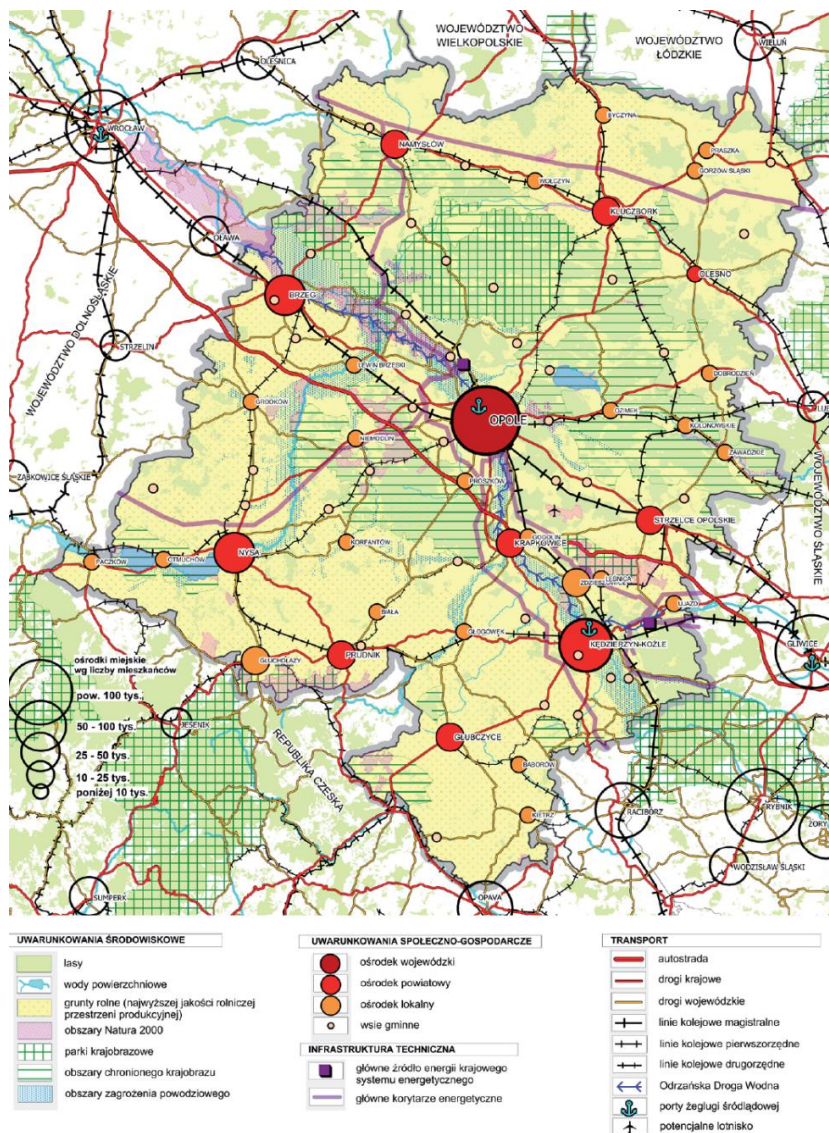
3. Potencjały wzrostu i bariery rozwojowe badanych miast

Anna Dąbrowska

(we współpracy z Julitą Łukomską, Pawłem Dembińskim, Dominikiem Lelonkiem, Urszulą Nikitin oraz Jakubem Tarnackim)

Sieć osadniczą województwa opolskiego tworzy 35 miast oraz 1172 miejscowości wiejskich i ze względu na wielkość wyrażoną liczbą mieszkańców należy ona do najmniejszych w kraju. W ogólnej liczbie 35 miast aż 23 zamieszkałe są przez mniej niż 10 tysięcy ludności, natomiast miasta o liczbie mieszkańców powyżej 50 tysięcy są na Opolszczyźnie zaledwie dwa (w tym jedno powyżej 100 tysięcy mieszkańców) (*Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.*, 2012, s. 63) (Mapa 2).

Mapa 2. Sieć osadnicza województwa opolskiego

Źródło: *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.*, 2012, s. 59.

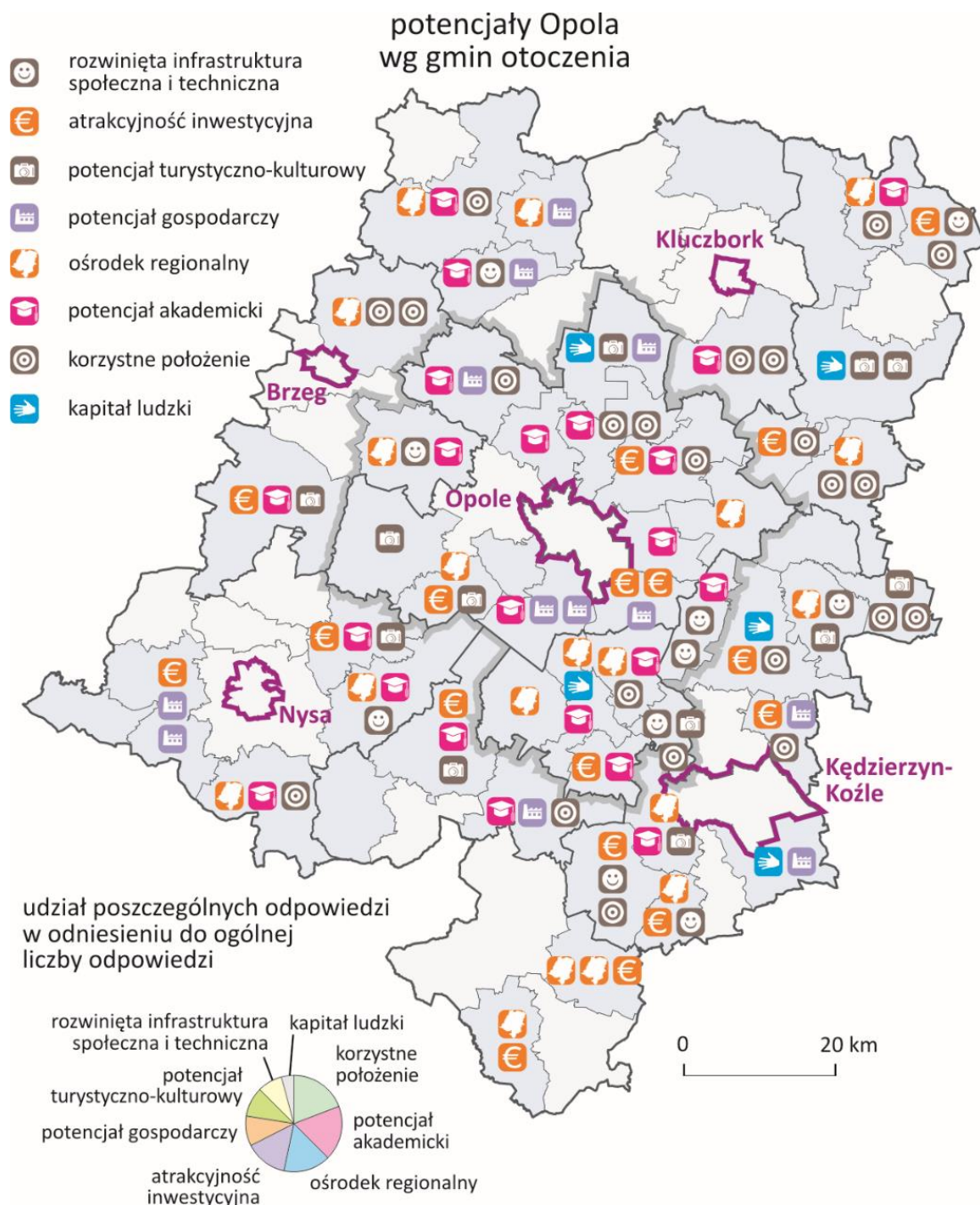
Zgodnie ze strukturą hierarchiczno-funkcjonalną sieci osadniczej województwa centralnie położony ośrodek wojewódzki **Opole** uzupełniany jest przez rozmieszczone równomiernie ośrodki subregionalne: **Brzeg**, **Kędzierzyn-Koźle** i **Nysę** (określane jako ukształtowane ośrodki subregionalne) oraz **Kluczbork** (ośrodek kształtujący się) (*Plan Zagospodarowania...* 2010, s. 124-126). Łącznie w analizowanych pięciu miastach mieszka blisko 290 tysięcy mieszkańców, czyli ok. 29% wszystkich mieszkańców regionu (2015). Największym miastem jest Opole (119 000), następnie Kędzierzyn-Koźle (62 400), Nysa (44 500), Brzeg (36 500) oraz Kluczbork (24 200).

3.1. Potencjały wzrostu głównych miast województwa opolskiego

Potencjały wzrostu to silne strony, unikatowe zasoby, które decydują o rozwoju poszczególnych jednostek, ale także mogą stanowić podstawę rozwoju w najbliższej przyszłości. W prowadzonych badaniach identyfikacji tak rozumianych potencjałów wzrostu (potencjałów rozwojowych) głównych miast województwa opolskiego służyło szereg metod. Z jednej strony źródłem informacji były deklaracje samych miast oraz gmin otoczenia (otrzymane w ramach wywiadów pogłębionych, CATI, CAWI oraz FGI) (por. Mapa 3 i Mapa 4) oraz zapisy dokumentów strategicznych poszczególnych miast i całego regionu (m.in. silne strony wskazywane w analizach SWOT). Z drugiej strony, tak zidentyfikowane potencjały zostały poddane analizie oraz benchmarkingowi z jednostkami wybranymi do porównania. W poniższym opracowaniu wskazane zostały jedynie wybrane potencjały, które w ocenie eksperckiej mają szczególne znaczenie dla rozwoju województwa. Jednocześnie należy mieć świadomość złożoności problematyki omawianych potencjałów (i barier). Z jednej strony, obserwuje się pewne różnice w istotności poszczególnych czynników dla analizowanych miast (np. różna atrakcyjność inwestycyjna Brzegu i Kędzierzyna-Koźla). Z drugiej strony – pewne czynniki (jak np. dogodne położenie i dostępność komunikacyjna) wiążą się jednocześnie z pozytywnym, jak i negatywnym oddziaływaniem.

Do analizowanych szczegółowo potencjałów rozwojowych głównych miast województwa opolskiego wybrane zostały następujące czynniki: korzystne położenie/dostępność komunikacyjna, potencjał akademicki Opola, atrakcyjność inwestycyjna, potencjał przemysłowy miast, dobra kondycja finansów publicznych samorządów. Ponadto, pod dyskusję poddany zostanie jeszcze jeden z potencjalnych czynników rozwojowych – atrakcyjność turystyczna gmin otoczenia. Wyróżnione potencjały znalazły się w gronie najczęściej wymienianych sił rozwojowych zarówno Opola, jak i gmin otoczenia (por. Mapa 3 i Mapa 4). Podczas gdy wśród potencjałów Opola najczęściej wskazywano na: (1) korzystne położenie, (2) potencjał akademicki oraz (3) atrakcyjność inwestycyjną, wśród potencjałów gmin dominował: (1) potencjał turystyczny, (2) korzystne położenie oraz (3) atrakcyjność inwestycyjna.

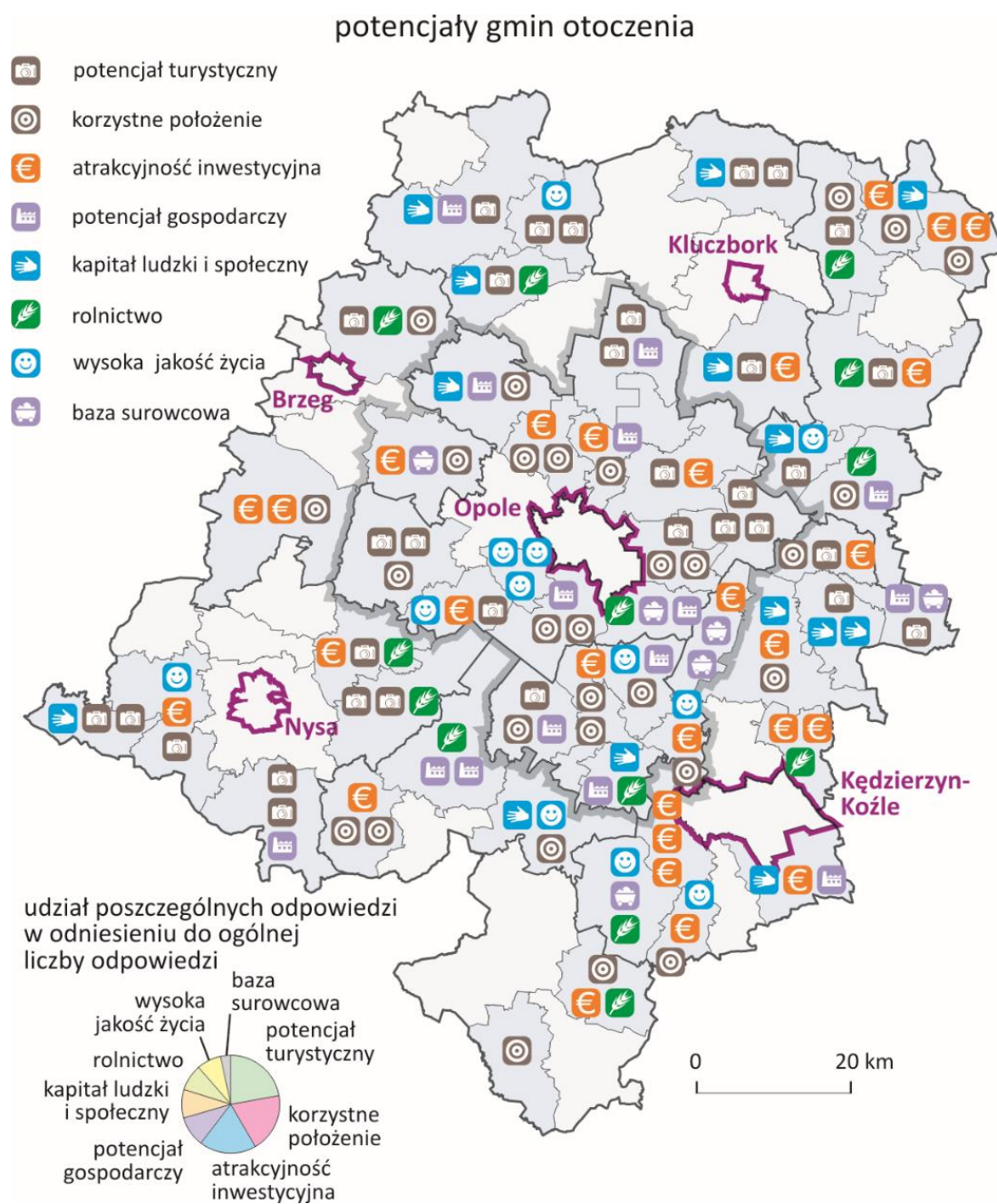
Mapa 3. Potencjały Opola według gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=45)⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników wywiadów kwestionariuszowych.

⁹ Gminy biorące udział w wywiadach kwestionariuszowych (CATI i CAWI) zostały w ramach otwartego pytania poproszone o wskazanie trzech potencjałów rozwojowych Opola. Udzielone przez samorządy odpowiedzi zostały poddane generalizacji, czego efektem jest osiem grup tematycznych potencjałów: korzystne położenie, potencjał akademicki, funkcje ośrodka regionalnego, atrakcyjność inwestycyjna, potencjał gospodarczy, potencjał turystyczno-kulturowy, rozwinięta infrastruktura społeczna i techniczna, kapitał ludzki. Liczba piktogramów w danej gminie odpowiada liczbie wskazanych przez przedstawiciela gminy potencjałów. Jeżeli gmina wskazała na potencjały, które zostały w wyniku generalizacji zaliczone do tej samej grupy tematycznej, znajdowało to odzwierciedlenie w „podwójnych” lub „potrójnych” piktogramach danej grupy potencjałów.

Mapa 4. Potencjały gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=51)¹⁰

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników wywiadów kwestionariuszowych.

¹⁰ Gminy biorące udział w wywiadach kwestionariuszowych (CATI i CAWI) zostały w ramach otwartego pytania poproszone o wskazanie trzech potencjałów rozwojowych swojej gminy. Udzielone przez samorządy odpowiedzi zostały poddane generalizacji, czego efektem jest osiem grup tematycznych potencjałów: potencjał turystyczny, korzystne położenie, atrakcyjność inwestycyjna, potencjał gospodarczy, kapitał ludzki i społeczny, rolnictwo, wysoka jakość życia i baza surowcowa. Liczba piktogramów w danej gminie odpowiada liczbie wskazanych przez przedstawiciela gminy potencjałów. Jeżeli gmina wskazała na potencjały, które zostały w wyniku generalizacji zaliczone do tej samej grupy tematycznej, znajdowało to odzwierciedlenie w „podwójnych” lub „potrójnych” piktogramach danej grupy potencjałów.

3.1.1. Korzystne położenie/dostępność komunikacyjna

Korzystne położenie geograficzne i związana z nim wysoka dostępność komunikacyjna to jeden z atutów samego Opola (w opinii 40% samorządów biorących udział w badaniu), jak i samych gmin (blisko 47% gmin wskazało na ten czynnik jako jeden z potencjałów rozwojowych swojej jednostki). Co ważne, stwierdzenie to dotyczyło nie tylko gmin położonych wzdłuż autostrady A4 Wrocław-Aglomercja Górnośląska, ale także tych o relatywnie słabszej w skali regionu dostępności komunikacyjnej.

Siatka połączeń drogowych w województwie opolskim to przede wszystkim autostrada A4 Wrocław-Katowice przebiegająca przez teren województwa w osi wschód-zachód na południe od Brzegu i Opola oraz na północ od Kędzierzyna-Koźla. Autostrada nie przebiega jednak w bezpośrednim sąsiedztwie tych miast, tylko jest od nich oddalona o ok. 10-15 km, a dostęp do niej zapewniają drogi niższej rangi. Opolski odcinek autostrady A4 został ukończony już w 2003 roku. Obecnie Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad nie planuje kolejnych inwestycji w drogi szybkiego ruchu na terenie województwa, choć w odległych planach północno-wschodnią część regionu w okolicach Kluczborka przetnie droga S11 z Katowic do Poznania. Sieć dróg krajowych zapewnia dostęp do wszystkich miast powiatowych w województwie. Największą barierę wewnątrz regionu stanowi Odra, na której łącznie z autostradą A4 znajduje się tylko 10 mostów drogowych (na długości ok. 100 km).

Siatkę połączeń drogowych uzupełnia gęsta sieć kolejowa. Z Opola prowadzi siedem tras kolejowych, w tym do wszystkich czterech ośrodków subregionalnych. Na szczególną uwagę zasługuje linia Opole-Brzeg-Wrocław, na której dziennie kursuje ok. 40 par pociągów, w tym ponad 20 par pociągów regionalnych. Linia ta wykazuje także wysokie wykorzystanie podaży miejsc oraz konkurencyjną wobec połączeń drogowych prędkość handlową (*Badania napełnień na liniach użyteczności publicznej...* 2015, s. 5 i 9). Oprócz tego regularny ruch pasażerski prowadzony jest na dwóch trasach obwodowych: Brzeg-Nysa-Kędzierzyn-Koźle-Gliwice oraz Wrocław-Namysłów-Kluczbork-Lubliniec. Pewną słabością funkcjonującej sieci kolejowej jest oferta połączeń do Katowic. Z uwagi na bardzo zły stan torów między Krakowem a Katowicami rozdzielona została oferta pociągów dalekobieżnych do tych dwóch aglomeracji. Pociągi do Krakowa kursują z pominięciem Górnego Śląska przez Częstochowę, tym samym znacząco osłabiając ofertę połączeń z Opola do Katowic.

Według wskaźnika międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT) dostępność Opola, Brzegu i Kędzierzyna-Koźla jest na najwyższym możliwym poziomie przekraczającym 0,40, jedynie nieco słabiej kształtuje się pozycja Kluczborka (WMDT w przedziale 0,35-0,40) i Nysy (WMDT w przedziale 0,30-0,35) (*Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*). W porównaniu z wybranymi do benchmarkingu miastami ośrodki opolskie wypadają znacznie lepiej (Opole, Kędzierzyn-Koźle) lub porównywalnie (Brzeg, Kluczbork oraz Nysa) (Tabela 3).

Tabela 3. Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej dla analizowanych jednostek

WMDT	OPOLE	Kielce	Zielona Góra	BRZEG	Olawa	Oświęcim	KLUCZBORK	Kępno	Myślenice	KĘDZIERZYN-KOŹLE	Racibórz	Mielec	NYSA	Kłodzko	Dzierżonów
0,25-0,30			x											x	
0,30-0,35												x	x		x
0,35-0,40		x					x	x	x		x				
pow. 0,40	x			x	x	x				x					

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

W przypadku województwa opolskiego należy zauważyć, że znalazło się ono w gronie regionów, które w latach 1995-2015 najbardziej poprawiły wartość WMDT. Brzeg, Opole i Kędzierzyn-Koźle odnotowały wzrost dostępności o ponad 40%, Nysa o ponad 30% i tylko Kluczbork zaledwie o ponad 10%. Na wzrost wartości wskaźnika wpływ miały przede wszystkim rozbudowa tras szybkiego ruchu. Dla województwa opolskiego kluczowa była budowa autostrady A4 na odcinku Wrocław-Katowice. Jej powiązania z trasą S3 czy autostradą A1 umożliwiają dogodną podróż w kierunku północy kraju. Dla północnych części województwa (w tym Kluczborka) ważna była też budowa trasy S8 Wrocław-Łódź (nawet jeśli nie ma do niej bezpośredniego dostępu), która stanowi alternatywny korytarz transportowy wschód-zachód wobec A4, a do tego prowadzi bezpośrednio do centrum kraju. Z drugiej strony brak innych inwestycji w krajową sieć drogową niż obwodnice miast (w tym Nysy i Kędzierzyna-Koźla) oraz brak perspektyw budowy trasy S11 powoduje, że nie należy oczekiwać istotnych zmian wartości tego wskaźnika w najbliższych latach. Przykładowo dla Opola izochrona 60 minut czasu dojazdu w latach 2015-2023 obejmie dodatkowo tylko niewielkie tereny między Nysą i Paczkowem oraz rejon Namysłowa (Komornicki i in. 2015, s. 12).

W skali ogólnokrajowej wszystkie pięć ośrodków miejskich (Opole, Brzeg, Kluczbork, Kędzierzyn-Koźle, Nysa) cechuje się wysoką dostępnością komunikacyjną, co wynika ze specyfiki województwa: położenia pomiędzy aglomeracjami wrocławską i górnośląską, bogatej infrastruktury w podstawowym korytarzu wschód-zachód (autostrada A4 i linia kolejowa nr 132, także łączące Wrocław z Aglomeracją Górnośląską) czy też niewielkich odległości do lotnisk Wrocław-Strachowice i Katowice-Pyrzowice. Z uwagi na oddalenie od głównego korytarza wschód-zachód sytuacja Nysy i Kluczborka w tym zakresie jest słabsza niż pozostałych trzech ośrodków, ale wciąż bardzo dobra na tle kraju. Jako największy mankament jawi się fakt, że autostrada nie przebiega w bezpośredniej bliskości Brzegu (ok. 10 km od węzła do centrum miasta), Opola (ok. 20 km) i Kędzierzyna-Koźla (ok. 20 km), co powoduje konieczność wykorzystywania dróg niższej kategorii w dojeździe do tych miast.

Generalnie korzystny obraz dostępności komunikacyjnej miast województwa opolskiego wynikający z cech samego regionu wykazuje pewne zróżnicowanie w odniesieniu do poszczególnych miast (Tabela 4).

Najbardziej zbliżone uwarunkowania w zakresie dostępności komunikacyjnej charakteryzują **Brzeg** i **Opole**. Oba miasta leżą w tym samym korytarzu transportowym wschód-zachód łączącym Wrocław z Aglomeracją Górnośląską. Korzystają dzięki temu z istniejącej infrastruktury wysokiej klasy oraz bogatej oferty przewozowej. Największym mankamentem w ich dostępności komunikacyjnej jest

przebieg autostrady A4 nie w bezpośrednim sąsiedztwie miast. Najkrótsze połączenie Brzegu z węzłem autostradowym wymaga skorzystania z drogi powiatowej. Opole, zarówno w kierunku zachodnim, jak i południowo-wschodnim, posiada połączenie z autostradą poprzez drogi krajowe. Połączenie to jest jednak dłuższe niż w przypadku Brzegu, a dodatkowym utrudnieniem jest fakt, że główna część miasta (w tym śródmieście) położona jest na prawym brzegu Odry, której przekroczenie (szczególnie przy podróżach w kierunku południowo-wschodnim) stanowi istotną barierę wynikającą z ograniczonej liczby i usytuowania mostów.

Zbliżoną sytuację komunikacyjną ma **Kędzierzyn-Koźle**. Dodatkowym atutem tego miasta są lepsze możliwości komunikacyjne z Aglomeracją Górnośląską niż w przypadku Brzegu czy Opola. W odległości ok. 50 km od miasta znajduje się węzeł autostradowy Gliwice-Sośnica, gdzie krzyżują się autostrady A4 i A1, otwierając możliwości podróży w szczególności w kierunku północnym. Największym utrudnieniem w dostępności komunikacyjnej Kędzierzyna-Koźla jest brak wewnętrznej spójności przestrzennej miasta, będącej skutkiem połączenia w 1975 roku czterech odrębnych miejscowości (Kędzierzyna, Koźla, Kłodnicy i Sławięcic) w jeden organizm miejski. Rozciągnięcie w osi wschód-zachód na odległość ok. 15 kilometrów, brak dobrej siatki dróg pomiędzy częściami miasta oraz położenie Koźla na lewym brzegu Odry powoduje, że sytuacja wschodniej i zachodniej części miasta istotnie się od siebie różni. Na poprawę dostępności komunikacyjnej, w szczególności zachodniej części miasta (Koźla), wpłynie wybudowanie obwodnicy północnej miasta (według planów GDDKiA powinno to nastąpić do 2021 roku). Dodatkowo, dzięki obwodnicy wyprowadzony zostanie ciężki transport drogowy poza obszary zabudowane, co w efekcie przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców.

Sytuacja **Nysy** i **Kluczborka** różni się od pozostałych ośrodków głównie pewnym oddaleniem od głównego korytarza transportowego Wrocław-Aglomeracja Górnośląska. Kluczbork, jako jedyny z opolskich ośrodków subregionalnych położony na północ od Odry, ma niewielkie związki funkcjonalne z tym korytarzem. W kierunku Wrocławia bardziej atrakcyjne jest połączenie przez Kępno lub Namysłów do Oleśnicy, w kierunku Górnego Śląska połączenie stanowi korytarz DK11, która w nieokreślonej przyszłości ma być rozbudowywana do standardu drogi szybkiego ruchu. Nienajlepsza jakość infrastruktury komunikacyjnej wokół Kluczborka (w tym brak pełnej obwodnicy miasta) rekompensowana jest przez jego korzystne położenie umożliwiające połączenia w kierunku północnym (Ostrów Wielkopolski, Kalisz, Sieradz) i wschodnim (Częstochowa) bez istotnych przeszkód w połączeniach z Wrocławiem i Aglomeracją Górnośląską.

Położenie Nysy w południowo-zachodniej części regionu nie odcina miasta od korytarza autostrady A4 (nawet jeśli odległość jest znacząca). Dodatkowo sytuację w tym zakresie poprawi planowana obwodnica Niemodlina. Sytuację komunikacyjną miasta poprawi także oddanie obwodnicy, która spowoduje, że dla części połączeń trasa przez Nysę będzie mogła stanowić atrakcyjną alternatywę dla trasy z wykorzystaniem autostrady A4. Atrakcyjną alternatywą dla połączeń drogowych pomiędzy Nysą i Opolem mogłaby być kolej, która już dziś jest popularna wśród pasażerów. Dla wzmocnienia jej konkurencyjności konieczna jest modernizacja infrastruktury torowej, poniesienie prędkości handlowej o co najmniej 50% i zwiększenie częstotliwości kursowania pociągów (*Badania napełnień na liniach użyteczności publicznej...* 2015, s. 6 i 8). Dodatkowym atutem położenia Nysy jest w szczególności połączenie na zachód w kierunku Kotliny Kłodzkiej oraz do Czech (zarówno poprzez

Kotlinę Kłodzką, jak i bezpośrednio na południe). W odległości mniejszej niż 150 km od Nysy znajdują się takie ośrodki jak Ostrawa, Ołomuniec czy Hradec Kralove. Dodatkowy, niewykorzystany potencjał Nysy tkwi w sieci kolejowej. W wyniku uwarunkowań administracyjnych (w szczególności granicy województw) nie jest obecnie prowadzony ruch kolejowy do Kamieńca Żąbkowickiego, skąd byłaby możliwość dalszej jazdy do Wrocławia, Kłodzka czy Świdnicy. Nie funkcjonują także pasażerskie połączenia transgraniczne przez kolejowe przejście graniczne w Głuchołazach.

Tabela 4. Dostępność komunikacyjna analizowanych ośrodków miejskich

	POPOLE	BRZEG	KLUCZBORK	KĘDZIERZYN-KOŹŁE	NYSZA
odległość od autostrady A4	ok. 20 km	ok. 10 km	ok. 60 km	ok. 20 km	ok. 35 km
obwodnica	częściowo, dla najważniejszych relacji	brak	częściowo, brakująca część w budowie	planowana	w budowie
liczba połączeń kolejowych regionalnych	ok. 70 na dobę	ok. 50 na dobę	ok. 25 na dobę	ok. 45 na dobę	ok. 20 na dobę
połączenia kolejowe dalekobieżne	tak, w tym Pendolino Warszawa-Wrocław	tak	nie	tak	nie
odległość do lotniska	Wrocław, ok. 100 km	Wrocław, ok. 70 km	Katowice-Pyrzowice, ok. 110 km	Katowice-Pyrzowice, ok. 80 km	Wrocław, ok. 95 km
porównanie w stosunku do miast referencyjnych	Kielce (+) Zielona Góra (+)	Oława (-) Oświęcim (0)	Kępno (-) Myślenice (-)	Racibórz (+) Mielec (+)	Kłodzko (+) Dzierżonów (0)

(+) lepiej, (-) gorzej, (0) porównywalnie.

Źródło: opracowanie własne.

3.1.2. Potencjał akademicki Opola

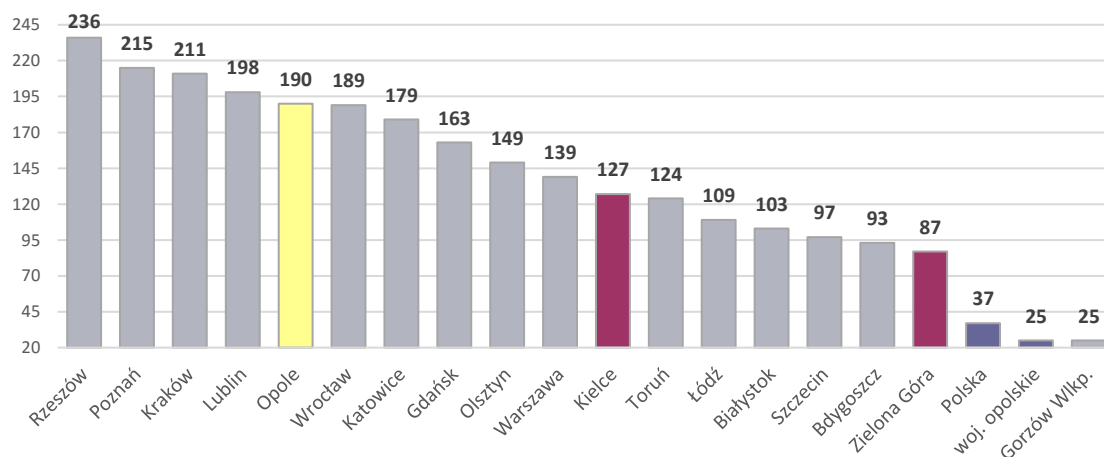
Istotnym potencjałem Opola w opinii przedstawicieli gmin województwa opolskiego (blisko połowy badanych samorządów) jest **potencjał akademicki**. O sile potencjału akademickiego w **Opolu** decyduje przede wszystkim Uniwersytet Opolski (na ośmiu wydziałach kształci się ponad 10 000 studentów¹¹) oraz Politechnika Opolska (na siedmiu wydziałach kształci się prawie 9 000 studentów¹²), których oferta uzupełniania jest przez cztery inne uczelnie (Wyższą Szkołę Zarządzania i Administracji, Wyższą Szkołę Bankową, Szkołę Wyższą im. Bogdana Jańskiego oraz Państwową Medycyną Wyższą Szkołę Zawodową). Z poddanych ocenie parametrycznej 17 jednostek sektora nauki (w tym także pozaakademickich) trzy zlokalizowane w Opolu otrzymały kategorię A (taką ocenę otrzymał ponadto Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej Blachownia w Kędzierzynie-Koźlu). Gminy niejednokrotnie podkreślały silny wpływ istniejących uczelni na charakter miasta – określając je wręcz „miastem akademickim”. W roku akademickim 2015/2016 kształciło się w Opolu ponad 20 000 studentów, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców miasta daje jeden z wyższych wyników wśród miast wojewódzkich (Wykres 1). Ponadto, środowisko akademickie silnie wpływa także na sytuację gospodarczą miasta. Wydatki studentów na poziomie ok. 162 mln zł w skali roku mogą przyczyniać się do funkcjonowania

¹¹ <http://www.uni.opole.pl/o-uczelni> (dostęp: 30.11.2016).

¹² <http://www.po.opole.pl/index2.php?mod=start> (dostęp: 30.11.2016).

550 miejsc pracy w Opolu (*Diagnoza społeczno-gospodarcza miasta Opola – ujęcie strategiczne*, s. 29)¹³.

Wykres 1. Liczba studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Polsce według miast wojewódzkich w 2015 roku

Źródło: *Diagnoza społeczno-gospodarcza miasta Opola – ujęcie strategiczne* 2016, s. 29.

Warto zwrócić uwagę, że oferta akademicka Opola uzupełniona jest jedynie w niewielkim stopniu przez jednostki akademickie zlokalizowane w ośrodkach subregionalnych. Niewątpliwie najsilniejszym ośrodkiem kształcenia w województwie poza Opołem jest **Nysa**, będąca siedzibą Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie. Przedstawiciele gmin otoczenia, dla których Nysa stanowi subregionalny biegun wzrostu, zgodnie wskazali na potencjał naukowo-edukacyjny jako największą siłę rozwojową miasta (obok atrakcyjności inwestycyjnej). Warto zwrócić uwagę, że w stosunku do żadnego z pozostałych trzech miast nie pojawiły się podobne deklaracje. Na mapie uczelni wyższych województwa opolskiego od niedawna znajduje się także **Kędzierzyn-Koźle** z uruchomionym w październiku 2016 roku zamiejscowym Wydziałem Inżynierii Systemów Technicznych Politechniki Opolskiej w Kędzierzynie-Koźlu, który swoją ofertą kształcenia ściśle nawiązuje do przemysłowej specjalizacji miasta.

Bardzo ważne jest dla nas to światło w tunelu, które otworzyło nam otwarcie filii Politechniki Opolskiej w Kędzierzynie-Koźlu. To jest całkiem świeża sprawa, filia została otwarta w październiku 2016 roku. To filia z kierunkami, która wydają się bardzo przyszłościowe. Są to techniczne, specjalizacyjne kierunki związane z chemią, mam nadzieję, że to będzie koło zamachowe.

Przedstawiciel Urzędu Miasta w Kędzierzynie-Koźlu

Podobna inicjatywa planowana jest także w **Brzegu**, gdzie zlokalizowana jest już Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Studium Medyczne, a w pobliskiej miejscowości Żłobizna – filia Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Obecnie finalizowane są rozmowy z Politechniką Opolską, która ma otworzyć w Brzegu swoją filię.¹⁴

¹³ Na podstawie wyników badań dr Diany Rokity-Poskart z Politechniki Opolskiej (Konsekwencje migracji edukacyjnych w gospodarczym pejzażu miasta akademickiego na przykładzie opolskiego ośrodka akademickiego).

¹⁴ Informacja uzyskana podczas wywiady z zastępcą burmistrza Brzegu.

3.1.3. Atrakcyjność inwestycyjna

Potencjał inwestycyjny województwa opolskiego określany jest jako wysoki, ale nie w pełni wykorzystany, w szczególności w kontekście strategicznych inwestycji, prorozwojowych dla regionu (*Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, 2012, s. 43). W ogólnopolskich rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województwo opolskie zajmowało w latach 2013-2015 9. pozycję, wyprzedzając wszystkie regiony Polski Wschodniej oraz województwo lubuskie i kujawsko-pomorskie (w stosunku do 2011 roku nastąpiła poprawa o dwie pozycje) (Tarkowski (red.) 2015, s. 63). Na taką pozycję województwa składa się przede wszystkim wysoki poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej (6. pozycja w kraju), umiarkowany poziom bezpieczeństwa powszechnego (8. pozycja) oraz dostępności transportowej i aktywności wobec inwestorów (9. pozycja). Zdecydowanie słabiej kształtuje się pozycja województwa pod względem infrastruktury społecznej (14. pozycja) oraz zasobów i kosztów pracy (12. pozycja).

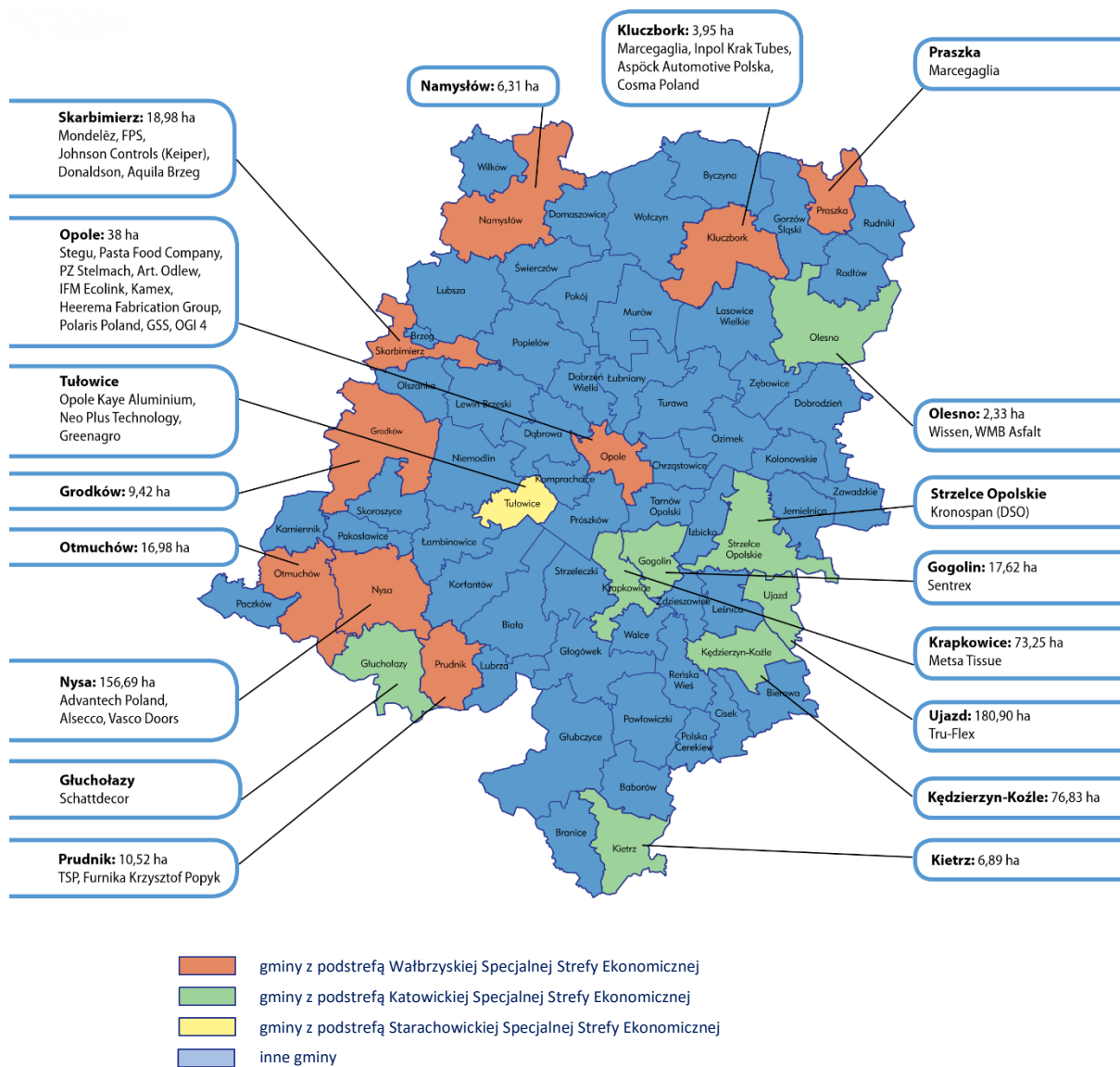
Istotnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności inwestycyjnej województwa jest wysoki poziom obsługi inwestora. Funkcjonujące przy Opolskim Centrum Rozwoju Gospodarki (OCRG) Centrum Obsługi Inwestora (COI) zostało ocenione przez komisję certyfikacyjną PALiZ najwyżej (ex aequo z COI województwa zachodniopomorskiego) spośród trzynastu podlegających ocenie regionalnych centrów obsługi inwestora w kraju. W procesie certyfikacji Regionalnych Centrów Obsługi Inwestora trzy lata temu opolskie COI uplasowało się na czwartej pozycji, zaś sześć lat temu – na drugiej. Ponadto, strona internetowa COI została uznana za najbardziej przyjazną dla inwestora zagranicznego w kraju.¹⁵

Na atrakcyjność inwestycyjną województwa opolskiego duży wpływ ma obecność terenów należących do Specjalnych Stref Ekonomicznych: Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (9 gmin), Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (8 gmin) oraz Starachowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (1 gmina) (Mapa 5). „Nasylenie” specjalnymi strefami ekonomicznymi w województwie opolskim jest wyższe niż średnio w Polsce: podczas gdy w opolskim SSE zlokalizowane są na terenie 16 gmin (czyli 23% gmin w województwie opolskim), w Polsce dotyczy to 420 gmin (czyli 17%) (Mapa 6).

Warty uwagi jest fakt, że atrakcyjność inwestycyjna (w tym dostępność terenów inwestycyjnych) wskazywana była w badaniu ankietowym jako potencjał rozwojowy zarówno gmin z obszarami Specjalnej Strefy Ekonomicznej (np. Grodków, Krapkowice, Olesno, Otmuchów, Praszka, Prudnik, Strzelce Opolskie, Tułowice czy Ujazd), jak i innych gmin (łącznie 45% gmin wskazało na ten czynnik jako swój potencjał rozwojowy).

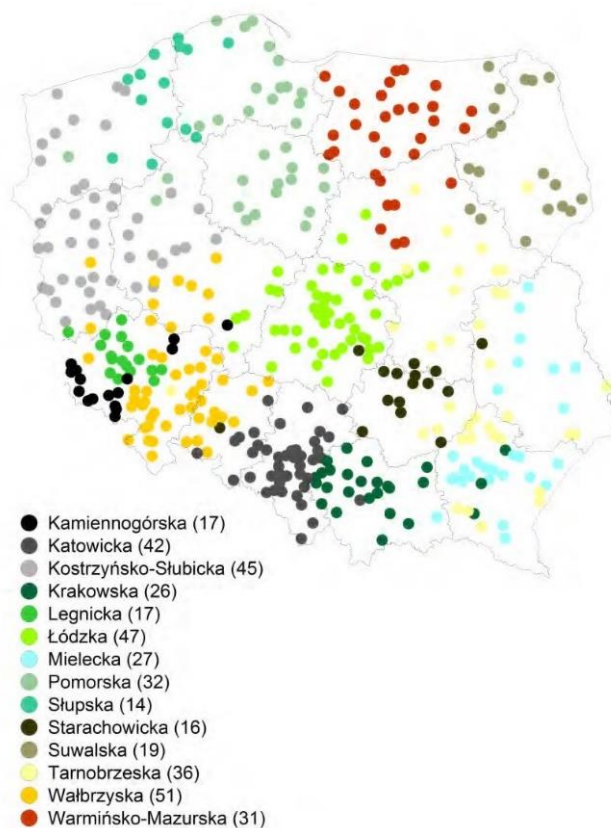
¹⁵ Celem certyfikacji jest weryfikacja PALiZ poziomu przygotowania regionalnych Centrów Obsługi Inwestora do pozyskiwania i obsługi inwestorów zagranicznych. Ocenie podlegają między innymi: przygotowanie pracowników oraz bazy informacji COI do obsługi inwestorów, realizację zadań COI wynikających z podpisanej przez PALiZ umowy partnerskiej oraz stosowanie właściwych standardów obsługi inwestora, <http://www.ocrg.opolskie.pl/pl/aktualnosci/mamy-najlepsza-obsluge-inwestora-w-kraju-110.html> (data dostępu: 14.12.2016).

Mapa 5. Specjalne Strefy Ekonomiczne w województwie opolskim wraz ze zlokalizowanymi firmami oraz dostępnymi terenami inwestycyjnymi

Źródło: Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych 2015, s. 8.

Mapa 6. Lokalizacja Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce (2015)

Źródło: Typa 2016, http://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=27914.

Korzystnej sytuacji w zakresie dostępności terenów inwestycyjnych w Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Nysie oraz Kluczborku towarzyszy nieco bardziej złożona sytuacja Brzegu. Wprawdzie jako stolica subregionu Brzeg w naturalny sposób gromadzi przedsiębiorczość lokalną, korzystnie wypada w analizach potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej (Wykres 2)¹⁶, a także stanowi miejsce lokalizacji wielu firm z kapitałem zagranicznym (w tym trzech inwestorów z listy największych inwestorów zagranicznych w Polsce w 2015 roku wg PAIiZ, por. Tabela 15), to jednak władze lokalne za największą swoją barierę rozwojową uznają brak terenów inwestycyjnych. Brzeg sąsiaduje administracyjnie z gminą Skarbimierz, gdzie została ulokowana jedna z podstref Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Obecnie władze lokalne usilnie zabiegają o włączenie do Wałbrzyskiej Strefy Ekonomicznej byłego terenu wojskowego „Zielonki” pozyskanego od Agencji Mienia Wojskowego. Procedury administracyjne na szczeblu centralnym są jednak procesem długotrwałym i do tej pory nie udało się ukonstytuować kwestii funkcjonowania w Brzegu podstrefy WSSE. Ponadto, zdaniem władz Brzegu samo doprowadzenie odkupionej od Agencji Mienia Wojskowego działki pod inwestycje jest procesem kosztownym i długotrwałym z powodu stanu zagospodarowania tego obszaru. Jednocześnie sąsiadująca

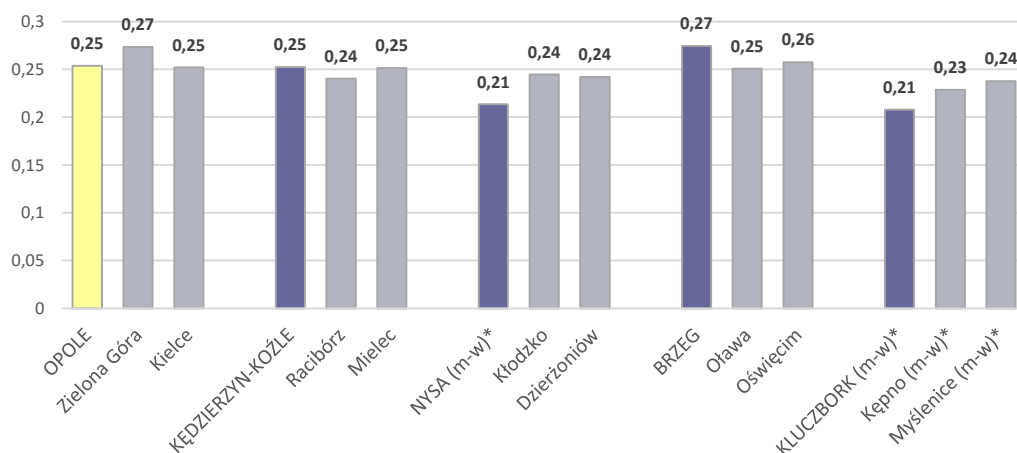
¹⁶ Zespół walorów lokalizacyjnych, które mają wpływ na osiąganie celów inwestora (np. w postaci kształtowania się kosztów prowadzonej działalności gospodarczej, przychodów ze sprzedaży, rentowności netto oraz konkurencyjności danej inwestycji). Do określenia potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej służą 43 wskaźniki pogrupowane w następujące kategorie: mikroklimat zasoby pracy, mikroklimat infrastruktura techniczna, mikroklimat infrastruktura społeczna, mikroklimat rynkowy, mikroklimat administracyjny (Godlewska-Majkowska (red.) 2011, s. 98-99). Ponadto, wyróżniania jest także rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna, czyli zdolność regionu do wykreowania satysfakcji klienta – inwestora i wywołania absorpcji kapitału finansowego i rzeczowego w formie inwestycji. Można ją mierzyć za pomocą efektywności poniesionych nakładów kapitału finansowego, rzeczowego, ludzkiego i przyrodniczego (Godlewska-Majkowska i in. 2015, s. 3).

bezpośrednio z Brzegiem gmina Skarbimierz (wcześniej wieś, która została odłączona od Brzegu i utworzyła samodzielną gminę) posiada na swoim obszarze tereny inwestycyjne należące do Wałbrzyskiej SSE i skutecznie przyciąga inwestorów.

Największym błędem Brzegu było pozwolenie na odłączenie się gminy wiejskiej, kilkunastu sołectw zlokalizowanych wokół Brzegu. Bez tego Brzeg mógłby „żyć” (...). Teren dawnego lotniska poradzieckiego w Skarbimierzu, które pierwotnie było zarządzane przez spółkę należącą zarówno do władz miasta, jak i gminy Skarbimierz (potem tylko do gminy Skarbimierz), od 2003 roku wykorzystuje firma Cadbury, obecnie Mondelez. Obecnie tereny starego lotniska są kołem zamachowym całej gospodarki, zlokalizowało się tam kilkadziesiąt podmiotów gospodarczych. Kolejne działki są sprzedawane, Skarbimierz nie nadąża z uzbrajaniem tych terenów. A Brzeg został z niczym. Dopiero w 2014 roku nasza gmina kupiła tereny od Agencji Mienia Wojskowego i musimy zaczynać od zera.

Zastępca Burmistrza Brzegu

Wykres 2. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna analizowanych jednostek (średnia z lat 2012-2015)

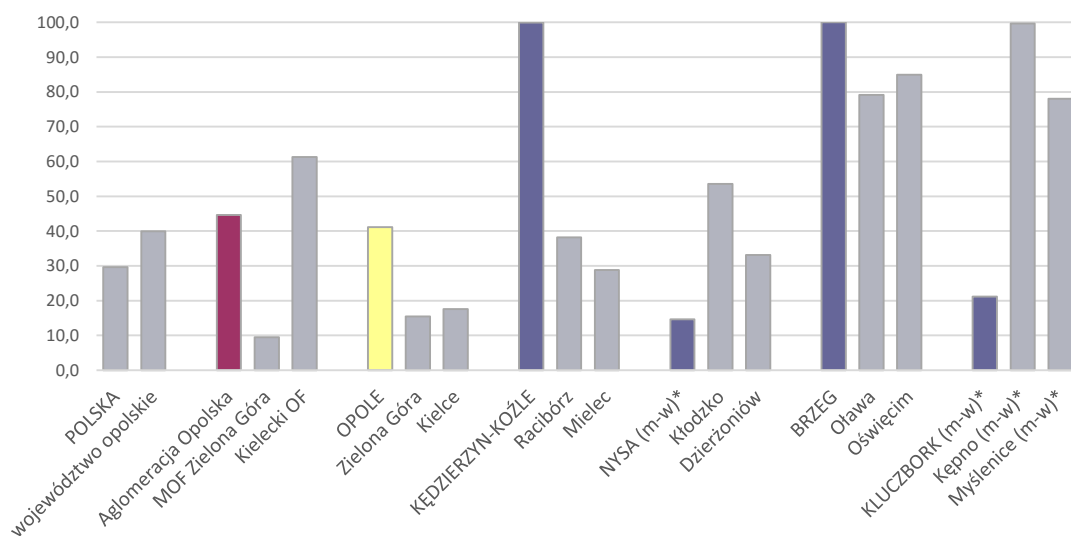

*w przypadku Nysy, Kluczborka, Kępna i Myślenic dane dla gminy miejsko-wiejskiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych i corocznych raportów atrakcyjności inwestycyjnej regionów pod redakcją H. Godlewskiej-Majkowskiej.

Na atrakcyjność inwestycyjną analizowanych miast oprócz dostępności i jakości terenów inwestycyjnych wpływa szereg innych czynników, w tym działania władz samorządowych określanych mianem „progospodarczego kształtowania przestrzeni” (Sztando 2003). Szczególne znaczenie odgrywają działania w zakresie planowanie przestrzennego, w tym pokrycie gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego określającymi przeznaczenie terenów. Warto podkreślić dobrą sytuację pod tym względem analizowanych miast (Opola, Kędzierzyna-Koźle oraz Brzegu), a także całej Aglomeracji Opolskiej wobec jednostek porównawczych (Wykres 3), w szczególności 100-procentowe pokrycie MPZP miast Kędzierzyna-Koźle oraz Brzegu. Odmienne kształtuje się sytuacja Nysy i Kluczborka (odpowiednio 15 i 21% pokrycia gminy MPZP), choć należy podkreślić, że dane w tym przypadku dotyczą całej gminy miejsko-wiejskiej, a nie samych miast.

Wykres 3. Odsetek powierzchni objętej obowiązującymi MPZP (2015) (w %)

*w przypadku Nysy, Kluczborka, Kępna i Myślenic dane dla gminy miejsko-wiejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

3.1.4. Potencjał przemysłowy miast

Opolszczyzna jest regionem o silnym znaczeniu przemysłu. Dużą rolę w rozwoju sektora odgrywają obszary należące do Specjalnych Stref Ekonomicznych, w szczególności Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest-Park (z podstrefami m.in. w Opolu, Kluczborku i Nysie) oraz Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (z podstrefą w Kędzierzynie-Koźlu).

Opole, będąc dużym ośrodkiem miejskim, posiada dużą liczbą zakładów przemysłowych z różnych branż, z których szczególne znaczenie ma przemysł spożywczy i maszynowy. W mieście także istnieją firmy z branży nowych technologii. W porównaniu do Kielc (7,6%) i Zielonej Góry (7,8%) zauważalny jest zwiększony udział podmiotów działających w branży zajmującej się produkcją i przetwórstwem przemysłowym żywności¹⁷ (8,7%) w strukturze sektora przemysłu. Wśród wyróżniających się zakładów branży spożywczej należy wymienić: Nutricia, Zott Polska, Animex, Pasta Food oraz Sopelek. Zaobserwować można również znaczny udział przedsiębiorstw zajmujący się produkcją konstrukcji metalowych, a także serwisem oraz instalacją maszyn i urządzeń¹⁸ (odpowiednio: 14,7% i 15,6%), wśród których znajdują się takie firmy jak: Remak, Kelvion, SBB Energy czy Explomet. W przypadku miast porównawczych wskazana branża nie pełni aż tak znaczącej roli w lokalnej gospodarce przemysłowej – Kielce (13,9% i 10,3%) oraz Zielona Góra (12,9% i 12,5%). Jedną z tradycyjnych branż związanych ze stolicą regionu jest produkcja materiałów budowlanych¹⁹ kojarzona głównie z Cementownią Odra. Również w tej gałęzi widoczny jest większy (7%) w stosunku do podobnych ośrodków miejskich (Kielce – 5,7%, Zielona Góra – 5,4%) udział przedsiębiorstw w strukturze

¹⁷ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 10 – Produkcja artykułów spożywczych.

¹⁸ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 25 – Produkcja gotowych wyrobów metalowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń, oraz dział 33 – Naprawa, konserwacja oraz instalowanie maszyn i urządzeń.

¹⁹ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 23 – Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych.

przemysłu. W ostatnich latach w Opolu rozwija się również branża motoryzacyjna, co jest związane z inwestycjami takich firm jak: Polaris Industries, Global Steering Systems czy Tower Automotive. W mieście istnieją także firmy z branży nowych technologii, np. można zaobserwować rosnące znaczenie firm farmaceutycznych²⁰, których udział w lokalnej strukturze przemysłu (0,7%) jest znacznie większy niż w przypadku ośrodków benchmarkingowych (Kielce – 0,2%, Zielona Góra – 0,1%).

Największą specjalizację przemysłową posiada **Kędzierzyn Koźle**. Dwa wielkie zakłady DK Grupa Azoty Zakłady Azotowe Kędzierzyn S.A. oraz Blachownia z branży chemicznej i maszynowej, a także pojawiające się wokół nich inne podmioty z branży, stanowią o sile tamtejszej gospodarki, a tym samym także całego miasta w strukturze osadniczej całego regionu.

(...) Przemysłowe tradycje, czyli związek z chemią, Zakłady Azotowe, obecność grupy Azoty w Kędzierzynie-Koźlu determinuje wagę Kędzierzyna-Koźla w odniesieniu do całego województwa, bo to właśnie z tego powodu jesteśmy wymieniani za Opolem jako drugi główny ośrodek miejski.

Przedstawiciel Urzędu Miasta w Kędzierzynie-Koźlu

Koncentrację podmiotów z branży chemicznej potwierdzają dane GUS, które wskazują na wysoki udział podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w tej gałęzi²¹ (3,2%) w lokalnej strukturze przemysłu w porównaniu do Raciborza (1,2%) czy Mielca (0,4%). Wiodącą rolę pełnią tutaj wspomniane wcześniej Zakłady Azotowe Kędzierzyn SA oraz część petrochemiczna Blachowni, wokół których gromadzą się inne przedsiębiorstwa m.in. w ramach klastra chemii specjalistycznej „Chem-Ster”. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku branży maszynowej²² (29,5% i 14% Kędzierzyn-Koźle, wobec 26,6% i 8,7% Raciborza oraz 24,5% i 5,2% Mielca), wśród której wyróżniają się takie marki jak Famet, Kofama Koźle czy Komet-Urpol. W mieście zaznacza się również ponadprzeciętną obecność branży metalurgicznej²³ (2,7%), która jest kilkakrotnie wyższa niż w przypadku miast benchmarkingowych – odpowiednio: 0,6% – Racibórz i 0,7% – Mielec. Do jej głównych reprezentantów należą A. Berger oraz Rug Metal.

Specjalizacja branżowa była także cechą przemysłu **Nysy**, której nazwę rozstawiły w Polsce samochody dostawcze. W wyniku licznych przekształceń własnościowych obecnie w Nysie nie produkuje się gotowych samochodów, jednak powstałe inne firmy z branży samochodowej (poddostawcy części samochodowych) prowadzą swoją działalność. Silnym przemysłem Nysy jest przemysł spożywczy, w tym w szczególności przemysł cukierniczy, którego głównym reprezentantem jest firma Cukry Nyskie. Jego istotność podkreśla zaobserwowana silna koncentracja skutkująca znaczącym udziałem w sektorze przemysłu (11,5%), który jest znacznie wyższy w stosunku do podobnych ośrodków, jak Dzierżonów (7,8%) i Kłodzko (4,9%). Podobnie wygląda sytuacja w przypadku producentów mebli²⁴, gdzie dysproporcja pomiędzy Nysą (11,5%) a miastami porównawczymi (odpowiednio: 4,6% i 4,4%) jest jeszcze większa. Impulsem do rozwoju tej gałęzi przemysłu była inwestycja firmy Kler. Ponadto w

²⁰ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 21 – Produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych.

²¹ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 20 – Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych.

²² PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 25 – Produkcja gotowych wyrobów metalowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń, oraz dział 33 – Naprawa, konserwacja oraz instalowanie maszyn i urządzeń.

²³ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 24 – Produkcja metali.

²⁴ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 31 – Produkcja mebli.

strukturze miasta wyróżnia się również przemysł zajmujący się wytwarzaniem maszyn i urządzeń²⁵ (3,8% i 9,9% wobec Dzierżoniowa – 2,9% i 8,8% oraz Kłodzka – 1% i 8,7%).

Przemysł spożywczy pełni także dominującą rolę w **Brzegu**, pełniąc rolę zaplecza przemysłowego dla silnego w okolicy rolnictwa. Stąd też w porównaniu do podobnych miast jak Oława (5,4%) i Oświęcim (2,8%) w strukturze przemysłu ośrodka brzeskiego zanotowano jego znaczący udział – 8,8%. Do wyróżniających się zakładów należy zaliczyć tutaj PWC Odra. Podobnie jak w przypadku pozostałych głównych ośrodków województwa opolskiego w Brzegu wyróżnia się przemysł zajmujący się wytwarzaniem maszyn i urządzeń²⁶ (3,2% i 14,8% wobec Oławy – 1% i 12,7% oraz Oświęcimia – 2,4% i 9,8%).

Natomiast w **Kluczborku** przede wszystkim funkcjonuje przemysł komponentów budowlanych oraz maszynowo-metalowy. W przypadku pierwszego z nich udział przedsiębiorstw w sektorze przemysłu (7,7%) jest podobny do tego w Myślenicach (7,2%) i znacznie wyższy niż jego odpowiednik w Kępnie (2,4%). Największą firmą tej branży funkcjonującą w ośrodku kluczborskim jest PV Prefabet. Z kolei w ramach gałęzi maszynowo-metalowej²⁷ działa ponad 25% przedsiębiorstw przemysłowych, podczas gdy w miastach porównawczych jest to wyraźnie mniejszy odsetek (Kępno – 12,5%, Myślenice – 17,3%). Największą firmą działającą w tej dziedzinie w Kluczborku jest Marcegaglia, która posiada również zakład w pobliskiej Praszce.

Szczególnym wyzwaniem dla miast województwa opolskiego jest umiejętne wykorzystanie istniejących tradycji przemysłowych do budowania innowacyjnego potencjału, we współpracy z uczelniami. Pojawiające się pozytywne sygnały dotyczące budowania wokół istniejącego przemysłu zaplecza edukacyjnego oraz otoczenia biznesu pozwalają myśleć o tym czynniku jako istotnym potencjale rozwojowym.

To jest atut, który świadczy o konkurencyjności miasta [funkcjonowanie filii uczelni wyższej w Kędzierzynie-Koźlu – przypis autora]. Musi istnieć szkoła wyższa, by absolwenci szkół średnich mieli szansę na studia w rodzinnym mieście, szczególnie na kierunku, który ich interesuje. Filia uczelni na pewno jest plusem, jeśli chodzi o budowanie przewag konkurencyjnych Kędzierzyna-Koźla. Szczególnie w przypadku istnienia tak silnego przemysłu (...). Filia oferuje kształcenie na kierunkach ściśle związanych ze specjalizacją przemysłową miasta.

Przedstawiciel Urzędu Miasta w Kędzierzynie-Koźlu

²⁵ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 28 – Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana, oraz dział 33 – Naprawa, konserwacja oraz instalowanie maszyn i urządzeń.

²⁶ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 28 – Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana, oraz dział 33 – Naprawa, konserwacja oraz instalowanie maszyn i urządzeń.

²⁷ PKD 2007: Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), dział 25 – Produkcja gotowych wyrobów metalowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń, oraz Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (łącznie).

3.1.5. Dobra kondycja finansów publicznych samorządów

Zamożność samorządów

W rankingu zamożności²⁸ Miasto Opole uplasowało się w 2015 roku na 4. pozycji wśród 18 miast wojewódzkich w Polsce. Jest to zdecydowanie silna pozycja (w czołówce rankingu), a dodatkowo w ujęciu dynamicznym charakteryzująca się trendem pozytywnym. Jeszcze cztery lata temu miasto Opole trudno byłoby zaliczyć do tych „najzamożniejszych” (zajmowało 7. miejsce wśród miast wojewódzkich).

W porównaniu z Kielcami i Zieloną Górą zamożność budżetu miasta Opole *per capita* w 2015 roku była wyższa odpowiednio o 13 i 21%. Ponadto, w ciągu ostatnich czterech lat Opole wykonało zdecydowany „skok” w górę rankingu (o trzy pozycje), podczas gdy Zielona Góra i Kielce spadły w rankingu (Tabela 5).

Tabela 5. Zamożność budżetów Opola i innych ośrodków wojewódzkich oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015

Wyszczególnienie	zamożność (w zł <i>per capita</i> , 2015)	miejsce w rankingu miast wojewódzkich (N=18)	zmiana pozycji w rankingu w porównaniu z 2012 r.	średnia stawka podatków lokalnych w latach 2013-2015 (dochody własne otrzymane jako % możliwych do zebrania)
Opole	4 735,8	4	+3	93,3%
Zielona Góra	3 916,2	16	-3	88,5%
Kielce	4 191,6	11	-3	94,9%
średnia dla miast wojewódzkich w Polsce	4 438,2			96,3%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

Wśród miast subregionalnych województwa opolskiego najwyższa zamożność charakteryzuje **Kędzierzyn-Koźle** (II decyl wśród 267 miast powiatowych w Polsce), które pomimo spadku w rankingu zamożności w porównaniu z rokiem 2012 wyraźnie dystansuje miasta z grupy porównawczej. Najgorzej wypada **Nysa** – IX decyl w rankingu zamożności budżetów wśród miast powiatowych, której sytuacja finansowa w ujęciu dynamicznym relatywnie pogorszyła się (sam wskaźnik zamożności *per capita* powoli rośnie, ale w innych miastach powiatowych ten wzrost miał nieco wyższe tempo). **Brzeg** to miasto o zamożności zbliżonej do średniej dla wszystkich miast powiatowych, w porównaniu z Oświęcimiem jest wyraźnie mniej zamożny, ale w ciągu ostatnich 3 lat zaobserwować można poprawę jego sytuacji. **Kluczbork** wypada pod względem zamożności budżetu nieco gorzej od Brzegu i gorzej od miast z grupy porównawczej, ale relatywnie w ciągu ostatnich lat poprawił swoją sytuację. Średnio najwyższe podatki lokalne pobiera Brzeg (rezygnuje tylko z 7% swoich dochodów własnych na rzecz podatników), najniższe zaś Kluczbork (który ściąga tylko około 80% tego co jest możliwe do zebrania w ramach dochodów własnych) (Tabela 6).

²⁸ Zastosowana metoda obliczania **wskaźnika zamożności** uwzględnia tylko dochody własne i otrzymywane subwencje. Pomińnię zostały wpływy z dotacji celowych. Zwłaszcza w okresie tak intensywnego korzystania z funduszy unijnych dotacje mają chwilowy, ale bardzo silny wpływ na wielkość dochodów. Najczęściej jednak te zmiany nie mają związku z trwałymi zmianami zamożności budżetu. Dodatkowo, wpływające do budżetu dochody zostały skorygowane na dwa sposoby. Po pierwsze, odjęte zostały składki przekazywane przez samorządy w związku z subwencją równoważącą – tzw. „podatek janosikowy”. Po drugie, do faktycznie zebranych dochodów dodane zostały skutki zmniejszenia stawek, ulg i zwolnień w podatkach lokalnych (celem jest porównanie faktycznej zamożności, a nie skutków podejmowanych w gminach autonomicznych decyzji odnoszących się do polityki fiskalnej). Skorygowane w ten sposób dochody podzielone zostały przez liczbę ludności.

Tabela 6. Zamożność budżetów miast subregionalnych województwa opolskiego i miast porównawczych oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015

	zamożność (w zł per capita, 2015)	miejsce w rankingu miast powiatowych (N=267)	zmiana pozycji w rankingu w porównaniu z 2012 r.	średnia stawka podatków lokalnych w latach 2013-2015 (dochody własne otrzymane jako % możliwych do zebrania)
Brzeg	2 658,8	97	+15	93,0%
Oława	2 657,9	98	-18	96,5%
Oświęcim	3 269,8	15	-4	91,9%
Kędzierzyn-Koźle	3 079,9	33	-25	88,5%
Racibórz	2 520,4	154	-59	93,9%
Mielec	2 929,8	43	+11	84,1%
Kluczbork	2 560,8	134	+20	79,9%
Kępno	2 736,4	70	+62	94,2%
Myślenice	2 589,7	119	-27	91,2%
Nysa	2 370,6	223	-66	81,4%
Kłodzko	2 474,1	177	-120	95,7%
Dzierżoniów	2 292,8	239	-139	90,0%
średnia dla miast powiatowych	2 651,0			88,7%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

Zadłużenie samorządów i nadwyżka operacyjna

Zadłużenie²⁹ Opola na koniec 2015 roku (w drugim roku obowiązywania indywidualnych limitów zadłużenia – rozwiązanie przyjęte kilka lat wcześniej w ustawie o finansach publicznych) stanowiło 34,4% dochodów budżetowych, co należy określić jako poziom „bezpieczny”. Na koniec 2015 roku miasta wojewódzkie w Polsce były średnio zadłużone na 51,9% swoich dochodów budżetowych, w obydwu miastach porównawczych – Kielcach i Zielonej Górze – odnotowano w tym czasie wyższy poziom zadłużenia (różnica jest wyraźnie widoczna w przypadku Kielc zadłużonych na ponad 60% swoich dochodów). Samo zadłużenie nie powinno być traktowane negatywnie, pod warunkiem, że jego wysokość nie zagraża płynności finansowej oraz wykonywaniu bieżących zadań samorządu, a przede wszystkim – jest przeznaczane na inwestycje, przyczyniające się do pomnażania majątku, a także do szybszego rozwoju miasta w przyszłości.

Tabela 7. Zadłużenie Opola i innych ośrodków wojewódzkich jako % dochodów ogółem oraz udział nadwyżki operacyjnej w dochodach budżetowych ogółem w latach 2012-2015

	Zadłużenie na koniec 2015 r. jako % dochodów budżetowych	Miejsce w rankingu zadłużenia miast wojewódzkich (N=18)	Zmiana pozycji w rankingu zadłużenia w porównaniu z 2012 r.	Udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem w latach 2012- 2014 (w %)	Miejsce w rankingu udziału nadwyżki operacyjnej w dochodach miast wojewódzkich (N=18)	Zmiana pozycji w rankingu udziału nadwyżki operacyjnej w dochodach w porównaniu z 2012 r.
Opole	34,4%	16	+1	8,1%	13	-6
Zielona Góra	42,0%	12	+2	5,7%	18	-5
Kielce	61,0%	7	+2	6,5%	16	-6

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

²⁹ Uwzględniony w analizie **wskaźnik zadłużenia** to wielkość zadłużenia w stosunku do rocznych dochodów samorządu. Wskaźnik ten nawiązuje do limitów wynikających z ustawy o finansach publicznych w jej starym brzmieniu (limit obowiązywał do końca roku 2013). Jest on ważnym wskaźnikiem, ale nie jest doskonałym narzędziem diagnostycznym sytuacji gminy. Dopiero zestawienie go z wielkością nadwyżki operacyjnej mówi nam znacznie więcej – jeśli przykładowo dług jest wysoki, a nadwyżki operacyjnej nie ma, to sytuacja jest faktycznie groźna. Ale jeśli nadwyżka jest wysoka i corocznie pozwala na spłatę znaczącej części zadłużenia, to nie ma powodów do niepokoju. Dlatego kolejnym wskaźnikiem poddanym analizie jest przeciętna wielkość nadwyżki operacyjnej (liczonej tak jak przewiduje definicja w ustawie o finansach publicznych) w latach 2012-2014 wyrażona jako procent łącznych dochodów budżetowych. Ten wskaźnik nawiązuje zatem bezpośrednio do art. 243 nowej ustawy o finansach publicznych. W jednostkach, w których wskaźnik ten przekracza 15% nowe brzmienie ustawy podniosło limit zdolności kredytowej samorządu.

W porównaniu z rokiem 2012 poziom zadłużenia w Opolu nieznacznie się zmienił (wzrost wskaźnika o 0,8 punktów procentowych co w rezultacie spowodowało przesunięcie się o jedno miejsce w górę w rankingu zadłużenia miast wojewódzkich). Prawie połowę zadłużenia miasta Opole stanowi zadłużenie zagraniczne. Udział nadwyżki operacyjnej w dochodach w ostatnich latach w Opolu niestety spada, ale sytuację dotyczącą zdolności kredytowanej na tle miast porównawczych należy ocenić jako korzystną (Tabela 7).

Spośród miast subregionalnych Opolskiego pod względem wskaźnika zadłużenia sytuacja jest najbardziej niepokojąca w **Kluczborku** (gdzie całkowite zadłużenie w 2015 roku osiągnęło poziom prawie 50% dochodów ogółem), a średni udział nadwyżki operacyjnej w dochodach w ciągu ostatnich lat w tym mieście jest o połowę niższy niż przeciętnie w miastach powiatowych. Wprawdzie Myślenice (miasto z grupy porównawczej Kluczborka) wydają się być w gorszej sytuacji (w 2015 roku były liderem pod względem wskaźnika zadłużenia wśród miast powiatowych), ale ich zdolność kredytowa w ostatnich latach jest wyraźnie lepsza niż w Kluczborku i dodatkowo – poprawiająca się. Najmniejszym poziomem zadłużenia wśród miast subregionalnych województwa opolskiego charakteryzuje się **Brzeg** (całkowity dług miasta to niecałe 19% dochodów w 2015 roku), przy czym jego zdolność kredytowa mierzona średnim udziałem nadwyżki operacyjnej w dochodach nie należy do najwyższych (jest wyraźnie niższa niż średnio w miastach powiatowych). Najwyższa zdolność kredytowa w ostatnich latach wśród subregionalnych biegunów wzrostu w Opolskim towarzyszy miastu **Nysa**, tylko w przypadku tego bieguna zdolność do zaciągania nowych zobowiązań przewyższa średnią dla miast powiatowych. Wskaźnik zadłużenia Nysy nie przekracza 40% dochodów, co należy uznać za poziom bezpieczny, w szczególności przy wspomnianym korzystnym poziomie zdolności do spłaty długu. Choć należy zauważyć, że w ostatnich latach wskaźnik zadłużenia Nysy wyraźnie rośnie, jeszcze w 2012 roku nie przekraczał 25% dochodów budżetowych miasta. Podobny do Nysy wskaźnik zadłużenia dotyczył w 2015 roku **Kędzierzyn-Koźła**, ale jego zdolność kredytowa jest nieco niższa niż w Nysie i wyraźnie niższa niż w miastach z grupy porównawczej (Mielec, Racibórz). Dodatkowo wskaźnik zadłużenia w miastach porównawczych jest zdecydowanie na niższym poziomie niż w Kędzierzynie-Koźlu.

Tabela 8. Zamożność budżetów miast subregionalnych województwa opolskiego i miast porównawczych oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015

	Zadłużenie na koniec 2015 r. jako % dochodów budżetowych	Miejsce w rankingu zadłużenia miast powiatowych (N=247)	Zmiana pozycji w rankingu zadłużenia w porównaniu z 2012 r.	Udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem w latach 2012-2014 (w %)	Miejsce w rankingu udziału nadwyżki operacyjnej w dochodach miast powiatowych (N=247)	Zmiana pozycji w rankingu udziału nadwyżki operacyjnej w dochodach w porównaniu z 2012 r.
Brzeg	18,6%	225	-22	7,6%	188	-5
Oława	42,2%	53	+68	13,2%	38	-10
Oświęcim	33,8%	106	+142	7,3%	199	-90
Kędzierzyn-Koźle	39,4%	71	+80	9,3%	143	+2
Racibórz	19,0%	224	-15	12,4%	51	-6
Mielec	0,0%	267	-1	15,1%	22	-6
Kluczbork	48,4%	35	+8	4,8%	250	-27
Kępno	28,9%	153	-91	12,6%	45	+34
Myślenice	129,2%	1	+2	11,1%	74	+94
Nysa	38,1%	78	+136	10,1%	109	-74
Kłodzko	47,3%	38	+30	10,2%	107	+55
Dzierżoniów	40,9%	61	+20	15,8%	13	+47
średnia dla miast powiatowych	31,8%			9,6%		

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

3.1.6. Atrakcyjność turystyczna

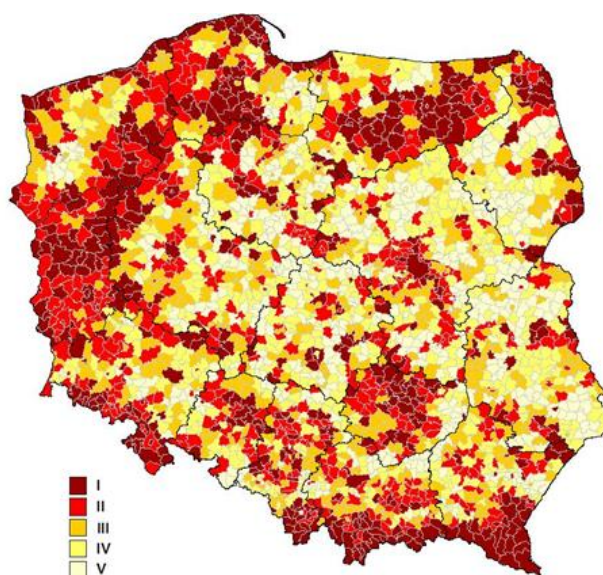
W rankingu potencjału turystycznego (obejmującego czynniki przyrodnicze, kulturowo-historyczne i współczesne, infrastrukturalne oraz ekonomiczne) województwo opolskie zajmuje dalekie 15. miejsce wśród regionów Polski, wyprzedzając jedynie województwo świętokrzyskie (Szymańska 2015, s. 53).

Słabej na tle kraju ogólnej ocenie potencjału turystycznego towarzyszyła korzystna ocena jednej z częściowych zmiennych obejmującej czynniki naturalne (pod tym względem opolskie zajęło 7. miejsce w kraju). To właśnie walory przyrodniczo-krajobrazowe województwa opolskiego akcentowane są w dokumentach strategicznych na poziomie regionalnym, jak i w lokalnych strategiach rozwoju analizowanych miast, w szczególności jeziora: Turawskie, Nyskie oraz Otmuchowskie oraz parki krajobrazowe i leśne: Góra św. Anny, Góry Opawskie i Stobrawski Park Krajobrazowy. Wśród atrakcji turystycznych na szczególną uwagę zasługuje paleontologiczne stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej „Trias” w Krasiejowie – Jurapark oraz ogród zoologiczny w Opolu (*Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.*, 2012, s. 41).

Potencjał turystyczny to także jeden z istotniejszych czynników wskazywanych przez przedstawicieli samorządów jako atut ich gmin (takiej odpowiedzi udzieliło ponad 47% samorządów), jak i w nieco mniejszym stopniu – jako atut samego Opola (w opinii 25% gmin województwa). O ile w przypadku gmin otoczenia silnie akcentowany są warunki przyrodnicze, o tyle w przypadku Opola podkreślano potencjał turystyczny związany z silną pozycją Opola na kulturalnej mapie Polski („bogata oferta kulturalna”, „liczne cykliczne imprezy festiwalowe”, „stolica Polskiej Piosenki”).

Opolszczyzna nie funkcjonuje w świadomości społecznej jako klasyczny kierunek turystyczny. Jej walory turystyczne (przyrodnicze oraz dziedzictwa kulturowego) nie stawiają regionu w uprzywilejowanej sytuacji wśród polskich regionów, w szczególności względem sąsiedniego województwa dolnośląskiego (Mapa 7).

Mapa 7. Poziom rozwój funkcji turystycznej w 2010 r.

Uwaga: grupy równoliczne zawierające 20% populacji gmin każda. Grupa I posiada najlepiej rozwinięte funkcje turystyczne, grupa V – najslabiej. Wskaźnik syntetyczny oparty o analizę zmiennych: % obszarów chronionych w powierzchni gminy; % lasów w powierzchni gminy; liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych w gminie w przeliczeniu na powierzchnię; liczba miejsc noclegowych per capita; % firm zarejestrowanych w sekcji H/I* w systemie Regon; liczba osób korzystających z noclegów per capita; liczba udzielonych noclegów per capita.

Źródło: Derek 2012, cyt. za: Dziemianowicz, Szlachta 2012.

Jednocześnie stan zagospodarowania turystycznego województwa (wyposażenie w niezbędną infrastrukturę turystyczną) jest wysoce niezadowolający (najłabsza w skali kraju pozycja regionu w zakresie czynników infrastrukturalnych w rankingu potencjału turystycznego, por. Szymańska 2015), co znacząco utrudnia wykorzystanie istniejących zasobów. Turystyka jedynie w nielicznych przypadkach może stanowić koło zamachowe lokalnej gospodarki. W obliczu przedstawionych uwarunkowań rozwoju turystyki trudno spodziewać się takiej roli w przypadku miast opolskich, jednak **Opole** i **Nysa** istotnie wyróżniają się spośród pozostałych analizowanych miast w województwie.

Opole korzysta ze swojej znaczącej pozycji na rynku imprez artystyczno-rozrywkowych (średnioroczna liczba uczestników w latach 2013-2015 na poziomie 75 000). Takie wydarzenia nie mają znaczącego wpływu na wskaźnik liczby udzielonych noclegów, tak jak mają targi i imprezy dla świata gospodarki (przykład Kielc), jednak mają olbrzymie znaczenie promocyjne (Tabela 9).³⁰ Imprezy artystyczno-rozrywkowe, w przeciwieństwie do regularnych imprez sportowych, stanowią także istotny impuls dla sposobu funkcjonowania miasta, które dla jednorazowego ugoszczenia dużej liczby turystów musi przygotować odpowiednią infrastrukturę.

Tabela 9. Udzielone noclegi w obiektach świadczących usługi zakwaterowania w 2014 roku i uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych średnio w latach 2013-2015

MIASTO	udzielone noclegi [tys.]	% noclegów dotyczących cudzoziemców	udzielone noclegi na 1000 mieszkańców	uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych [tys.]	uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych na 1000 mieszkańców
OPOLE	113,1	28,9	946	75,0	627
Kielce	209,6	13,1	1054	17,0	85
Zielona Góra	97,7	21,8	706	50,8	367
BRZEG	10,5	3,8	285	10,8	294
Oława	36,6	20,8	1131	6,8	211
Oświęcim	67,4	66,3	1708	33,0	838
KLUCZBORK	6,4	37,2	263	5,0	205
Kępno	1,0	8	69	4,1	282
Myślenice	10,5	39,8	575	3,5	191
KĘDZIERZYN-KOŹLE	22,0	23,3	350	14,0	223
Racibórz	18,9	33,9	339	10,2	183
Mielec	35,1	24,7	577	8,9	147
NYSA	32,2	12	720	32,6	728
Kłodzko	9,5	9,5	541	7,0	252
Dzierżoniów	18,5	23,3	343	19,2	561

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Ze względu na bliskość do kompleksu sztucznych jezior utworzonych na Nysie Kłodzkiej oraz z uwagi na perełki architektury sakralnej **Nysa** uważana jest za istotny ośrodek turystyczny województwa opolskiego, korzystnie wypadający także na tle podobnych ośrodków z sąsiedzkiego województwa dolnośląskiego (Tabela 9). Potencjał turystyczny Nysy budują przede wszystkim zasoby przyrodnicze w jej okolicy. Oprócz intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie jezior Nyskiego i Otmuchowskiego, istnieje możliwość zwiedzania czeskiego masywu górskiego Jesioników (Pradziad), jak również zabytków samego miasta. Nysa oferuje także dostęp do zasobów turystycznych Kotliny Kłodzkiej (w tym położonego na jej północno-wschodnim skraju Złotego Stoku). Potencjał turystyczny miasta

³⁰ Zgodnie z danymi GUS w 2014 roku w obiektach noclegowych zlokalizowanych w Opolu udzielono 113,1 tys. noclegów, z czego 29% dotyczyło turystów zagranicznych. Tymczasem w Kielcach była to wartość niemal dwukrotnie większa, przy jednocześnie niższym udziale cudzoziemców. Zdecydowanie słabiej kształtowała się w tym zakresie sytuacja Zielonej Góry, choć w przeliczeniu na 1000 mieszkańców różnice między poszczególnymi miastami nie były już tak wyraźne.

wzmacniany jest także przez imprezy artystyczno-rozrywkowe, których liczba uczestników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest wyższa nawet od Opola (Tabela 9).

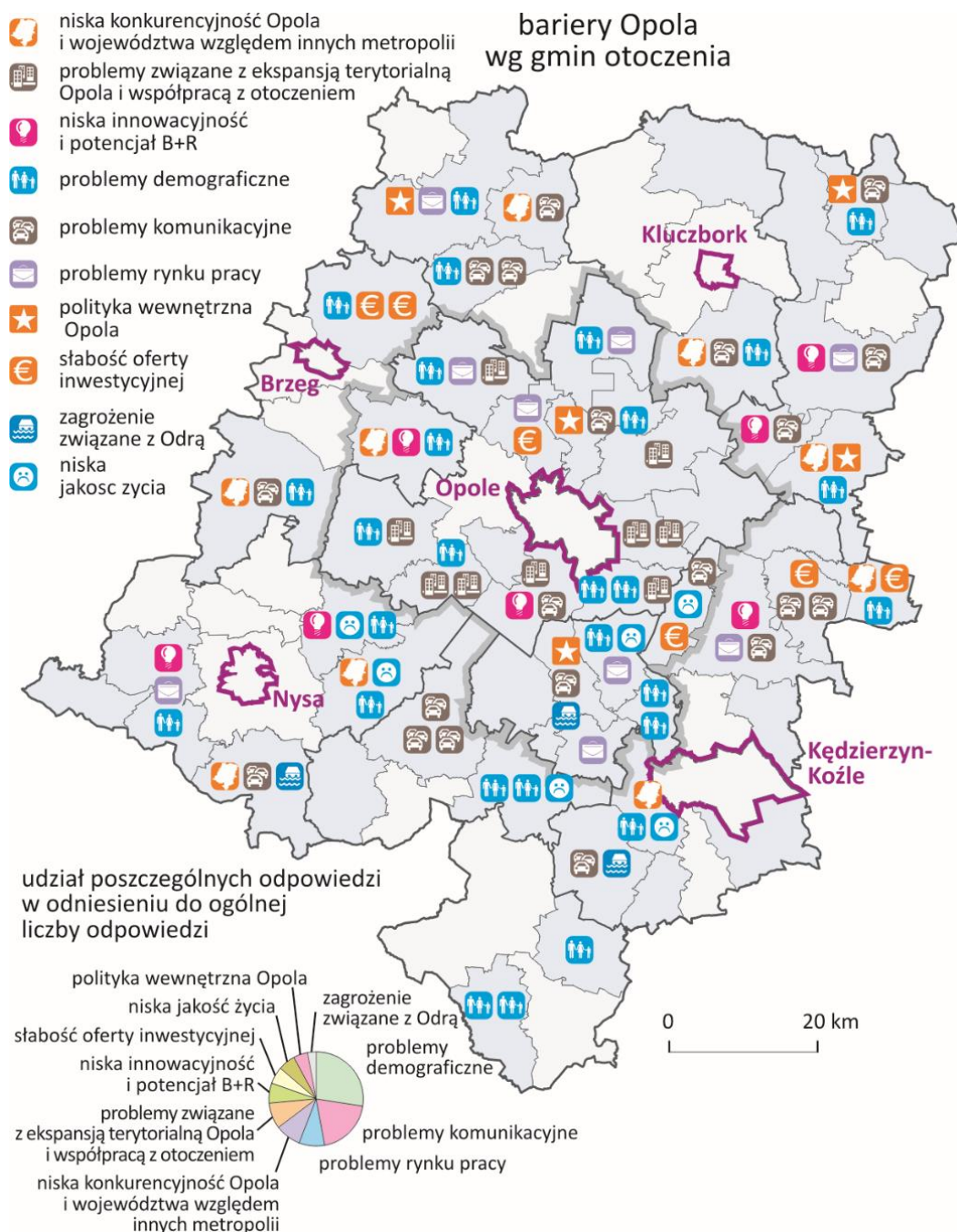
3.2. Bariery rozwojowe głównych miast województwa opolskiego

Bariery rozwojowe to czynniki, które w istotny sposób ograniczają rozwój jednostki, nie pozwalają się jej w pełni rozwijać, w oparciu o posiadane zasoby, a także przy wykorzystaniu zewnętrznych szans. Bariery rozwojowe mogą mieć charakter wewnętrzny (wówczas należy utożsamiać je ze słabymi stronami jednostki) lub charakter zewnętrzny (wówczas oznaczają zagrożenia). Z punktu widzenia programowania polityk rozwojowych szczególnie istotne wydaje się zidentyfikowanie tych czynników, na których kształt możemy mieć bezpośredni wpływ. Niemniej jednak świadomość zagrożeń zewnętrznych, a także czynników, na które wpływ możemy mieć jedynie pośredni, pozwala dojrzalej planować działania.

Podobnie jak w przypadku potencjałów rozwojowych, identyfikacji barier służyło szereg metod. Z jednej strony źródłem informacji były deklaracje samych miast oraz gmin otoczenia (otrzymane w ramach wywiadów pogłębionych, CATI, CAWI oraz FGI) (por. Mapa 8 i Mapa 9) oraz zapisy dokumentów strategicznych poszczególnych miast i całego regionu (m.in. słabe strony wskazywane w analizach SWOT). Z drugiej strony, tak zidentyfikowane bariery poddane zostały analizie oraz benchmarkingowi z jednostkami wybranymi do porównania. W poniższym opracowaniu wskazane zostały jedynie wybrane bariery, które w ocenie eksperckiej w największym stopniu przyczyniają się do hamowania procesów rozwojowych miast i całego województwa.

Do analizowanych szczegółowo barier rozwojowych głównych miast województwa wybrane zostały następujące czynniki: depopulacja i starzenie się społeczeństwa, problemy na rynku pracy oraz niski kapitał społeczny. Problem demograficzny (na który składa się szereg bardziej szczegółowych zagadnień, jak malejący przyrost naturalny, silna emigracja mieszkańców, proces starzenia się społeczeństwa) zgodnie wskazywany był przez przedstawicieli samorządów jako główny hamulec rozwoju (71% gmin uznało go za barierę rozwojową swojej gminy, natomiast 61% gmin wskazało go jako czynnik istotnie hamujący rozwój Opola (Mapa 8 i Mapa 9). Bardzo silnie akcentowane były także problemy związane z rynkiem pracy, w szczególności brak satysfakcjonujących miejsc pracy, a także słabe dopasowanie profili kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki (druga najczęściej wskazywana bariera rozwojowa gmin otoczenia i trzecia – Opola). Problemem niskiego kapitału społecznego i niskiego poziomu współpracy (w szczególności między samorządami, ale także w relacjach nauka-biznes) podnoszony był głównie w kontekście Opola i jego relacji z otoczeniem, jednak waga tego zagadnienia skłania do jego szczegółowego rozważenia także w kontekście innych miast województwa opolskiego. Warto zwrócić jeszcze uwagę na fakt, że część problemów wskazywanych przez samorządy (problemy komunikacyjne czy słabość oferty inwestycyjnej), wydają się stać w pewnej sprzeczności ze zidentyfikowanymi potencjałami rozwojowymi (dostępność komunikacyjna czy atrakcyjność inwestycyjna). Należy je traktować jako czynniki osłabiające w pewnych aspektach siłę oddziaływania potencjałów rozwojowych i częściowo zostały one już omówione przy okazji potencjałów rozwojowych (np. problemy związane z brakiem obwodnicy miast).

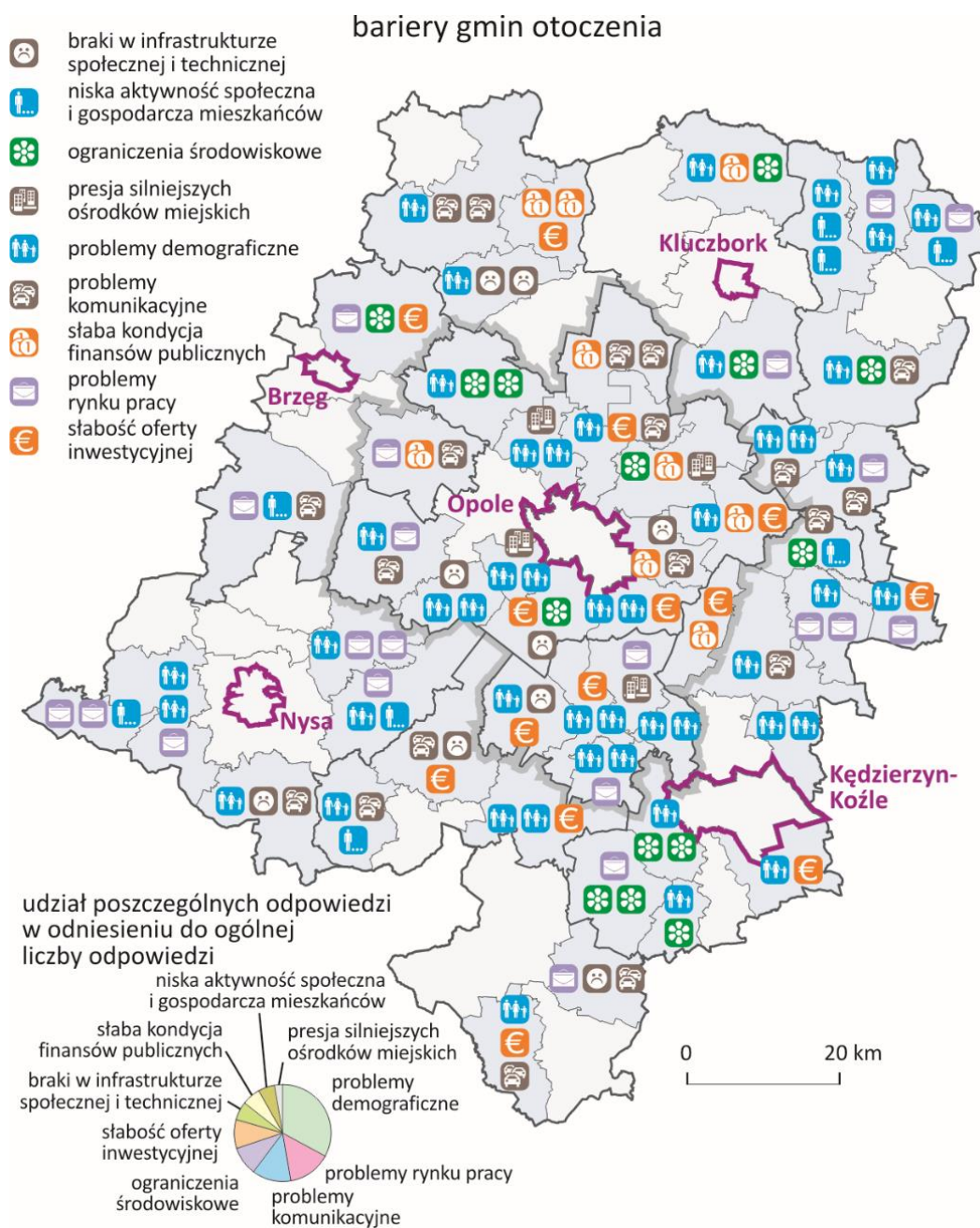
Mapa 8. Bariery rozwojowe Opola według gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=39)³¹

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników wywiadów kwestionariuszowych.

³¹ Gminy biorące udział w wywiadach kwestionariuszowych (CATI i CAWI) zostały w ramach otwartego pytania poproszone o wskazanie trzech barier rozwojowych Opola. Udzielone przez samorządy odpowiedzi zostały poddane generalizacji, czego efektem jest dziesięć grup tematycznych barier: problemy demograficzne, problemy komunikacyjne, problemy rynku pracy, niska konkurencyjność Opola i województwa względem innych metropolii, problemy związane z ekspansją terytorialną Opola i współpracą z otoczeniem, niska innowacyjność i potencjał B+R, słabość oferty inwestycyjnej, niska jakość życia, polityka wewnętrzna Opola oraz zagrożenia związane z Odrą. Liczba piktogramów w danej gminie odpowiada liczbie wskazanych przez przedstawiciela gminy barier rozwojowych. Jeżeli gmina wskazała na bariery, które zostały w wyniku generalizacji zaliczone do tej samej grupy tematycznej, znajdowało to odzwierciedlenie w „podwójnych” lub „potrójnych” piktogramach danej grupy barier.

Mapa 9. Bariery rozwojowe gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=51)³²

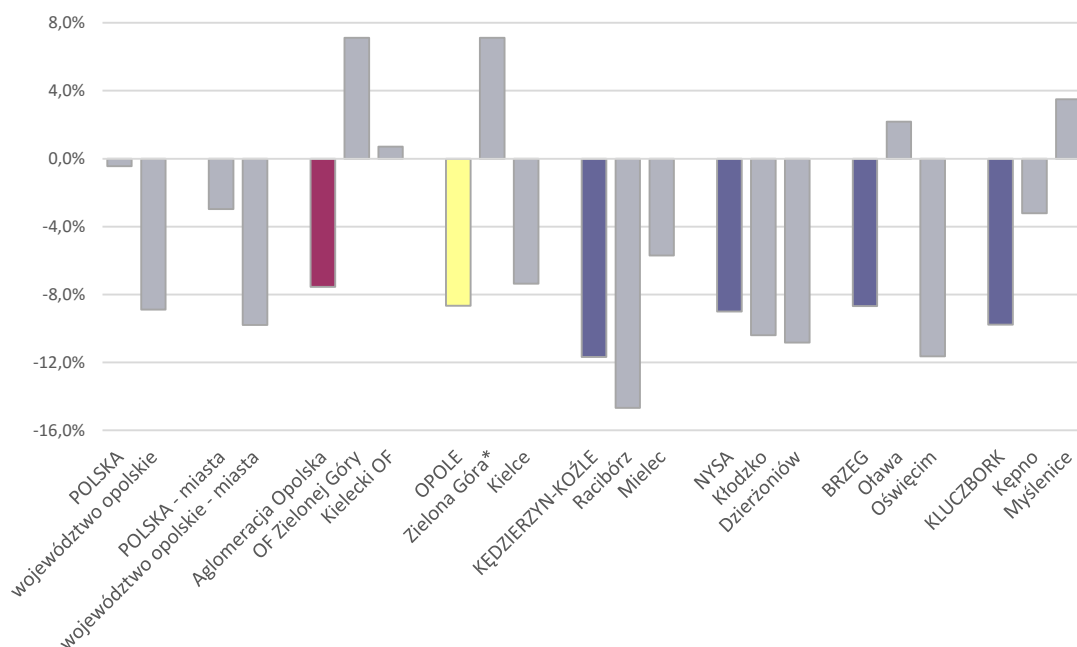
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników wywiadów kwestionariuszowych.

³² Gminy biorące udział w wywiadach kwestionariuszowych (CATI i CAWI) zostały w ramach otwartego pytania poproszone o wskazanie trzech barier rozwojowych swojej gminy. Udzielone przez samorządy odpowiedzi zostały poddane generalizacji, czego efektem jest dziewięć grup tematycznych barier: problemy demograficzne, problemy rynku pracy, problemy komunikacyjne, ograniczenia środowiskowe, słabość oferty inwestycyjnej, braki w infrastrukturze społecznej i technicznej, słaba kondycja finansów publicznych, niska aktywność społeczna i gospodarcza oraz presja silniejszych ośrodków miejskich. Liczba piktogramów w danej gminie odpowiada liczbie wskazanych przez przedstawiciela gminy barier rozwojowych. Jeżeli gmina wskazała na bariery, które zostały w wyniku generalizacji zaliczone do tej samej grupy tematycznej, znajdowało to odzwierciedlenie w „podwójnych” lub „potrójnych” piktogramach danej grupy barier.

3.2.1. Depopulacja i starzenie się społeczeństwa

Problemem podnoszonym zdecydowanie najczęściej, zarówno w dokumentach strategicznych na poziomie lokalnym i regionalnym, jak i w bezpośrednich rozmowach z przedstawicielami miast i instytucji regionalnych jest depopulacja i starzenie się społeczeństwa. O powszechności tego problemu świadczy ponadto fakt, że w ramach prowadzonych badań ankietowych 71% gmin wskazało czynniki demograficzne jako barierę rozwojową swojej gminy, 61% gmin wskazało zaś ten problem jako istotnie hamujący rozwój głównego ośrodka miejskiego województwa – Opola. Obawy związane z tym problemem wydają się być całkowicie uzasadnione. Liczba ludności województwa opolskiego, podobnie jak głównych jego miast systematycznie spada, ubytek ludności w stosunku do roku 1995 kształtuje się na poziomie od 8,7% w Opolu i Brzegu do prawie 12% w Kędzierzynie-Koźlu (Wykres 4).

Wykres 4. Zmiana liczby ludności w latach 1995-2015 (w %)

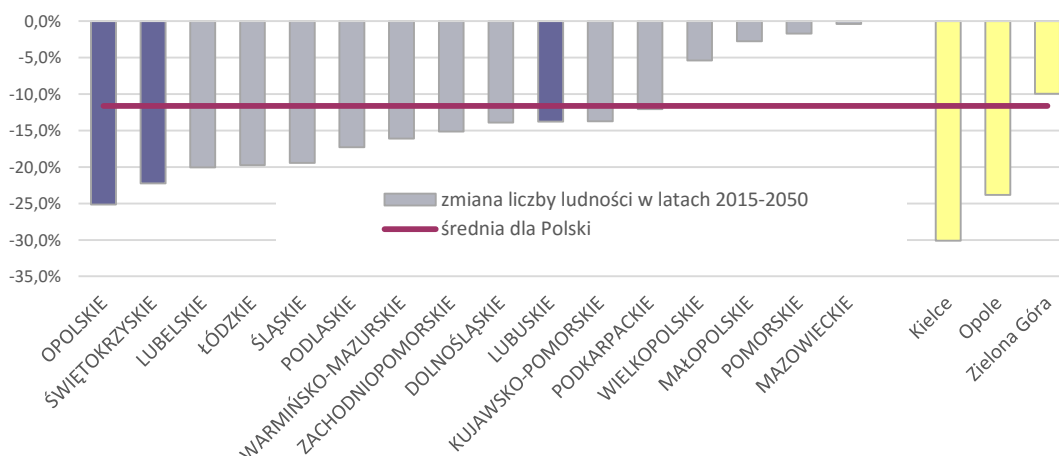

*Zielona Góra – dla 1995 roku wzięto pod uwagę gminę wiejską i gminę miejską razem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Ponadto, prognozy demograficzne do roku 2050 wyraźnie wskazują, że problem demograficzny obserwowany w skali całej Polski w największym stopniu dotknie w przyszłości województwo opolskie, które straci blisko 250 000 ludzi (blisko dwukrotność obecnego potencjału demograficznego Opola) (Wykres 5). W efekcie udział ludności województwa opolskiego w ogólnej liczbie ludności Polski zmniejszy się z 2,6% do 2,2%. Wprawdzie spośród porównywanych miast wojewódzkich w najtrudniejszej sytuacji będą Kielce (ubytek ludności o ponad 30%), to jednak wynik dla miasta Opole dwukrotnie przekracza średnią dla Polski (blisko 24%). Spośród analizowanych powiatów największy ubytek ludności będzie dotyczył miast w powiecie nyskim, kłodzkim oraz kluczborskim (ponad 32%), zaś najkorzystniejsza sytuacja prognozowana jest dla miast powiatu oławskiego i myślenickiego (niecałe 10%) (Tabela 10).

Wykres 5. Prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2015-2050 (prognoza na 2014 r.) (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Tabela 10. Sytuacja demograficzna miast na prawach powiatu oraz miast w powiatach w 2015 i 2050 roku (prognoza na 2014 r.)³³

	liczba ludności		zmiana liczby ludności 2015-2050	przyrost naturalny na 1000 mieszkańców		saldo migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców		saldo migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców	
	2015	2050		2015	2050	2015	2050	2015	2050
OPOLE**	118970	90600	-23,8%	-3,14	-7,36	-1,12	-1,13	-0,80	-0,49
ZIELONA GÓRA**	118253	106474	-10,0%	-1,50	-4,68	0,37	0,32	0,32	1,11
KIELCE	197266	137871	-30,1%	-2,64	-8,47	-3,91	-4,38	-0,14	0,16
kędzierzyński-kosielski (m)*	62322	42720	-31,5%	-2,95	-9,34	-2,70	-2,93	-1,46	-1,26
raciborski (m)	63154	49954	-20,9%	-3,23	-9,35	-1,06	-0,78	0,49	1,40
miejski (m)	65442	51142	-21,9%	-0,08	-7,47	-3,44	-3,23	-0,03	1,08
nyski (m)	72721	46793	-35,7%	-4,41	-11,84	-3,30	-3,59	-1,03	-0,92
kłodzki (m)	104344	68890	-34,0%	-4,92	-11,58	-2,44	-2,67	-0,80	-0,77
dzierżoniowski (m)	84043	61459	-26,9%	-4,55	-10,17	-0,95	-0,99	-0,64	-0,34
brzeski (m)	51536	36540	-29,1%	-2,44	-8,37	-3,30	-3,80	-0,66	-0,55
oławski (m)	48380	44998	-7,0%	-0,19	-5,11	2,60	2,11	-0,72	-0,24
oświęcimski (m)	82536	61770	-25,2%	-1,20	-7,88	-3,03	-2,96	-0,25	-0,05
kluczborski (m)	33779	22669	-32,9%	-2,49	-10,54	-3,29	-3,66	-1,18	-0,97
kępiński (m)	14422	10340	-28,3%	0,00	-8,03	-4,44	-3,48	-0,97	-1,16
myślenicki (m)	31383	28475	-9,3%	1,59	-4,28	-0,64	-0,56	-0,35	-0,21

	trzy najniższe wartości
	trzy najwyższe wartości

*(m) – wartości przedstawione dla powiatów dotyczą wyłącznie miast zlokalizowanych w tych powiatach (a nie całych powiatów)

**podstawę obliczeń dla prognozy stanowiły stany ludności w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 01.01.2014.

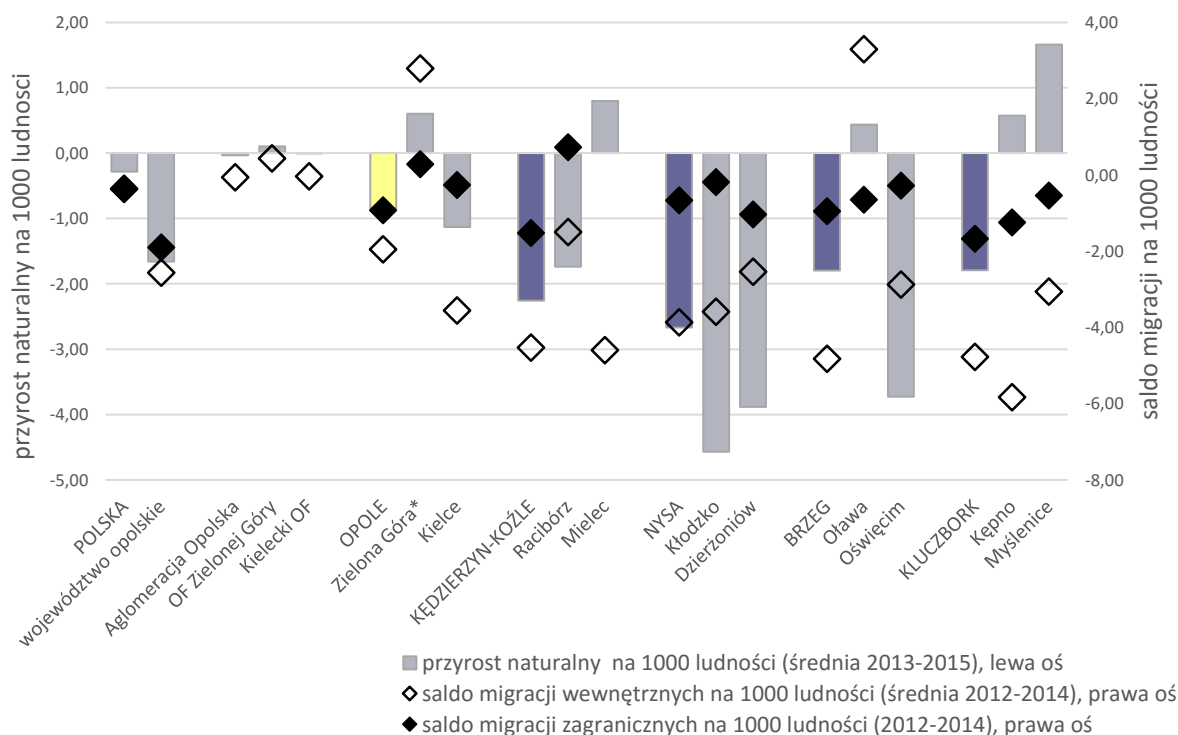
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Obserwowane zjawisko depopulacji zachodzi na dwóch płaszczyznach jednocześnie – ujemnego salda migracji i ujemnego przyrostu naturalnego. W 2015 roku pod względem wartości przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w najmniej korzystnej sytuacji spośród analizowanych jednostek w województwie opolskim znalazły się miasta w powiecie nyskim (-4,41) i Opole (-3,14), gorsze wyniki

³³ Prognozy demograficzne GUS nie są dostępne dla miast powiatowych, dlatego przy analizie sytuacji demograficznej subregionalnych biegunów wzrostu województwa opolskiego wykorzystano dane dla powiatów – części miejskiej. Podstawę obliczeń dla prognozy stanowiły stany ludności w dniu 31.12.2013 w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 01.01.2014.

notowane były jedynie dla miast w powiecie kłodzkim, dzierzoniowskim oraz raciborskim (Tabela 10, niekorzystną sytuację Nysy potwierdzają dane historyczne za lata 2012-2015, Wykres 6). Zgodnie z prognozami GUS na 2050 rok problem niskiego przyrostu naturalnego będzie się pogłębiał w skali całej Polski, choć warto zwrócić uwagę, że wspomniane miasta w powiecie nyskim z wynikiem -11,84 niechlubnie zamkną ranking najniższego przyrostu naturalnego wśród analizowanych jednostek. Ponadto, silniej niż pozostałe jednostki problem ten dotknie miasta w powiecie kluczborskim (-10,54), których sytuacja w 2015 roku nie była jeszcze tak alarmująca (dość wysokie tempo zmian), a także miasta w powiecie mieleckim, oławskim i oświęcimskim. Spośród analizowanych miast wojewódzkich Opole znajdzie się w 2050 roku w środku stawki, choć warto podkreślić mniejszą dynamikę zmian niż w przypadku Zielonej Góry i Kielc.

Wykres 6. Przyrost naturalny (lewa oś) i saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1000 mieszkańców (prawa oś) w analizowanych jednostkach

*Zielona Góra – dla lat 2012-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem

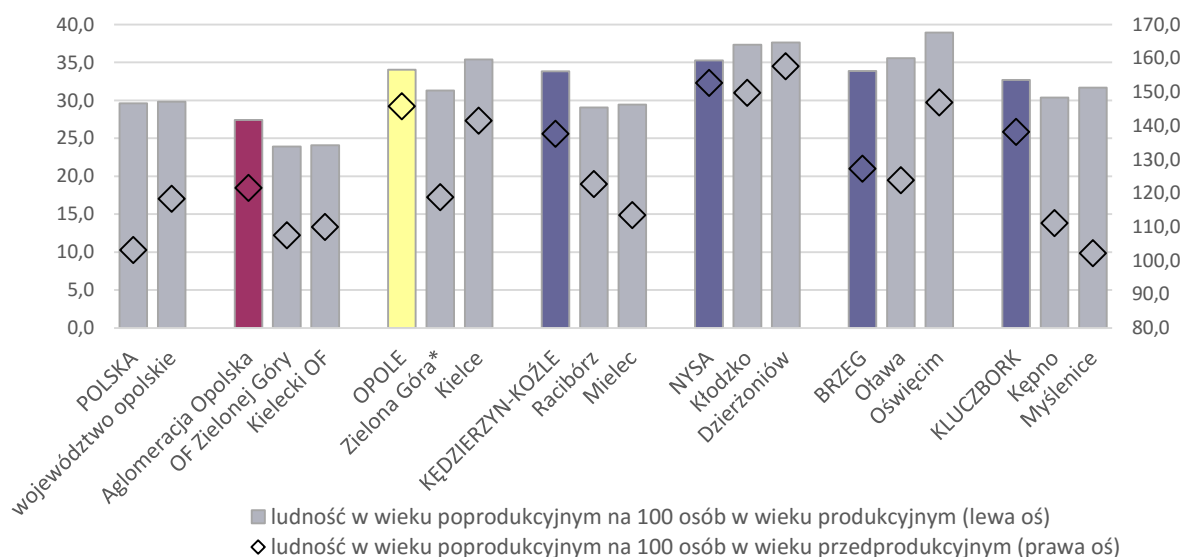
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W zakresie migracji (zarówno wewnętrznych, jak i zagranicznych) wszystkie analizowane jednostki w województwie opolskim i większość jednostek benchmarkingowych charakteryzują się ujemnym saldem (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) (Tabela 10, Wykres 6). Z tego trendu wyłamały się w 2015 roku jedynie Zielona Góra (w migracjach wewnętrznych i zagranicznych), miasta w powiecie oławskim (w migracjach wewnętrznych), miasta w powiecie raciborskim (w migracjach zagranicznych), w 2050 roku dołączają do tej grupy jeszcze Kielce i miasta w powiecie mieleckim (w migracjach zagranicznych). Warto zwrócić uwagę, że najmniej korzystne saldo migracji wewnętrznych w 2050 roku dotyczyło będzie miast w powiecie brzeskim (-3,80) oraz kluczborskim (-3,66), a także Kielc (-4,38), zaś

w przypadku salda migracji zagranicznych – miast w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (-1,26), nyskim (-0,92) oraz kępińskim (-1,16).³⁴

W efekcie migracji i malejącego przyrostu naturalnego silnie będzie pogłębiał się proces starzenia się populacji. W latach 2012-2015 średnio na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w opolskich miastach od 33 (w Kluczborku) do 35 osób w wieku poprodukcyjnym (w Nysie), zaś w przeliczeniu na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym było to od 127 (w Brzegu) do 152 osób (w Nysie) (Wykres 7). Warto jednak zwrócić uwagę, że procesy starzenia się społeczeństwa przybiorą w województwie opolskim szczególnie duże tempo w porównaniu z innymi regionami. Obecnie struktura wieku ludności opolskich miast nie odbiega znacząco od struktury wieku ludności w porównywanych miastach (Wykres 8). Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym najwyższy jest w Brzegu (8,8%), zaś najniższy w Nysie (7,7%), pod względem udziału ludności w wieku poprodukcyjnym sytuacja w pięciu opolskich miastach jest bardzo zbliżona i kształtuje się na poziomie 33,1-33,5%. O ile w 2013 roku wskaźnik obciążenia demograficznego w województwie opolskim był najniższy w kraju, o tyle prognozy na 2050 roku wskazują, że opolskie przesunie się na 12. pozycję i bardziej niekorzystna sytuacja pod tym względem będzie jedynie w województwach łódzkim, podlaskim, śląskim i świętokrzyskim. W 2050 roku notowany będzie wśród mieszkańców województwa opolskiego najwyższy spośród regionów w Polsce wiek środkowy (mediana wieku – 56,1 roku, tzn. o 3,6 roku wyższy niż dla Polski ogółem (*Prognoza demograficzna na lata 2014-2050...* 2014)). Jest to efekt prognozowanego największego w skali kraju spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a także jednego z najmniejszych w kraju wzrostu liczby ludności w wieku produkcyjnym (po województwie śląskim, świętokrzyskim i łódzkim).

Wykres 7. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (lewa oś) i przedprodukcyjnym (prawa oś) (średnia z lat 2012-2015)

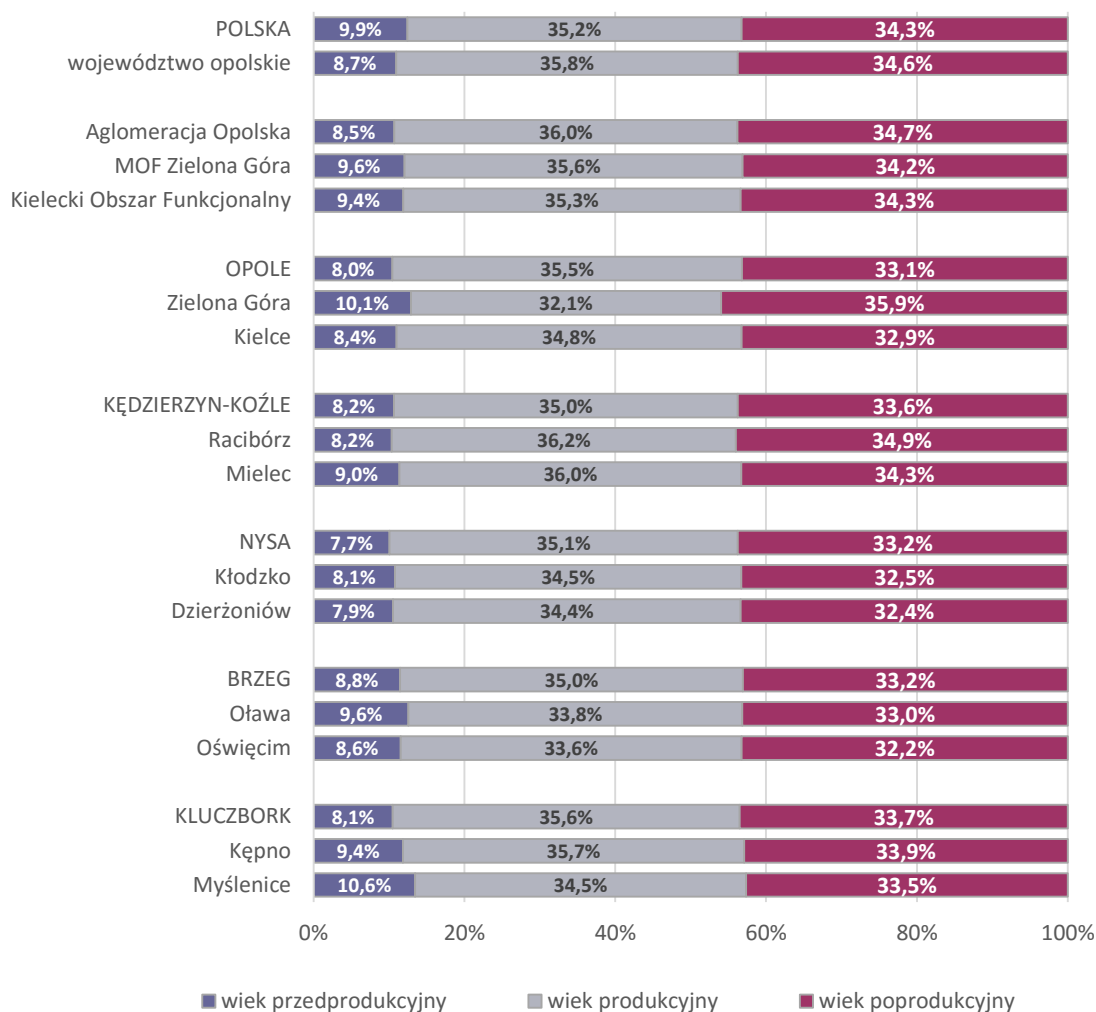

*Zielona Góra – dla lat 2012-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

³⁴ O ile problem niskiego salda migracji wewnętrznych dotyczyć będzie w 2050 roku w największym stopniu miast w północnych powiatach województwa opolskiego – powiecie brzeskim i kluczborskim, o tyle niskie saldo migracji dotknie oprócz miast w powiecie kluczborskim, także silnie miasta w powiatach zlokalizowanych w południowej części regionu, bezpośrednio przy granicy z Republiką Czeską – w powiecie nyskim i kędzierzyńsko-kozielskim.

Wykres 8. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku (2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

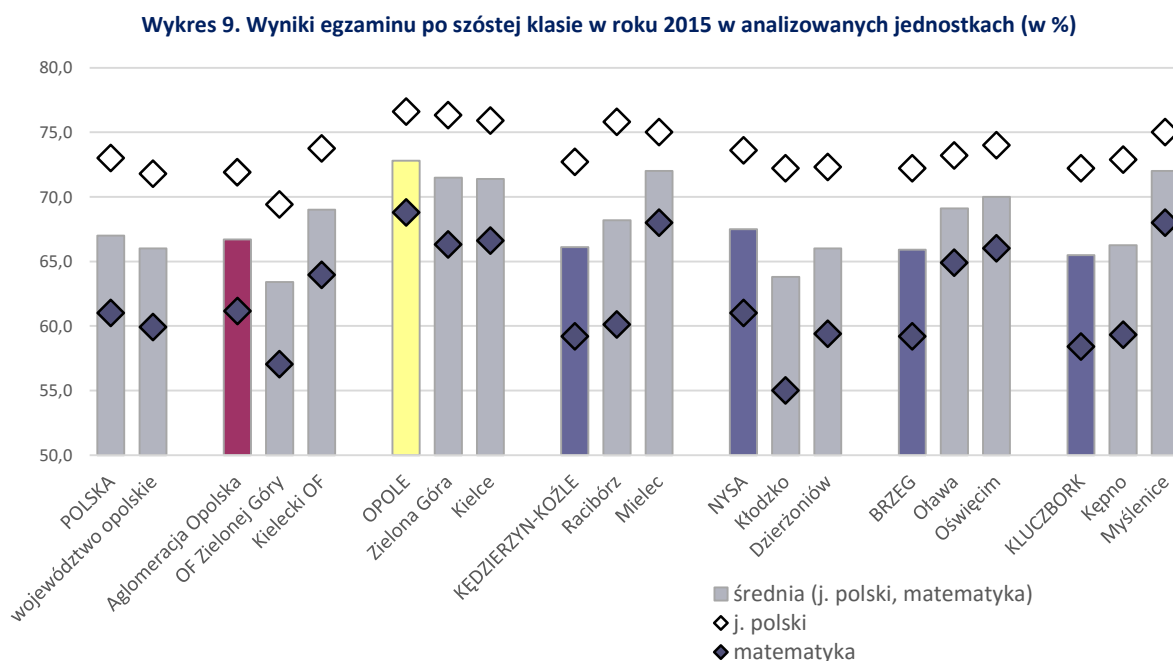
Należy mieć świadomość, że problemy demograficzne pociągają za sobą szereg innych problemów i wyzwań, zarówno w sferze społecznej, ekonomicznej, jak i przestrzennej. Przykładowo, intensywne zagraniczne migracje zarobkowe znajdują swoje odzwierciedlenie w materialnym poziomie życia ludności. Z jednej strony migracja zarobkowa przyczynia się do zmniejszenia bezrobocia na Opolszczyźnie, podniesienia materialnego poziomu życia, istotnego zwiększenia popytu na towary i usługi w regionie (*Wpływ zagranicznych migracji zarobkowych...* 2012), z drugiej strony zauważane jest pogorszenie się sytuacji osób starszych, których dorosłe dzieci wyjechały za granicę na stałe lub czasowo (*Społeczne skutki zagranicznych migracji...* 2014).

3.2.2. Problemy rynku pracy

Problemy rynku pracy, podobnie jak problemy demograficzne, są bardzo złożonym zagadnieniem. Jednak w przypadku głównych miast województwa opolskiego szczególną uwagę należy zwrócić na dwa aspekty: dostępność miejsc pracy oraz niedopasowanie profili kształcenia do potrzeb gospodarki. Wskazuje się, że na konkurencyjność opolskiego rynku pracy osłabiająco wpływają: migracje,

nieadekwatna do potrzeb gospodarki jakość kształcenia oraz niezadowalający udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym (*Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.*, 2012, s. 88). Warto jednocześnie zauważyć, że wyróżnione problemy, w szczególności niedopasowanie profili kształcenia do potrzeb gospodarki, są udziałem większości miast i regionów w Polsce.

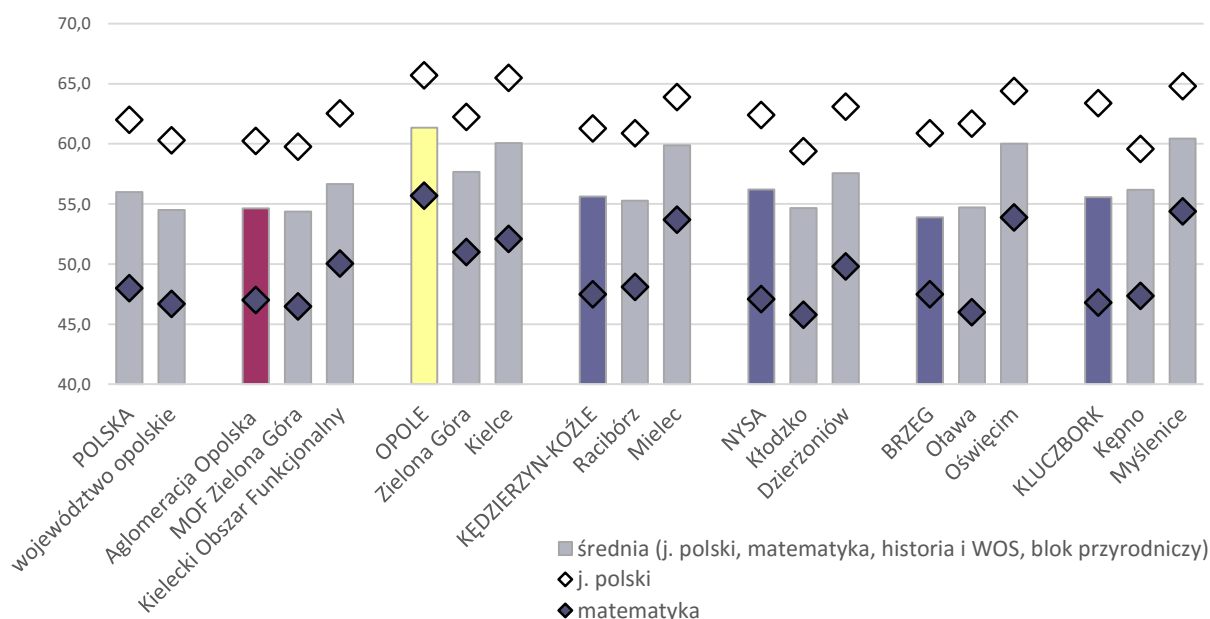
Sama jakość kształcenia ogólnego na poszczególnych poziomach edukacji (szkoły podstawowej, szkoły gimnazjalnej i szkoły ponadgimnazjalnej) mierzona wynikami egzaminów (po szóstej klasie, egzaminu gimnazjalnego oraz maturalnego) w głównych miastach województwa opolskiego jest relatywnie dobra.³⁵ Zdecydowanie nad subregionalnymi miastami województwa góruje Opole (osiągając także wyższe wyniki niż Zielona Góra oraz Kielce), zaś wyniki uzyskane przez uczniów z Kędzierzyna-Koźła, Nysy, Brzegu oraz Kluczborka kształtują się na poziomie średniej ogólnopolskiej (Wykres 9 i Wykres 10), jednak z reguły gorzej niż dla miast benchmarkingowych (z wyjątkiem Nysy, która w zakresie wyników egzaminu po szóstej klasie góruje nad Kłodzkiem i Dzierżoniowem, a także nad Kędzierzyna-Koźłem, Brzegiem oraz Kluczborkiem oraz korzystnie wypada pod względem wyników egzaminu gimnazjalnego). Uwagę zwracają jednak stosunkowo słabe wyniki uczniów miast opolskich w matematyce (zarówno na poziomie egzaminu szóstoklasisty, jak i gimnazjalnego).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

³⁵ Warto jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że w analizowanych miastach dobrze rozwinięty jest także sektor opieki nad dziećmi do lat 6. W zakresie wychowania przedszkolnego regionu ma lepsze wyniki od średniej krajowej o 6 punktów procentowych (88%), a w Opolu zbliża się do poziomu 99%. Jeszcze lepsze wyniki województwo osiąga w zakresie opieki żłobkowej. Wynik na poziomie 11,2% w 2015 roku jest lepszy o 4,5 punktu procentowego od średniej krajowej, a z ośrodków subregionalnych tylko Kluczbork nie wyprzedza pod tym względem swoich miast porównawczych.

Wykres 10. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w roku 2015 w analizowanych jednostkach (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Mimo ogólnie zadowalającego poziomu kształcenia na etapie szkoły podstawowej, gimnazjum, jak i szkoły ponadgimnazjalnej powszechnie wskazuje się na problem niedopasowania struktury kwalifikacyjno-zawodowej do potrzeb rynku (*Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych...* 2016). Z analizy raportów przedstawiających zawody deficytowe oraz nadwyżkowe w latach 2012-2015 sporządzonych przez Wojewódzki Urząd Pracy wynika, że istnieją obszary trwałego niedoboru pracowników oraz ofert pracy.³⁶ Do grupy długotrwałych zawodów deficytowych należą osoby zajmujące się: spawaniem specjalistycznym, doradztwem finansowym i inwestycyjnym, telemarketingiem, opieką nad osobami starszymi, a także sprzedażą w branży mięsnej i spożywczej. Natomiast we wspomnianym okresie zmalało zapotrzebowanie na pracowników ochrony mienia, zaś wzrosło na kontrolerów laboratoryjnych (diagnostów) i przemysłowych oraz farmaceutów. Wśród zawodów deficytowych pojawili się również specjaliści z zakresu IT. Tymczasem jako zawody o trwałym braku popytu wyróżnia się technologów w zakresie żywności, rolnictwa, mechaniki samochodowej, a także zawody związane z branżą obuwniczą i kolejnictwem. Wśród rosnącej liczby bezrobotnych względem ofert pracy zauważalna jest również nadwyżka osób wykształconych w ramach humanistycznych kierunków szkół wyższych, jak specjalista ds. stosunków międzynarodowych, integracji europejskiej, socjologii, politologii, pedagogiki czy filologii. Zauważalny jest również spadek zapotrzebowania na osoby wykonujące tradycyjne zawody, np. rzemieślnicze (introligator, kaletnik), pomoce domowe, dystrybucji informacji i wiedzy (listonosz, bibliotekoznawca).

Jednocześnie podnoszona jest kwestia trudności w dopasowaniu profili kształcenia do rynku pracy z uwagi na dynamikę zachodzących na rynku pracy procesów, jak i kwestia ogólnie braku osób chętnych do pracy.

³⁶ Analizie poddano raporty z lat 2012-2015.

(...) nie można powiedzieć, że w jakiś branżach stale potrzeba jakichś fachowców. To się zmienia, tak jak rynek pracy się zmienia. W tej chwili chociażby dobrym przykładem jest powiat nyski, gdzie w ostatnim czasie się zlokalizowała firma Kler. Wszyscy wiemy, że robi meble... więc w tej chwili już jest zatrudnionych około 300 szwaczek i tapicerów, ale planowane jest wybudowanie nowego zakładu [i otwarcie drugiej zmiany – przypis autora], więc będzie potrzeba o wiele więcej zatrudnić tych osób, a takich osób już tam nie mamy. „Pojemność” tego powiatu jest, jaka jest... niektórzy nie chcą tego zawodu wykonywać i się np. przebranżowić, inni zostali już zagospodarowani, więc tutaj też będzie problem i to są problemy wynikające z potrzeby chwili.

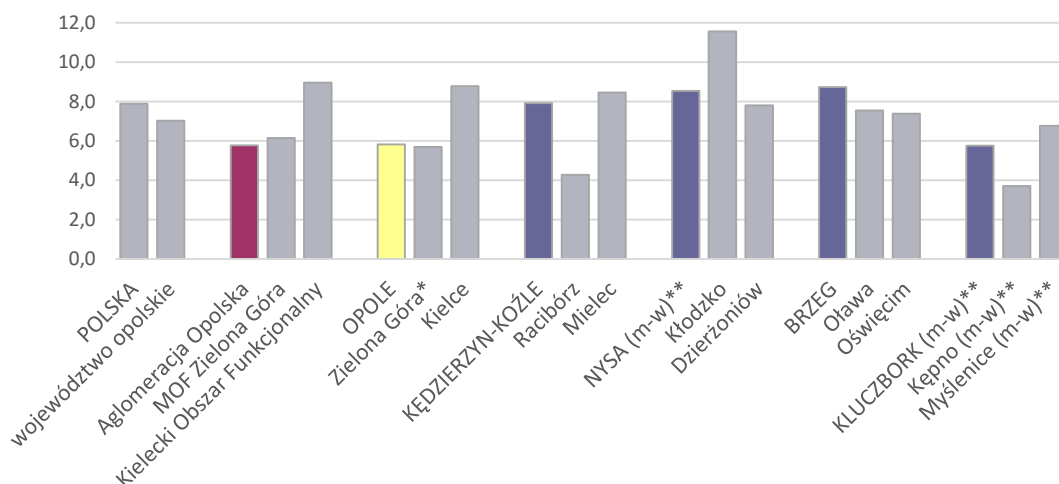
Wicedyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

W tej chwili pracodawcy zgłaszają w całym województwie problemy z zatrudnieniem już nawet nie fachowców, ale ludzi do pracy (...). Przychodzą takie firmy, które na przykład nigdy nie korzystały z urzędów pracy (...) i proszą o pomoc właśnie w uzyskaniu pracowników. Taki trend obserwujemy od lat. (...) pracodawca mówi – „nawet nie potrzebuję do pracy fachowca, dajcie mi człowieka, ja sobie go doszkolę, przekwalifikuję, ale żeby on miał chęć do pracy”.

Wicedyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

Nie bez wpływu na obserwowane niedobory w niektórych branżach i zawodach, a także sygnalizowany problem „braku rąk do pracy” mają migracje zarobkowe mieszkańców Opolszczyzny. Czynniki te jednocześnie wskazywany jest jako zwiększający popyt na pracę wśród cudzoziemców (Jończy, Kubiciel 2010, s. 10). Ponadto, wpływ migracji zarobkowych widoczny jest w relatywnie korzystnych wskaźnikach bezrobocia. Sytuacja miast województwa opolskiego oraz Aglomeracji Opolskiej pod względem liczby zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym kształtuje się relatywnie dobrze. W szczególności pozytywnie należy ocenić sytuację w Aglomeracji Opolskiej, Opolu i Kluczborku, gdzie liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym nie przekracza 6 (Wykres 11).³⁷

Wykres 11. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym (średnia z lat 2012-2015)

*Zielona Góra – dla lat 2012-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem

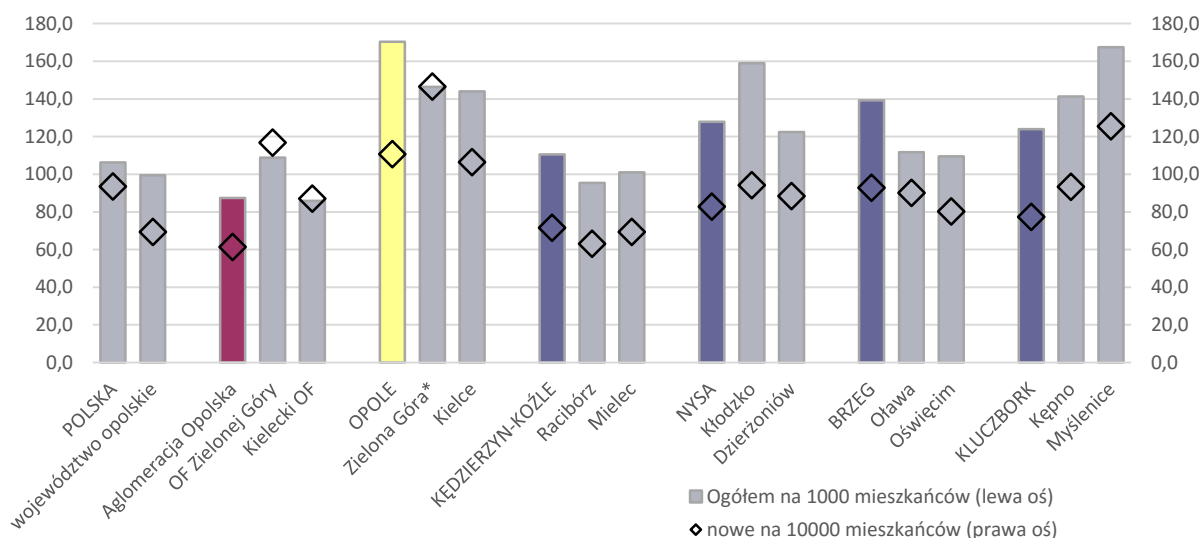
**w przypadku Nysy, Kluczborka, Kępna i Myślenic dane dla gminy miejsko-wiejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

³⁷ Wpływ migracji na zmniejszanie bezrobocia widoczny był w układzie przestrzennym województwa już od początku lat dziewięćdziesiątych.

Mniej optymistycznie kształtuje się sytuacja województwa w zakresie poziomu przedsiębiorczości. Strategia rozwoju województwa opolskiego (2012, s. 46), powołując się na wskaźnik syntetyczny opracowany przez PARP (z 2009 roku), określa poziom przedsiębiorczości w województwie jako relatywnie niski. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013-2014 (PARP 2015, s. 54) oraz dane GUS za lata 2012-2015 potwierdzają ten stan rzeczy. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) oraz nowo zarejestrowanych podmiotów (w przeliczeniu na 10000 mieszkańców) dla województwa opolskiego jest niższa niż średnia krajowa (Wykres 12). O ile w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem opolskie miasta nie wypadają źle w zestawieniu z miastami porównawczymi (Nysa wypada gorzej od Kłodzka, Kluczbork zarówno od Kępna, jak i Myślenic), to w zakresie nowych podmiotów gospodarczych sytuacja jest słabsza. Tylko Brzeg i Kędzierzyn-Koźle osiągają wyniki nie gorsze niż ich miasta porównawcze, zaś Nysa wypada nieznacznie gorzej. Słabiej natomiast wypada Kluczbork.³⁸

Wykres 12. Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców
(średnia z lat 2012-2015; ogółem – lewa oś, nowe – prawa oś)

*Zielona Góra – dla lat 2012-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

3.2.3. Niski poziom kapitału społecznego

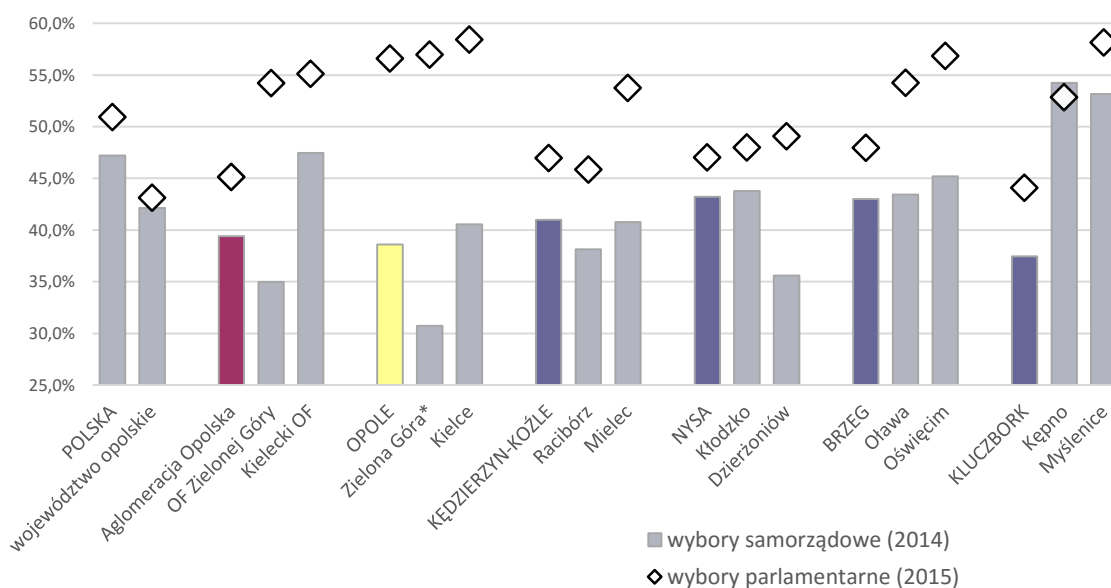
Analizy poziomu kapitału społecznego w ujęciu regionalnym dostarczają niejednoznacznych wniosków w odniesieniu do województwa opolskiego: bardzo niskim ocenom w badaniu J. Działka (2008), K. Janca (2006) czy M. Paszkiewicza (2009, za: Bednarek-Szczepańska 2013, s. 587) towarzyszy środkowa pozycja w rankingu regionów w *Diagnozie Społecznej* (2015) czy wysokie oceny pomostowego, łączącego i wiążącego kapitału społecznego u Swianiewicza i in. (2008).

³⁸ Podobnie sytuacja wygląda w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym). Tylko Brzeg osiągnął wynik lepszy od swoich miast porównawczych, a porównywalne wyniki mają Nysa i Kędzierzyn-Koźle. Szczególnie niepokojący jest wynik Opola, który jest o 3-4 osoby niższy od wyników Kielc i Zielonej Góry. Jednak najslabiej w porównaniu wypadł Kluczbork, który do Myślenic traci ponad 6,5 osoby, a do Kępna ponad 3,5.

Województwo opolskie charakteryzuje się **bardzo niską frekwencją wyborczą**, zarówno w wyborach na poziomie krajowym (najniższa w kraju frekwencja w II turze wyborów prezydenckich w 2015 roku i druga najniższa – w wyborach parlamentarnych w 2015 roku), jak i lokalnym (najniższa w kraju frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 roku). Wśród analizowanych miast szczególnie negatywnie wyróżnia się Kluczbork, który osiąga wyniki znacząco niższe od porównywanych miast wybranych do benchmarkingu (w przypadku Myślenic o ok. 15.p.p.), jak i pozostałych miast województwa opolskiego (Wykres 13). W przypadku wyborów parlamentarnych wszystkie opolskie miasta charakteryzują się niższą frekwencją od średniej dla Polski oraz wyników miast porównawczych (z wyjątkiem Raciborza), jedynie nieco korzystniej wygląda zaangażowanie mieszkańców w wybory samorządowe – słabszymi wynikami niechlubnie wyróżniają się jedynie Dzierżoniów i Zielona Góra.³⁹

Często jednak wskazuje się na pozorny charakter tego zjawiska. Niska frekwencja wyborcza może mieć związek z migracjami dużej liczby osób uprawnionych do głosowania (nadal zameldowanych w województwie opolskim), i tym samym niekoniecznie świadczyć o pasywności społecznej (Kowalski 2000).

Wykres 13. Frekwencja wyborcza w analizowanych jednostkach

*Zielona Góra – w związku z planowanym połączeniem miasta Zielona Góra i gminy wiejskiej Zielona Góra w 2015 roku wraz z wyborami do sejmiku województwa nie odbywały się w 2014 roku wybory do Rady Miasta. Wybory prezydenta i rady miasta odbyły się w marcu 2015 r. Frekwencja wówczas wyniosła 36,30%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKW.

Na szeroko rozumiany kapitał społeczny składa się także skłonność do zrzeszania się, powszechnie mierzona liczbą organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji) w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (Herbst 2007, Swianiewicz i in. 2008).⁴⁰ Przyjmuje się, że odzwierciedla ona gęstość horyzontalnych powiązań i umiejętność łączyć się ludzi dla realizacji wspólnych celów czy w imię

³⁹ W związku z planowanym połączeniem miasta Zielona Góra i gminy wiejskiej Zielona Góra w 2015 roku wraz z wyborami do sejmiku województwa nie odbywały się w 2014 roku wybory do Rady Miasta. Wybory prezydenta i rady miasta odbyły się w marcu 2015 r. Frekwencja wówczas wyniosła 36,30%.

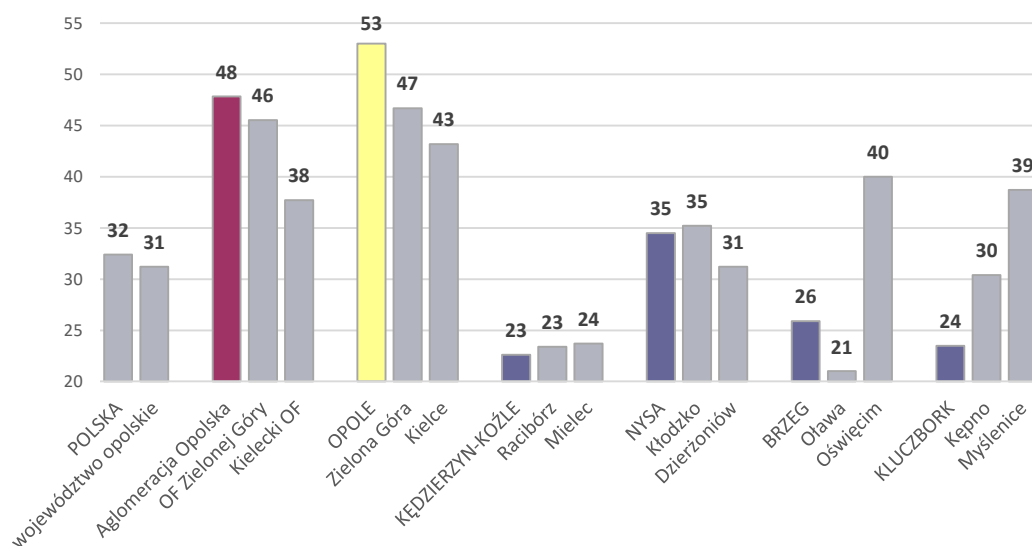
⁴⁰ Kwestią problematyczną jest często kwestionowana rzetelność danych gromadzonych w tym zakresie przez GUS, który nie rejestruje faktu zakończenia działalności gospodarczej.

poczucia odpowiedzialności za przestrzeń lokalną (Bednarek-Szczepańska 2013, s. 576). Pod kątem tak definiowanego kapitału społecznego należy zwrócić uwagę na bardzo dobrą pozycję zarówno Opola względem miast porównawczych (53 organizacje na 10 000 ludności), jak i Aglomeracji Opolskiej względem Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry czy Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (48 organizacji na 10 000 ludności) (Wykres 14). Spośród miast subregionalnych pozytywnie wyróżnia się Nysa z 35 organizacjami na 10 000 ludności (porównywalnie z Kłodzkiem i nieznacznie lepiej od Dzierżoniowa), zdecydowanie słabiej wypada Kędzierzyn-Koźle i Kluczbork. Na uwagę zwraca jednak podnoszona często przez władarzy lokalnych kwestia bardzo zróżnicowanej aktywności zarejestrowanych organizacji pozarządowych.

To jest właśnie problem organizacji pozarządowych, których u nas jest dużo, ale z ich aktywnością jest bardzo różnie (...). Mamy przykłady organizacji, które zatrudniają wiele osób, prowadzą spółdzielnię socjalną. Ale jest dużo takich organizacji, które bardzo słabo działają i w ogóle należałoby je wykreślić z rejestru.

Zastępca Burmistrza Brzegu

Wykres 14. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 000 ludności (średnia za lata 2012-2015)

*Zielona Góra – dla lat 2012-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

O aktywności mieszkańców świadczy także pośrednio zaangażowanie w działalność klubów i kół zainteresowań, w tym o charakterze artystycznym. Mieszkańcy Opolszczyzny cechują się generalnie niską aktywnością w obszarze kultury, mniejszą w porównaniu z miastami benchmarkingowymi. Do nielicznych pozytywnych wyjątków należy względnie duże zainteresowanie kołami kulturalnymi w Kędzierzynie-Koźlu oraz zespołami artystycznymi w Nysie (Tabela 11).

Tabela 11. Zaangażowanie mieszkańców w działalność kulturalną i artystyczną (średnia z lat 2012-2015)

Miasto	uczestnicy imprez kulturalnych na 1000 mieszkańców	członkowie kół kulturalnych na 1000 mieszkańców	czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	członkowie zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców
Polska	936,7	10,9	165,2	7,1
woj. opolskie	851,1	12,0	159,4	9,1
OPOLE	53,5	2,6	291,8	0,9
Aglomeracja Opolska	453,3	7,4	197,1	10,6
Kielce	728,2	6,9	232,4	3,9
Kielecki Obszar Funkcjonalny	561,7	25,0	181,3	16,4
OF Zielonej Góry	1350,7	18,0	203,4	5,6
MOF Zielona Góra	1259,8	16,0	181,0	7,1
BRZEG	907,4	5,4	192,4	1,9
Oława	1022,7	14,5	192,5	3,7
Oświęcim	3195,3	17,1	352,6	7,7
KLUCZBORK	728,8	7,4	179,7	6,6
Kępno	713,0	17,9	181,7	14,5
Myślenice	2131,3	17,4	344,1	9,0
KĘDZIERZYN-KOŹLE	1838,3	18,3	143,5	11,6
Racibórz	1346,6	11,7	231,0	12,1
Mielec	3988,3	9,9	275,6	17,2
NYSA	810,6	6,9	197,9	13,3
Kłodzko	2127,2	41,6	195,9	11,7
Dzierżoniów	1841,0	5,4	215,3	9,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Kwestia zaufania, skłonności do współpracy, czyli szeroko rozumianego kapitału społecznego może być istotną barierą rozwojową dla miast województwa opolskiego. Obserwowane pozytywne impulsy współpracy w ramach tworzonych oddolnie stowarzyszeń, nawiązanych partnerstw międzygminnych mogą być zagrożone co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, pod znakiem zapytania stoi trwałość nawiązywanych partnerstw, w szczególności w obliczu prognozowanego przyszłego braku finansowania takich inicjatyw ze środków unijnych i niekoniecznie ugruntowanej współpracy w ramach istniejącego organizmu (brak wystarczających związków funkcjonalnych między gminami).

Granice subregionów na terenie naszego województwa zdają się być wskazane tylko na potrzeby wydatkowania środków. Nie idą w parze z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. I to może być ze szkodą niestety, gdyż zaczynają być budowane powiązania krótkotrwale z jednostkami, które mają niewiele wspólnego z rdzeniem. Uwzględniając kwestię zakończenia perspektywy finansowej – prognoza utrzymania takiej współpracy może być kiepska.

Przedstawiciel Urzędu Miasta w Kędzierzynie-Koźlu

Po drugie, nie bez znaczenia jest „słaby klimat wokół współpracy” i „podejrzliwość gmin otoczenia w stosunku do miasta centralnego” związany między innymi z poszerzeniem granic Opola w ramach projektu „Duże Opole”. W przeprowadzonym badaniu gminy Aglomeracji Opolskiej wśród barier rozwojowych Opola wskazywały na „słabość współpracy między Opolem a sąsiadującymi gminami”, „brak otwarcia na sąsiednie gminy”, „brak partnerstwa z gminami sąsiednimi”, podkreślając postawę samego miasta wojewódzkiego. Nie brakowało także głosów sygnalizujących niechęć wobec współpracy z Opolem (ale także każdym innym miastem pełniącym funkcje centralne) gmin otoczenia, będącą odpowiedzią na „prowadzoną przez Opole politykę ekspansyjną”.

Podsumowanie

O sile analizowanych miast decyduje między innymi wysoka **dostępność komunikacyjna**, wynikająca w dużej mierze z samej specyfiki województwa: niewielkie województwo o zwartym terytorium i centralnie położonej stolicy, położenie między aglomeracjami wrocławską i górnośląską, bogata infrastruktura w podstawowym korytarzu transportowym wschód-zachód oraz niewielkie odległości do lotnisk Wrocław-Strachowice i Katowice-Pyrzowice. Jako czynnik istotny w kontekście dalszego rozwoju analizowanych miast ocenić należy także **atrakcyjność inwestycyjną**, związaną między innymi z posiadaniem terenów należących do Specjalnych Stref Ekonomicznych – Wałbrzyskiej oraz Katowickiej. Duże znaczenie ma także silny **potencjał przemysłowy miast**, oparty o zróżnicowaną strukturę i długoletnią tradycję produkcji przemysłowej. W szczególności istotną rolę odgrywa przemysł chemiczny, spożywczy, produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych oraz przemysł metalowy. Na uwagę zasługuje także **potencjał akademicki**, zlokalizowany przede wszystkim w Opolu, uzupełniany przez ofertę kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego Nysy i od niedawna Kędzierzyna-Koźla. Główne miasta województwa opolskiego charakteryzują się ponadto **dobrą sytuacją w zakresie finansów publicznych samorządu**, zarówno w zakresie zamożności, zadłużenia, jak i nadwyżki operacyjnej.

Główne bariery rozwojowe miast województwa opolskiego koncentrują się wokół dwóch zagadnień: demografii i rynku pracy. **Problem demograficzny**, na który składa się szereg procesów (m.in. malejący przyrost naturalny, wysoka emigracja mieszkańców oraz proces starzenia się społeczeństwa) niewątpliwie dominuje w opinii samorządów, ale i w debacie publicznej jako podstawowe zagrożenie dla rozwoju miast i całego województwa. Uwagę zwracają także **problemy związane z rynkiem pracy**, w szczególności brak satysfakcjonujących miejsc pracy, a także słabe dopasowanie profili kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki.

Wnioski cząstkowe

- ❖ bardzo dobrej dostępności komunikacyjnej Opola, Brzegu i Kędzierzyna-Koźle towarzyszy dobra dostępność Nysy i Kluczborka;
- ❖ wysoka atrakcyjność inwestycyjna Opola, Kędzierzyna-Koźla, Nysy oraz Kluczborka w dużej mierze warunkowana jest obecnością terenów należących do Specjalnych Stref Ekonomicznych, odmiennie kształtuje się sytuacja Brzegu, który cierpi na brak terenów inwestycyjnych;
- ❖ na mapie przemysłowej województwa opolskiego wyraźnie wyróżnia się Kędzierzyn-Koźle z silną specjalizacją w zakresie przemysłu chemicznego (ZAK SA oraz Petrochemia Blachownia);
- ❖ o sile potencjału akademickiego Opolszczyzny decyduje przede wszystkim Opole z Uniwersytetem Opolskim i Politechniką Opolską. Na uwagę zasługuje także PWSZ w Nysie oraz nowopowstała filia PO w Kędzierzynie-Koźlu;
- ❖ problemy demograficzne opolskich miast (depopulacja, starzenie się społeczeństwa) mają charakter megatrendów, jednak ich skala w województwie opolskim jest zdecydowanie silniejsza niż w innych regionach;

- ❖ zidentyfikowane problemy na rynku pracy (w szczególności te związane z brakiem satysfakcjonujących miejsc pracy) dodatkową pogłębiają już bardzo niekorzystną sytuację demograficzną analizowanych miast;
- ❖ proces powiększania Opola i emocje z nim związane może negatywnie wpływać na skłonność innych gmin do wzajemnej współpracy (w szczególności z ośrodkiem silniejszym).

4. Powiązania funkcjonalne badanych miast z ich otoczeniem

Łukasz Sykała, Wojciech Jarczewski, Karol Janas, Agnieszka Mucha, Agnieszka Świgost, Julita Łukomska

Podstawowym celem niniejszej części raportu jest określenie charakteru oraz intensywności związków funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego z ich otoczeniem. Powiązania funkcjonalno-przestrzenne to całokształt relacji pomiędzy różnymi jednostkami terytorialnymi. W celu identyfikacji oraz określenia intensywności tych zależności w przypadku głównych miast województwa opolskiego i ich otoczenia dokonano przede wszystkim analizy przepływów ludności (tj. dojazdów do pracy, dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych i wymeldowań w ruchu wewnętrznym) między badanymi ośrodkami oraz pozostałymi gminami w regionie. Jednocześnie analizie poddano przepływy finansowe budżetów gmin województwa opolskiego. Ponadto powiązania przestrzenno-funkcjonalne głównych miast regionu z ich otoczeniem identyfikowane były w oparciu o kryteria jakościowe, takie jak np. współpraca między miastami i sąsiednimi gminami bądź informacje pozyskane bezpośrednio od przedstawicieli gmin biorących udział w badaniu. Tym samym powiązania funkcjonalno-przestrzenne pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi województwa opolskiego a ich otoczeniem diagnozowane były zarówno w oparciu o analizę danych zastanych, jak i wyniki badań własnych (tj. CAWI, CATI, IDI, FGI).

4.1. Miejskie obszary funkcjonalne w województwie opolskim

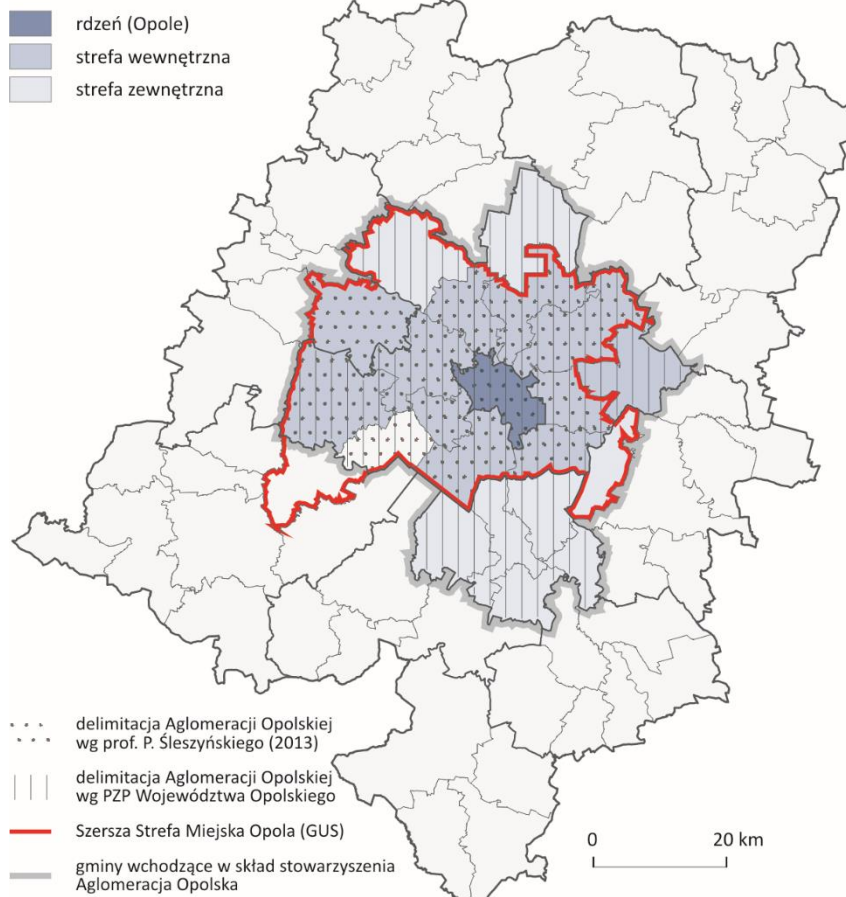
Z kwestiami powiązań przestrzenno-funkcjonalnych miast z ich otoczeniem nierozłącznie związane jest pojęcie miejskiego obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z definicją przyjętą w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (2012), pod pojęciem miejskiego obszaru funkcjonalnego (MOF) należy rozumieć ciągły przestrzennie układ osadniczy, złożony z różnych jednostek terytorialnych, obejmujący zwarty obszar miejski oraz funkcjonalnie powiązaną z nim strefę zurbanizowaną. Przed przystąpieniem do analizy intensywności związków głównych miast województwa opolskiego z ich otoczeniem zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na dotychczasowe delimitacje ich obszarów funkcjonalnych, zamieszczone tak w dokumentach strategicznych i planistycznych, jak również publikacjach naukowych i eksperckich.

4.1.1. Aglomeracja Opolska

Chronologicznie pierwszą delimitacją Aglomeracji Opolskiej była ta przedstawiona w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego z 2005 roku. W dokumencie tym dokonano podziału obszaru województwa na 3 strefy funkcjonalno-przestrzenne. Wśród nich wyróżniona została strefa centralna (tj. Aglomeracja Opolska), obejmująca swym zasięgiem Opole oraz w całości powiaty opolski i krapkowicki (Mapa 10). W granicach tego układu osadniczego znalazło się łącznie 19 gmin. W ten sam sposób określono obszar Aglomeracji Opolskiej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego (2010 r.).

Mapa 10. Delimitacje miejskiego obszaru funkcjonalnego Opola (Aglomeracji Opolskiej)

delimitacja obszaru Aglomeracji Opolskiej
wg Strategii Rozwoju Województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie cytowanych delimitacji.

Wypada w tym miejscu przytoczyć delimitację funkcjonalnych obszarów miejskich (*Functional Urban Areas – FUA*), jaką opracowano w 2006 roku dla potrzeb projektu ESPON pn. *Study on urban function*. W ramach tego badania wyznaczono obszary funkcjonalne dla ponad 150 największych miast w kraju (Śleszyński 2015). Do obszaru funkcjonalnego Opola, obok samego rdzenia, zaliczono w sumie 13 gmin tworzących strefę zewnętrzną. Wśród nich znalazły się niemalże wszystkie gminy powiatu opolskiego (bez gmin Murów i Popielów), a także gminy Gogolin (powiat krapkowicki) i Izbicko (powiat strzelecki).

W *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.* (2012) w skład Aglomeracji Opolskiej zostało włączonych w sumie 20 gmin z terytorium czterech różnych powiatów (nie licząc Opola). Jednocześnie dokonano podziału obszaru tego układu osadniczego na: rdzeń (Opole), strefę wewnętrzną (11 gmin: Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Chrzastowice, Komprachcice, Lewin Brzeski, Łubniany, Niemodlin, Ozimek, Prószków, Tarnów Opolski i Turawa), a także strefę zewnętrzną (8 gmin: Gogolin, Izbicko, Krapkowice, Murów, Popielów, Strzeleczy, Walce i Zdzeszowice)⁴¹. Wypada w tym miejscu zwrócić uwagę na pewne różnice pomiędzy delimitacjami Aglomeracji Opolskiej przedstawionymi w strategii rozwoju oraz planie zagospodarowania przestrzennego województwa. W *Strategii Rozwoju Województwa*

⁴¹ Taki sam zasięg Aglomeracji Opolskiej przedstawiono w *Strategii Rozwoju Aglomeracji Opolskiej na lata 2014–2020*.

Opolskiego do 2020 r. w skład obszaru funkcjonalnego Opola włączone zostały gminy Lewin Brzeski (powiat brzeski) i Izbicko (powiat strzelecki). Jednocześnie wyłączono zeń jedną z gmin powiatu opolskiego (Tułowice).

Przywołania wymaga również delimitacja szerszych stref miejskich przeprowadzona przez GUS w 2012 roku w ramach programu Urban Audit. Zgodnie z przyjętą metodologią obszar szerszych stref miejskich obejmuje gminy, z których do danego miasta centralnego dojeżdża do pracy więcej niż 15% populacji. Delimitacja ta bazuje na wynikach badania pn. *Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w Polsce w 2006 r.* Do szerszej strefy miejskiej Opola, oprócz miasta rdzeniowego, zalicza się w sumie 14 gmin, w tym niemal wszystkie gminy powiatu opolskiego (bez gmin Murów i Ozimek), a także gminy: Lewin Brzeski (powiat brzeski), Izbicko (powiat strzelecki) oraz Łambinowice (powiat nyski).

Strefa bezpośredniego oddziaływania Opola wyznaczona została także w ramach delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych stolic województw (Śleszyński 2012 i 2013). W efekcie powyższego badania, do obszaru funkcjonalnego Opola, poza samym miastem, włączono 11 gmin. Wśród nich znalazło się 10 gmin powiatu opolskiego (bez gmin Murów, Ozimek i Popielów) oraz gmina Lewin Brzeski z powiatu brzeskiego. Tak wyznaczony obszar funkcjonalny Opola zasadniczo pokrywa się ze strefą wewnętrzną Aglomeracji Opolskiej, określoną w strategii rozwoju województwa. Jednakże w przypadku delimitacji prof. Śleszyńskiego do obszaru funkcjonalnego Opola włączono gminę Tułowice (w strategii rozwoju województwa znalazła się poza terytorium aglomeracji) i jednocześnie wyłączono zeń gminę Ozimek.

Najszersza delimitacja obszaru funkcjonalnego miasta Opola przedstawiona została w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014–2020. Odnosi się ona do terytorium Aglomeracji Opolskiej jako obszaru wsparcia w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Delimitacja ta obejmuje teren całego Stowarzyszenia Aglomeracja Opolska, w skład którego wchodzi Opole i 20 innych gmin (w tym wszystkie gminy powiatów opolskiego i krapkowickiego, gmina Lewin Brzeski z powiatu brzeskiego i gmina Izbicko położona w granicach powiatu strzeleckiego)⁴² (Mapa 10).

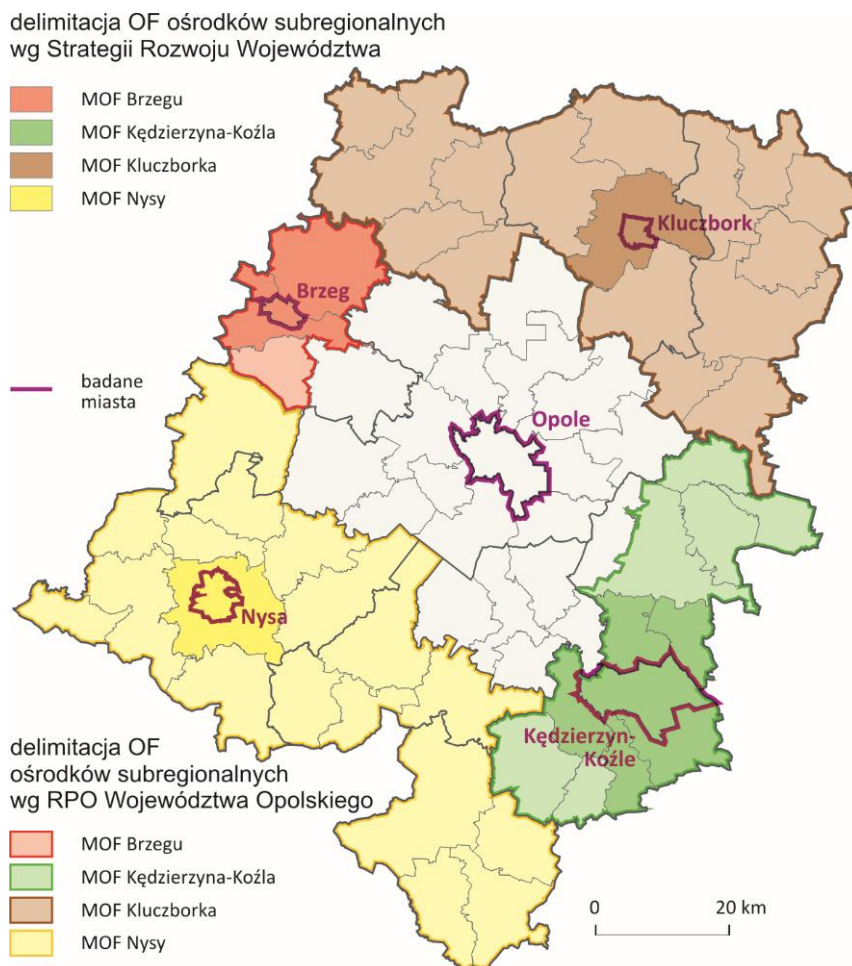
4.1.2. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych

Obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych wskazane zostały w *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.* (2012). W świetle powyższej delimitacji najszerszą strefę oddziaływania posiada Kędzierzyn-Koźle (Mapa 11). Do jego obszaru funkcjonalnego zaliczono w sumie 5 gmin, w tym 3 gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (Bierawa, Cisek i Reńska Wieś) oraz 2 gminy powiatu strzeleckiego (Leśnica i Ujazd). Zgodnie z analizowanym dokumentem obszar funkcjonalny Brzegu obejmuje 2 gminy bezpośrednio sąsiadujące z miastem (Skarbimierz i Lubsza). Natomiast w przypadku Nysy i Kluczborka ich obszary funkcjonalne ograniczone zostały do części wiejskich gmin, których są siedzibami. Podobną delimitację miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych przedstawiono w raporcie z badania *Identyfikacja Obszarów Funkcjonalnych...* (2012). Zasięgi stref bezpośredniego oddziaływania Brzegu, Nysy oraz Kluczborka zostały określone dokładnie w ten sam sposób co w przypadku strategii rozwoju województwa. Jedyna różnica dotyczy delimitacji obszaru funkcjonalnego Kędzierzyna-Koźla. W cytowanym raporcie do strefy zewnętrznej obszaru funkcjonalnego powyższego miasta, obok pięciu

⁴² Taki sam zasięg Aglomeracji Opolskiej przedstawiono w Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Opolskiej.

wymienionych wcześniej gmin, zaliczono również gminę Zdzeszowice z powiatu krapkowickiego, która w *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.* (2012) włączona została do strefy zewnętrznej Aglomeracji Opolskiej.

Mapa 11. Delimitacje miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie cytowanych delimitacji.

Podobnie jak w przypadku określenia zasięgu Aglomeracji Opolskiej, **najszerzą delimitację obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych przedstawiono w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014–2020**. Obejmuje ona subregiony, na rzecz których alokowano część funduszy europejskich w ramach programu regionalnego. Do powyższych subregionów włączono wszystkie gminy województwa opolskiego pozostaje poza obszarem Aglomeracji Opolskiej (Mapa 11).

4.2. Powiązania w zakresie rynku pracy (dojazd do pracy)

Analiza powiązań głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego z ich otoczeniem w zakresie rynku pracy (dojazdów do pracy) przeprowadzona została na podstawie wyników badania przepływów związanych z zatrudnieniem, zrealizowanego przez GUS w ramach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 (NSP 2011). Powyższe badanie oparte zostało na danych administracyjnych, pozyskanych w szczególności z zasobów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dane dotyczące płatników

składek i ubezpieczonych) oraz Ministerstwa Finansów (informacje w zakresie płatników i podatników podatku dochodowego). Zgodnie z przyjętą metodologią za dojeżdżających do pracy uznano wszystkie osoby, których miejsce pracy zlokalizowane jest poza miejscowością ich zamieszkania. Niemniej jednak końcowe wyniki badania zaprezentowano wyłącznie dla populacji dojeżdżających do pracy, tworzonej przez pracowników najemnych (zatrudnionych)⁴³. Tym samym wyniki tego badania nie obejmują osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek (samozatrudnionych). Wypada podkreślić, że w ramach rozpatrywanego badania dla wszystkich gmin miejsko-wiejskich uwzględniono przepływy pomiędzy miastem a obszarem wiejskim (*Dojazdy do pracy...* 2014). Jednakże należy mieć na uwadze, że udostępnione wyniki badania dla wszystkich gmin w kraju (tj. macierz dojazdów do pracy) obejmują wyłącznie przepływy powyżej 9 pracowników. Zatem ze względu na dostępność danych statystycznych, informacje prezentowane w niniejszym rozdziale, jeżeli nie wskazano inaczej, dotyczą przyjazdów oraz wyjazdów do pracy obejmujących co najmniej 10 osób. Niezależnie od wskazanych wyżej ograniczeń, dane te umożliwiają identyfikację ciężarów do miast w zakresie dojazdów do pracy, a także pozwalają na określenie zasięgu ich oddziaływania na otoczenie w obszarze rynku pracy.

Rozpatrując relacje funkcjonalne ośrodków miejskich z ich otoczeniem w zakresie rynku pracy, istotne jest rozpoznanie nie tylko samych kierunków dojazdów do pracy, ale również określenie intensywności tychże związków. Tym samym w celu zbadania intensywności powiązań głównych miast województwa opolskiego z ich otoczeniem w sferze rynku pracy, wykorzystano wskaźnik liczby osób wyjeżdżających z poszczególnych gmin regionu do pracy do analizowanych ośrodków miejskich w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Na podstawie wartości powyższego wskaźnika wyszczególniono 3 strefy intensywności dojazdów do pracy, którymi są:

- strefa wysokiej intensywności dojazdów do pracy (wartości wskaźnika powyżej 70,0⁴⁴),
- strefa średniej intensywności dojazdów do pracy (wartości wskaźnika od 35,1 do 70,0),
- strefa niskiej intensywności dojazdów do pracy (wartości wskaźnika od 0,1 do 35,0).

Uzupełnienie powyższych danych statystycznych stanowią wyniki przeprowadzonej ankiety badawczej, w ramach której przedstawiciele gmin województwa opolskiego poproszeni zostali o wskazanie miast, odgrywających dlań kluczowe bądź też bardzo ważne znaczenie jako miejsca pracy ich mieszkańców.

Przystępując do analizy zasięgu i siły oddziaływania głównych miast regionu na ich otoczenie w zakresie rynku pracy, w pierwszej kolejności wypada zwrócić uwagę na przestrzenne zróżnicowanie dojazdów do pracy w województwie. Głównym kierunkiem dojazdów do pracy w skali całego regionu jest Opole, na które w 2011 roku przypadało 31% przyjazdów do pracy (powyżej 9 pracowników) w województwie (Tabela 12). Warto odnotować, że **Opole zalicza się do powiatów o wyraźnie największych rozmiarach przyjazdów do pracy w skali całego kraju**. W 2011 roku pod względem całkowitej liczby pracowników dojeżdżających do pracy z terytorium innych gmin (łącznie 23,4 tys. osób), Opole zajmowało 17 miejsce wśród wszystkich powiatów oraz miast na prawach powiatu w Polsce, równocześnie plasując się na 13 lokacie wśród stolic regionów – przed Olsztynem, Zieloną Górą, Białymstokiem, Toruniem i Gorzowem

⁴³ Pracownicy najemni to wszystkie osoby, których źródłem przychodu są wynagrodzenia: ze stosunku pracy, stosunku służbowego, stosunku spółdzielczego, z pracy nakładczej, jak również zasiłki pieniężne z ubezpieczenia społecznego wypłacane przez zakład pracy (*Dojazdy do pracy. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2014).

⁴⁴ Wartość progowa wskaźnika dla strefy najbardziej intensywnych dojazdów do pracy przyjęta została na podstawie projektu Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju w sprawie szczegółowych warunków określania obszarów funkcjonalnych i ich granic (z dnia 18.11.2014 r.).

Wielkopolskim. Skala dojazdów do pracy do Opola była porównywalna z Kielcami i Szczecinem – około 25,8 tys. przyjeżdżających do pracy z innych gmin (*Dojazdy do pracy...* 2014). Następnym w kolejności kierunkiem dojazdów do pracy w województwie opolskim była Nysa. Niemniej liczba przyjeżdżających do pracy do tego miasta (3,1 tys. osób) była siedmiokrotnie niższa niż w przypadku Opola, co świadczy o wyraźnie dominującej pozycji stolicy regionu nad pozostałymi miastami w zakresie oddziaływania na rynek pracy. Na tle pozostałych miast oraz gmin województwa relatywnie dużo pracowników (2,7 tys.) dojeżdżało do miejsc pracy zlokalizowanych w Kędzierzynie-Koźlu i na terenie wiejskim gminy Ozimek. Poza powyższymi więcej niż 2,0 tys. osób dojeżdżało do pracy do Kluczborka, Brzegu oraz Krapkowic. Przyjazdy do pracy powyżej 1,0 tys. pracowników odnotowano jeszcze tylko w pozostałych ośrodkach powiatowych (tj. Głubczyce, Olesno, Namysłów i Prudnik), jak również w przypadku miast Zdzeszowice i Ozimek oraz gminy Dobrzeń Wielki. Warto zauważyć, iż na 5 głównych miast województwa opolskiego w 2011 roku przypadało łącznie 45,7% całkowitego strumienia przyjazdów do pracy w regionie.

Tabela 12. Przyjazdy i wyjazdy do pracy w miastach powiatowych województwa opolskiego w 2011 roku*

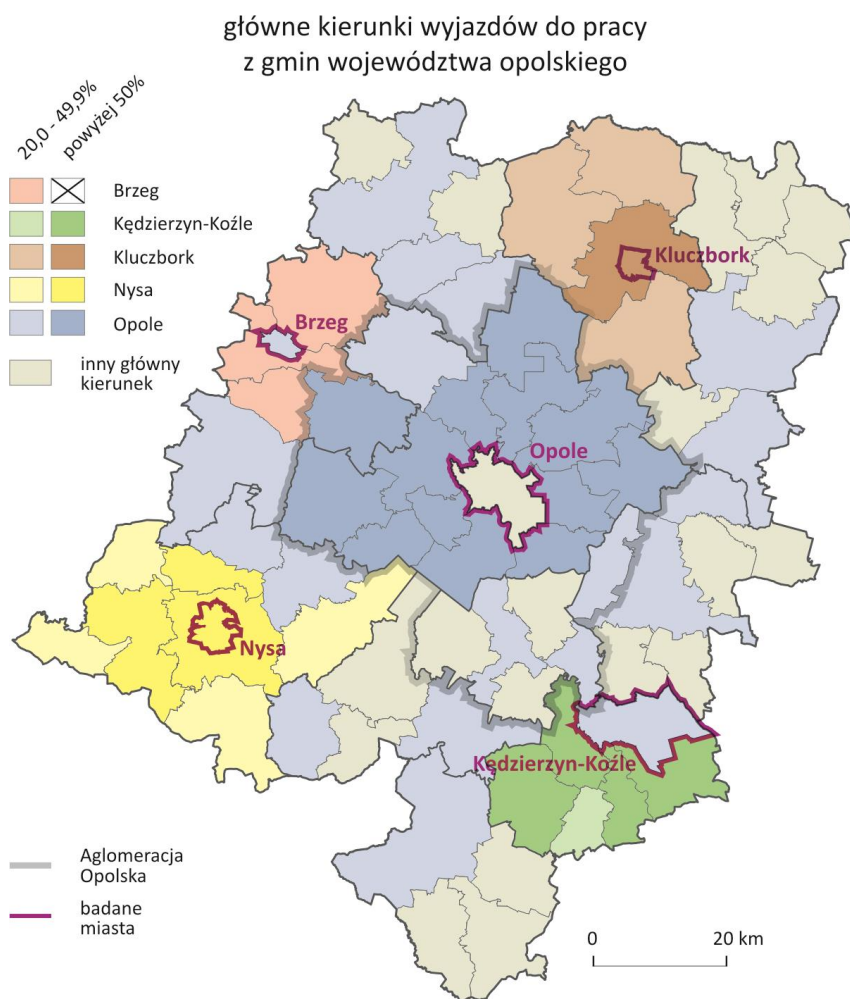
Miasto	Przyjazdy do pracy		Wyjazdy do pracy	
	Liczba osób przyjeżdżających do pracy	Odsetek przyjeżdżających do pracy do gmin województwa opolskiego [%]	Liczba osób wyjeżdżających do pracy	Odsetek wyjeżdżających do pracy z gmin województwa opolskiego [%]
OPOLE	21720	31,0	3409	4,4
NYSA	3086	4,4	1930	2,5
KĘDZIERZYN-KOŹLE	2741	3,9	2585	3,3
KLUCZBORK	2292	3,3	1585	2,0
BRZEG	2158	3,1	3212	4,1
Krapkowice	2001	2,9	1316	1,7
Strzelce Opolskie	1969	2,8	1183	1,5
Głubczyce	1837	2,6	621	0,8
Olesno	1819	2,6	347	0,4
Namysłów	1512	2,2	1068	1,4
Prudnik	1251	1,8	1142	1,5

* Prezentowane dane dotyczą przepływów (przyjazdów i wyjazdów do pracy) powyżej 9 pracowników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

Dla mieszkańców blisko połowy gmin w województwie (32 gminy) głównym kierunkiem wyjazdów do pracy w 2011 roku było Opole (Mapa 12). W przypadku każdej z tych gmin stolica regionu zajmowała pierwsze miejsce pod względem liczby pracowników wyjeżdżających do pracy poza miejsce swojego zamieszkania. Jednocześnie dla 13 gmin (niemalże wszystkie gminy powiatu opolskiego i gmina Lewin Brzeski) stolica województwa była wyraźnie dominującym kierunkiem wyjazdów do pracy. W każdej z nich udział pracowników dojeżdżających do miejsc pracy zlokalizowanych na terenie Opola wśród ogółu wyjeżdżających do pracy wynosił co najmniej 50% (najwięcej – nieco ponad 80% – w gminach: Prószków, Dąbrowa i Komprachcice). Pozostałe badane miasta były głównym kierunkiem wyjazdów do pracy wyłącznie dla mieszkańców gmin położonych w granicach ich własnych powiatów.

Mapa 12. Główne kierunki wyjazdów do pracy (powyżej 9 pracowników) z gmin województwa opolskiego

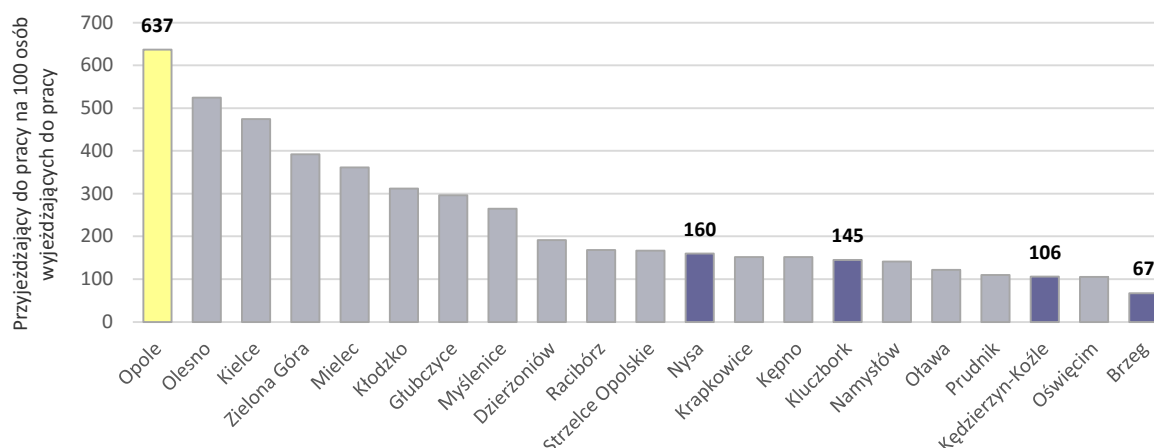

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

O wysokiej atrakcyjności Opola jako rynku pracy świadczy nie tylko bardzo duża liczba pracowników dojeżdżających do miejsc pracy zlokalizowanych w mieście, ale również wysoka dodatnia wartość tzw. ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem. Wskaźnik ten wyraża relację liczby przyjeżdżających do pracy do danej gminy do liczby wyjeżdżających z niej do pracy do innych gmin. **W 2011 roku liczba osób przyjeżdżających do pracy do Opola była ponad sześciokrotnie wyższa od liczby mieszkańców miasta wyjeżdżających zeń w celach zarobkowych do innych gmin**⁴⁵ (Wykres 15). Dodatkim bilansem dojazdów do pracy cechowały się także Nysa, Kluczbork i Kędzierzyn-Koźle. Niemniej w przypadku tych miast stosunek przyjeżdżających do wyjeżdżających do pracy był znacznie niższy niż w stolicy regionu.

⁴⁵ Uwzględniając całkowite przepływy związane z zatrudnieniem (tj. również dojazdy do pracy obejmujące mniej niż 10 pracowników), w 2011 roku Opole zaliczało się do powiatów i miast na prawach powiatu o największej przewadze liczby przejeżdżających nad liczbą wyjeżdżających do pracy. Pod względem wartości ilorazu przepływów (5,92), stolica województwa opolskiego plasowała się na 4 miejscu spośród wszystkich powiatów w Polsce, za Warszawą (10,51), Katowicami (6,86) i Rzeszowem (6,02) (*Dojazdy do pracy...* 2014).

Wykres 15. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem w 2011 roku*

* Prezentowane dane dotyczą przepływów (przyjazdów i wyjazdów do pracy) powyżej 9 pracowników.

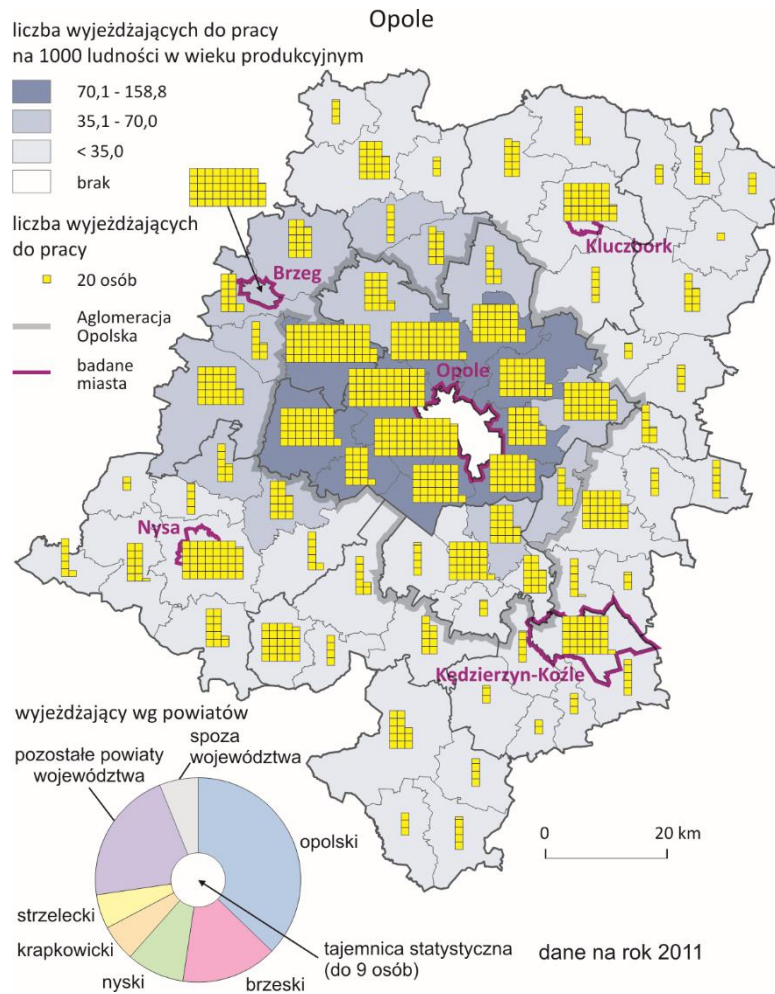
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

4.2.1. Dojazdy do pracy do Opola

Stolica województwa opolskiego, jak już wcześniej zaznaczono, jest głównym kierunkiem dojazdów do pracy w skali całego regionu. W 2011 roku do pracy do Opola, z obszaru innych gmin w województwie oraz kraju przyjeżdżało łącznie 23 370 osób. Dojazdy do pracy do Opola powyżej 9 pracowników (92,9% ogółu przyjeżdżających) dotyczyły 124 gmin, wśród których znalazły się wszystkie gminy województwa opolskiego. 93,9% dojeżdżających do pracy do Opola stanowili mieszkańcy województwa opolskiego. Tym samym zasięg oddziaływania Opola w sferze rynku pracy cechował się nieco większym stopniem domknięcia do granic własnego regionu niż w przypadku Kielc (91,4%), równocześnie wykazując nieco większy poziom otwarcia w porównaniu z Zieloną Górą (95,9%).

Oddziaływanie stolicy województwa opolskiego w zakresie rynku pracy wyraźnie wykracza poza jej bezpośrednie otoczenie, wyznaczone granicami powiatu opolskiego czy też szerzej całej Aglomeracji Opolskiej i obejmuje również gminy położone w dalszej odległości od miasta (Mapa 13). W strukturze dojazdów do pracy do Opola, obok samego powiatu opolskiego (37,2% przyjeżdżających), widocznie zaznacza się także udział mieszkańców powiatów brzeskiego (15,1%) oraz nyskiego (9,1%), a w dalszej kolejności powiatów krapkowickiego (5,8%) i strzeleckiego (5,4%). Jednocześnie wypada zaznaczyć, że blisko połowa (48,9%) pracowników dojeżdżających do miejsc pracy zlokalizowanych w stolicy regionu zamieszkuje w gminach wchodzących w skład Aglomeracji Opolskiej. Niemniej **najbardziej intensywne relacje w zakresie dojazdów do pracy łączą Opole przede wszystkim z gminami strefy wewnętrznej jego obszaru funkcjonalnego** (38,9% przyjeżdżających do miasta w celach zarobkowych).

Mapa 13. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Opola w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

W 2011 roku zdecydowanie najwięcej pracowników (każdorazowo powyżej 1000 osób) dojeżdżało do pracy do Opola z gmin Lewin Brzeski, Komprachcice i Dąbrowa. W przypadku kolejnych 14 gmin liczba mieszkańców wyjeżdżających do pracy do stolicy województwa zawierała się w przedziale od 500 do 1000 osób. Wśród nich znalazło się 8 gmin Aglomeracji Opolskiej (Dobrzeń Wielki, Niemodlin, Ozimek, Łubniany, Turawa, Prószków, Tarnów Opolski i Krapkowice), wszystkie ośrodki subregionalne, a także gminy Strzelce Opolskie i Grodków. Poza powyższymi gminami dojazdy do pracy do Opola obejmujące co najmniej 100 mieszkańców dotyczyły następnych 30 gmin województwa opolskiego (Mapa 13).

Strefa najbardziej intensywnych dojazdów do pracy do stolicy regionu obejmuje obszar w sumie 11 gmin, w tym 10 położonych w granicach powiatu opolskiego (Dąbrowa, Komprachcice, Chrzastowice, Łubniany, Turawa, Prószków, Dobrzeń Wielki, Tarnów Opolski, Tułowice, Niemodlin) i gminę Lewin Brzeski z terenu powiatu brzeskiego (Mapa 13). Wszystkie wymienione wyżej gminy wchodzą w skład Aglomeracji Opolskiej i, nie licząc gminy Tułowice, tworzą jej strefę wewnętrzną. Równocześnie Opole posiada wyraźnie zarysowaną strefę średniej intensywności dojazdów do pracy, która obejmuje łącznie 14 kolejnych gmin województwa opolskiego, znajdujących się w granicach 6 powiatów. Należy w tym miejscu zauważyć, że poza strefami wysokiej oraz średniej intensywności

dojazdów do pracy do stolicy regionu pozostawały 4 gminy Aglomeracji Opolskiej, zlokalizowane na terenie powiatu krapkowickiego (tj. Krapkowice, Zdieszowice, Strzeleczy i Walce).

Potwierdzeniem dominującej pozycji oraz szerokiego oddziaływania Opola w zakresie rynku pracy są wyniki przeprowadzonej ankiety. Na 51 gmin biorących udział w badaniu ankietowym 15 uznało Opole za ośrodek o kluczowym znaczeniu jako miejsce pracy dla ich mieszkańców. Natomiast kolejne 30 gmin wskazało stolicę regionu jako ośrodek o dużym znaczeniu w zakresie zaspokajania popytu na pracę dla ich mieszkańców. Odpowiedzi takich udzieliły nie tylko wszystkie gminy Aglomeracji Opolskiej, biorące udział w badaniu, ale również gminy położone w znacznym oddaleniu do stolicy województwa.

W 2011 roku nieco ponad połowa (52,8%) wyjazdów do pracy z Opola przypadała na gminy tworzące Aglomerację Opolską. Wyraźnie najwięcej pracowników (696 osób) wyjeżdżało ze stolicy województwa do miejsc pracy zlokalizowanych w gminie Dobrzeń Wielki. Ponadto w obrębie Aglomeracji Opolskiej powyżej 100 pracowników dojeżdżało z Opola do kolejnych 5 gmin (Komprachcice, Łubniany, Gogolin, Prószków i Dąbrowa). W strukturze wyjazdów do pracy ze stolicy regionu istotnie zaznaczał się również udział Wrocławia (7,5% zatrudnionych wyjeżdżających do pracy poza miasto), a w mniejszym stopniu także miast wchodzących w skład Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (3,6%).

4.2.2. Dojazdy do pracy do Kędzierzyna-Koźla

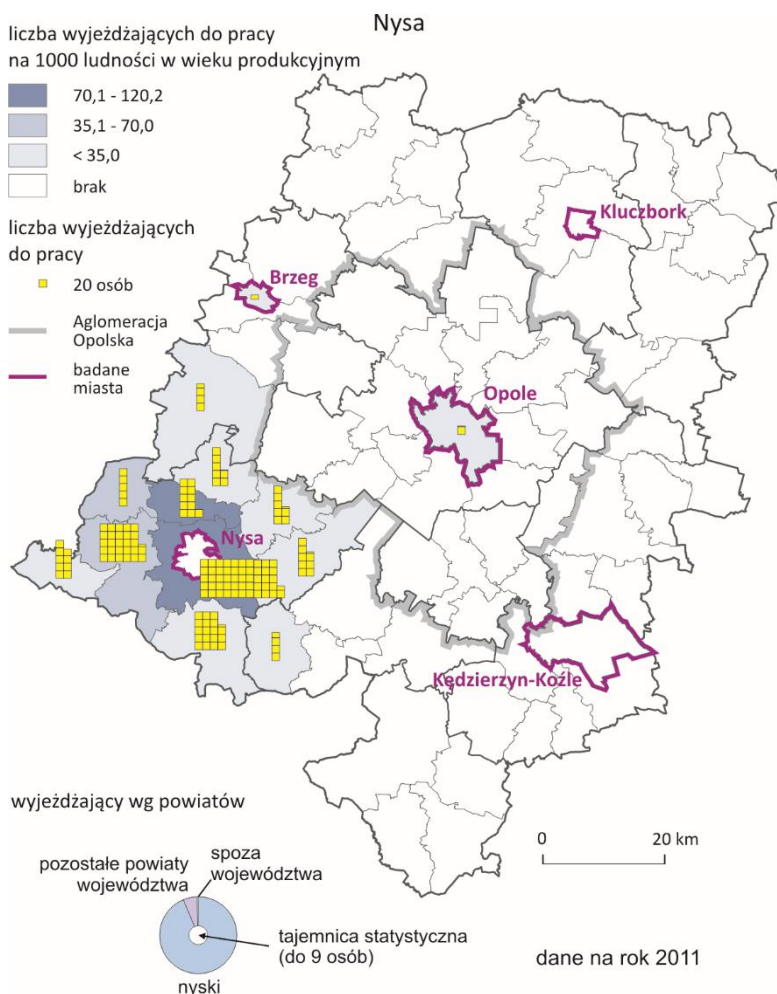
Do miejsc pracy zlokalizowanych na terenie Kędzierzyna-Koźla, w 2011 roku spoza miasta przyjeżdżało w sumie 3 307 pracowników. Dojazdy do pracy do stolicy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego powyżej 9 osób (82,9% ogółu przyjeżdżających) zaobserwowano w przypadku 30 gmin. 92,6% tych dojazdów przypadało na 20 gmin województwa opolskiego, zaś kolejne 5,3% na 6 gmin województwa śląskiego (Rudziniec, Racibórz, Kuźnia Raciborska, Nędza, Gliwice, Katowice). **Oddziaływanie Kędzierzyna-Koźla w zakresie rynku pracy obejmuje swoim zasięgiem przede wszystkim gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego oraz gminy sąsiednich powiatów.** Ponad połowę (56,4%) pracowników przyjeżdżających do pracy do Kędzierzyna-Koźla stanowili mieszkańcy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego. Jednocześnie w strukturze dojazdów do pracy do tego miasta wyraźnie zaznaczał się udział pracowników z powiatu strzeleckiego (16,7%), a w mniejszym stopniu także z powiatów krapkowickiego (7,7%) i prudnickiego (5,1%). Najwięcej osób (ponad 400) do miejsc pracy funkcjonujących w Kędzierzynie-Koźlu dojeżdżało z terenu gmin Bierawa oraz Reńska Wieś (Mapa 14). Poza tymi gminami dojazdy do pracy powyżej 100 pracowników zaobserwowano w przypadku pozostałych 3 gmin powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, 2 gmin powiatu strzeleckiego (Leśnica i Ujazd), jak również gmin Zdieszowice i Walce.

kędzierzyńsko-kozielskiego zaznaczał się istotny udział gmin województwa śląskiego, przede wszystkim zaś miast Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (9,8% – w głównej mierze Gliwice) i Tarnowskich Gór (7,0%). **Wartym podkreślenia jest fakt, że Kędzierzyn-Koźle wykazuje większe ciążenia w zakresie rynku pracy do Opola niż do miast Metropolii Silesia** (ponad dwukrotnie wyższa liczba pracowników wyjeżdżających do pracy do Opola niż łącznie do 14 miast Górnośląskiego Związku Metropolitalnego).

4.2.3. Dojazdy do pracy do Nysy

Do pracy do Nysy, spoza terenu samego miasta, w 2011 roku przyjeżdżało w sumie 3 278 pracowników. Dojazdy do miejsc pracy zlokalizowanych w stolicy powiatu nyskiego obejmujące co najmniej 10 osób (94,1% ogółu przyjeżdżających) dotyczyły łącznie 14 gmin. Aż 99,4% dojeżdżających do pracy do Nysy stanowili mieszkańcy 13 gmin województwa opolskiego. Należy w tym miejscu odnotować, że **zasięg oddziaływania Nysy w zakresie rynku pracy ogranicza się niemalże wyłącznie do terytorium powiatu nyskiego**. Na gminy położone w granicach powiatu nyskiego przypadało aż 93,6% przyjazdów do pracy do omawianego miasta. Zdecydowanie najwięcej osób do pracy do stolicy powiatu nyskiego dojeżdżało z obszaru wiejskiego gminy Nysa (1 031 pracowników – 33,4% przyjeżdżających), a w dalszej kolejności z terenu gminy Otmuchów (546 pracowników – 17,7% dojeżdżających). Ponadto dojazdy powyżej 100 osób odnotowano w przypadku prawie wszystkich pozostałych gmin powiatu nyskiego (nie licząc gminy Kamiennik), tj.: Głuchołazy, Pakosławice, Paczków, Korfantów, Łambinowice i Skoroszyce (Mapa 15).

Mapa 15. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Nysy w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

Strefa intensywnych dojazdów do pracy do stolicy powiatu nyskiego obejmuje obszar wiejski gminy Nysa i gminę Pakosławice (Mapa 15). Ponadto w strefie średniej intensywności dojazdów do pracy do analizowanego miasta znajdują się następne dwie gminy powiatu nyskiego (Otmuchów i Kamiennik). Blisko wartości granicznej dla tej strefy (35,0) plasuje się również gmina Skoroszyce (33,4).

W badaniu ankietowym Nysa wskazana została jako kluczowy bądź bardzo ważny ośrodek w zakresie zaspokajania popytu na pracę przez 6 gmin. Poza gminami powiatu nyskiego (Łambinowice, Paczków, Otmuchów i Głucholązy) wskazań takich dokonały także gminy Grodków oraz Niemodlin.

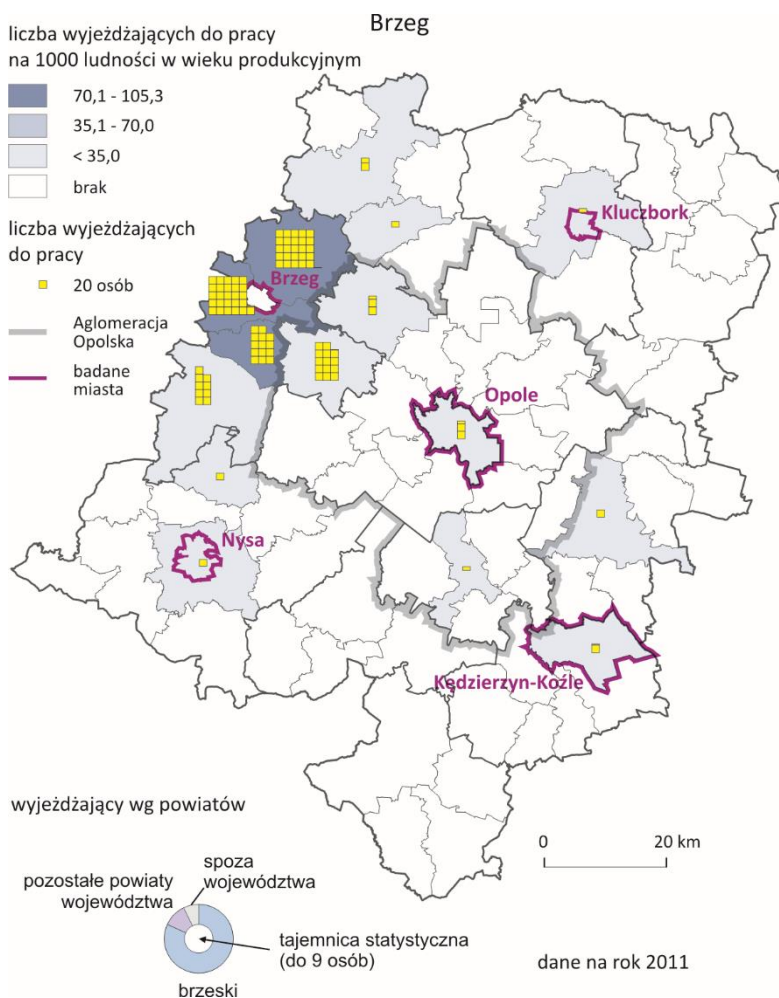
W 2011 roku głównym kierunkiem wyjazdów do pracy dla mieszkańców Nysy była stolica regionu. W celach zarobkowych do Opola dojeżdżało 569 mieszkańców stolicy powiatu nyskiego (29,5% ogółu pracowników wyjeżdżających poza miasto). Na gminy powiatu nyskiego przypadało 41,2% wyjazdów do pracy z badanego miasta. W granicach powiatu nyskiego najważniejszymi kierunkami wyjazdów do pracy z Nysy były obszar wiejski gminy Nysa, a w dalszej kolejności gminy Głucholązy oraz Otmuchów. Ważnym kierunkiem docelowym wyjazdów do pracy dla mieszkańców Nysy był także Wrocław (11,0%). Jednakże wypada uwypuklić, że **Nysa wykazuje znacznie silniejsze ciążenia w zakresie rynku pracy do**

Opola niż do stolicy Dolnego Śląska (ponad dwukrotnie większa liczba zatrudnionych wyjeżdżających z Nysy do pracy do stolicy województwa opolskiego niż do Wrocławia).

4.2.4. Dojazdy do pracy do Brzegu

W 2011 roku do miejsc pracy zlokalizowanych w stolicy powiatu brzeskiego dojeżdżało w sumie 2 604 pracowników zamieszkujących na terytorium innych gmin. Dojazdy do pracy do Brzegu powyżej 9 osób (82,9% ogółu przyjeżdżających) odnotowano w przypadku 19 gmin. 92,8% tych dojazdów przypadało na gminy województwa opolskiego, zaś pozostałe 7,2% na cztery gminy województwa dolnośląskiego (tj. miasto Wrocław, miasto i gmina wiejska Oława, gmina Wiązów). Jednocześnie należy zaznaczyć, że **zasięg oddziaływania Brzegu w zakresie rynku pracy zasadniczo domyka się do granic jego własnego powiatu (pracownicy zamieszkujący w gminach powiatu brzeskiego stanowili 81,8% dojeżdżających do pracy do miasta)**. Najwięcej pracowników (nieco ponad 500 osób) przyjeżdżało do pracy do Brzegu z terenu dwóch gmin bezpośrednio sąsiadujących z miastem (Skarbimierz i Lubsza). Poza tymi gminami dojazdy do pracy do badanego miasta obejmujące 100 i więcej pracowników odnotowano w przypadku pozostałych trzech gmin powiatu brzeskiego – Lewin Brzeski, Olszanka i Grodków (Mapa 16).

Mapa 16. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Brzegu w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

Strefa najbardziej intensywnych dojazdów do pracy do Brzegu obejmuje 3 gminy, tj. Skarbimierz, Olszanek oraz Lubsę (Mapa 16). Dla mieszkańców wyżej wymienionych gmin Brzeg stanowił główny kierunek docelowy wyjazdów do pracy (w każdej z nich udział osób dojeżdżających do miejsc pracy zlokalizowanych w stolicy powiatu brzeskiego wśród ogółu wyjeżdżających do pracy wynosił nieco ponad 40%). Równocześnie w sferze rynku pracy Brzeg w największym stopniu oddziaływał na gminę Skarbimierz, gdzie na każdy 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypadało przeciętnie 105 osób wyjeżdżających do pracy do tego miasta. Należy zauważyć, iż dla mieszkańców pozostałych dwóch gmin powiatu brzeskiego (Lewin Brzeski i Grodków) głównym kierunkiem ciążenia w zakresie rynku pracy było Opole (odpowiednio 67,6% oraz 37,4% wyjeżdżających do pracy), natomiast Brzeg plasował się na drugim miejscu, lecz z wyraźnie mniejszym udziałem w strukturze wyjeżdżających (16,7% i 12,3%).

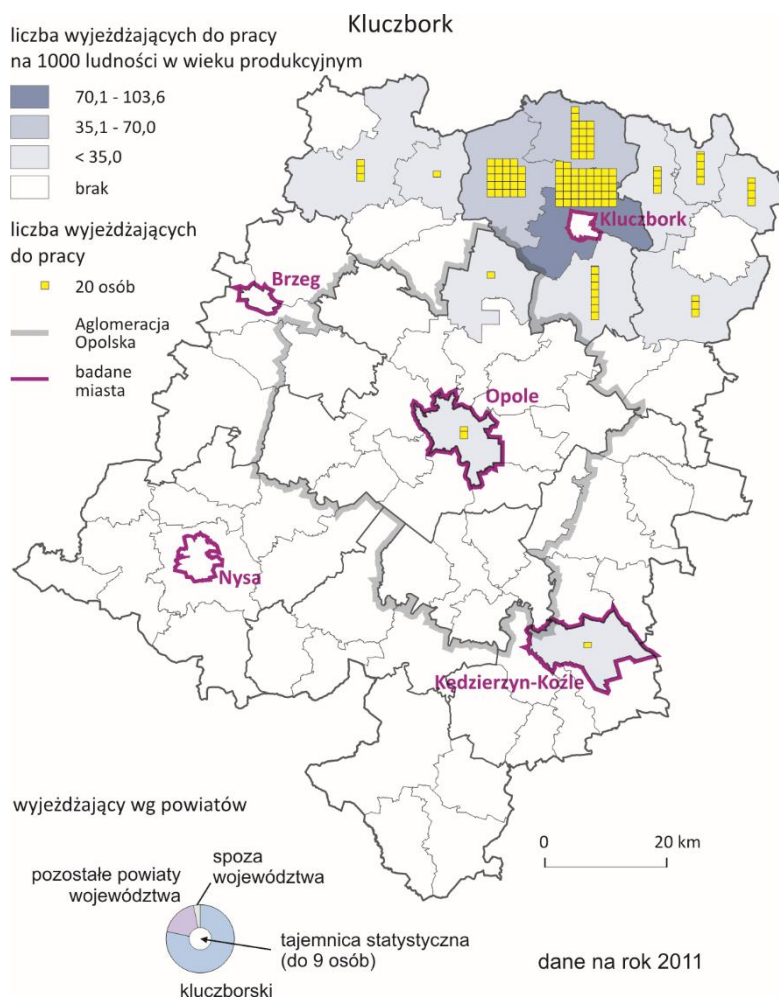
W ramach ankiety badawczej Brzeg wymieniony został jako ośrodek o kluczowym bądź bardzo ważnym znaczeniu w zakresie rynku pracy przez 4 gminy (Grodków, Lubsza, Popielów i Lewin Brzeski).

Podstawowym kierunkiem wyjazdów do pracy dla mieszkańców Brzegu pozostawało Opole. W 2011 roku z Brzegu do miejsc pracy zlokalizowanych w stolicy regionu dojeżdżało 962 pracowników (tj. 30% ogółu mieszkańców wyjeżdżających z miasta w celach zarobkowych). Kolejne 24,2% wyjazdów do pracy z Brzegu przypadało na gminy powiatu brzeskiego (w szczególności Skarbimierz, a w dalszej kolejności Lubsza i Lewin Brzeski). Ponadto istotnymi kierunkami wyjazdów do pracy dla mieszkańców badanego miasta były Oława (11,8%) i Wrocław (11,1%). W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że stolica powiatu brzeskiego posiadała ujemny bilans dojazdów do pracy z Oławą (na 100 pracowników wyjeżdżających z Brzegu do pracy do Oławy przypadało jedynie 7 mieszkańców Oławy dojeżdżających do miejsc pracy zlokalizowanych w Brzegu). Ponadto wypada odnotować, że pomimo położenia w równej odległości od Opola oraz Wrocławia, **Brzeg wykazuje znacznie większe ciążenia w zakresie rynku pracy do stolicy województwa opolskiego niż do stolicy województwa dolnośląskiego** (niemalże trzykrotnie większa liczba pracowników wyjeżdżających z Brzegu do pracy do Opola niż do Wrocławia).

4.2.5. Dojazdy do pracy do Kluczborka

W 2011 roku do miejsc pracy funkcjonujących na terenie Kluczborka, spoza miasta przyjeżdżało łącznie 2 566 pracowników. Dojazdy do pracy do stolicy powiatu kluczborskiego powyżej 9 osób (89,3% ogółu przyjeżdżających) odnotowano w przypadku 18 gmin. Jednocześnie 96,8% tych dojazdów przypadało na gminy województwa opolskiego. **Zasięg oddziaływania Kluczborka w sferze rynku pracy w głównej mierze domyka się do granic powiatu kluczborskiego.** Pracownicy dojeżdżający z gmin wchodzących w skład tego powiatu stanowili 78,4% przyjeżdżających do pracy do badanego miasta. Równocześnie w strukturze dojazdów do pracy do Kluczborka widocznie zaznaczał się udział mieszkańców powiatu oleskiego (12,4%), a w mniejszym stopniu także powiatu namysłowskiego (3,2%). Wyraźnie najwięcej pracowników dojeżdżało do pracy do Kluczborka z miejscowości obszaru wiejskiego gminy Kluczbork (837 osób – 36,5% przyjeżdżających). Ponadto powyżej 100 osób dojeżdżało z terenu pozostałych gmin powiatu kluczborskiego – Wołczyn, Byczyna i Lasowice Wielkie (Mapa 17).

Mapa 17. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Kluczborka w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz dojazdów do pracy).

Strefa intensywnych dojazdów do pracy do Kluczborka ogranicza się wyłącznie do obszaru wiejskiego gminy Kluczbork (Mapa 17), gdzie liczba wyjeżdżających do pracy do badanego miasta w przeliczeniu na 1000 ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 104 osoby. Kolejne 2 gminy powiatu kluczborskiego (Byczyna i Wołczyn) znajdowały się w strefie średniej intensywności dojazdów do pracy do Kluczborka.

W badaniu ankietowym stolica powiatu kluczborskiego uznana została za ośrodek o kluczowym bądź bardzo ważnym znaczeniu jako miejsce pracy dla mieszkańców przez 5 gmin. Obok gminy Byczyna były to 3 gminy powiatu oleskiego (Olesno, Rudniki, Praszka) i gmina Domaszowice (powiat namysłowski).

W 2011 roku zasadniczym kierunkiem wyjazdów do pracy dla mieszkańców Kluczborka było Opole. Do stolicy regionu w celach zarobkowych dojeżdżało 469 mieszkańców Kluczborka (tj. blisko 30% ogółu wyjeżdżających pracowników). Kolejne 30% wyjazdów do pracy z rozpatrywanego miasta przypadało na gminy powiatu kluczborskiego (przede wszystkim na obszar wiejski gminy Kluczbork). W strukturze wyjazdów do pracy z Kluczborka istotnie zaznaczał się również udział gmin powiatu opolskiego (13,2% – dojazdy głównie do gminy Ozimek) oraz w mniejszym stopniu powiatu oleskiego (6,4%). Dojazdy do Wrocławia stanowiły tylko 5,0% wyjazdów do pracy poza obszar miasta. Wobec powyższego **Kluczbork**

wykazywał wyraźnie większe ciążenia w zakresie rynku pracy do Opola niż do stolicy Dolnego Śląska (blisko sześciokrotnie wyższa liczba pracowników wyjeżdżających do pracy do Opola niż do Wrocławia).

4.3. Powiązania w zakresie edukacji (dojazdy uczniów do szkół)

Analiza powiązań głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego z ich otoczeniem w zakresie edukacji przeprowadzona została w oparciu o dane dotyczące liczby uczniów uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży (tj. liceach ogólnokształcących, technikach i zasadniczych szkołach zawodowych), zlokalizowanych w tych miastach, według poszczególnych gmin zamieszkania. Powyższe informacje odnoszące się do roku szkolnego 2016/2017, dla potrzeb niniejszego badania, pozyskano bezpośrednio od szkół ponadgimnazjalnych. Prośbę o udostępnienie danych skierowano łącznie do 39 szkół i zespołów szkół. W odpowiedzi uzyskano informacje od 35 placówek oświatowych, obejmujących w sumie 17 liceów ogólnokształcących, 19 techników oraz 15 zasadniczych szkół zawodowych.

W celu określenia intensywności powiązań głównych miast województwa opolskiego z ich otoczeniem w obszarze edukacji posłużono się wskaźnikiem liczby uczniów dojeżdżających z poszczególnych gmin regionu do szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych w badanych ośrodkach miejskich w przeliczeniu na 100 mieszkańców w wieku 16–19 lat. Na podstawie wartości powyższego wskaźnika wyróżniono 3 strefy intensywności dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych, a mianowicie:

- strefa wysokiej intensywności dojazdów do szkół (wartości wskaźnika powyżej 50,0),
- strefa średniej intensywności dojazdów do szkół (wartości wskaźnika od 25,1 do 50,0),
- strefa niskiej intensywności dojazdów do szkół (wartości wskaźnika od 0,1 do 25,0).

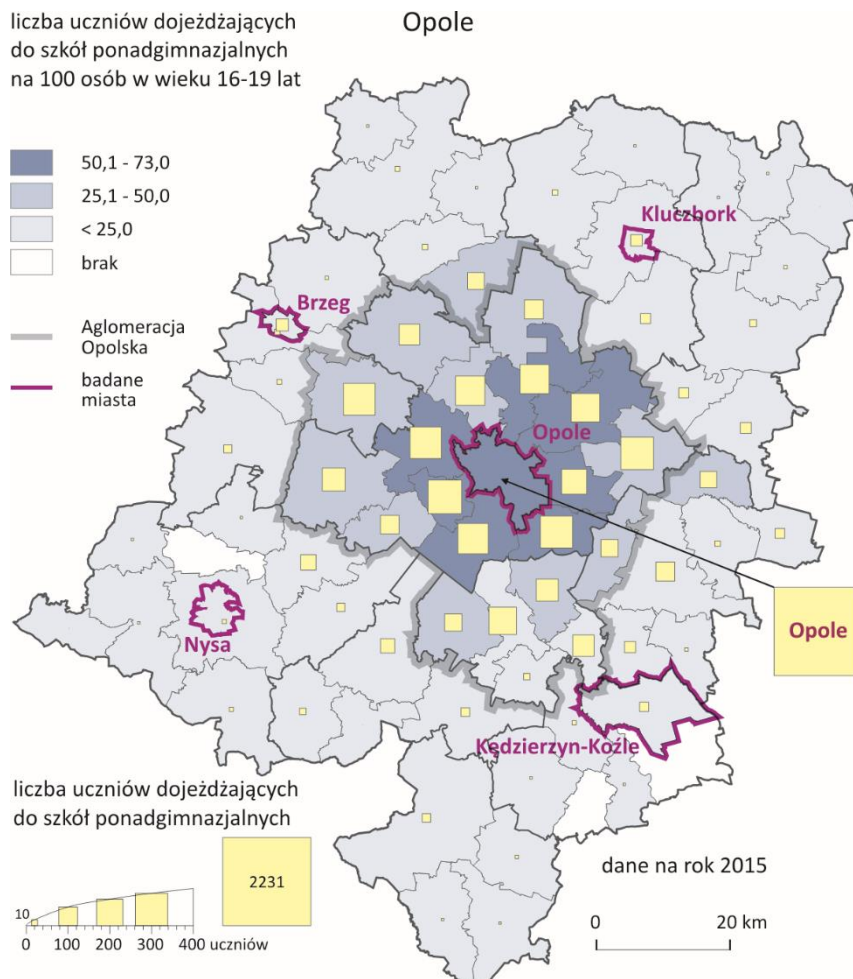
Uzupełnieniem danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych są wyniki przeprowadzonej ankiety badawczej, w ramach której przedstawiciele opolskich gmin poproszeni zostali m.in. o wskazanie miast posiadających dlań kluczowe lub bardzo ważne znaczenie w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego.

4.3.1. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Opolu

Dane na temat liczby uczniów według poszczególnych gmin ich zamieszkania pozyskano z 13 placówek oświatowych funkcjonujących w stolicy regionu (obejmujących w sumie 6 liceów ogólnokształcących, 7 techników i 5 zasadniczych szkół zawodowych). W powyższych szkołach w roku szkolnym 2016/2017 uczyło się łącznie 6 940 uczniów z terenu województwa opolskiego, z czego 32,1% stanowiła młodzież zamieszkująca w Opolu. **Oddziaływanie stolicy regionu w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego wykracza poza jej bezpośrednie otoczenie (powiat opolski) i obejmuje również gminy zlokalizowane w dalszej odległości od miasta.** Do szkół ponadgimnazjalnych do Opola dojeżdżali uczniowie niemalże ze wszystkich gmin województwa opolskiego (nie licząc gmin Bierawa, Pakosławice i Polska Cerekiew). Wypada jednocześnie podkreślić, że dojazdy do szkół obejmujące co najmniej 50 uczniów odnotowano w przypadku 24 gmin regionu. Poza samym Opolem największy odsetek uczniów w badanych szkołach stanowiła młodzież z gmin powiatu opolskiego (41,3%). Ponadto istotnie zaznaczał się udział uczniów pochodzących z powiatów krapkowickiego (8,4%), brzeskiego (5,4%) oraz strzeleckiego (5,0%). Należy odnotować, że zdecydowana większość (81,2%) uczniów dojeżdżających do szkół ponadgimnazjalnych

spoza miasta zamieszkiwało na obszarze gmin tworzących Aglomerację Opolską. Niemniej **najbardziej intensywne związki funkcjonalne w zakresie edukacji ponadgimnazjalnej łączą Opole w szczególności z gminami strefy wewnętrznej tego układu osadniczego (60,0% dojazdów do szkół spoza miasta).**

Mapa 18. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Opola w roku szkolnym 2016/2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych.

W roku szkolnym 2016/2017 najwięcej uczniów (nieco ponad 300 osób) dojeżdżało do opolskich szkół ponadgimnazjalnych z gmin Komprachcice i Ozimek (Mapa 18). Ponadto dojazdy powyżej 100 uczniów odnotowano w przypadku niemalże wszystkich pozostałych gmin Aglomeracji Opolskiej (nie licząc gmin Izbicko, Strzeleczy i Walce), a także gminy Strzelce Opolskie.

Strefa najbardziej intensywnych dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Opolu obejmuje obszar łącznie 7 gmin wewnętrznej strefy Aglomeracji Opolskiej, tj.: Komprachcice, Tarnów Opolski, Łubniany, Turawa, Dąbrowa, Chrzastowice oraz Prószków (Mapa 18). W przypadku powyższych gmin można mówić o bardzo silnym oddziaływaniu Opola w sferze szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Warto zauważyć, że w sześciu spośród tych gmin (nie licząc gminy Prószków) liczba uczniów dojeżdżających do liceów ogólnokształcących, techników i zasadniczych szkół zawodowych funkcjonujących w Opolu na 100 mieszkańców w wieku 16–19 lat wynosiła powyżej 65 osób (najwięcej w gminie Komprachcice

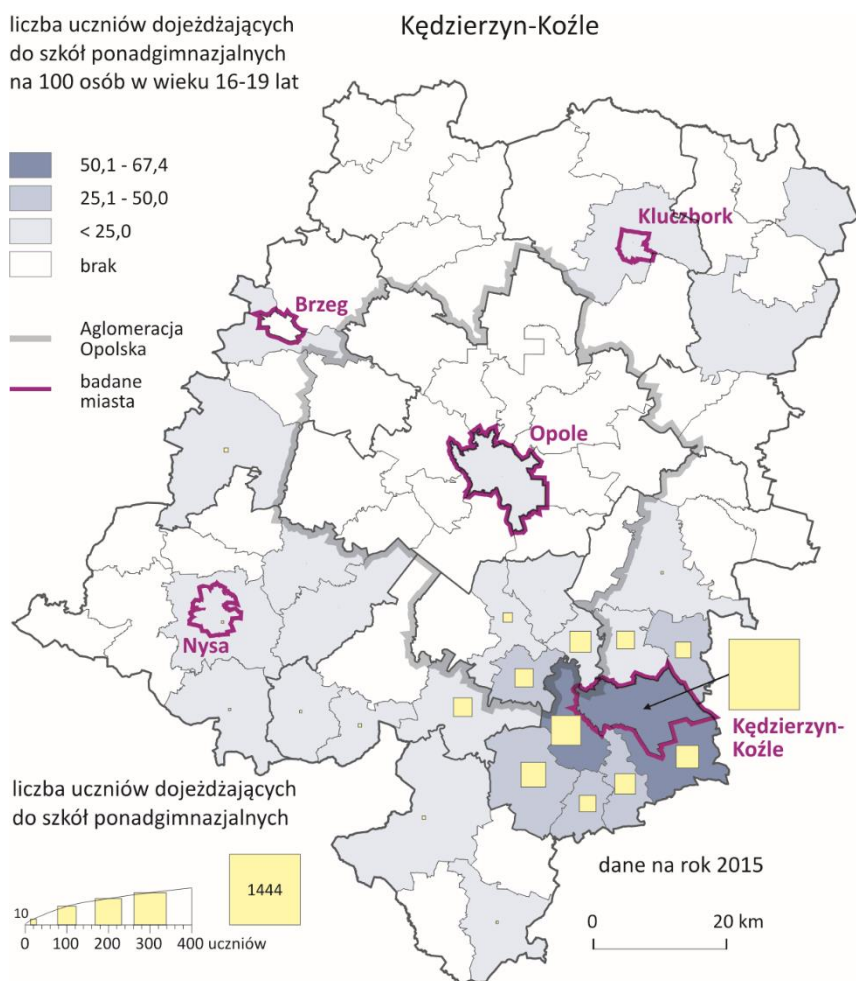
– 73). Opole posiada również wyraźną strefę średniej intensywności dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych, która obejmuje łącznie 12 gmin. Wśród nich znajdują się niemal wszystkie pozostałe gminy Aglomeracji Opolskiej (bez gmin Krapkowice, Zdzeszowice i Walce), jak również gminy Kolonowskie (powiat strzelecki) i Pokój (powiat namysłowski). Choć gmina Krapkowice pozostaje poza strefą średniej intensywności dojazdów do opolskich szkół ponadgimnazjalnych, to należy odnotować, że wskaźnik dojazdów w tej gminie przyjmuje wartość (24,4) bliską wartości progowej tej strefy (25,0).

Potwierdzeniem istotnej pozycji oraz szerokiego zasięgu oddziaływania Opola w obszarze szkolnictwa ponadgimnazjalnego są wyniki badania ankietowego. Na tle pozostałych miast subregionalnych stolica regionu najczęściej wymieniana była jako ośrodek o kluczowym (17 wskazań) lub bardzo ważnym (13 wskazań) znaczeniu w zakresie edukacji gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej. Należy podkreślić, że takich odpowiedzi udzielały nie tylko gminy Aglomeracji Opolskiej, ale też gminy bardziej odległe od miasta.

4.3.2. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Kędzierzynie-Koźlu

Informacje dotyczące liczby uczniów według poszczególnych gmin zamieszkania uzyskano z 7 placówek oświatowych zlokalizowanych w Kędzierzynie-Koźlu (obejmujących w sumie 3 licea ogólnokształcące, 4 technika i 4 zasadnicze szkoły zawodowe). Łącznie do powyższych szkół w roku szkolnym 2016/2017 uczęszczało 2 781 uczniów, zamieszkujących na terenie 28 gmin w regionie. Jednakże należy zauważyć, że **zasięg oddziaływania Kędzierzyna-Koźla w sferze edukacji ponadgimnazjalnej w głównej mierze domyka się do granic jego własnego powiatu**. Młodzież z obszaru powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego stanowiła 80,2% uczniów w analizowanych szkołach. Wypada także zaznaczyć, że nieco ponad połowa (51,9%) uczniów szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących w Kędzierzynie-Koźlu pochodziła z terenu samego miasta. W strukturze dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych, poza powiatem kędzierzyńsko-kozielskim, widocznie zaznaczał się udział młodzieży z powiatu krapkowickiego (9,1% ogółu uczniów), a w mniejszym stopniu również z powiatów strzeleckiego (6,0%) i prudnickiego (3,8%). Spoza badanego miasta najwięcej uczniów, do szkół ponadgimnazjalnych działających w Kędzierzynie-Koźlu, dojeżdżało z gminy Reńska Wieś (254). Ponadto dojazdy do szkół powyżej 50 uczniów odnotowano w przypadku 9 gmin. Wśród nich znalazły się wszystkie pozostałe gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, a także dwie gminy powiatu krapkowickiego (Zdzeszowice i Walce), dwie gminy powiatu strzeleckiego (Leśnica i Ujazd) oraz gmina Głogówek, położona na terytorium powiatu prudnickiego (Mapa 19).

Mapa 19. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Kędzierzyna-Koźła w roku szkolnym 2016/2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych.

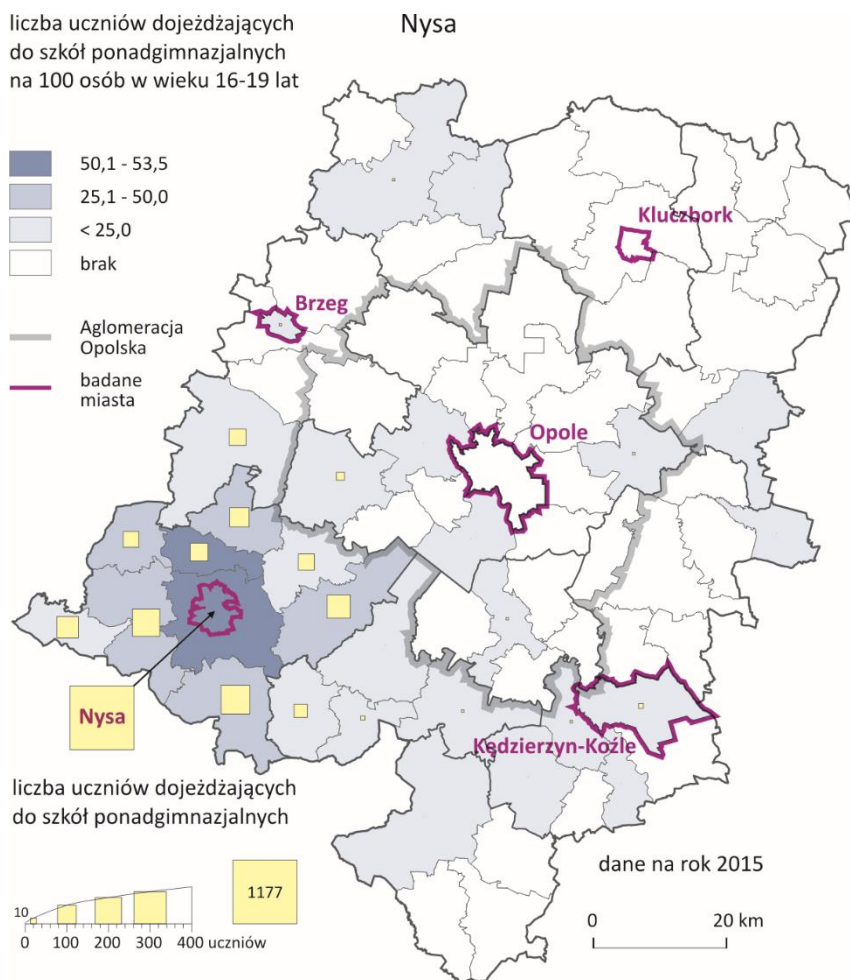
Strefa wysokiej intensywności dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie Kędzierzyna-Koźła obejmuje 2 gminy, a mianowicie Reńską Wieś i Bierawę (Mapa 19). W obu tych gminach liczba uczniów dojeżdżających do szkół ponadgimnazjalnych w badanym mieście na 100 mieszkańców w wieku 16–19 lat wynosiła powyżej 50 osób. Oddziaływanie Kędzierzyna-Koźła w sferze szkolnictwa ponadgimnazjalnego szczególnie uwidacznia się w przypadku gminy Reńska Wieś (wartość wskaźnika równa 67,4). Jednocześnie należy odnotować, że stolica powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego posiada wyraźnie zarysowaną strefę średniej intensywności dojazdów do szkół, obejmującą w sumie 5 gmin. Wśród nich znajdują się pozostałe 3 gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (tj. Pawłowiczki, Cisek i Polska Cerekiew), a także gminy Walce (powiat krapkowicki) i Ujazd (powiat strzelecki). Blisko wartości granicznej dla tej strefy (25 uczniów) znalazła się również gmina Leśnica (powiat strzelecki).

Powyższe statystyki skorelowane są z wynikami badania ankietowego. Kędzierzyn-Koźle uznany został za ośrodek o kluczowym lub bardzo ważnym znaczeniu jako miejsce edukacji ponadgimnazjalnej przez 7 gmin. Poza gminami powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (tj. Bierawa, Reńska Wieś, Polska Cerekiew i Pawłowiczki) były to gminy graniczące z tym powiatem (Zdzieszowice, Ujazd i Głogówek).

4.3.3. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Nysie

Dane dotyczące liczby uczniów w nyskich szkołach ponadgimnazjalnych według poszczególnych gmin zamieszkania pozyskano z 6 placówek oświatowych (obejmujących w sumie 4 licea ogólnokształcące, 3 technika oraz 2 zasadnicze szkoły zawodowe). Łącznie w tych szkołach w roku szkolnym 2016/2017 uczyło się 2 457 uczniów pochodzących z 29 gmin województwa opolskiego. Niemniej trzeba zaznaczyć, że **zasięg oddziaływania Nysy w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego niemal całkowicie domyka się do granic powiatu nyskiego**. Na gminy wchodzące w skład tego powiatu przypada 92,4% uczniów uczęszczających do rozpatrywanych szkół. Równocześnie wypada zauważyć, że blisko połowę uczniów (47,9%) w tych szkołach stanowiła młodzież zamieszkująca gminę Nysa. Najwięcej uczniów (ponad 200) spoza gminy Nysa przyjeżdżało do nyskich szkół ponadgimnazjalnych z gmin Głuchołazy i Otmuchów (Mapa 20). Poza tymi dwoma gminami dojazdy obejmujące co najmniej 50 uczniów zaobserwowano w przypadku wszystkich pozostałych gmin powiatu nyskiego, a także z gmin Grodków oraz Prudnik.

Mapa 20. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Nysy w roku szkolnym 2016/2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych.

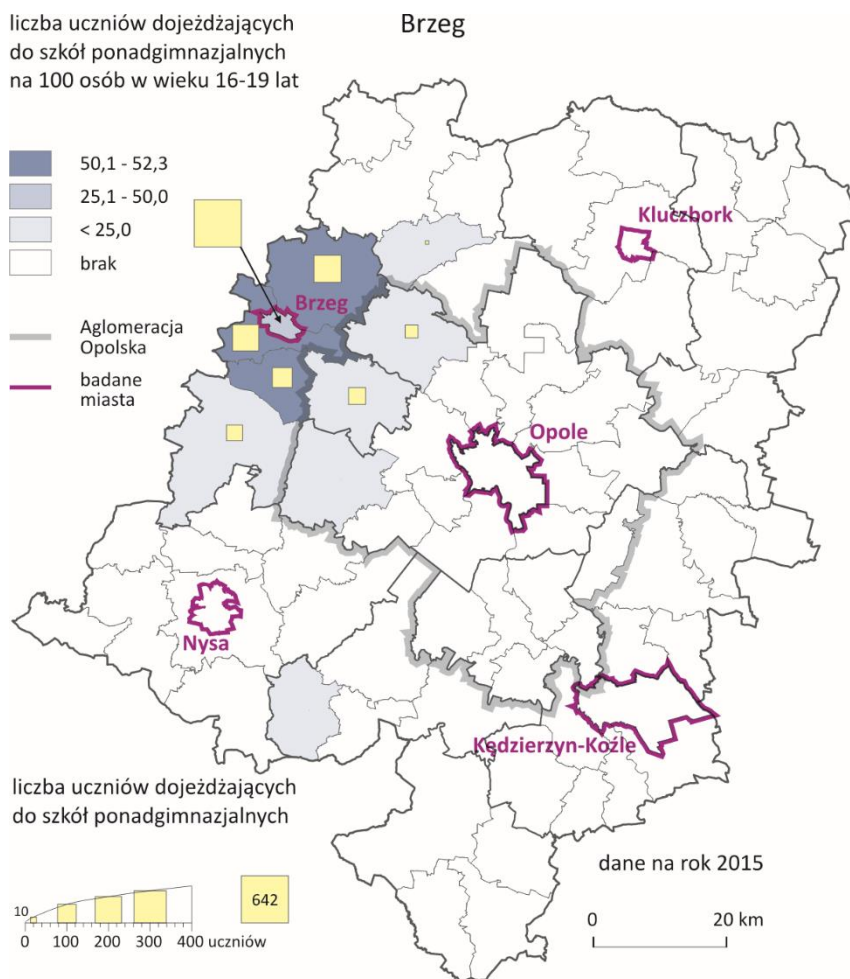
W strefie wysokiej intensywności dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących w stolicy powiatu nyskiego, obok samej gminy Nysa znajduje się także gmina Pakosławice (Mapa 20). Nysa posiada również wyraźnie zarysowaną strefę średniej intensywności dojazdów uczniów do szkół, która obejmuje kolejne 5 gmin powiatu nyskiego (Kamiennik, Korfantów, Skoroszyce, Otmuchów oraz Głuchołazy). Pozostałe 2 gminy wchodzące w skład tego powiatu (Paczków i Łambinowice) plasowały się w strefie niskiej intensywności dojazdów do szkół do Nysy. Niemniej jednak wskaźnik dojazdów do szkół w obu tych gminach przyjmował wartości (odpowiednio 23,9 i 21,9) bliskie wartości progowej dla strefy średniej intensywności dojazdów do szkół (tj. 25 uczniów).

Potwierdzeniem domnięcia oddziaływania Nysy w sferze szkolnictwa ponadgimnazjalnego do granic powiatu nyskiego są wyniki przeprowadzonych badań ankietowych. Miasto to wskazane zostało jako ośrodek o kluczowym lub bardzo ważnym znaczeniu w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego przez łącznie 6 gmin. Tylko jedna z nich (Niemodlin) położona była poza obszarem powiatu nyskiego.

4.3.4. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Brzegu

Informacje na temat liczby uczniów według poszczególnych gmin zamieszkania pozyskano z 4 placówek oświatowych funkcjonujących w stolicy powiatu brzeskiego (obejmujących 2 licea ogólnokształcące, 2 technika i jedną zasadniczą szkołę zawodową). W szkołach tych w roku szkolnym 2016/2017 uczyło się łącznie 1 383 uczniów z terenu województwa opolskiego, z czego 46,4% stanowiła młodzież z samego Brzegu. Spoza miasta do szkół ponadgimnazjalnych w Brzegu dojeżdżali uczniowie z obszaru 10 gmin w regionie. Jednakże **zasięg oddziaływania Brzegu w zakresie edukacji ponadgimnazjalnej ogranicza się niemalże wyłącznie do terenu powiatu brzeskiego.** Młodzież zamieszkująca w powiecie brzeskim stanowiła aż 96,1% całkowitej liczby uczniów w analizowanych szkołach. Najwięcej uczniów (ponad 200 osób) dojeżdżało do Brzegu z dwóch gmin bezpośrednio graniczących z miastem (Lubsza i Skarbimierz). Ponadto dojazdy powyżej 50 uczniów odnotowano w przypadku pozostałych gmin powiatu brzeskiego (Olszanka, Lewin Brzeski i Grodków). Spoza powiatu brzeskiego najwięcej uczniów (48) przyjeżdżało do brzeskich szkół ponadgimnazjalnych z gminy Popielów, położonej w powiecie opolskim (Mapa 21).

Mapa 21. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Brzegu w roku szkolnym 2016/2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych.

Strefa najbardziej intensywnych ciążen do Brzegu w zakresie edukacji ponadgimnazjalnej obejmuje 3 gminy, którymi są Lubsza, Skarbimierz i Olszanka. W przypadku każdej z nich na 100 mieszkańców w wieku 16–19 lat przypadało przeciętnie nieco ponad 50 uczniów (od 50,9 w gminie Olszanka do 52,3 w gminie Lubsza) dojeżdżających do szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących w Brzegu (Mapa 21). Pozostałe gminy (w tym Lewin Brzeski oraz Grodków), z których dojeżdżali uczniowie do brzeskich szkół ponadgimnazjalnych, znalazły się w strefie niskiej intensywności tych dojazdów.

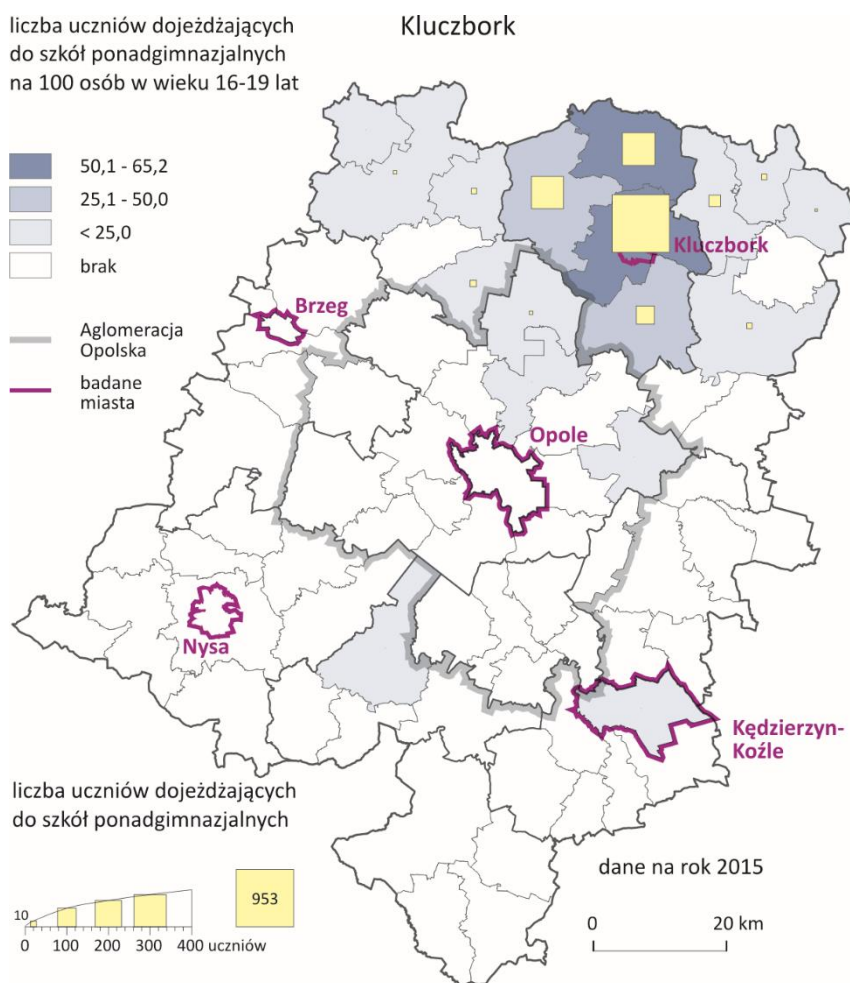
Stolica powiatu brzeskiego uznana została za ośrodek o kluczowym lub też bardzo ważnym znaczeniu w sferze szkolnictwa ponadgimnazjalnego przez 4 gminy (Lubsza, Popielów, Grodków, Lewin Brzeski).

4.3.5. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych w Kluczborku

Dane odnoszące się do liczby uczniów według gmin zamieszkania pozyskano z 5 placówek oświatowych zlokalizowanych w Kluczborku (obejmujących 2 licea ogólnokształcące, 3 technika i 3 zasadnicze szkoły zawodowe). Do powyższych szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2016/2017 uczęszczało łącznie 1 751 uczniów z 17 gmin województwa opolskiego. Niemniej jednak **zasięg oddziaływania Kluczborka w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego niemal całkowicie domyka się do granic jego**

własnego powiatu. Młodzież zamieszkująca w gminach wchodzących w skład powiatu kluczborskiego stanowiła aż 94,6% uczniów szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących w badanym mieście. Jednocześnie należy zaznaczyć, że ponad połowa uczniów (54,4%) w rozpatrywanych szkołach pochodziła z obszaru gminy Kluczbork. Najwięcej uczniów spoza gminy Kluczbork dojeżdżało z terenu gmin Byczyna (309) i Wołczyn (299). Ponadto dojazdy obejmujące co najmniej 50 uczniów odnotowano wyłącznie w przypadku gminy Lasowice Wielkie (Mapa 22). Spoza powiatu kluczborskiego najwięcej uczniów (łącznie 61) dojeżdżało do kluczborskich szkół ponadgimnazjalnych z gmin powiatu oleskiego (głównie gmina Gorzów Śląski).

Mapa 22. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Kluczborka w roku szkolnym 2016/2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od szkół ponadgimnazjalnych.

Strefa wysokiej intensywności dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Kluczborka, obok samej gminy Kluczbork, obejmuje również gminę Byczyna (Mapa 22). Równocześnie w zasięgu strefy średniej intensywności dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych działających w analizowanym mieście znalazły się pozostałe dwie gminy powiatu kluczborskiego (tj. Wołczyn oraz Lasowice Wielkie).

Potwierdzeniem powyższych danych statystycznych są wyniki badania ankietowego. Kluczbork uznany został za ośrodek o kluczowym znaczeniu w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego wyłącznie przez

gminę Wołczyn. Jednocześnie 2 kolejne gminy (Praszka i Lasowice Wielkie) wskazały nań jako na miasto o bardzo ważnym znaczeniu w zakresie zaspokajania potrzeb edukacyjnych swoich mieszkańców.

4.4. Skala i zasięg procesu suburbanizacji

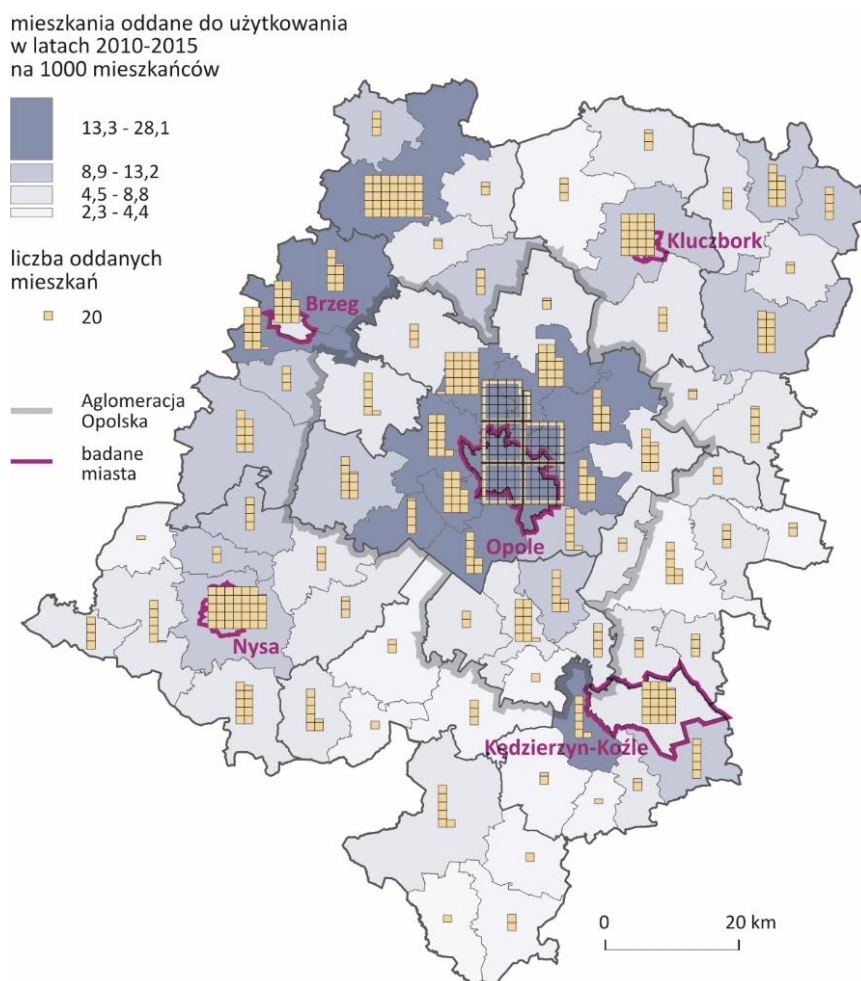
Analiza skali i kierunków emigracji z głównych miast województwa opolskiego przeprowadzona została w oparciu o wyniki badań bieżących GUS, dotyczących migracji wewnętrznych ludności na pobyt stały według gmin poprzedniego i obecnego miejsca zamieszkania. Wyniki powyższych badań udostępniono na stronie internetowej GUS w postaci macierzy migracji międzygminnych uwzględniających również przepływy między częścią miejską oraz częścią wiejską dla wszystkich gmin miejsko-wiejskich w kraju. Jednakże udostępnione dane, ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej, dotyczą wyłącznie migracji obejmujących co najmniej 3 osoby. Tym samym ze względu na dostępność danych, informacje prezentowane w niniejszym rozdziale, jeżeli nie zaznaczono inaczej, odnoszą się do migracji obejmujących 3 i więcej osób. Dane dotyczące odpływu mieszkańców z głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego w ruchu wewnętrznym zgromadzono dla lat 2010–2015, w celu uchwycenia prawidłowości w zakresie emigracji w perspektywie średniookresowej i wyeliminowania potencjalnego błędu związanego z wystąpieniem jednorocznych odchyleń od wieloletnich trendów.

W celu określenia zasięgu procesu suburbanizacji głównych miast województwa posłużono się przede wszystkim wskaźnikiem liczby osób emigrujących z tych miast w latach 2010–2015 do poszczególnych gmin regionu w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Za wartość graniczną wskaźnika dla strefy wysokiej intensywności procesu suburbanizacji przyjęto 15 osób⁴⁶. Dodatkowo dla potrzeb analizy posłużono się wskaźnikiem liczby mieszkań oddanych do użytkowania w poszczególnych gminach w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Za wartość progową tego wskaźnika dla strefy intensywnej suburbanizacji przyjęto 8,8 mieszkań, tj. 80% średniej dla województwa opolskiego⁴⁷ (Mapa 23).

⁴⁶ Wartość tę przyjęto w oparciu o projekt Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju w sprawie szczegółowych warunków określania obszarów funkcjonalnych i ich granic (z dnia 18.11.2014 r.).

⁴⁷ Wartość tę przyjęto w oparciu o projekt Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju w sprawie szczegółowych warunków określania obszarów funkcjonalnych i ich granic (z dnia 18.11.2014 r.).

Mapa 23. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

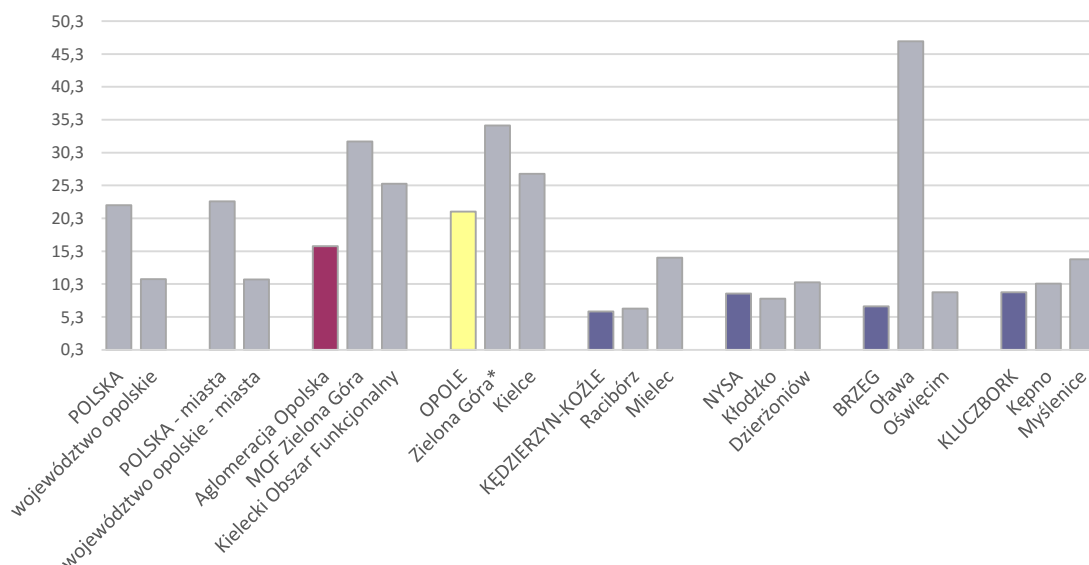

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Przywołany wyżej miernik aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego (liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) może być jednocześnie traktowany jako swego rodzaju wskaźnik atrakcyjności osadniczej danych jednostek terytorialnych. Spośród głównych miast województwa opolskiego najwyższym poziomem aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego odznaczało się Opole, gdzie w rozpatrywanym okresie liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wynosiła 21,3 (Wykres 16). Tym samym wskaźnik ten w przypadku Opola kształtował się na poziomie zbliżonym do średniej dla miast w Polsce (22,8), równocześnie osiągając dwukrotnie wyższą wartość od średniej dla miast w regionie (10,9). Jednakże należy zauważyć, że pod względem analizowanej cechy Opole wypada niekorzystnie na tle porównywanych stolic województw. Podobnie także w przypadku całej Aglomeracji Opolskiej liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (16,0) była niższa niż na obszarach funkcjonalnych Zielonej Góry (32,0) oraz Kielc (25,5). W badanym horyzoncie czasowym również miasta subregionalne województwa opolskiego odznaczały się niższą aktywnością budowlaną w zakresie budownictwa mieszkaniowego na tle porównywanych ośrodków

w innych regionach (w pewnym stopniu wyjątkiem jest Nysa, gdzie liczba oddanych do użytkowania mieszkań na 1000 ludności była nieco wyższa niż w jednym z porównywanych ośrodków – Kłodzku)⁴⁸.

Wykres 16. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010-2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

*Zielona Góra – dla lat 2010-2014 wzięto pod uwagę gminy wiejską i miejską razem

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

4.4.1. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Opola

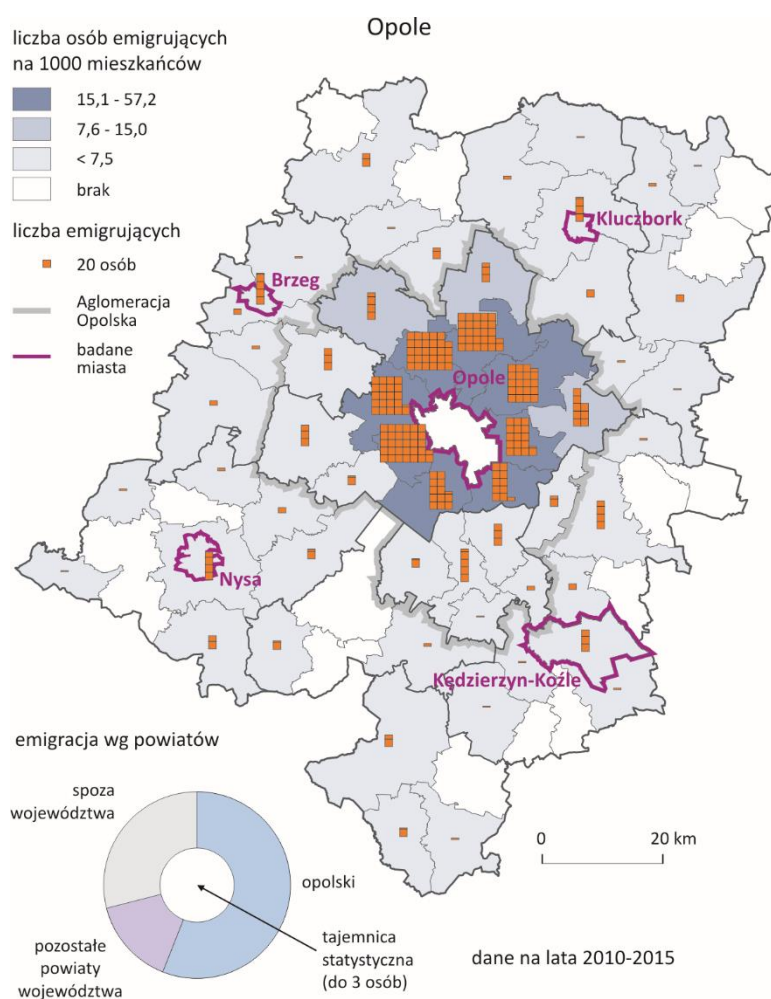
Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2010–2015, ze stolicy województwa opolskiego, do innych gmin w regionie i kraju, przeprowadziło się łącznie 7 840 mieszkańców. Wymeldowania obejmujące co najmniej 3 osoby (84,2% ogólnego strumienia emigracji w ruchu wewnętrznym) nastąpiły w kierunku 185 gmin (w tym 56 gmin w regionie). **Najważniejszymi kierunkami odpływu mieszkańców Opola były gminy jego bezpośredniego otoczenia, jak również inne duże miasta w Polsce.** Na gminy wchodzące w skład Aglomeracji Opolskiej przypadało 60,0% wymeldowań z miasta w rozpatrywanym horyzoncie czasowym. Niemniej należy zaznaczyć, że najbardziej intensywna emigracja miała miejsce w kierunku gmin strefy wewnętrznej tego obszaru funkcjonalnego, zwłaszcza zaś tych bezpośrednio sąsiadujących z Opolem (Mapa 24). Wyraźnie najwięcej mieszkańców przeprowadziło się z miasta do czterech gmin, graniczących z nim od zachodu oraz północy (tj. Komprachcice, Dąbrowa, Dobrzeń Wielki i Łubniany). W każdej z nich suma zameldowań z Opola w latach 2010–2015 wynosiła ponad 400 osób (najwięcej

⁴⁸ Z problematyką budownictwa mieszkaniowego nierozzerwalnie związane są również warunki mieszkaniowe, które mogą być obrazowane przez przeciętną powierzchnię użytkową jednego mieszkania oraz przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania przypadającą na jednego mieszkańca. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w głównych miastach województwa opolskiego wynosi od 59,9 m² w Brzegu do 65,7 m² w Opolu, a co za tym idzie nie odbiega znacząco od średniej dla wszystkich miast w Polsce (64,4 m²) oraz regionie (66,6 m²). Średnia powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w Opolu jest wyższa niż w Kielcach (58,5 m²) i równocześnie niższa niż w Zielonej Górze (70,0 m²). W przypadku Aglomeracji Opolskiej wartość analizowanego wskaźnika (82,5 m²) jest wyższa w porównaniu z obszarami funkcjonalnymi Zielonej Góry (72,8 m²) i Kielc (68,9 m²). Zarówno Kędzierzyn-Koźle, jak również Kluczbork charakteryzują się niższą przeciętną powierzchnią mieszkań na tle porównywanych z nimi par miast. Z kolei w Nysie średnia powierzchnia jednego mieszkania jest wyższa niż w Dzierżoniowie i Kłodzku. Natomiast w przypadku Brzegu wartość badanego wskaźnika jest wyższa niż w Oświęcimiu oraz niższa w porównaniu z Oławą. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na jedną osobę w przypadku głównych miast województwa opolskiego, a także porównywanych z nimi miast w innych regionach nie wykazuje istotnego zróżnicowania i zawiera się w przedziale od 22,6 m² do 29,1 m².

w gminie Komprachcice – 632). Ponadto powyżej 100 mieszkańców wyemigrowało z Opola w kierunku pozostałych czterech bezpośrednio sąsiadujących z nim gmin, a także do gminy Ozimek.

Nieco ponad 20% mieszkańców, którzy w analizowanym okresie opuścili stolicę regionu, przenieśli się do innych miast na prawach powiatu w kraju. Najwięcej osób przeprowadziło się z Opola do Wrocławia (9,8% wymeldowań). Spośród innych dużych miast w Polsce, istotnie zaznaczał się udział wymeldowań do Warszawy (3,2%), miast Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (2,5%) oraz Krakowa (2,0%)

Mapa 24. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Opola w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz migracji międzygminnych).

Strefa intensywnej suburbanizacji Opola obejmuje obszar 8 gmin powiatu opolskiego, bezpośrednio otaczających miasto, tj.: Komprachcice, Łubniany, Chrząstowice, Dąbrowa, Turawa, Dobrzeń Wielki, Prószków i Tarnów Opolski (Mapa 24). W przypadku każdej z tych gmin liczba zameldowań ze stolicy regionu w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła ponad 15 osób (najwięcej w gminach Komprachcice i Łubniany – odpowiednio 57,2 oraz 55,4). Ponadto o wysokiej intensywności procesu suburbanizacji w powyższych gminach świadczy także ponadprzeciętna aktywność budowlana w zakresie budownictwa mieszkaniowego. We wszystkich tych gminach liczba mieszkań oddanych do użytkowania w analizowanym okresie na 1000 mieszkańców była wyższa od średniej dla województwa opolskiego (Mapa 23). Szczególnie wysoki poziom aktywności budowlanej zaobserwowano w gminach

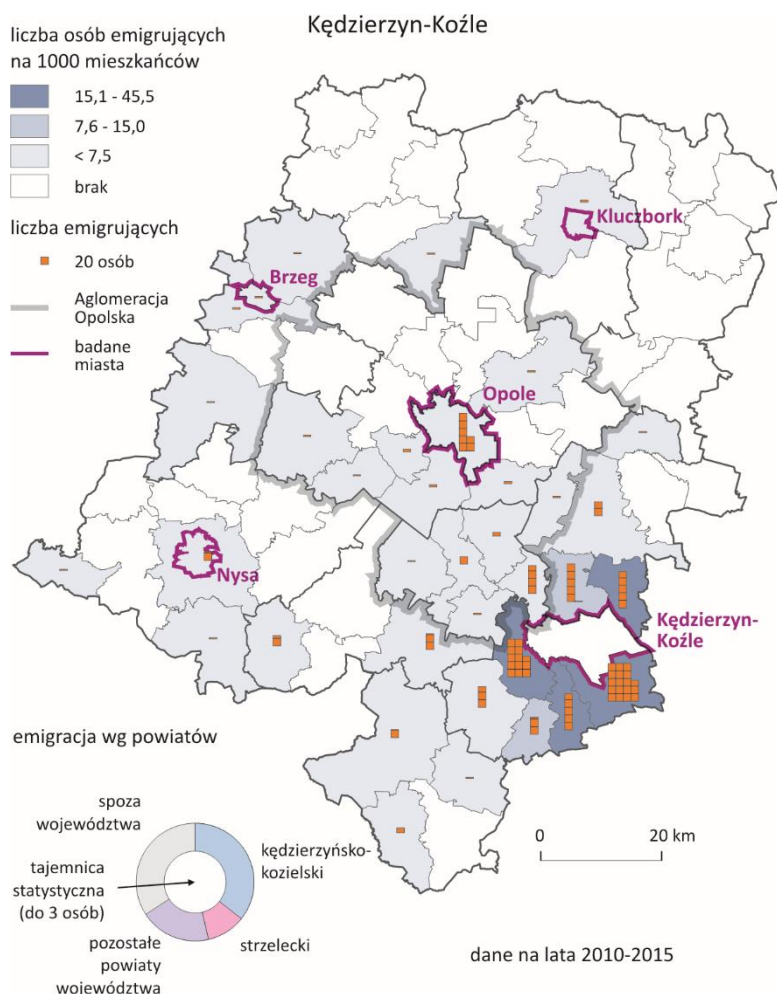
Dobrzeń Wielki, Łubniany, Chrzastowice, Komprachcice oraz Dąbrowa. W każdej z nich liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności była dwukrotnie wyższa od średniej dla całego regionu.

Do strefy średniej intensywności procesu suburbanizacji Opola zaliczyć można 3 kolejne gminy powiatu opolskiego, tj. Murów, Popielów i Ozimek. W gminach tych wskaźnik zameldowań z Opola przyjmował wartości od 8,0 (Ozimek) do 9,0 (Murów). Niemniej jednak liczba mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców kształtowała się poniżej 80% średniej dla całego województwa.

4.4.2. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Kędzierzyna-Koźła

W latach 2010–2015, do innych gmin w regionie oraz kraju, z Kędzierzyna-Koźła wyemigrowało łącznie 3 115 mieszkańców. Wymeldowania obejmujące 3 i więcej osób (72,4% ogólnego strumienia emigracji w ruchu wewnętrznym) nastąpiły w kierunku 100 gmin (w tym 36 gmin w województwie). **Głównymi kierunkami emigracji mieszkańców Kędzierzyna-Koźła były gminy bezpośrednio sąsiadujące z tym miastem, a także duże ośrodki miejskie w Polsce.** 35,7% wymeldowań z Kędzierzyna-Koźła w badanym horyzoncie czasowym przypadało na gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, zaś kolejne 10,7% na gminy położone w powiecie strzeleckim. Wyraźnie najwięcej mieszkańców przeprowadziło się z miasta do gmin Bierawa (355) i Reńska Wieś (254). Ponadto około 100 osób wyemigrowało ze stolicy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego do gmin Leśnica, Cisek i Ujazd (Mapa 25). Równocześnie 32% mieszkańców, którzy w rozpatrywanym okresie dokonali wymeldowania z Kędzierzyna-Koźła, osiedliło się w miastach na prawach powiatu. Wśród tych ośrodków głównymi kierunkami odpływu ludności ze stolicy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego były: Wrocław (11,3%), miasta Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (7,4% – zwłaszcza Gliwice i Katowice), jak również Opole (6,1%) i w mniejszym stopniu Kraków (3,7%).

Mapa 25. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Kędzierzyna-Koźła w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz migracji międzygminnych).

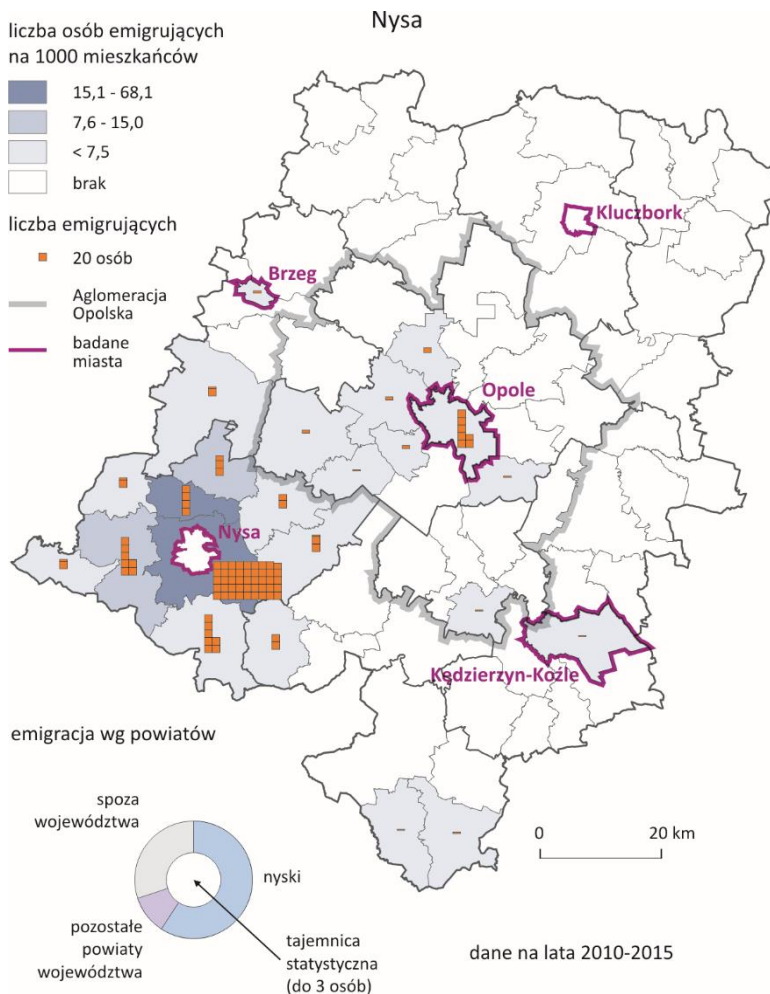
W strefie wysokiej intensywności procesu suburbanizacji Kędzierzyna-Koźła znajdują się w sumie 4 gminy, w tym 3 gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (Bierawa, Reńska Wieś, Cisek) oraz gmina Ujazd z obszaru powiatu strzeleckiego (Mapa 25). Szczególnie wysoki poziom zaawansowania procesu suburbanizacji dotyczy gmin Bierawa oraz Reńska Wieś, gdzie liczba zameldowań z Kędzierzyna-Koźła w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 ludności wynosiła odpowiednio 45,5 i 30,8 osób. Ponadto na terenie obu gmin zaobserwowano wysoki poziom aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego. W badanym okresie liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców w gminach Bierawa i Reńska Wieś, kształtowała się powyżej średniej dla całego regionu (Mapa 23).

Do strefy średniej intensywności procesu suburbanizacji Kędzierzyna-Koźła zaliczyć można 2 gminy, tj. Leśnicę (powiat strzelecki) i Polską Cerekiew (powiat kędzierzyńsko-kozielski). Wskaźnik zameldowań ze stolicy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego przyjmował w ich przypadku wartości odpowiednio 12,6 i 10,5. Niemniej jednak wartości wskaźnika poziomu aktywności budowlanej w tych gminach (podobnie jak w gminach Cisek i Ujazd) nie przekroczyły 80% wartości przeciętnej dla województwa opolskiego.

4.4.3. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Nysy

W okresie obejmującym lata 2010–2015, ze stolicy powiatu nyskiego do innych gmin w województwie oraz kraju przeprowadziło się ogółem 3 091 mieszkańców. Wymeldowania obejmujące co najmniej 3 osoby (78,7% całkowitego strumienia emigracji w ruchu wewnętrznym) nastąpiły w kierunku 75 gmin (wśród których 23 położone były w województwie opolskim). **Najważniejszymi kierunkami odpływu mieszkańców Nysy były gminy jej bezpośredniego otoczenia oraz główne ośrodki miejskie w Polsce.** Na gminy powiatu nyskiego przypadało 59,2% wymeldowań z miasta w analizowanym okresie. Należy podkreślić, że zdecydowanie najwięcej byłych mieszkańców Nysy (896 osób – tj. 36,8% emigrujących) przeprowadziło się do miejscowości obszaru wiejskiego gminy Nysa. Równocześnie powyżej 100 osób wyemigrowało z miasta do gmin Otmuchów i Głuchołazy (Mapa 26). Prawie 30% mieszkańców, którzy wyemigrowali ze stolicy powiatu nyskiego w rozpatrywanym horyzoncie czasowym, przeniósł się do miast na prawach powiatu, przede wszystkim zaś do Wrocławia (15,7%) oraz Opola (5,6%).

Mapa 26. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Nysy w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz migracji międzygminnych).

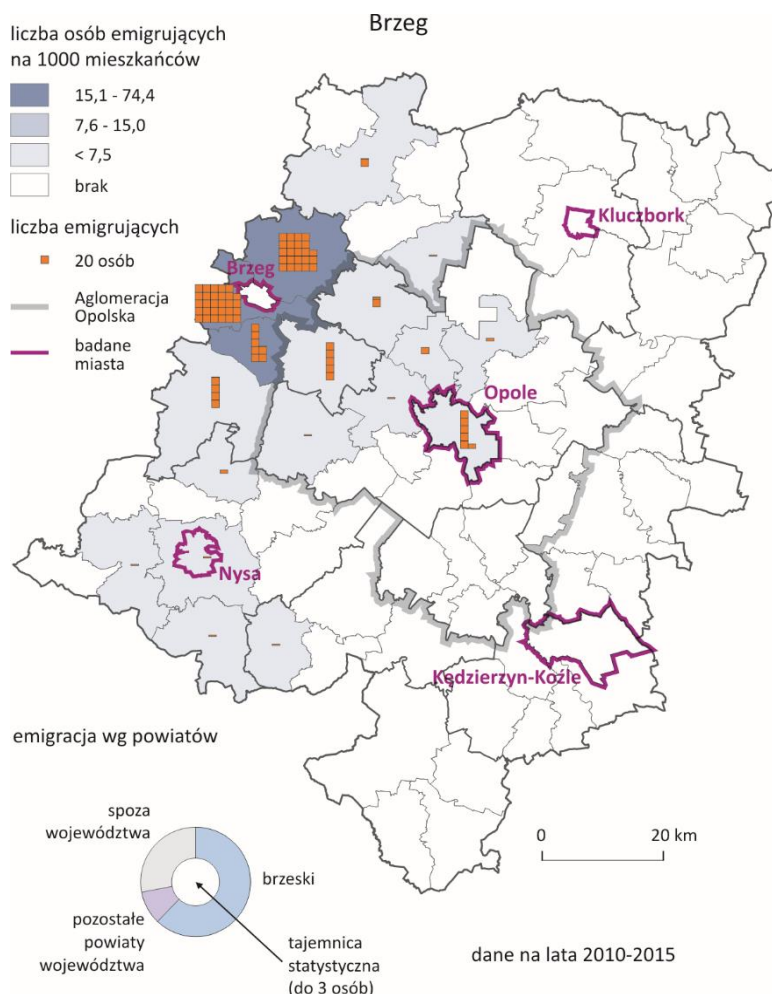
Strefa intensywnej suburbanizacji Nysy poza obszarem wiejskim gminy Nysa, obejmuje także teren gminy Pakosławice (Mapa 26). Niemniej proces suburbanizacji charakteryzuje się szczególnie wysokim

nasileniem w bezpośrednim otoczeniu miasta, tj. na obszarze wiejskim gminy Nysa, gdzie łączna liczba zameldowań ze stolicy powiatu nyskiego w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 ludności wynosiła 68,1 osób. O intensywności zachodzenia procesu suburbanizacji w części wiejskiej gminy Nysa oraz na obszarze gminy Pakosławice świadczy wysoki poziom aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego. W obu przypadkach liczba mieszkań oddanych do użytkowania w badanym okresie na 1000 mieszkańców była wyższa od 80% średniej dla województwa opolskiego (Mapa 23). Wypada zauważyć, że na obszarze wiejskim gminy Nysa wskaźnik ten osiągał wartość niemal dwukrotnie wyższą od wartości przeciętnej dla całego regionu. W strefie umiarkowanej intensywności suburbanizacji Nysy pozostają kolejne 2 gminy powiatu nyskiego, tj. Otmuchów i Skoroszyce, gdzie wskaźnik zameldowań z omawianego miasta osiągał wartości odpowiednio 10,1 oraz 8,3. Jednocześnie w gminie Skoroszyce wartość wskaźnika aktywności budowlanej kształtowała się powyżej średniej dla całego województwa (w przypadku gminy Otmuchów wskaźnik ten nie przekroczył 80% wartości przeciętnej dla regionu).

4.4.4. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Brzegu

W latach 2010–2015, do innych gmin w województwie i kraju, wyemigrowało z Brzegu w sumie 2 689 mieszkańców. Wymeldowania obejmujące 3 i więcej osób (tj. 81,0% całkowitego strumienia emigracji z miasta w analizowanym okresie) nastąpiły w kierunku 70 gmin (w tym 18 gmin w regionie). **Głównym kierunkiem emigracji mieszkańców Brzegu były gminy najbliższego otoczenia, a w dalszej kolejności duże ośrodki miejskie.** 62,1% wymeldowań w Brzegu w badanym horyzoncie czasowym przypadało na gminy powiatu brzeskiego. Przy czym należy zaznaczyć, że wyraźnie najwięcej osób przeprowadziło się z miasta do miejscowości położonych w gminach Skarbimierz (576) i Lubsza (456). Więcej niż 100 osób wyemigrowało również z Brzegu do gminy Olszanka (Mapa 27). Jednocześnie w rozpatrywanym okresie nieco ponad 20% strumienia emigracji ze stolicy powiatu brzeskiego przypadało na miasta na prawach powiatu, w tym w szczególności na Wrocław (12,8% wymeldowań) oraz Opole (5,1% wymeldowań).

Mapa 27. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Brzegu w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz migracji międzygminnych).

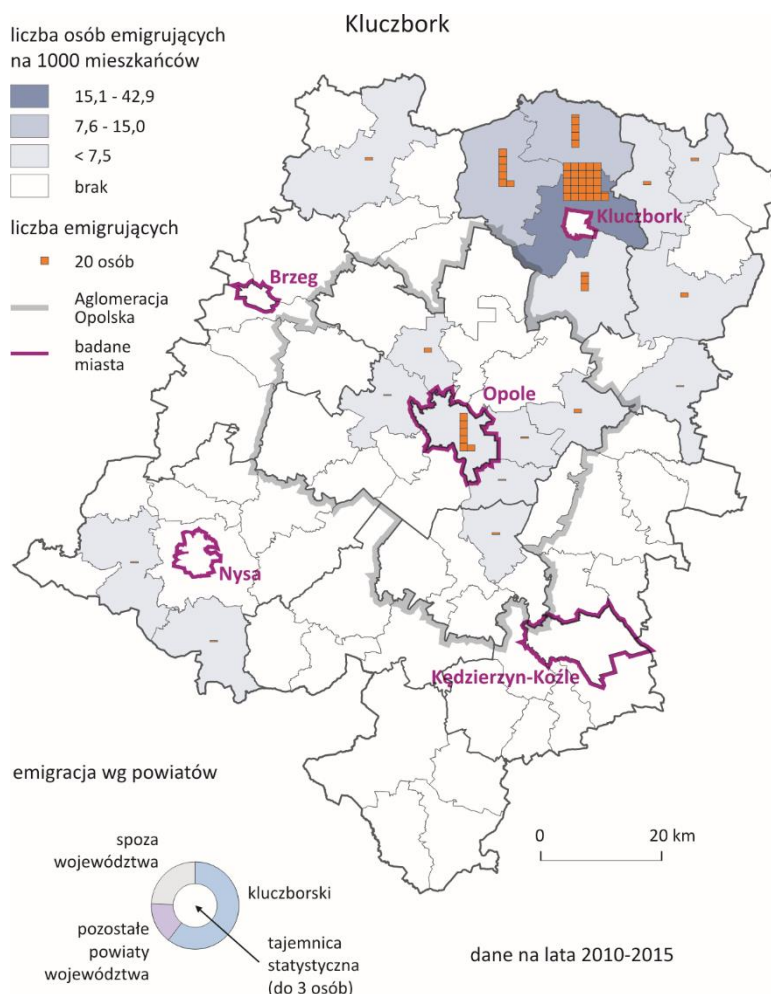
Strefa intensywnej suburbanizacji Brzegu obejmuje obszar 3 gmin powiatu brzeskiego, a mianowicie Skarbimierz, Lubszę oraz Olszankę (Mapa 27). Szczególnie intensywny charakter proces suburbanizacji przyjmuje na terenie gminy Skarbimierz, gdzie łączna liczba zameldowań z Brzegu w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 ludności wynosiła 74,4 osoby. W przypadku wszystkich wymienionych powyżej gmin wskaźnik aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego przyjmował wyższe wartości do średniej dla całego województwa opolskiego (Mapa 23). Zdecydowanie najwyższą wartość osiągał na terenie gminy Skarbimierz, gdzie liczba mieszkań oddanych do użytkowania w analizowanym okresie na 1000 mieszkańców była ponad dwukrotnie wyższa od wartości przeciętnej dla regionu.

4.4.5. Skala i zasięg procesu suburbanizacji Kluczborka

Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2010–2015, ze stolicy powiatu kluczborskiego do innych gmin w województwie i kraju przeprowadziło się łącznie 1 715 mieszkańców. Wymeldowania obejmujące co najmniej 3 osoby (74,9% ogółu emigracji w ruchu wewnętrznym) nastąpiły w kierunku 42 gmin (w tym 18 gmin w regionie). **Głównymi kierunkami odpływu mieszkańców Kluczborka były gminy położone w jego bezpośrednim otoczeniu, jak również duże ośrodki miejskie.** Na gminy powiatu kluczborskiego

przypadało 60,4% wymeldowań z miasta w badanym horyzoncie czasowym. Zdecydowanie najwięcej byłych mieszkańców Kluczborka (524 osoby – 40,8% emigrujących) przeprowadziło się do miejscowości położonych na obszarze wiejskim gminy Kluczbork. Ponad 100 osób przeniosło się również z miasta do gminy Wołczyn (Mapa 28). Blisko 30% mieszkańców, którzy wyemigrowali z Kluczborka w latach 2010–2015, osiedliło się w miastach na prawach powiatu. Wśród tych ośrodków najważniejszymi kierunkami emigracji mieszkańców Kluczborka były Wrocław (15,1% wymeldowań) i Opole (9,0% wymeldowań).

Mapa 28. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Kluczborka w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (macierz migracji międzygminnych).

Strefa intensywnej suburbanizacji Kluczborka ogranicza się wyłącznie do obszaru wiejskiego gminy Kluczbork (Mapa 28), gdzie łączna liczba zameldowań z tego miasta w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła 42,9 osób. Ponadto o wysokiej intensywności procesu suburbanizacji w części wiejskiej gminy Kluczbork świadczy wyższa od średniej dla regionu liczba mieszkań oddanych do użytkowania w rozpatrywanym okresie na 1000 ludności (Mapa 23). W zasięgu strefy umiarkowanej intensywności procesu suburbanizacji Kluczborka znajdują się kolejne 2 gminy powiatu klucborskiego, tj. Byczyna i Wołczyn. Wskaźnik zameldowań z Kluczborka przyjmował w powyższych gminach wartości odpowiednio 9,1 i 8,3. Jednakże wartości wskaźnika aktywności budowlanej w zakresie budownictwa mieszkaniowego w tych gminach kształtowały się poniżej 80% średniej dla województwa opolskiego.

4.5. Przepływy finansowe

Głównym celem tej części badania jest analiza przepływów finansowych budżetów gmin województwa opolskiego. Analiza oparta jest na wskaźniku finansowych powiązań pomiędzy samorządami. Dotyczy on wydatków z budżetu gminnego do budżetów innych gmin oraz wpłat do związków komunalnych. W ten sposób, obejmuje dużą część zjawiska współpracy między-samorządowej w Polsce – odnosi się do związków, porozumień i relacji nawiązywanych bezpośrednio na podstawie przepisów prawnych regulujących transfery pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, nie obejmuje natomiast międzygminnych spółek komunalnych oraz stowarzyszeń (które w kontekście przepływów finansowych mają zdecydowanie mniejsze znaczenie).

Analizie poddano przepływy finansowe odnoszące się do współpracy w 3 głównych wymiarach budżetowych – współpraca ogółem i jej dwie zasadnicze składowe: współpraca bieżąca i współpraca inwestycyjna. Dodatkowo przeanalizowano przepływy finansowe z uwzględnieniem głównych sektorów usług lokalnych, w których współpraca ta się odbywa: pomoc społeczna, oświata (przede wszystkim w zakresie edukacji przedszkolnej) oraz transport publiczny. Przepływy finansowe w bieżących wydatkach budżetowych są dla zarządzania metropolią najbardziej interesującym elementem opisu zjawiska – wskazują na transfery finansowe, które są wynikiem krótkotrwałych migracji mieszkańców – do pracy, do szkoły, do przedszkola, po różnego rodzaju usługi społeczne czy z zakresu pomocy społecznej. Dlatego w tym wskaźniku główne znaczenie mają wydatki na transport publiczny, pomoc społeczną oraz przedszkola. Współpraca inwestycyjna obrazuje skłonność samorządu do podejmowania wspólnych projektów, ze szczegółowych analiz wskaźnika wynika, że najczęściej są to inwestycje w zakresie gospodarki komunalnej i ochrony środowiska (gospodarka ściekowa, gospodarka odpadami, ochrona powietrza etc.) oraz budowy i remontów dróg lokalnych.

Wydatki transferowane do innych gmin stanowiły średnio w Polsce w 2015 roku nieco ponad 1,5% budżetów gminnych. Wskaźnik ten dla gmin województwa opolskiego nie odbiega wyraźnie od średniej ogólnopolskiej – wynosił w 2015 roku 1,4% wydatków budżetowych gmin ogółem.

Te wartości można w kontekście budżetu uznać za niewielkie, jednak są wśród gmin opolskich takie, w których ta wartość jest nieco wyższa i wynosi ponad 2,5% budżetu, należą do nich:

- gm. wiejska Wilków (3,0%)
- gm. wiejska Izbicko (2,9%)
- gm. miejsko-wiejska Gogolin (2,7%)
- gm. miejsko-wiejska Baborów (2,6%)
- gm. wiejska Dąbrowa (2,5%).

Powiązania pomiędzy gminami mierzone transferami finansowymi są w obszarach metropolitalnych wyższe, niż w reszcie kraju (wartość wskaźnika ogółem dla MOFów – 1,8%, dla reszty gmin – 1,4%). Jest to jednak prawda tylko w odniesieniu do wydatków bieżących. Wspólne inwestycje są częstsze na pozostałych obszarach kraju.

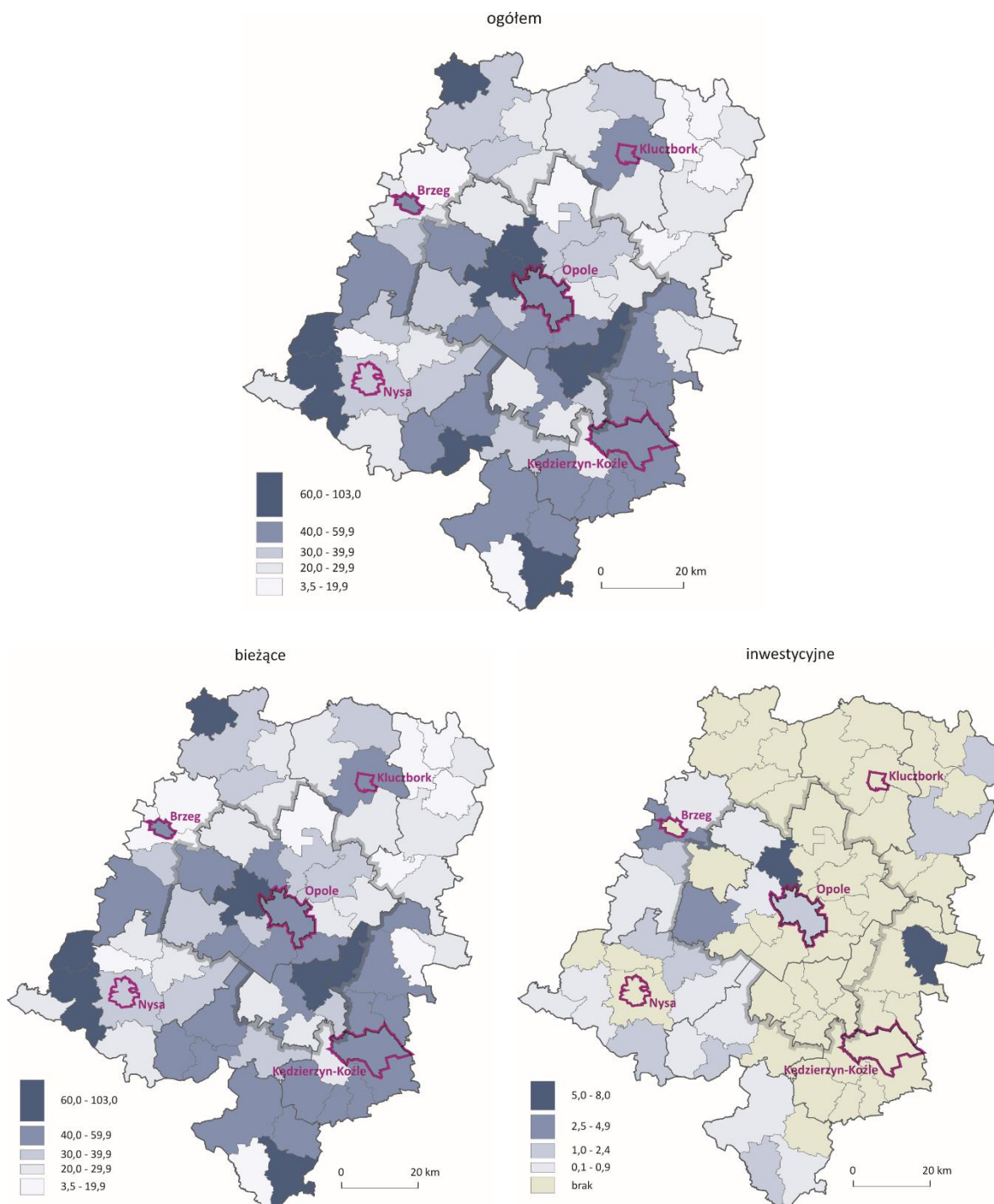
Gminy opolskie w 2015 roku przeznaczyły na transfery do innych gmin ponad 46 mln zł, co dawało 46,3 zł w przeliczeniu na mieszkańca (średnia ogólnopolska to 62,5 zł per capita). Analiza zróżnicowania wielkości wydatków transferowanych do innych gmin w województwie opolskim wskazuje, że tego

typu przepływy finansowe są nieco wyższe w południowej i południowo-wschodniej części województwa oraz w zachodniej i południowej części Aglomeracji Opolskiej (Mapa 29). Najwyższe wydatki na transfery do innych gmin zanotowano średnio w ciągu ostatnich 2 lat (2014-2015) w gminach Gogolin (103 zł per capita) oraz Wilków (95 zł per capita) i Izbicko (81 zł per capita).

Ze względu na to, że wskaźnik ogólny wydatków transferowanych do innych gmin średnio w Polsce w 94% składa się z wydatków bieżących, w województwie opolskim relacja ta jest jeszcze bardziej wyraźna – 98% wydatków z budżetów gminnych przekazywanych do innych gmin to wydatki bieżące – obraz zróżnicowania wewnątrzregionalnego wskaźnika współpracy bieżącej jest bardzo podobny do tego ilustrującego rozkład wskaźnika współpracy ogółem (Mapa 29). W zakresie wydatków bieżących transferowanych do innych gmin wyróżniają się przede wszystkim MOF-y – wartość wskaźnika średnio w Polsce wynosi w MOF-ach 2,1% wydatków bieżących (w pozostałych gminach 1,5%). Jednak w przypadku gmin województwa opolskiego ta obserwacja ogólnopolska nie sprawdza się, bieżące transfery wydatkowe gmin AO stanowią około 1,5% wydatków bieżących ogółem co nie odbiega znacząco od wskaźnika dla pozostałych gmin opolskich. Co oznacza, że intensywność powiązań finansowych w Aglomeracji Opolskiej nie odróżnia tego obszaru od pozostałej części Opolszczyzny. Dodatkowo analizy ogólnopolskie wskazują, że generalnie więcej transferują gminy podmiejskie, miasta centralne są raczej odbiorcami tych środków. W tym kontekście województwo opolskie znowu nie do końca wpisuje się w te ogólnopolskie trendy – miasta opolskie wydają podobnie na transfery do innych gmin jak gminy z ich otoczenia.

Współpraca inwestycyjna mierzona przepływami finansowymi do budżetów innych gmin jest w województwie opolskim, podobnie jak średnio w Polsce raczej rzadka i dotyczy relatywnie mniej istotnych środków (średnio w Polsce wskaźnik ten wynosi 3,5 zł w przeliczeniu na mieszkańca, w Opolskim jest jeszcze niższy 0,8 zł per capita). Jeżeli tego typu współpraca finansowa pojawia się w województwie opolskim to częściej w jego południowej i południowo zachodniej części (Mapa 29).

Mapa 29. Wydatki z budżetów gminnych transferowane do innych gmin ogółem i w podziale na wydatki bieżące i inwestycyjne (w zł per capita, średnia z lat 2014-2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

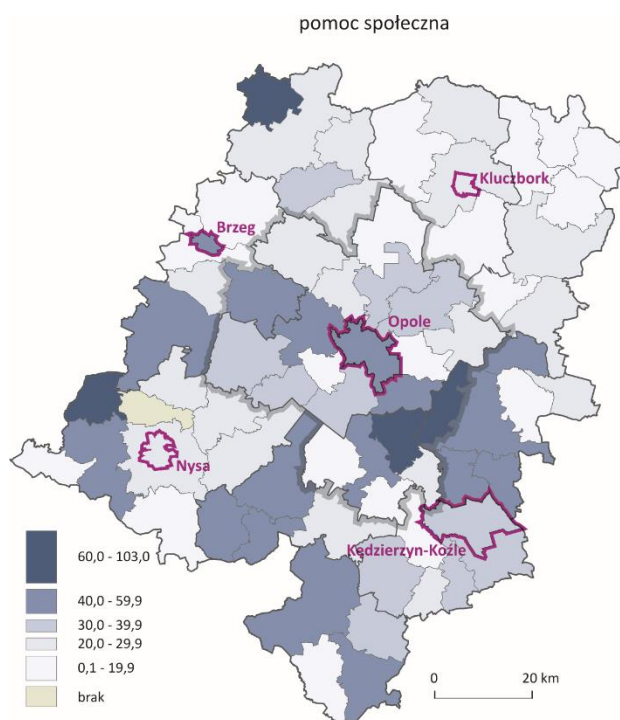
Zasadnicza część współpracy finansowej dotyczy wydatków bieżących. Analiza struktury finansowej współpracy bieżącej wskazuje, że dominują tu wydatki w dziedzinie pomocy społecznej, oświaty i lokalnego transportu publicznego (Łukomska, Szmigieli-Rawska 2015).

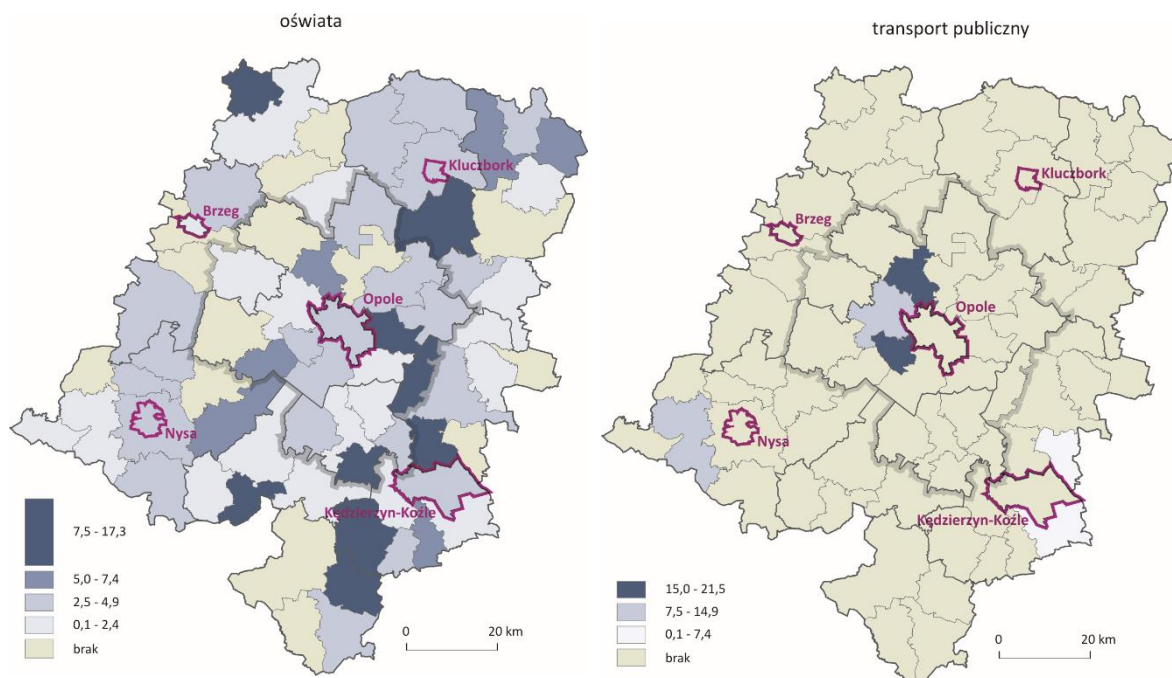
Wśród wydatków bieżących gmin województwa opolskiego transferowanych do innych gmin 77% stanowią te dotyczące pomocy społecznej. Mam tu głównie odpłatności za pobyt osób skierowanych z danej gminy do domów pomocy społecznej zlokalizowanych na terenie innych gmin. Południowa część województwa opolskiego charakteryzuje się silniejszymi powiązaniem finansowymi w tym sektorze niż część północna regionu (Mapa 30). Te silniejsze powiązania mogą wynikać ze zróżnicowania wewnątrzregionalnego lokalizacji ośrodków pomocy społecznej. W południowej części województwa opolskiego zlokalizowanych jest 60% wszystkich tego typu instytucji.

Ponad 5% wydatków bieżących transferowanych przez opolskie gminy do innych gmin to przepływy finansowe dotyczące rekompensaty za usługi edukacji przedszkolnej. W zachodniej części województwa jest tego typu transferów nieco więcej niż na wschodzie Opolszczyzny (Mapa 30).

Współpraca transportowa jest ważnym elementem opisu zarządzania w metropoliach, jest również typem współpracy najczęściej odbywającym się w Polsce na podstawie porozumień, więc przyjęty wskaźnik bardzo dokładnie opisuje to zjawisko. W województwie opolskim tego typu współpraca finansowa pomiędzy gminami dotycząca wydatków bieżących pojawia się rzadko (stanowi tylko 2% wszystkich wydatków bieżących transferowanych pomiędzy budżetami gminnymi), a jeśli już występuje to przede wszystkim w najbliższym otoczeniu stolicy województwa (Mapa 30).

Mapa 30. Wydatki bieżące z budżetów gminnych transferowane do innych gmin w odniesieniu do różnych obszarów tematycznych współpracy (w zł per capita, średnia z lat 2014-2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

4.5.1. Przepływy finansowe między Opolem i innymi gminami

Przepływy finansowe – wydatki

Wydatki transferowane z budżetu miasta Opola do innych gmin wynosiły w 2015 roku 7,07 mln zł co stanowiło 1,1% wydatków budżetowych ogółem (w przeliczeniu na mieszkańca była to kwota prawie 60 zł). Wśród tych wydatków zdecydowanie dominowały wydatki bieżące (6,7 mln zł), które są wynikiem intensywnych powiązań funkcjonalnych miasta centralnego z otoczeniem. Powiązania te dotyczyły przede wszystkim sektora pomocy społecznej (71% wydatków bieżących przekazywanych do innych gmin). Zapewne były to przede wszystkim koszty umieszczenia mieszkańców Opola w domach pomocy społecznej zlokalizowanych poza miastem. Dodatkowo wśród wydatków nieuwzględnionych w analizowanym w tej części opracowania finansowym wskaźniku współpracy dotyczących środków przekazywanych na współpracę między jednostkami samorządu terytorialnego - organizowaną w formie stowarzyszeń – miasto Opole przeznaczyło w 2015 roku środki w kwocie 234 tys. zł. Przeznaczone zostały one na opłacenie składki członkowskiej w Stowarzyszeniu Aglomeracja Opolska. Funkcjonowanie Aglomeracji Opolskiej wymaga poniesienia nakładów finansowych związanych m.in. z zatrudnieniem pracowników, zakupem sprzętu, materiałów biurowych oraz wynajmem powierzchni biurowej. Ponadto około 120 tys. zł wydatkowano z budżetu miasta na opłaty członkowskie, m.in. w Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu Pradziad, Związku Powiatów Polskich, Związku Gmin Śląska Opolskiego, Związku Miast Polskich.

Przepływy finansowe – dochody

W 2015 roku w ramach porozumień z innymi jednostkami samorządu terytorialnego do budżetu Miasta Opole trafiły dotacje celowe. Były to przede wszystkim transfery od gmin Aglomeracji Opolskiej. Miasto otrzymało:

- dotacje celowe przekazane przez gminy Dąbrowa, Dobrzeń Wielki i Komprachcice, które współfinansują na ich terenie zadania z zakresu zapewnienia lokalnego transportu zbiorowego – kwota 660.970 zł,
- wpłaty od innych gmin dotyczące zwrotu kosztów pobytu dzieci z tych gmin w placówkach przedszkolnych w Opolu – kwota 548.254 zł,
- dotacje celowe przekazane przez gminy z terenu województwa opolskiego na realizację przez Miejski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Opolu zadań związanych z organizacją doradztwa zawodowego dla nauczycieli – kwota 216.707 zł,
- dotacje celowe przekazane przez gminy ościenne uczestniczące w realizacji projektu pn. „Poprawa, jakości wody w Opolu”, przeznaczone na wydatki związane z utrzymaniem Jednostki Realizującej Projekt ISPA – kwota 47.180 zł,
- dotacje celowe przekazane przez gminy ościenne z przeznaczeniem na sfinansowanie działań profilaktycznych osób zagrożonych uzależnieniem od alkoholu dowiezionych w stanie nietrzeźwości – kwota 10.140 zł,
- dotacje celowe przekazane przez gminy będące członkami Aglomeracji Opolskiej na pokrycie ich wkładu własnego przy realizacji projektu pn. „Zintegrowany rozwój Aglomeracji Opolskiej” – kwota 6.177 zł.

Podsumowując, najsilniejsze związki dotyczące przepływów finansowych miasto Opole posiada z gminami najbliższego otoczenia. Dotyczą one przede wszystkim sektora lokalnego transportu publicznego oraz edukacji przedszkolnej.

4.5.2. Przepływy finansowe między Kędzierzynem-Koźlem i innymi gminami***Przepływy finansowe – wydatki***

Wydatki transferowane z budżetu miasta Kędzierzyn-Koźle do innych gmin wynosiły w 2015 roku 3,58 mln zł co stanowiło 1,6% wydatków budżetowych ogółem (w przeliczeniu na mieszkańca była to kwota 57 zł). Wśród tych wydatków występowała tylko współpraca bieżąca, nie zidentyfikowano wspólnych projektów inwestycyjnych angażujących przepływy pomiędzy budżetami gmin. Powiązania te dotyczyły przede wszystkim sektora pomocy społecznej (67% wydatków bieżących przekazywanych do innych gmin). Był to przede wszystkim zwrot kosztów pobytu osób z terenu miasta Kędzierzyn-Koźle w domach pomocy społecznej w innych gminach. Prawie 20% wydatków przekazywanych do innych gmin dotyczyło zakupu usług na potrzeby zakładu gospodarki mieszkaniowej i gospodarki gruntami i nieruchomościami. Po około 7% transferów wydatkowanych było w sektorze oświaty m.in. miasto Kędzierzyn-Koźle przekazało dotację dla Miasta Opole w wysokości 70.000 zł na realizację zadań w zakresie wspierania doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz dotację na pokrycie kosztów nauki religii Kościoła Zielonoświątkowego dla gminy Tarnowskie Góry w wysokości 1.905 zł oraz w sektorze kultury fizycznej.

Dodatkowo miasto zapłaciło składki członkowskie w kwocie 245.419 zł na rzecz Związku Gmin Śląska Opolskiego, Stowarzyszenia Gmin Polskich oraz Związku Międzygminnego „Czysty Region”.

Przepływy finansowe – dochody

Na podstawie porozumień zawartych między samorządami gminnymi w roku 2015 miasto uzyskało dotacje z:

- gmin: Reńska Wieś, Cisek i Bierawa, Ujazd, Leśnica tytułem refundacji kosztów wychowania przedszkolnego dzieci uczęszczających do przedszkoli na terenie gminy Kędzierzyn-Koźle w kwocie 106.254 zł,
- gmin: Walce, Ujazd, Gogolin i Głogówek jako zwrot kosztów utrzymania Schroniska dla bezdomnych zwierząt w kwocie 84.940 zł,
- gmin: Bierawa i Ujazd na organizację lokalnego transportu zbiorowego na terenie tych gmin w kwocie 35.898 zł,
- gmin Bierawa i Rudziniec tytułem zapewnienia osobom niepełnosprawnym pobytu dziennego oraz specjalistycznych usług opiekuńczych w Środowiskowym Domu Samopomocy „Promyczek” w Kędzierzynie-Koźlu w kwocie 10.276 zł,
- gminy Krapkowice na pokrycie kosztów organizacji nauki religii Kościoła Zielonoświątkowego przy Szkole Podstawowej Nr 12 w kwocie 1.168 zł,
- gminy Bierawa na koszty działalności Komisji Urbanistyczno- Planistycznej w kwocie 908 zł.

Miasto Kędzierzyn-Koźle wykazuje najsilniejsze związki finansowe przejawiające się w przepływach budżetowych z gminami swojego otoczenia, choć pojawiają się także relacje z nieco bardziej oddalonymi ośrodkami.

4.5.3. Przepływy finansowe między Nysą i innymi gminami

Przepływy finansowe – wydatki

Wydatki transferowane z budżetu miasta Nysa do innych gmin wynosiły w 2015 roku nieco ponad 2 mln zł co stanowiło 1,1% wydatków budżetowych ogółem (w przeliczeniu na mieszkańca była to kwota 35 zł). Wśród tych wydatków występowała tylko współpraca bieżąca, nie zidentyfikowano wspólnych projektów inwestycyjnych angażujących przepływy pomiędzy budżetami gmin. Powiązania te dotyczyły przede wszystkim sektora pomocy społecznej (84% wydatków bieżących przekazywanych do innych gmin). Był to przede wszystkim zwrot kosztów pobytu 69 osób z terenu miasta Nysa w domach pomocy społecznej w innych gminach. Prawie 15% wydatków przekazywanych do innych gmin dotyczyło kosztów wychowania przedszkolnego dzieci z Nysy uczęszczających do przedszkoli na terenie innych gmin. Największą kwotę z tego tytułu otrzymała gmina Pakosławice (158.182 zł), następnie gminy: Głuchołazy (19.536 zł), Otmuchów (11.648 zł), Korfantów (10.744 zł), Skoroszycy (5.373 zł), Łambinowice (4.952 zł), Kamiennik (2.682 zł) oraz Paczków (1.744 zł).

Przepływy finansowe – dochody

Dochody miasta Nysa będące transferami od innych gmin to przede wszystkim środki przekazywane od gmin ościennych w ramach rekompensaty kosztów edukacji przedszkolnej dzieci w placówkach na terenie miasta Nysa (185.267 zł) oraz środki od gminy Otmuchów transferowane w ramach porozumienia dotyczącego lokalnego transportu zbiorowego (164.059 zł) i środki od gmin: Otmuchów, Paczków, Prudnik, Skoroszycy, Głuchołazy oraz Niemodlin przekazywane jako rekompensata kosztów utrzymania schroniska dla zwierząt (160.337 zł).

Najsilniejsze relacje finansowe miasta Nysa z gminami okolicznymi dotyczą sektora pomocy społecznej oraz edukacji przedszkolnej. Nysa wraz z okolicznymi gminami wspólnie organizują usługi świadczenia lokalnego transportu zbiorowego oraz utrzymują schronisko dla zwierząt.

4.5.4. Przepływy finansowe między Brzegiem i innymi gminami

Przepływy finansowe – wydatki

Wydatki transferowane z budżetu miasta Brzeg do innych gmin wynosiły w 2015 roku 2,25 mln zł co stanowiło 2,1% wydatków budżetowych ogółem (62 zł per capita). Wśród tych wydatków nie pojawiły się w ogóle wydatki inwestycyjne – całość finansowej współpracy po stronie wydatkowej miasta Brzeg to współpraca bieżąca. Powiązania te dotyczyły przede wszystkim sektora pomocy społecznej (86% wydatków bieżących przekazywanych do innych gmin). Był to przede wszystkim zakup usług od innych gmin, w których mieszkańcy miasta Brzeg korzystali ze świadczeń domów pomocy społecznej.

Przepływy finansowe – dochody

Dochody związane z transferami od innych gmin w dochodach budżetowych miasta Brzeg występują w bardzo ograniczonym zakresie. Łącznie stanowią niecałe 100 tys. zł i pochodzą przede wszystkim z dotacji celowych od innych gmin na zadania inwestycyjne.

W porównaniu z innymi miastami subregionalnymi województwa opolskiego miasto Brzeg posiada niewiele powiązań finansowych z budżetami innych gmin, w tym gmin otoczenia.

4.5.5. Przepływy finansowe między Kluczborkiem i innymi gminami

Przepływy finansowe – wydatki

Wydatki transferowane z budżetu miasta Kluczbork do innych gmin wynosiły w 2015 roku 1,81 mln zł co stanowiło 1,6% wydatków budżetowych ogółem (w przeliczeniu na mieszkańca była to kwota prawie 50 zł). Wśród tych wydatków występowała tylko współpraca bieżąca, nie zidentyfikowano wspólnych projektów inwestycyjnych angażujących przepływy pomiędzy budżetami gmin. Powiązania te dotyczyły przede wszystkim sektora pomocy społecznej (63% wydatków bieżących przekazywanych do innych gmin). Był to przede wszystkim środki przekazywane w związku z ponoszeniem odpłatności za pobyt osób skierowanych z gminy Kluczbork do domów pomocy społecznej w innych gminach. Około 18% współpracy bieżącej skierowane było na sektor gospodarki mieszkaniowej, gruntami i nieruchomościami. Około 10% finansowych powiązań bieżących Kluczborka to zakup usług edukacji przedszkolnej dla dzieci uczęszczających do przedszkoli na terenie innych gmin.

Dotacje celowe udzielane przez Kluczbork innym samorządom trafiały przede wszystkim do powiatu kluczborskiego, miasto przekazało na podstawie porozumienia dotację celową w kwocie 35.613 zł (około 2% całości transferów do budżetów innych gmin) gminie Byczyna, dla zlokalizowanego tam Centrum Integracji Społecznej zajmującego się m.in. przeciwdziałaniem alkoholizmowi.

Kluczbork w 2015 roku przekazywał też składki roczne dla Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, Stowarzyszenia „Dolina Stobrawy” oraz Stowarzyszenia „Obszar Funkcjonalny Kluczbork-Olesno-Namysłów”.

Przepływy finansowe – dochody

Do budżetu gminy Kluczbork w 2015 roku trafiły środki od innych gmin głównie z tytułu zwrotu kosztów pobytu dzieci z tych gmin w placówkach przedszkolnych w Kluczborku w kwocie 195 805 zł oraz z zakresu kultury fizycznej i sportu gminy Wołczyn, Gorzów Śląski i Byczyna przekazały dotacje w kwocie 9.200 zł na organizację wyścigu kolarskiego. Dodatkowo znaczne środki zostały przekazane do budżetu miasta Kluczbork z powiatu Kluczborskiego, m.in. na wspólne zadanie remontowe, na bibliotekę miejską w Kluczborku etc.

Najsilniejsze powiązania finansowe poprzez transfery budżetowe gmina Kluczbork wykazuje w relacji do powiatu kluczborskiego, wyraźnie mniejsze znaczenie mają relacje z gminami ościennymi.

4.6. Współpraca miejsko-wiejska

Skłonność do współpracy międzygminnej (przede wszystkim z najbliższymi sąsiadami), umożliwiająca rozwiązywanie wspólnych problemów oraz realizację przedsięwzięć wykraczających poza możliwości wyłącznie jednej gminy, wymieniana jest pośród najważniejszych endogenicznych czynników rozwoju lokalnego, pozwalających na sprostanie mechanizmom współczesnej gospodarki (Gorzela 2000).

W niniejszej części rozdziału zwrócono uwagę na związki głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego z ich otoczeniem w zakresie współpracy między-samorządowej. W ramach analizy skupiono się w szczególności na zinstytucjonalizowanej formie współpracy w postaci związków międzygminnych, a także na projektach współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych (zwłaszcza Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007–2013) ukierunkowanych na budowę i wzmacnianie współpracy w granicach miejskich obszarów funkcjonalnych. W pierwszym przypadku niezbędnych danych był wykaz związków międzygminnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (według stanu na 30.09.2016 r.), z kolei w drugim – informacje zamieszczone na portalu internetowym Ministerstwa Rozwoju.

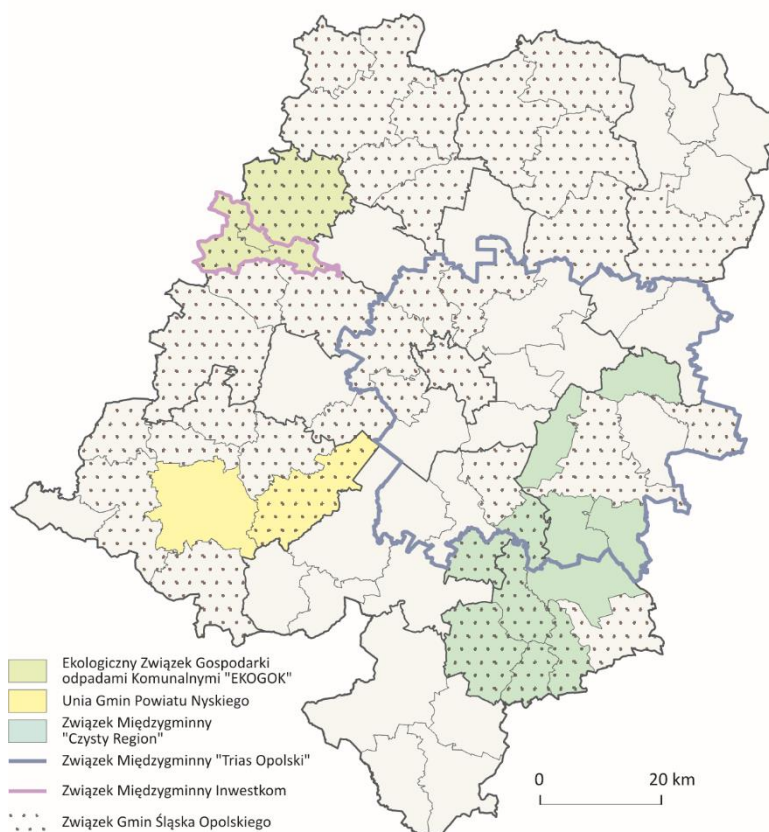
Wszystkie główne miasta województwa opolskiego współpracują z innymi gminami regionu w ramach co najmniej jednego związku międzygminnego (Wykres 18). Najstarszym z tego rodzaju porozumień jest Związek Gmin Śląska Opolskiego, zawiązany z 1991 roku, zrzeszający łącznie 38 gmin w województwie. Spośród głównych miast regionu w jego skład wchodzi Opole i Kluczbork. Celem współpracy w ramach omawianego związku jest m.in. gromadzenie i przekazywanie informacji w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, wymiana doświadczeń i promocja regionu. Pozostałe związki międzygminne, w których uczestniczą główne ośrodki miejskie regionu, konkretyzują swoją działalność w szczególności w sferze gospodarki komunalnej. Wartym zaznaczenia jest fakt, iż niekiedy współpraca podejmowana w ramach związków międzygminnych wykracza poza granice województwa. Tak jest w przypadku Ekologicznego Związku Gospodarki Odpadami Komunalnymi EKOGOK, który obok 3 gmin powiatu brzeskiego (Brzeg, Skarbimierz i Lubsza) zrzesza także 2 gminy z sąsiedniego powiatu Oławskiego (tj. miast i gminę wiejską Oława). Podobnie poza granice regionu swym zasięgiem wykracza Związek Międzygminny Trias Opolski (obejmujący gminy województwa opolskiego oraz śląskiego – Rudziniec, Toszek i Wielowieś).

Cztery spośród głównych miast województwa (nie licząc Kluczborka) wspólnie z gminami wchodzącymi w skład zawiązanych porozumień między-samorządowych (tj. Aglomeracja Opolska, Subregion Brzeski,

Subregion Kędzierzyńsko-Strzelecki, a także Partnerstwo Nyskie) w minionym okresie programowania realizowały projekty finansowane ze środków zewnętrznych (Program Operacyjny Pomoc Techniczna na lata 2007–2013 i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego), służące szeroko rozumianemu budowaniu i wzmacnianiu współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych. W efekcie tych projektów opracowane zostały różne instrumenty pozwalające na operacjonalizację tej współpracy w różnych wymiarach (m.in. dokumenty strategiczne i programowe czy też dokumentacje koncepcyjno-projektowe dla inwestycji wynikających z przeprowadzonych uprzednio diagnoz). Należy równocześnie zauważyć, że porozumienia zawiązane dla potrzeb realizacji powyższych projektów (nie licząc Subregionu Brzeskiego) obejmują znacznie szerszy obszar niż wynikałoby to z siły powiązań (np. w zakresie dojazdów do pracy czy dojazdów uczniów do szkół) lub wcześniejszych delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych w województwie opolskim.

Mapa 31. Związki międzygminne z udziałem głównych miast województwa opolskiego

związki międzygminne

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu związków międzygminnych prowadzonego przez MSWiA.

Poza wymienionymi wcześniej czterema partnerstwami wypada również wspomnieć o Stowarzyszeniu Obszar Funkcjonalny Kluczbork – Namysłów – Olesno. Porozumienie to obejmuje 16 gmin z obszaru 3 powiatów (kluczborskiego, namysłowskiego i oleskiego). Choć partnerstwo to nie realizowało projektu w ramach Pomocy Technicznej bądź funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego to jednak gminy wchodzące w jego skład aktywnie współpracują, czego przejawem jest chociażby opracowanie strategii rozwoju dla tego obszaru funkcjonalnego na lata 2015–2020.

4.7. Pozostałe powiązania funkcjonalno-przestrzenne

Inne niż dotychczas omówione, związki funkcjonalno-przestrzenne głównych miast województwa z ich otoczeniem identyfikowane były na podstawie wyników przeprowadzonej ankiety badawczej, w której przedstawiciele samorządów poproszeni zostali o określenie znaczenia danych ośrodków w relacjach ze swoją gminą w zakresie m.in. handlu czy też zaspokajania popytu mieszkańców na różnego rodzaju usługi publiczne (edukacyjne, kulturalne, sportowo-rekreacyjne, administracyjne, ochrony zdrowia).

4.7.1. Powiązania w zakresie handlu

Istotne znaczenie w zakresie powiązań przestrzenno-funkcjonalnych pomiędzy gminami, a głównymi ośrodkami miejskimi województwa opolskiego mogą mieć związki handlowe (zakup oraz sprzedaż dóbr i usług). Przeprowadzona ankieta wskazuje, że miastem o największym znaczeniu w tym zakresie dla całego województwa jest jego stolica – Opole. Trzech na czterech badanych (74,5%) przyznało, że jest to miasto o dużym lub kluczowym znaczeniu w przypadku dokonywania zakupów przez mieszkańców poszczególnych gmin, a co trzeci badany (31,4%), zauważył, że jest to rynek zbytu dla towarów i usług z jego gminy.

Dokonywanie zakupów w stolicy województwa może być związane z posiadaniem przez Opole dużym rynkiem pracy dla mieszkańców regionu. Często bowiem dokonujemy zakupów właśnie w miejscu swojej pracy. Warto jednak zauważyć, że w tej samej ankiecie, Opole jako ośrodek istotny z punktu widzenia miejsca pracy wskazało nieco mniej badanych – 68,6%.

Oddziaływanie stolicy województwa w zakresie dokonywania zakupów i korzystania z zaplecza handlowego przez mieszkańców innych gmin zauważalne jest w większości powiatów województwa. Wyjątki stanowią gminy wyraźnie oddalone geograficznie od Opola, takie jak Branice (powiat głubczycki), Gorzów Śląski (powiat oleski), Ujazd i Strzelce Opolskie (powiat strzelecki), a także gminy posiadające w swoim bliskim zasięgu inne duże ośrodki miejskie. Przykładem są tutaj gminy powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (Reńska Wieś, Bierawa, Polska Cerkiew), które (poza Pawłowiczkami) zdecydowanie wskazują na związki z miastem Kędzierzyn-Koźle, czy gminy powiatu namysłowskiego, wskazujące na miasto Namysłów, czy Wrocław.

Z drugiej strony trzy gminy, należące do Aglomeracji Opolskiej nie wskazały stolicy województwa jako ośrodka o dużym lub kluczowym znaczeniu dla dokonywania zakupów przez ich mieszkańców i były to gminy Turawa, Niemodlin i Chrzastowice. Należy jednak zauważyć, że w przypadku dwóch ostatnich nie wskazano żadnej zależności z innym miastem w tej kwestii, natomiast w przypadku gminy Turawa za miejsce bardziej istotne niż samo Opole uznano leżący nieopodal Ozimek.

W przypadku pozostałych biegunów wzrostu województwa opolskiego zasięg oddziaływania jest bardziej lokalny. Miasto Kędzierzyn-Koźle wskazane zostało przez 19,6% przedstawicieli gmin, w tym wszystkie gminy należące do powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, a także gminy bezpośrednio sąsiadujące z tymże powiatem – Baborów (powiat głubczycki), Zdieszowice (powiat krapkowicki), Głogówek (powiat prudnicki) oraz gminy powiatu strzeleckiego: Ujazd, Zawadzkie, Jemielnica.

Analogicznie sytuacja kształtowała się w mieście Nysa (15,7% wskazań). Miasto to oddziałuje na wszystkie gminy powiatu nyskiego (Głuchołazy, Paczków, Otmuchów, Korfantów, Łambinowice) oraz gminy sąsiadujących powiatów – Lewin Brzeski (powiat brzeski), Prudnik i Biała (obie powiat prudnicki).

Miasto Kluczbork otrzymało 9,8% wskazań (gminy powiatu kluczborskiego oraz gminy Murów, Rudniki i Zębowice), a miasto Brzeg 7,8% (gminy powiatu brzeskiego oraz sąsiadująca gmina Popielów).

Jak zostało wcześniej wspomniane związki handlowe, to także możliwość sprzedaży towarów i usług w danym mieście. W tym przypadku również Opole charakteryzuje się największym wpływem w regionie (31,4% wskazań), jednak zasięg oddziaływania jest w tym przypadku bardziej lokalny. W przeważającej większości sprzedaży dóbr i usług w Opolu podejmują się gminy wiejskie należące do Aglomeracji Opolskiej. Prawdopodobnie wynika to ze specyfiki tych obszarów, ponieważ grupę tę tworzą gminy wiejskie, które mogą dostarczać m.in. produkty rolne. Podobną rolę, choć w zdecydowanie mniejszym stopniu pełni Kędzierzyn-Koźle (11,8% wskazań), w którym głównie gminy powiatu strzeleckiego (Ujazd, Jemielnica, Strzelce Opolskie) oceniają go jako ważne miejsce zbytu swoich towarów. Pozostałe główne ośrodki miejskie w regionie wskazane zostały przez mniej niż 10% ankietowanych i były to głównie gminy, które graniczą ze wskazanymi miastami.

4.7.2. Powiązania w zakresie szkolnictwa wyższego

Powiązania przestrzenno-funkcjonalne przejawiają się także w korzystaniu z zaplecza akademickiego wskazanych ośrodków miejskich. Warto podkreślić, że we wszystkich badanych ośrodkach miejskich funkcjonują ośrodki szkolnictwa wyższego za wyjątkiem Kluczborka. W Opolu funkcjonuje natomiast najwięcej uczelni wyższych, w tym Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu oraz inne uczelnie prywatne. Bogate zaplecze akademickie ma wpływ na znaczenie stolicy województwa dla innych gmin. Aż 76,5% badanych gmin uznało, iż to właśnie Opole jest kluczowym ośrodkiem w zakresie zdobywania wykształcenia wyższego, natomiast kolejne 17,6% stwierdziło, iż ma ono duże znaczenie. Warto równocześnie podkreślić, że łącznie Opole uzyskało aż 94,1% głosów badanych. Drugim znaczącym miastem akademickim w województwie Opolskim jest Nysa. Miasto Nysa zostało uznane za ważne dla mieszkańców poszczególnych gmin przez 19,6% respondentów biorących udział w ankiecie. Są to głównie gminy należące do powiatu nyskiego (Głuchołazy, Paczków, Otmuchów), czy powiatów sąsiednich – gmina Grodków (powiat brzeski), gmina Niemodlin (powiat opolski), czy gminy Głogówek i Biała (powiat prudnicki).

Oferta edukacyjna w pozostałych ośrodkach jest mniejsza, stąd stosunkowo niewielki udział wskazań na pozostałe miasta. Interesujący jest fakt, iż w Brzegu funkcjonuje Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, jednak gminy leżące w tym powiecie wskazywały na Opole lub Wrocław jako bardziej atrakcyjne ośrodki akademickie. Oprócz tego w pozostałych gminach (Praszka, Bierawa, Izbicko) wymieniono również Częstochowę, Gliwice oraz Strzelce Opolskie.

4.7.3. Powiązania w zakresie usług kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych

Miasto Opole ma dominującą przewagę jako ośrodek o funkcjach kulturalnych. Wpływa na to rozwinięta infrastruktura – liczne kina, teatry, filharmonia, a także bogata oferta festiwali, wystaw i

koncertów. Aż 64,7% przedstawicieli gmin uznało Opole za ośrodek o kluczowym znaczeniu, jeśli chodzi o relacje w tej kwestii. Gminy te znajdują się przede wszystkim w Aglomeracji Opolskiej, ale takiej odpowiedzi udzieliły również gminy oddalone od Opola. Kolejnych 27,5% przedstawicieli gmin wskazało, że są to relacje o dużym znaczeniu. Tylko dla 7,8% gmin, zlokalizowanych w znacznej odległości od Opola (Domaszowice, Reńska Wieś, Branice, Polska Cerkiew) miasto wojewódzkie ma przeciętne znaczenie.

Kolejnym miastem uznanym za ośrodek o znacznym ciężeniu w obszarze kultury jest Kędzierzyn-Koźle. Funkcjonują tam 3 kina (Chemicz, Twierdza, Helios) oraz odbywają się liczne imprezy cykliczne. 17,6% gmin z powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (Pawłowiczki, Bierawa, Polska Cerkiew) i powiatów sąsiednich (Zdzieszowice – powiat krapkowicki, Branice – powiat głubczycki, Głogówek i Biała – powiat prudnicki oraz Jemielnica i Strzelce Opolskie – powiat strzelecki), wskazało Kędzierzyn jako ośrodek o dużym (9,8%) i kluczowym (7,8%) znaczeniu. Nysa uznawana jest za ośrodek o dużym znaczeniu przez 9,8% gmin, głównie z powiatu nyskiego, Brzeg tylko przez 3,9% gmin z powiatu brzeskiego, natomiast Kluczbork nie został wskazany ani razu.

Wśród miast spoza województwa opolskiego najczęściej wymieniany był Wrocław, głównie przez gminy z zachodniej części województwa (gminy powiatu brzeskiego, Namysłów). Dla gmin położonych we wschodniej części województwa (powiat kędzierzyńsko-kozielski) istotne znaczenie odgrywają Gliwice i Racibórz.

Opole jest uznawane przez badane gminy również za ośrodek dominujący, jeśli chodzi o powiązania w branży rozrywkowej (restauracje, kawiarnie, puby, dyskoteki). 39,2% gmin uznaje Opole za ośrodek o kluczowym znaczeniu, 1/3 za ośrodek o dużym znaczeniu. Są to gminy zarówno z Aglomeracji Opolskiej, jak również innych powiatów z całego województwa. Dla dwóch, znacznie oddalonych od Opola gmin (Rudniki, Branice) miasto nie ma żadnego znaczenia, jeśli chodzi o funkcje rozrywkowe. Co ciekawe, dla dwóch gmin bezpośrednio sąsiadujących z Opolem (Turawa, Chrzastowice) miasto ma niewielkie znaczenie.

Pozostałe bieguny wzrostu województwa opolskiego wskazywane były dużo rzadziej – Kędzierzyn-Koźle 11,8%, Nysa 5,9%, Brzeg 3,9%, a Kluczbork tylko 2,0%. Brzeg, Nysa i Kluczbork wskazane zostały głównie przez gminy należące do ich powiatów. Kędzierzyn-Koźle został wskazany przez gminy z powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego oraz z powiatów sąsiadujących – strzeleckiego i prudnickiego. Jako inne miasto o kluczowym bądź dużym znaczeniu wskazywano także Krapkowice (5,9%), Wrocław (3,9%), Strzelce Opolskie (3,9 %) i Namysłów (3,9 %). Miasta powiatowe zostały wskazane przez gminy z danego powiatu, natomiast Wrocław przez Namysłów i gminę Lubsza.

Opole jest również uznawane za główny ośrodek wypoczynku i rekreacji. Na taką ocenę na pewno pozytywnie wpływa rozbudowana infrastruktura sportowa (baseny, stadiony, siłownie, itd.), jak i liczne tereny zielone. Blisko 40% gmin wskazało Opole jako ośrodek o kluczowym i dużym znaczeniu. Spośród gmin dla których Opole ma kluczowe znaczenie, 6 znajduje się w wewnętrznej strefie Aglomeracji Opolskiej (Dobrzeń, Łubiany, Lewin Brzeski, Ozimek, Tarnów Opolski i Komprachcice), a dwie w strefie zewnętrznej (Popielów, Izbicko). Usługi o charakterze wypoczynkowo-rekreacyjnym cechuje silna korelacja z odległością, dlatego zazwyczaj gminy wskazywały swoje miasta powiatowe. Kędzierzyn-Koźle ma kluczowe bądź duże znaczenie dla gmin w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (Bierawa,

Polska Cerkiew, Pawłowiczki) oraz z gmin sąsiednich powiatów – strzeleckiego (Strzelce Opolskie, Jemielnica), prudnickiego (Głogówek), a także głubczyckiego (Baborów, Branice). Tylko gmina Bierawa wskazała jako ośrodek o dużym znaczeniu miejscowość spoza granic województwa (Gliwice).

4.7.4. Powiązania w zakresie usług ochrony zdrowia

Opole wskazywane jest również jako główny ośrodek opieki zdrowotnej. Zapewne decydująca była tu lokalizacja szpitali i specjalistycznej opieki medycznej. Aż 94,1% gmin wskazało opole jako ośrodek o kluczowym i dużym znaczeniu. Tylko 3 gminy (Domaszowice, Gorzów Śląski, Reńska Wieś), znajdujące się w znacznej odległości od stolicy województwa, wybrały odpowiedź „ma przeciętne znaczenie”.

Na drugim miejscu znalazło się miasto Kędzierzyn-Koźle, wskazywane (31,4%) przede wszystkim przez gminy z własnego powiatu oraz powiatów sąsiednich (strzeleckiego, krapkowickiego, prudnickiego i głubczyckiego). Stosunkowo wysoka średnią wskazań ma także Nysa (znacząca dla gmin powiatu nyskiego, brzeskiego, prudnickiego, opolskiego i krapkowickiego). W przypadku opieki zdrowotnej duże znaczenie okazały się mieć także pozostałe miasta. Zazwyczaj były to miasta powiatowe – Olesno, Strzelce Opolskie, Krapkowice. Gminy z powiatu brzeskiego i namysłowskiego wskazały Wrocław.

4.7.5. Powiązania w zakresie usług administracyjnych

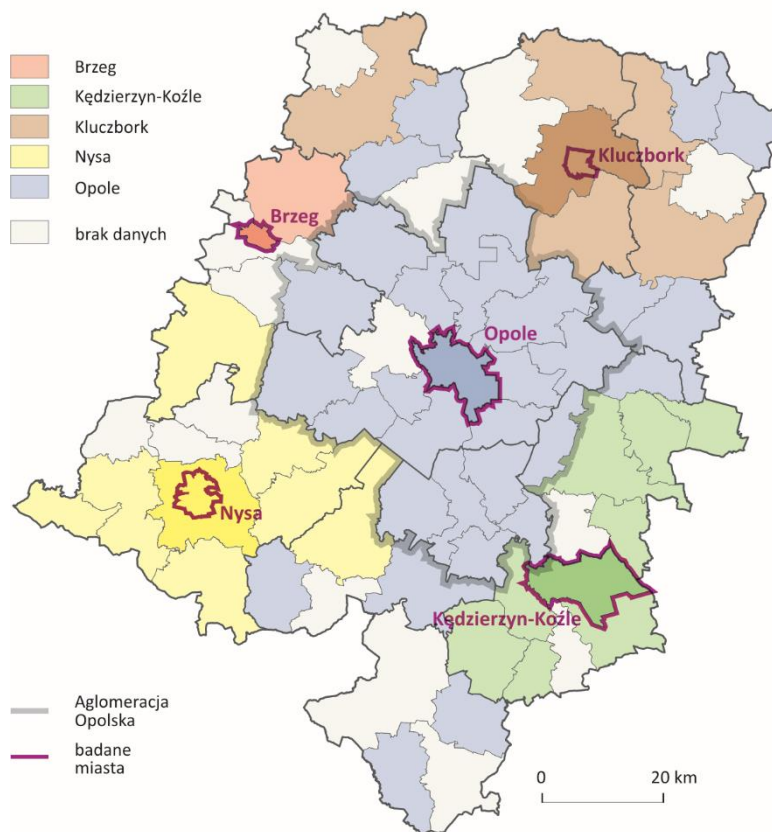
Niezaprzeczalnie Opole, ze względu na swój charakter miasta wojewódzkiego uznawane jest za ważny ośrodek administracyjny. 92,2% analizowanych gmin wskazało, że jest to ośrodek o kluczowym lub dużym znaczeniu, jeśli chodzi o miejsce podejmowania ważnych decyzji, natomiast 80%, że jest to główne miejsce załatwiania „spraw urzędowych”. Warto zaznaczyć, że wszystkie gminy Aglomeracji Opolskiej wskazały Opole jako ośrodek władzy. Co ciekawe dla jednej gminy (Polska Cerkiew) Opole nie ma żadnego znaczenia w relacjach dotyczących podejmowanych decyzji oraz załatwiania spraw administracyjnych.

Spośród pozostałych miast będących biegunami wzrostu najczęściej wskazywane były one wyłącznie przez gminy z powiatu, którego są siedzibą. 21,2% gmin wskazało jako ośrodek władzy miasto inne niż pięć największych miast województwa (Opole, Kędzierzyn-Koźle, Brzeg, Kluczbork i Nysa) – wybierając miasta powiatowe (Namysłów, Olesno, Strzelce Opolskie, Głubczyce, Krapkowice).

4.8. Siła i charakter oddziaływania badanych miast na otoczenie

Konkludując rozważania na temat różnego rodzaju związków funkcjonalno-przestrzennych głównych ośrodków miejskich województwa opolskiego z ich otoczeniem wypada zwrócić uwagę na postrzeganie siły oraz charakteru oddziaływania tych miast przez pozostałe gminy regionu. Zasadniczo wskazania przedstawicieli samorządów, udzielone w ankiecie badawczej, dotyczące identyfikacji miast, z którymi ich gminy są powiązane w największym stopniu, nawiązują do przebiegu granic danych subregionów województwa (Mapa 32). Różnice zauważalne są jedynie w przypadku Opola, które uznawane jest za ośrodek o kluczowym znaczeniu w sferze relacji funkcjonalnych nie tylko przez gminy jego najbliższego otoczenia (Aglomeracji Opolskiej), lecz również przez gminy położone w znacznej odległości od miasta.

Mapa 32. Związki funkcjonalne gmin województwa opolskiego z głównymi miastami regionu
powiązania funkcjonalne gmin

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Odpowiedzi na pytanie dotyczące charakteru wpływu ośrodka subregionalnego na rozwój danej gminy udzieli przedstawiciele w sumie 48 samorządów (spośród 51 biorących udział w badaniu). W większości przypadków (22 gminy) wskazywali oni, że ośrodek subregionalny oraz gmina zasadniczo funkcjonują w sposób niezależny od siebie. Jednakże należy podkreślić, że prawie tyle samo samorządów (19 gmin) stwierdziło, że miasto rdzeniowe stymuluje rozwój ich gminy (75% wskazań dotyczących Kluczborka, 50% dotyczących Kędzierzyna-Koźla, 40% w przypadku Opola). Tylko 3 gminy odpowiedziały, że miasto centralne bardzo silnie wspiera rozwój ich gminy (dwa wskazania na Nysę oraz jedno na stolicę powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego). Przedstawiciele 4 samorządów uznali, że ośrodek subregionalny hamuje rozwój ich gminy (wszystkie te wskazania odnosiły się do stolicy województwa opolskiego).

Podsumowanie

Wszystkie bieguny wzrostu województwa opolskiego posiadają istotne związki funkcjonalne ze swoim otoczeniem i jednocześnie wyraźnie oddziałują na to otoczenie. Niemniej jednak zasięg i siła (poziom intensywności) tego oddziaływania jest zróżnicowany w zależności od wielkości miasta, jego pozycji w systemie i hierarchii osadniczej regionu, jak również spełnianych funkcji. Najszerszą strefę oddziaływania w zakresie rynku pracy, edukacji, handlu i różnego rodzaju usług publicznych posiada Opole. Zasięg oddziaływania stolicy województwa dalece wykracza poza jego najbliższe otoczenie

(wyznaczone granicami powiatu opolskie bądź szerszej Aglomeracji Opolskiej) oraz obejmuje także gminy położone w znacznej odległości od miasta, czego potwierdzeniem są zarówno dane liczbowe, jak również opinie przedstawicieli samorządów biorących udział w badaniu ankietowym. Względnie szeroką strefę oddziaływania posiada Kędzierzyn-Koźle. Obejmuje ona nie tylko gminy położone na terenie powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, lecz również gminy z innych powiatów (tj. strzeleckiego, krapkowickiego i prudnickiego), położone relatywnie blisko tego miasta. W przypadku pozostałych ośrodków subregionalnych zasięg ich oddziaływania wyraźnie domyka się do granic ich powiatów i dotyczy przede wszystkim bezpośrednio graniczących z nimi gmin. Podkreślenia wymagają relacje współpracy łączące wszystkie bieguny wzrostu z gminami ich dalszego oraz bliższego otoczenia.

Wnioski cząstkowe

- ❖ wysoka atrakcyjność oraz znaczny potencjał przyciągający Opola w zakresie rynku pracy (tj. jedna z najwyższych w kraju liczba pracowników dojeżdżających do pracy do miasta, wysoka dodatnia wartość ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem);
- ❖ dominująca pozycja Opola nad pozostałymi biegunami wzrostu województwa opolskiego w zakresie rynku pracy, handlu i zaspokajania popytu mieszkańców regionu w zakresie usług;
- ❖ wszystkie ośrodki subregionalne w regionie, pomimo położenia województwa pomiędzy dwoma istotnymi krajowymi biegunami rozwoju (tj. Wrocław i Metropolia Silesia) wykazują znacznie większe ciążenia w zakresie rynku pracy do Opola niż do stolicy Dolnego Śląska czy też ośrodków Górnośląskiego Związku Metropolitalnego;
- ❖ Brzeg jako jedyny ośrodek subregionalny (oraz jedyne miasto powiatowe w województwie) posiada ujemne saldo przepływów związanych z zatrudnieniem (większa liczba mieszkańców wyjeżdżających do pracy z miasta niż pracowników przyjeżdżających do pracy do Brzegu);
- ❖ każde z badanych miast posiada wyraźnie zarysowaną strefę intensywnej suburbanizacji (największa liczba wymeldowań przypada na gminy najbliższego otoczenia). Jednocześnie w strukturze emigracji w ruchu wewnętrznym w przypadku każdego z głównych miast regionu zaznacza się wyraźny udział wymeldowań do dużych ośrodków miejskich w kraju (tj. miast na prawach powiatu), co dowodzi zachodzenia systematycznego procesu drenażu mózgów.

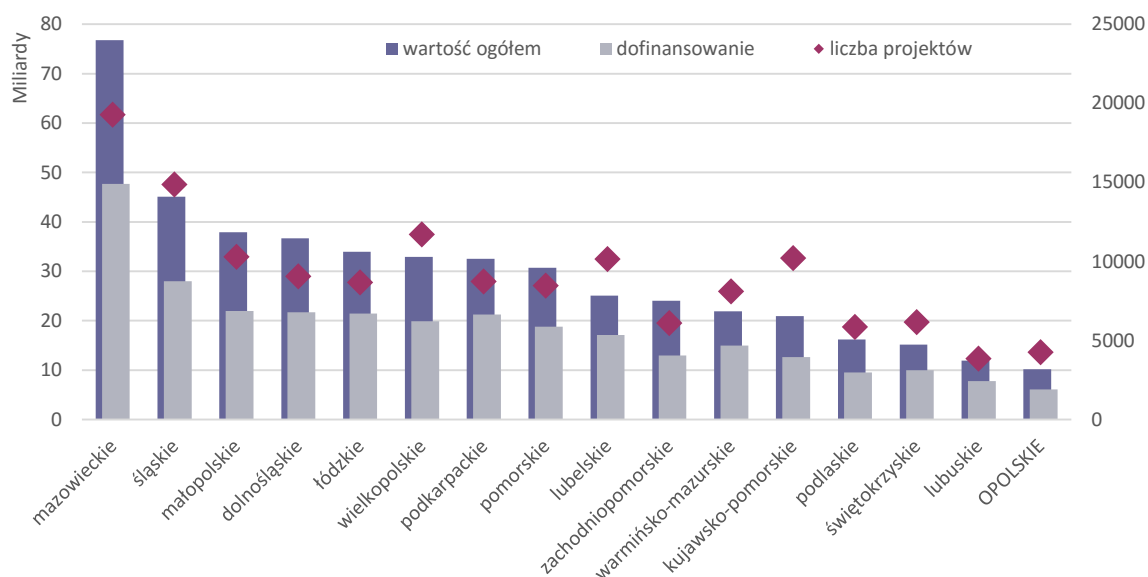
5. Interwencja publiczna w głównych miastach województwa opolskiego⁴⁹

Paweł Dembiński, Jan Charkiewicz

5.1. Charakterystyka ogólna

Województwo opolskie to region o najniższej łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE realizowanych w ramach perspektywy 2007-2013 (badano stan realizacji od 2007 roku do września 2016 – data wygenerowania zestawienia). Pod względem liczby projektów wyprzedza tylko województwo lubuskie (Wykres 17).

Wykres 17. Wartość projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 według województw (zł)

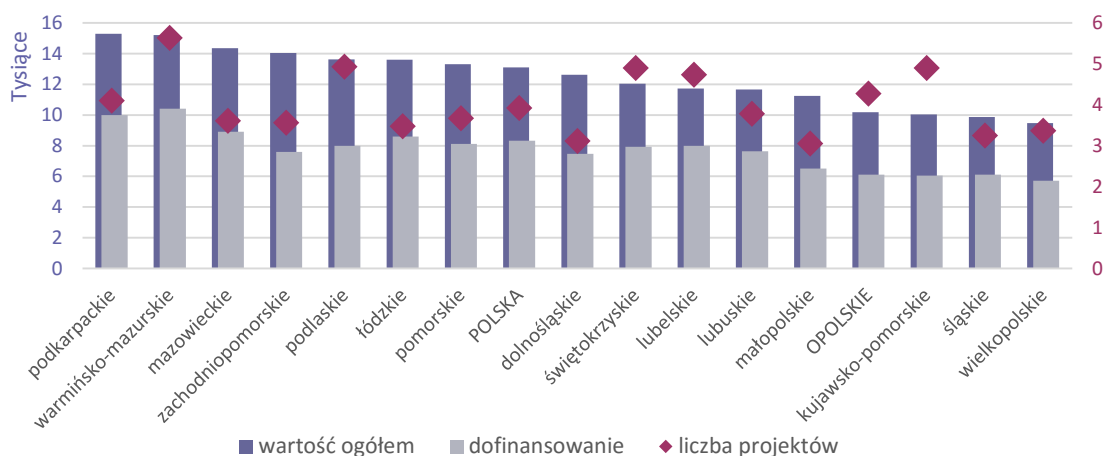

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Opolskie słabo wypada na tle innych regionów również pod względem wartości tego wskaźnika w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Średnia na poziomie 10 tysięcy złotych to wyraźniej mniej niż przeciętna wartość dla całego kraju – opolskie wyprzedza jedynie województwa: kujawsko-pomorskie, śląskie, oraz wielkopolskie (Wykres 18). Wynika to w szczególności z najniższego budżetu przyznanego dla województwa opolskiego w ramach RPO.

⁴⁹ W przypadku gmin miejsko-wiejskich Nysa i Kluczbork oraz Kępno i Myślenice, wszystkie informacje dotyczą gmin jako całości, a nie samych miast (w statystykach projektów nie ma możliwości wyodrębnienia obszaru miasta w gminie miejsko-wiejskiej).

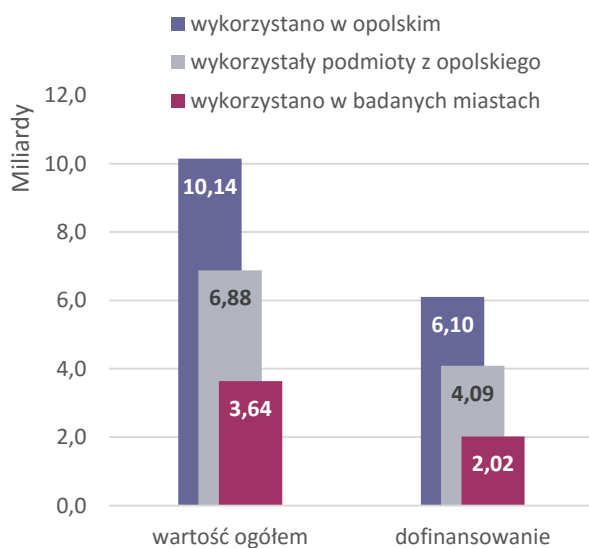
Wykres 18. Wartość projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w według województw, w przeliczeniu na jednego mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

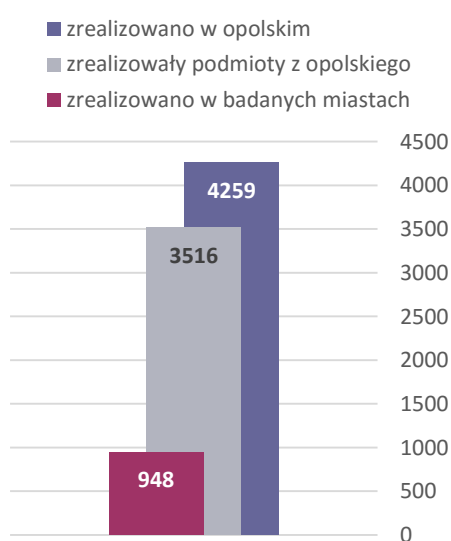
Wartość projektów współfinansowanych ze środków pochodzących z Unii Europejskiej w ramach perspektywy 2007-2013 wyniosła łącznie 10,1 miliarda złotych (4259 projektów) z czego 6,9 mld zł wykorzystali beneficjenci z województwa opolskiego (3516 projektów) (Wykres 19 i Wykres 20). Około 8,5 miliarda złotych to wartość projektów o lokalnym zasięgu – realizowana na poziomie gmin. W badanych miastach i gminach miejsko-wiejskich – Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Nysie, Brzegu i Kluczborku – łączne wydatki w ramach programów operacyjnych wyniosły 3,6 mld złotych. Przeciętny udział uzyskanego dofinansowania wynosi w całym województwie około 60%.

Wykres 19. Wartość i dofinansowanie projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim w mld zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

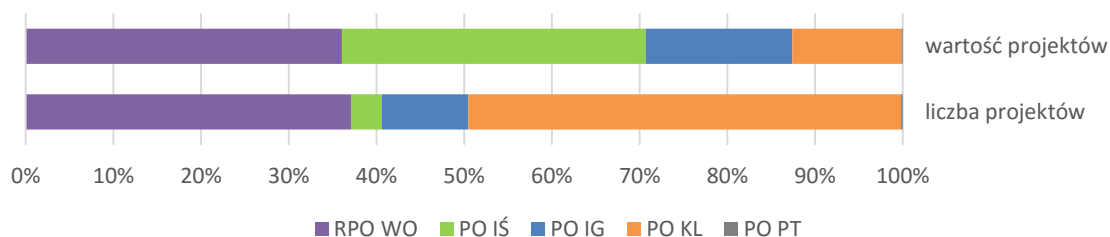
Wykres 20. Liczba projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Pod względem wydatków głównymi narzędziami wsparcia były Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego (ok. 3,7 mld zł) oraz Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (3,5 mld zł). Najwięcej projektów zrealizowano natomiast w ramach programu Kapitał Ludzki – 2100 działań to blisko połowa wszystkich projektów, jednak ich wartość (niecałe 1,3 mld to jedynie 12% łącznej inwestycji pochodzącej z programów operacyjnych (Wykres 21).

Wykres 21. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim według programów operacyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Biorąc pod uwagę dziedziny wsparcia, najwyższe nakłady finansowe pochłonęła ochrona środowiska⁵⁰ – 155 tego typu projektów kosztowało łącznie blisko 2,4 mld złotych. Podobną wartość miało 360 działań w zakresie wsparcia sektora badań i rozwoju oraz działań innowacyjnych⁵¹. Jest to ponadto główny obszar tematyczny w badanych ośrodkach miejskich. Infrastruktura transportowa⁵² to ok. 1,7 mld złotych rozłożonych na prawie 160 projektów, a nieinnowacyjne inwestycje w przedsiębiorstwa⁵³ to ponad 600 działań o wartości 0,8 mld złotych. Podobną kwotę zainwestowano w rynek pracy⁵⁴. Największą liczbę projektów zrealizowano w dziedzinach wspieranych głównie przez PO KL, a dotyczą one obszarów takich jak: rynek pracy oraz edukacja i infrastruktura społeczna (Wykres 22).

⁵⁰ Tematy: 44 Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi; 46 Oczyszczanie ścieków; 47 Jakość powietrza; 48 Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń; 50 Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów; 51 Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000); 52 Promowanie czystego transportu miejskiego; 53 Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym); 54 Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom.

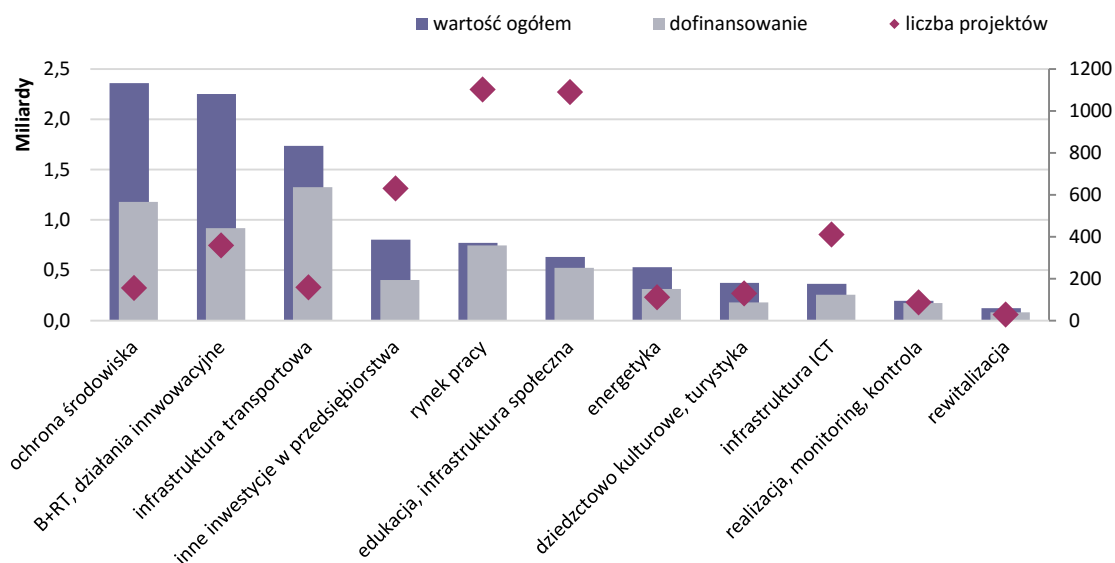
⁵¹ Tematy: 01 Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych; 02 Infrastruktura B+RT; 03 Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopolami itd.); 04 Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP; 06 Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska; 07 Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji; 09 Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP

⁵² Tematy: 16 Kolej; 17 Kolej (sieci TEN-T); 18 Tabor kolejowy; 19 Tabor kolejowy (sieci TEN-T); 22 Drogi krajowe; 23 Drogi regionalne/lokalne; 24 Ścieżki rowerowe.

⁵³ Tematy: 05 Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw; 08 Inne inwestycje w przedsiębiorstwa.

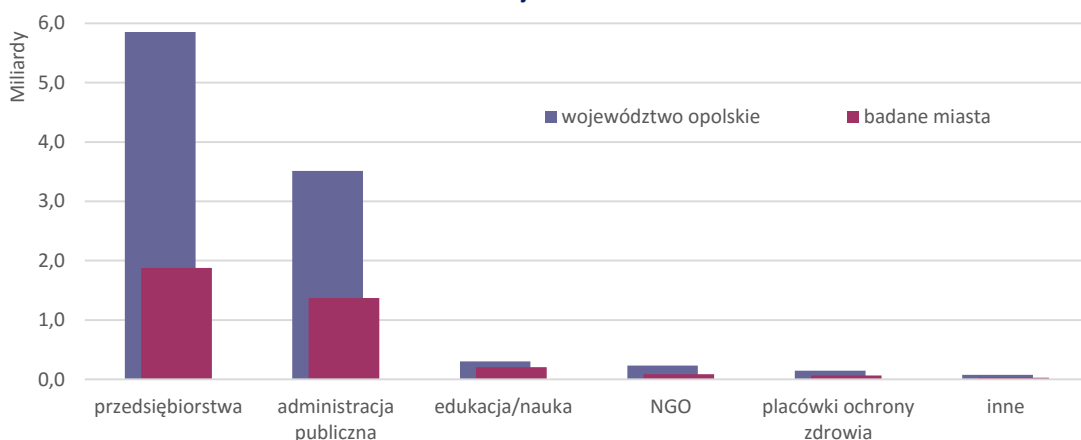
⁵⁴ Tematy: 62 Rozwój systemów i strategii uczenia się przez całe życie w przedsiębiorstwach; szkolenia i usługi na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników do zmian; promowanie przedsiębiorczości i innowacji; 63 Opracowywanie i upowszechnianie innowacyjnych i bardziej wydajnych form organizacji pracy; 64 Rozwój specjalistycznych usług w zakresie zatrudnienia, szkolenia i wsparcia w związku z restrukturyzacją sektorów i przedsiębiorstw, rozwój systemów przewidywania zmian w sferze zatrudnienia i zapotrzebowania na kwalifikacje i przyszłych wymogów w zakresie zatrudnienia i kwalifikacji; 65 Modernizacja i wzmacnianie instytucji rynku pracy; 66 Wdrażanie aktywnych i prewencyjnych instrumentów rynku pracy; 68 Wsparcie na rzecz samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej; 69 Działania na rzecz zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu oraz ich rozwoju zawodowego w perspektywie zmniejszenia dyskryminacji ze względu na płeć na rynku pracy oraz lepszego godzenia życia zawodowego z prywatnym, a zwłaszcza większego dostępu do usług opiekuńczych wychowawczych nad dziećmi i osobami zależnymi; 71 Ścieżki integracji i powrotu do zatrudnienia dla osób w gorszym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej oraz promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy.

Wykres 22. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 zrealizowane w województwie opolskim według obszarów tematycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Wykres 23. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim według rodzaju beneficjentów⁵⁵

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Głównym beneficjentem perspektywy finansowej UE na lata 2007-2013 były przedsiębiorstwa⁵⁶. Zainwestowały łącznie ponad 5,8 mld złotych, z czego około połowę stanowiło dofinansowanie.⁵⁷ Drugi pod względem wartości projektów podmiot wykorzystujący fundusze UE to administracja publiczna⁵⁸,

⁵⁵ inne: organizacja pracodawców; samorząd gospodarczy i zawodowy; związek zawodowy; Kościół Katolicki; bez szczególnej formy prawnej

⁵⁶ Formy prawne: osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą; spółdzielnia; spółka akcyjna; spółka cywilna prowadząca działalność w oparciu o umowę zawartą na podstawie KC; spółka jawna; spółka komandytowa; spółka komandytowo-akcyjna; spółka partnerska; spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

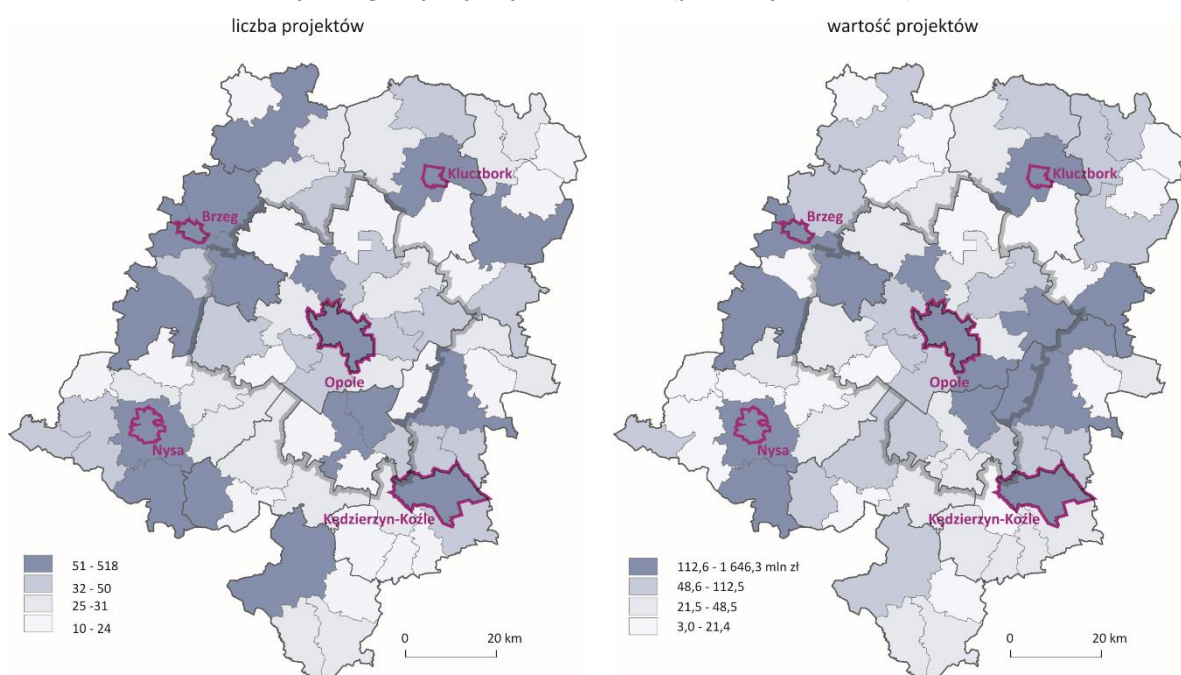
⁵⁷ Do tej grupy zaliczane są także przedsiębiorstwa komunalne, które zainwestowały łącznie blisko 60% z 5,8 mld zł, czyli 3,4 mld zł.

⁵⁸ gminna samorządowa jednostka organizacyjna; organ władzy administracji rządowej; państwowa jednostka organizacyjna; powiatowa samorządowa jednostka organizacyjna; samorządowa osoba prawna; wojewódzka samorządowa jednostka organizacyjna; wspólnota samorządowa – gmina, powiat, województwo.

która wydała 3,5 mld złotych. Znaczenie tego beneficjenta w stosunku do przedsiębiorstw wyraźnie wzrasta w badanych miastach (Wykres 23) – wydatki odpowiednio 1,9 do 1,4 mld złotych).

Projekty o największej łącznej wartości zrealizowano w Opolu, drugie miejsce zajmuje Kędzierzyn-Koźle. Trzecią w tym aspekcie gminą są Strzelce Opolskie – projekty współfinansowane z UE w ramach perspektywy 2007-2013 były warte łącznie 780 mln złotych. Nieco inaczej wygląda rozkład przestrzenny pod względem liczby projektów (Mapa 33) – wzrasta znaczenie subregionalnych biegunów wzrostu. W grupie gmin, które zrealizowały powyżej 60 projektów są ponadto: Głubczyce, Brzeg, Głuchołazy, Krapkowice.

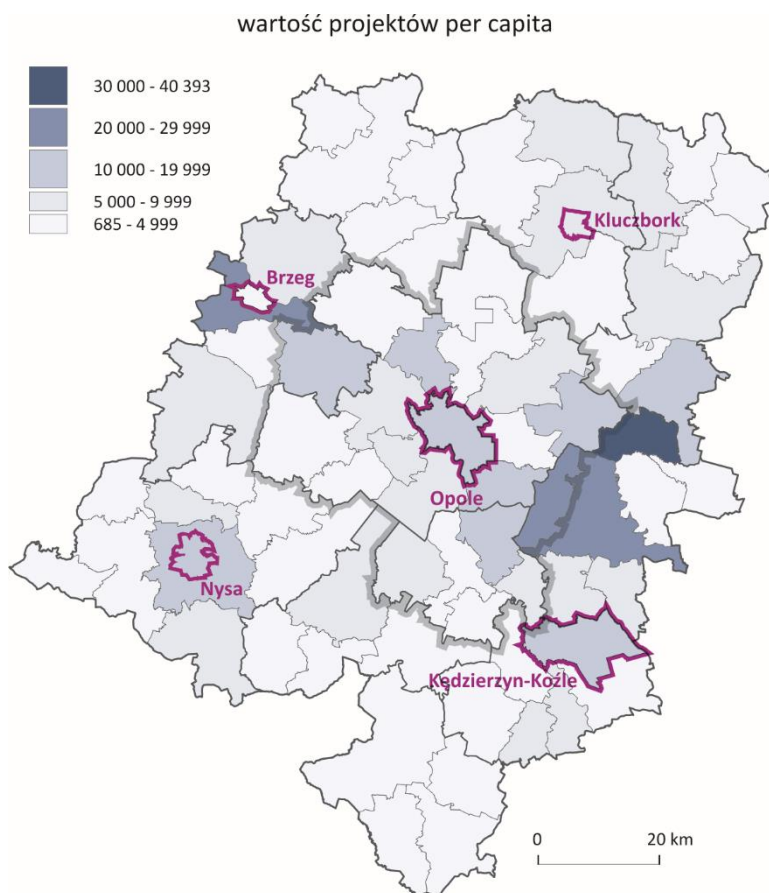
Mapa 33. Liczba oraz wartość projektów współfinansowanych z UE (w zł), zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 (przedziały równoliczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Biorąc pod uwagę łączną wartość projektów współfinansowanych z UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca liderem jest gmina Kolonowskie – wartość tego wskaźnika wynosi tam ponad 40 000 złotych. Dalsze miejsca zajmują gminy: Strzelce Opolskie, Izbicko, Skarbimierz, Dobrzeń Wielki. Szósty jest Kędzierzyn-Koźle, a ósme Opole. Pozostałe ośrodki subregionalne zajmują niższe pozycje – Nysa jest 11., Kluczbork – 21., a Brzeg dopiero – 46. Wyraźnie zauważalny jest ponadto ciąg gmin nadodrzańskich, wyróżniający się na tle całego województwa (Mapa 34).

Mapa 34. Wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

5.2. Opole oraz ośrodki subregionalne

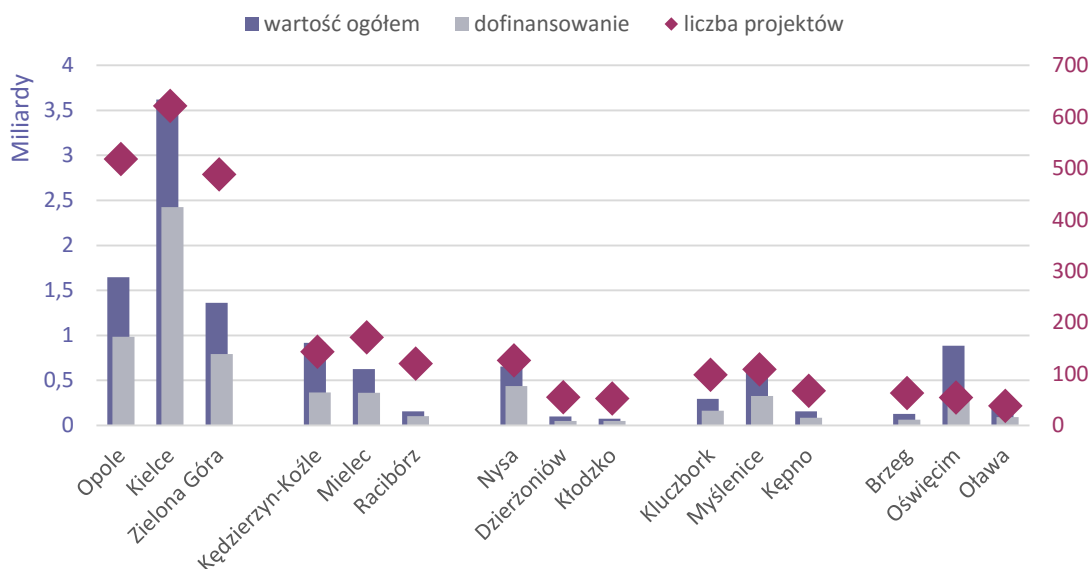
Opis interwencji w stolicy województwa i w ośrodkach subregionalnych przedstawiono w dwóch ujęciach:

- według **miejsca realizacji projektu** w danej jednostce (co oznacza interwencję poczynioną na terenie danej jednostki),
- według **miejsca lokalizacji beneficjenta** (co oznacza aktywność podmiotów z danej jednostki w realizacji projektów).

5.2.1. Projekty zrealizowane na terenie badanych jednostek

W badanych gminach zrealizowano prawie 950 projektów o łącznej wartości 3,6 miliarda złotych. Ponad połowa z nich to inwestycje na terenie Opola (Wykres 24). Wyraźnie widać wysokie dofinansowanie, jakie w stosunku do pozostałych ośrodków subregionalnych uzyskano dla projektów realizowanych na terenie Nysy.

Wykres 24. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane na obszarze analizowanych jednostek w perspektywie 2007-2013⁵⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Łączna wartość ponad pięciuset projektów współfinansowanych ze środków UE, zrealizowanych w latach 2007-2016 (perspektywa unijna na lata 2007-13) na terenie **Opola** wyniosła 1,65 mld złotych (Wykres 24). Stanowi to ponad 15% wartości wszystkich projektów w województwie. Na opisywane działania uzyskano prawie 1 mld złotych dofinansowania. Zarówno pod względem wartości, jak i liczby projektów dominującą rolę odegrał Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego – to około 60% wszystkich inwestycji. Wartość działań podjętych w Opolu w ramach RPO WO to niemal 30% łącznej interwencji podjętej w zakresie tego programu w całym województwie. Największe projekty realizowano w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Łączna wartość 16 przedsięwzięć wyniosła aż 428 mln zł. Programy Operacyjne Inteligentna Gospodarka oraz Kapitał Ludzki objęły natomiast działania o niewielkich nakładach finansowych.

Kędzierzyn-Koźle pod względem skali i zakresu interwencji publicznej w perspektywie budżetowej 2007-2013, wyróżnia się na tle pozostałych gmin objętych analizą. Łączna wartość 143 projektów, zrealizowanych na obszarze miasta w latach 2007-2015 w ramach instrumentów wsparcia publicznego współfinansowanych ze środków UE, wyniosła ponad 900 milionów złotych. Zdecydowaną większość tych działań stanowiły projekty z krajowych programów operacyjnych – Infrastruktura i Środowisko (42 % łącznej wartości dla gminy) oraz Inteligentna Gospodarka (36%). W porównaniu do innych ośrodków subregionalnych zauważyć można mniejsze znaczenie RPO. Ponad 300 mln złotych wykorzystane w ramach PO IG to najwięcej wśród gmin województwa jeśli chodzi o ten program. Z tego też względu Kędzierzyn-Koźle jest zdecydowanym liderem regionu jeśli chodzi o projekty o charakterze biznesowym oraz innowacyjnym. Nakłady poniesione w tych dziedzinach niemal dwukrotnie przekraczają łączną wartość tego typu projektów w Opolu, jednocześnie stanowiąc około ¼ wartości

⁵⁹ Projekty ogólnowojejewódzkie nie były wliczane. Wykres dla Opola obejmuje 20 projektów o wartości 100 mln zł (6% wszystkich projektów) w ramach programu Pomoc Techniczna, wspierających działalność instytucji województwa opolskiego

takich przedsięwzięć w całym województwie. Miasto postawiło w tym obszarze przede wszystkim na działania wymagające dużych nakładów finansowych – liczba projektów jest zdecydowanie mniejsza niż w Opolu. Drugi aspekt wyróżniający projekty realizowane na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle, na tle Opola i innych ośrodków subregionalnych, to mniejszy poziom zewnętrznego wsparcia. Jest to pochodna zależna częściowo od struktury narzędzi zewnętrznego finansowania.

W gminie **Nysa** w latach 2007-2016 zrealizowano 126 projektów współfinansowanych ze środków UE dostępnych w perspektywie budżetowej 2007-2013 (Wykres 24). Ich łączna wartość to ponad 650 milionów złotych (4. miejsce w województwie). Dofinansowanie wyniosło natomiast 438 mln złotych, co plasuje gminę Nysa na drugim miejscu w województwie – ustępuje w tym względzie tylko Opolu. Pod względem liczby projektów dominującą rolę odegrał Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego – 67 projektów to ponad połowa wszystkich inwestycji, natomiast 26% stanowiły projekty z programu Kapitał Ludzki. Jeśli bierzemy pod uwagę wartość, to zdecydowanie najwięcej środków pochłonęły działania w ramach PO Infrastruktura i Środowisko. Z jego wsparciem zrealizowano jedynie 6 projektów, kosztowały one jednak niemal pół miliarda złotych - pod tym względem Nysa jest liderem regionu. W przeciwieństwie do innych, opisywanych gmin przedsięwzięcia te odznaczają się wysokim udziałem dofinansowania, które wyniosło aż 338 mln zł. Wartość działań podjętych w Nysie w ramach PO IŚ to niemal 14% łącznej interwencji podjętej w zakresie tego programu w całym województwie, dofinansowanie stanowi natomiast 17% wsparcia uzyskanego w regionie.

W gminie **Kluczbork** w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zrealizowano 98 projektów współfinansowanych ze środków UE, które kosztowały w sumie prawie 300 mln złotych (Wykres 24) – to piąty wynik w regionie. Wśród nich największy udział mają projekty realizowane w ramach RPO WO – 65 projektów kosztowało ponad 160 mln złotych. Pod względem poniesionych nakładów istotne znaczenie ma również PO IŚ – 4 projekty o wartości ponad 100 mln złotych to 35% wartości wszystkich opisywanych działań. Spośród badanych ośrodków subregionalnych, projekty realizowane w Kluczborku w ramach PO KL odznaczają się najwyższym udziałem dofinansowania. Stosunkowo wysokie było także wsparcie uzyskane na projekty z PO IŚ.

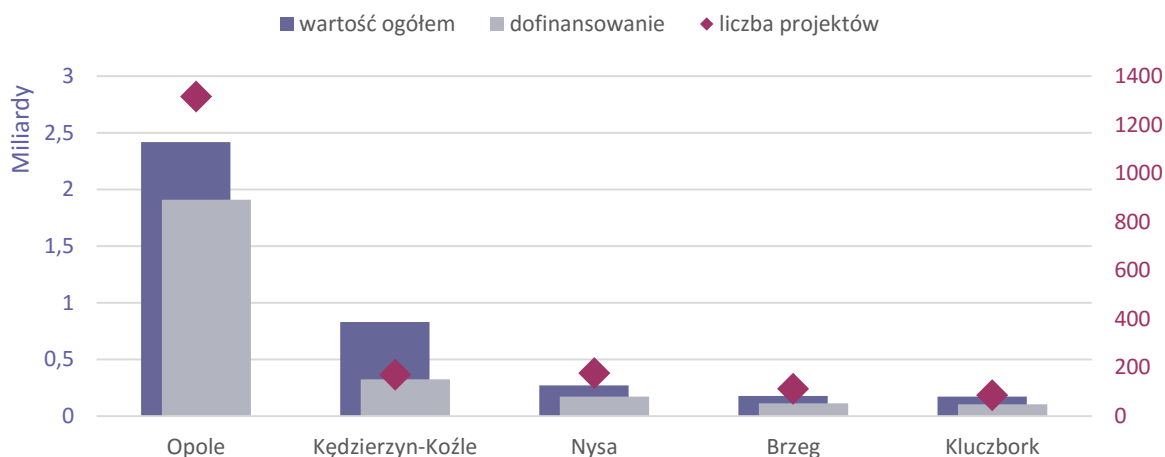
W **Brzegu** w latach 2007 – 2015 zrealizowano 63 projekty współfinansowane ze środków UE. Ich łączna wartość to 126 milionów złotych – pod tym względem Brzeg zajmuje dopiero 17. miejsce wśród gmin województwa opolskiego. Zarówno pod względem liczby, jak i wartości projektów dominującą rolę odegrał Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego – 38 projektów to ponad połowa wszystkich inwestycji, natomiast wydane na ich realizację 81 mln złotych stanowi 64% wartości wszystkich, podjętych w ramach programów operacyjnych, działań w mieście. W porównaniu do innych ośrodków subregionalnych, projekty realizowane w Brzegu uzyskały stosunkowo niski udział dofinansowania w ramach RPO (48%), które było podstawowym narzędziem wsparcia.

5.2.2. Projekty zrealizowane przez beneficjentów z badanych jednostek

Beneficjenci z pięciu badanych miast zrealizowali na terenie województwa Opolskiego prawie 1800 projektów o łącznej wartości około 3,9 miliarda złotych. Prawie 3/4 z tych działań podejmowały podmioty z Opola. Rozbieżność z poprzednią statystyką (dotyczącą projektów zrealizowanych na obszarze jednostki) wynika z administracyjnej funkcji Opola oraz statusu miasta powiatowego, który

posiadają pozostałe ośrodki. Owocuje to dużą liczbą projektów o zasięgu powiatowym oraz regionalnym. Dodatkowo podmioty zlokalizowane w tych miastach zrealizowały około 40 projektów obejmujących obszar całego kraju (niemal wszystkie wśród beneficjentów z województwa) oraz 100 w innym regionie kraju.

Wykres 25. Projekty współfinansowane z UE zrealizowane przez beneficjentów z badanych miast (niezależnie od miejsca realizacji projektu)⁶⁰ w perspektywie 2007-2013⁶¹

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Beneficjenci z Opola działania w ramach wsparcia publicznego prowadzili na obszarze całego województwa i kraju. Podmioty zlokalizowane w stolicy regionu zrealizowały około 1500 projektów o łącznej wartości około 2,5 miliarda złotych. Ponad 300 z nich dotyczy gmin innych niż Miasto Opole, lub ma zasięg ponadlokalny i regionalny. Ponadto 40 projektów zrealizowanych przez podmioty z Opola miało zasięg ogólnokrajowy, a około 80 dotyczy lokalizacji w innych województwach. Beneficjenci z Brzegu w ramach opisywanego wsparcia publicznego zrealizowali 112 projektów – 42 na terenie własnego miasta, 40 w pozostałych gminach województwa. Ponadto 30 miało ponadlokalny zasięg. Głównym obszarem działania był w tym przypadku powiat brzeski, po kilka projektów dotyczy także powiatów namysłowskiego, nyskiego i strzeleckiego. Dodatkowo pojedyncze działania miały zasięg ponadlokalny lub prowadzono je w innym województwie.

Ponadto podmioty z Opola były beneficjentami 142 z 716 projektów zrealizowanych na terenie Aglomeracji Opolskiej⁶². Działania te kosztowały niecałe 200 mln złotych, co stanowi około 11% łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na tym obszarze⁶³. Najwięcej działań (21) podjęto w gminie Komprachcice, największą wartość miały projekty z Izbicka (65 mln zł – 5 projektów). Najdroższy z nich zrealizowało przedsiębiorstwo Wodociągi i Kanalizacja w Opolu Spółka z o.o., a dotyczył on ochrony zbiornika wód podziemnych. W gminach Dąbrowa, Dobrzeń Wielki oraz Komprachcice Miasto Opole zakupiło tabor komunikacji miejskiej.

⁶⁰ Podmioty zarejestrowane w danym mieście, obszar realizacji dotyczy całego województwa.

⁶¹ W tym projekty o zasięgu ponadlokalnym.

⁶² Głównie województwo opolskie oraz powiat opolski.

⁶³ Aglomeracja Opolska z wyłączeniem Opola.

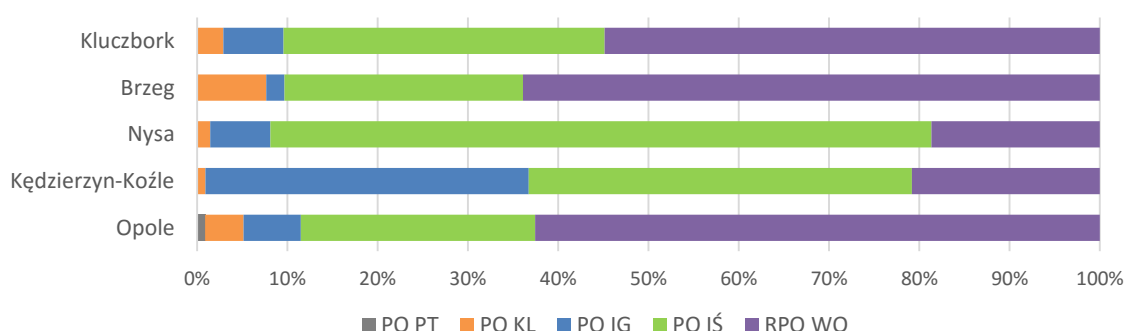
Beneficjenci z pozostałych miast subregionalnych działali przede wszystkim na obszarze własnych gmin. Podmioty pochodzące z Kędzierzyna-Koźla zrealizowały łącznie 170 projektów o wartości ponad 800 milionów złotych. Jedynie około 30 z nich dotyczy gmin innych niż Kędzierzyn, lub ma zasięg ponadlokalny i regionalny. Ponadto podmioty z Kędzierzyna zrealizowały 3 projekty o zasięgu ogólnokrajowym i 10 w innych województwach. Podmioty zlokalizowane na terenie miasta Kluczbork zrealizowały w ramach wsparcia unijnego 86 projektów, a ich głównym obszarem działania była gmina Kluczbork (56 działań). Ponadto 17 projektów miało zasięg szerszy niż obszar gminy i dotyczyło przede wszystkim całego powiatu kluczborskiego. Poza tym pojedyncze działania miały zasięg ponadlokalny lub prowadzono je w innym województwie. Beneficjenci z obszaru miasta Nysa działania w ramach wsparcia publicznego prowadzili głównie na terenie powiatu nyskiego – zrealizowali 176 projektów, z czego 40 w innych gminach województwa (wszystkie w powiecie nyskim). 20 z nich miało ponadlokalny zasięg – realizowano je na terenie całego powiatu, bądź województwo. Dodatkowo jeden projekt pod względem obszaru działania obejmował cały kraj.

5.3. Tematyka projektów

Głównym programem wspierającym inwestycje w badanych gminach zarówno pod względem liczby, jak i wartości projektów (większy udział niż średnia dla całego województwa) był RPO WO – blisko 600 projektów kosztowało ponad 1,5 mld złotych. To 44% łącznej wartości projektów zrealizowanych w opisywanych gminach oraz 43% wartości środków wydanych w ramach całego programu. Niewiele mniejszą wartość łączną (1,4 mld zł) miało 38 inwestycji zrealizowanych w ramach PO IŚ. Koszt projektów z PO IG i PO KL to odpowiednio 14% i 3% ogólnej wartości projektów zakończonych w gminach objętych analizą.

Badane gminy różnią się między sobą pod względem struktury wykorzystanych programów wsparcia (Wykres 26). W Opolu, Brzegu oraz Kluczborku widać przeważającą rolę projektów realizowanych w ramach RPO. W przypadku Kędzierzyna-Koźla oraz Nysy największa wartość projektów przypada na PO IŚ. Ponadto Kędzierzyn-Koźle ma w porównaniu do innych ośrodków subregionalnych wysoki udział projektów z PO IŚ w wartości wszystkich inwestycji współfinansowanych ze UE, zrealizowanych w tym mieście. Dlatego też głównym beneficjentem wsparcia były tam przedsiębiorstwa, miasto jest także liderem jeśli chodzi o projekty innowacyjne oraz wspierające sektor BR+T.

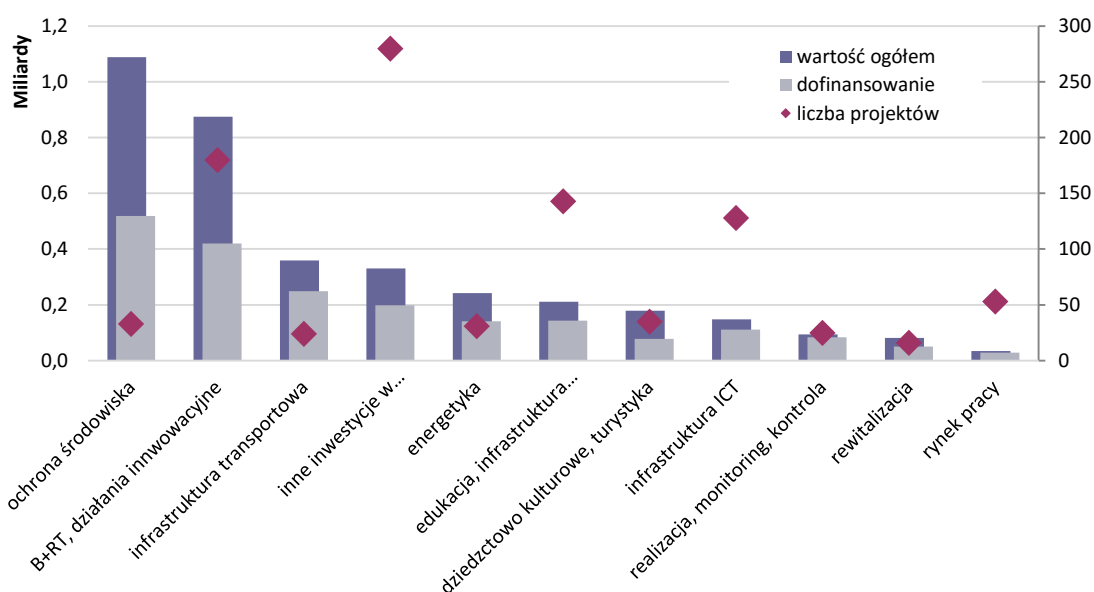
Wykres 26. Udział programów operacyjnych w łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

W ujęciu szczegółowym, gminach stanowiących przedmiot badania dominują dwa działania – wspierające przedsiębiorstwa oraz związane z ochroną środowiska (Wykres 27). W stosunku do statystyk dotyczących całego regionu, wyraźnie mniejsze znacznie mają inwestycje w infrastrukturę transportową. Największa liczba projektów (280) to działania na rzecz rozwoju przedsiębiorstw, które nie mają cech innowacyjności. Najwięcej środków (prawie 1,1 mld zł) przeznaczono na 33 projekty wspierające ochronę środowiska. 180 projektów z dziedziny badań i rozwoju oraz innowacyjności kosztowało natomiast 870 mln złotych. Stanowi to prawie 40% wydatków poniesionych w tym obszarze tematycznym w całym województwie.

Wykres 27. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 według obszarów tematycznych, zrealizowane w pięciu badanych gminach

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Większość projektów zrealizowanych w **Opolu** dotyczyła wsparcia przedsiębiorczości. Największe środki przeznaczono na rozwój sektora B+RT oraz działań o charakterze innowacyjnym. Na 107 projektów realizujących ten cel wydano łącznie prawie 350 mln złotych, z czego 320 milionów stanowiło dofinansowanie. 164 projekty dotyczyły innego wsparcia przedsiębiorstw (działania nieinnowacyjne) i kosztowały ponad 200 mln złotych. Podobne środki wydane zostały na 12 inwestycji z zakresu ochrony środowiska, które wsparte zostały niecałymi 100 mln złotych. Dalsze w kolejności jeśli chodzi o poniesione wydatki były działy związane z infrastrukturą transportową, edukacji i infrastrukturą społeczną, energetyką oraz turystyką. Drugą pod względem liczby projektów dziedziną była infrastruktura teleinformatyczna. 94 projekty tego typu uzyskały ponadto zdecydowanie najwyższy udział dofinansowania wśród wszystkich wymienionych obszarów.

W **Kędzierzynie-Koźlu** zdecydowanie wyróżniają się dwa obszary wsparcia. Najwięcej zrealizowanych projektów dotyczyło, podobnie jak w Opolu, rozwijania przedsiębiorczości. Wśród nich 37 działań, które kosztowały 350 mln złotych, miały na celu wspieranie sektora badań i rozwoju oraz innowacyjności. Niemal 50 projektów to pozostałe inwestycje w przedsiębiorstwa. Około 300 mln złotych wydano na ochronę środowiska. Działania te charakteryzują się bardzo niskim finansowaniem zewnętrznym – łącznie dofinansowanie w tej dziedzinie wyniosło niespełna 30 mln złotych. Około 100

mln złotych to nakłady przeznaczone na energetykę. W innych obszarach poniesiono zdecydowanie mniejsze nakłady inwestycyjne.

Myślę, że naszą dużą zaletą są zakłady azotowe, to też największy pracodawca, największy inwestor, który właściwie stale prowadzi zadania, stale rozbudowuje, przebudowuje swoje instalacje. Mało tego, bardzo silny nacisk kładzie na podnoszenie bezpieczeństwa, przecież wiemy, że to są zakłady wysokiego ryzyka i stąd też tym bardziej wydawało się, że mamy bardzo silne argumenty do tego, żeby wyprowadzić transport ciężki z miasta ze względu na te zakłady. Więc tutaj myślę, że inwestycje, które w tej chwili dotyczą największego u nas pracodawcy są to inwestycje, które stanowią naszą siłę.

Przedstawiciel Urzędu Miasta Kędzierzyn-Koźle

Najdroższe projekty w Kędzierzynie-Koźlu zrealizowano ze wsparciem PO IS i PO IG. Skupiają się przede wszystkim na wdrażaniu innowacyjnych technologii w zakładach produkcyjnych (m.in. Zakłady Azotowe Kędzierzyn Spółka Akcyjna) oraz energetyce. Ich beneficjentami były przede wszystkim lokalne przedsiębiorstwa, ale także podmioty ze Śląska. Najdroższe działania podjęte w ramach RPO WO również dotyczą innowacyjności oraz energetyki. Niecałe 3 mln złotych kosztował finansowany ze środków PO KL Program aktywizacji społeczno-zawodowej bezrobotnych "Nowe Szanse".

Kędzierzyn-Koźle to miasto, które zaczęło już kilka lat temu budować jakość swoich usług senioralnych. W tej chwili mocno rozwijamy też ten, nazwijmy to „sektor”, mamy w planach utworzenie hospicjum, co też w pewien sposób wiąże się z tym, także tutaj te usługi są też nam bliskie i też w tym kierunku miasto ma zamiar inwestować.

Przedstawiciel Urzędu Miasta Kędzierzyn-Koźle

W **Nysie** najwięcej środków zainwestowano w projekty dotyczące ochrony środowiska – 7 projektów kosztowało łącznie prawie pół miliarda złotych, z czego 430 mln pochłonęła modernizacja Jeziora Nyskiego, które pełni funkcje retencyjne i przeciwpowodziowe o strategicznym znaczeniu dla regionu Opola i Dolnego Śląska. Był to drugi, najbardziej kosztowny projekt współfinansowany ze środków UE⁶⁴ w całym województwie oraz najdroższy z programu Infrastruktura i Środowisko.

Remont tamy, jeziora Nyskiego i umocnienie brzegu Nysy Kłodzkiej to potężna inwestycja, która też będzie miała potężny wpływ po zakończeniu. Będzie miała na pewno wpływ na rozwój turystyki, czy terenów zielonych, bo to wszystko, co się wokół rzeki dzieje, zacznie funkcjonować za jakiś czas właśnie w postaci udostępnionej dla turystów i mieszkańców (...).

Przedstawiciel Urzędu Miejskiego w Nysie

Drugim, tematycznym obszarem wsparcia w Nysie był sektor B+RT oraz innowacyjność. Zrealizowano 18 tego typu działań, które pochłonęły łącznie 62 mln złotych. Największa liczba działań skupiła się natomiast na edukacji, rozwoju infrastruktury społecznej. Najwyższy udział dofinansowania (90%) przypadł natomiast projektom z zakresu wsparcia rynku pracy.

Najwięcej pieniędzy zainwestowanych w **Kluczborku** (łącznie ponad 100 mln złotych) przeznaczono na wsparcie i rozwój przedsiębiorczości, mają one jednak dosyć niski udział dofinansowania. Działania innowacyjne, skierowane do sektora B+RT kosztowały ponad 70 mln złotych. Pozostałe inwestycje w prze przedsiębiorstwa pochłonęły natomiast 37 mln złotych podzielonych pośród 31 projektów.

⁶⁴ Lata 2007-2016.

Przede wszystkim wpływ na życie i na infrastrukturę przedsiębiorczości w powiecie kluczborskim mają inwestycje i działania, które pozwalają stworzyć sieć drogową, czyli sieć komunikacyjną. Jesteśmy po dwóch etapach budowy obwodnicy Kluczborka, z kierunku Opola w kierunku Poznania i odbicia na Namysłów, oczywiście z kierunku Kluczborka i w kierunku Katowic, czyli Śląska.

Zastępca Burmistrza Miasta Kluczbork

W stosunku do innych miast Kluczbork wyróżnia się dużym udziałem inwestycji w infrastrukturę transportową – zrealizowano 6 takich projektów o łącznej wartości 80 mln złotych. Duże nakłady przeznaczono ponadto na ochronę środowiska, chociaż dotyczyły one tylko 3 projektów, które łącznie kosztowały prawie 43 mln złotych.

Zrealizowaliśmy kompleksowe odtworzenie zbiornika wodnego, który miał znaczenie jako zbiornik retencyjny dla powiatu kluczborskiego. Przede wszystkim zabezpiecza on powiat kluczborski, gminę Kluczbork i osiedla gminy na wypadek klęsk żywiołowych, powodzi i faktycznie jest to także miejsce, wokół którego powstaje infrastruktura turystyczna, agroturystyczna. To jest takie połączenie zbiornika retencyjnego, a także miejsca, gdzie może rozwijać się turystyka.

Zastępca Burmistrza Miasta Kluczbork

Projekty o największej wartości finansowej zrealizowano w Kluczborku głównie ze wsparciem PO IŚ i RPO WO. Dotyczą głównie rozwoju lokalnej infrastruktury transportowej (kolej, obwodnica), ochronie środowiska, wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach oraz infrastrukturze społecznej (ochrona zdrowia, rekreacja). Ponadto, z unijnym wsparciem w ramach RPO powstał zbiornik retencyjny. Beneficjentami największych, współfinansowanych ze środków UE inwestycji w gminie Kluczbork były w dużej mierze podmioty zewnętrzne, z całej kraju.

W **Brzegu** zainwestowano duże środki na ochronę dziedzictwa kulturowego oraz rozwój turystyki, sportu i rekreacji. Poziom wydatków dorównuje tym, które przeznaczono na ochronę środowiska. Znaczne fundusze w skali wszystkich wydatków przeznaczono ponadto na rewitalizację. Są to czynniki wyróżniające miasto spośród pozostałych, opisywanych ośrodków. Na ich tle zdecydowanie słabiej reprezentowanym w zestawieniu obszarem wsparcia jest sektor B+RT oraz działania innowacyjne.

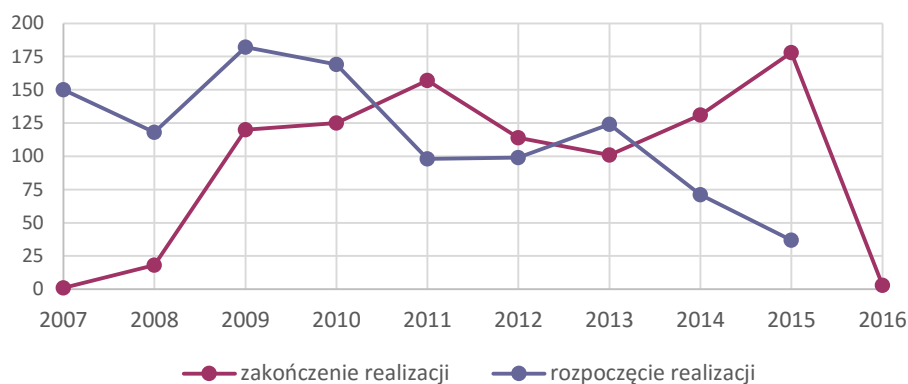
Mamy piękny stadion zrobiony za ponad trzydzieści milionów dla zespołu, który niedawno był w klasie okręgowej, dzisiaj jest w trzeciej lidze. Idziemy do przodu, ale ten stadion to na pewno jest duże przedsięwzięcie, na pewno bardzo obciążające miasto.

Zastępca Burmistrza Brzegu

Najbardziej kosztowne projekty w Brzegu zrealizowano ze wsparciem RPO WO i PO IŚ. Skupiają się przede wszystkim na dostępie do usług publicznych (sport i rekreacja), rewitalizacji oraz poprawie stanu środowiska (spaliny, odpady, gospodarka wodno-ściekowa). Ich beneficjentami były przede wszystkim lokalne przedsiębiorstwa, oraz podmioty z sąsiedniego Dolnego Śląska. Brzeg charakteryzuje się nisko kosztowymi działaniami w ramach PO IG – najdroższy z zaledwie 4 projektów kosztował poniżej 2 mln złotych.

W przypadku rozkładu czasowego działań podejmowanych ze wsparciem środków UE widoczne są pewne okresy kulminacyjne (Wykres 28). Największa liczba projektów została rozpoczęta w badanych ośrodkach w latach 2009-2010. Pod względem kończenia realizacji projektów najintensywniejsze są lata 2011 oraz 2015.

Wykres 28. Liczba projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych perspektywy 2007-2013, rozpoczętych oraz zakończonych w danym roku

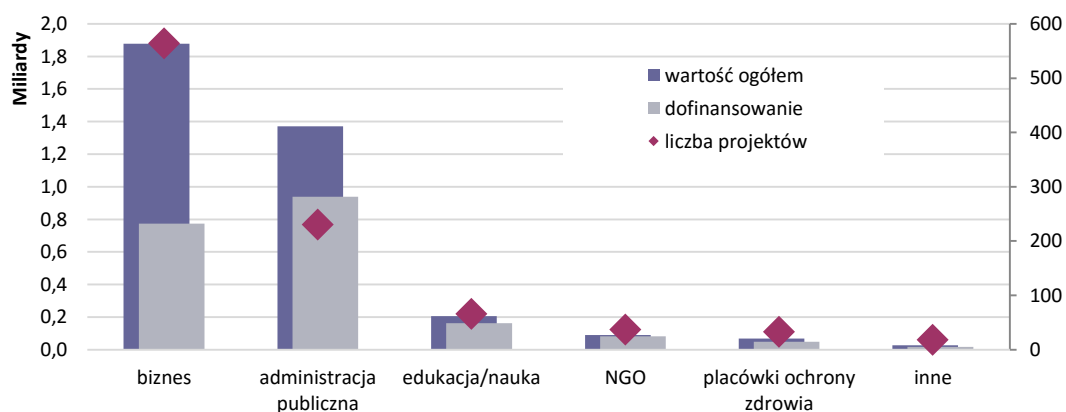

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

5.4. Beneficjenci projektów

Głównym beneficjentem projektów zrealizowanych na terenie badanych gmin były przedsiębiorstwa, w tym spółki komunalne itp. Zainwestowały łącznie blisko 2 mld złotych, jednak dofinansowanie wyniosło mniej niż połowa tej kwoty. Działania prowadzone w ramach perspektywy finansowej 2007-13 przez administrację publiczną w omawianych ośrodkach, kosztowały 1,4 mld złotych. Ten typ beneficjenta uzyskał jednak znacznie większy udział dofinansowania – 0,9 mld, które stanowi prawie 70% poniesionych wydatków.

Wykres 29. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013, według rodzajów beneficjentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Przedsiębiorstwa zrealizowały w Opolu 344 projekty o wartości niemal 750 milionów złotych, łącznie dofinansowane w kwocie prawie 360 milionów. Znaczącą grupę w tej kategorii stanowią przedsiębiorstwa świadczące usługi komunalne. Drugim podmiotem, który wydał największe środki na projekty realizowane w Opolu była administracja publiczna. 87 projektów kosztowało prawie 600 mln złotych i otrzymało nieznacznie wyższą kwotę dofinansowania niż przedsiębiorstwa. Liczby te nie obejmują projektów o zasięgu ponadlokalnych oraz zrealizowanych w innych gminach, których

beneficjentem były mieszczące się w Opolu instytucje administracji publicznej. Takich działań było ponad 200 i kosztowały niemal 400 mln złotych, co ściśle związane jest z funkcją miasta jako ośrodka wojewódzkiego i powiatowego. Najwyższy poziom wsparcia (92%) osiągnęły lokalne organizacje pozarządowe, co związane jest ściśle z korzystaniem głównie z funduszy dostępnych w ramach PO KL.

Również w Kędzierzynie – Koźlu głównym beneficjentem perspektywy finansowej 2007-2013 były przedsiębiorstwa, w tym spółki komunalne. Zrealizowały 86 projektów o wartości niemal 750 milionów złotych, łącznie dofinansowane w kwocie prawie 230 milionów. Pod względem wartości tego typu działań miasto dorównuje stolicy województwa. Drugim podmiotem, który wydał największe środki na projekty realizowane w Kędzierzynie-Koźlu była administracja publiczna. Prawie 40 projektów kosztowało blisko 150 mln złotych, z czego zewnętrzne dofinansowanie stanowiło 82%. W gminie Kluczbork przedsiębiorstwa zrealizowały ponad 50 projektów o łącznej wartości przekraczającej 200 mln złotych. Drugim beneficjentem perspektywy finansowej UE na lata 2007-2013 była administracja publiczna, która na 37 projektów wydała 86 mln złotych. Nieco inny rozkład beneficjentów charakteryzuje projekty realizowanych na terenie Brzegu – porównywalne znaczenie ma tam administracja publiczna, na drugim miejscu są przedsiębiorstwa. Oba typy podmiotów zrealizowały 86% wszystkich działań przeprowadzonych w mieście, a ich wartość stanowi 97% łącznych nakładów finansowych.

W przeciwieństwie do pozostałych gmin, głównym beneficjentem perspektywy projektów realizowanych na terenie Nysy⁶⁵ była administracja publiczna. Na 38 projektów wydano łącznie niemal pół miliarda złotych, z czego 350 mln stanowiło dofinansowanie. Największą liczbę projektów zrealizowały natomiast przedsiębiorstwa, były to jednak działania pozbawiające znaczenie mniejsze nakłady finansowe – 56 projektów kosztowało łącznie 125 mln złotych.

Tabela 13. Wykorzystanie programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w poszczególnych gminach⁶⁶

GMINA	dominujący program operacyjny	główna tematyka projektów	główny beneficjent	największy projekt	wartość (zł)	program operacyjny
OPOLE	RPO (63%)	B+RT, działania innowacyjne	przedsiębiorstwa	Przebudowa źródła ciepła w Opolu	79 641 685	PO IŚ
KĘDZIERZYN-KOŹLE	PO IŚ (36%) i PO IG (42%)	B+RT, działania innowacyjne	przedsiębiorstwa	Budowa nowej instalacji technicznego kwasu azotowego wraz z instalacją neutralizacji ciśnieniowej	292 800 000	PO IŚ
NYSA	PO IŚ (73%)	ochrona środowiska	administracja publiczna	Modernizacja zbiornika wodnego Nysa w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego - etap I	431 926 761	PO IŚ
BRZEG	RPO (64%)	ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe	administracja publiczna i przedsiębiorstwa	Regionalne Centrum Sportowo-Rekreacyjne W Brzegu - przebudowa boisk z zapleczem	31 368 043	RPO
KLUCZBORK	RPO (55%)	infrastruktura transportowa	przedsiębiorstwa	Polepszenie jakości usług przewozowych poprzez poprawę stanu technicznego linii kolejowej nr 272 na odcinku Kluczbork - Ostrzeszów	63 354 399	PO IŚ

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

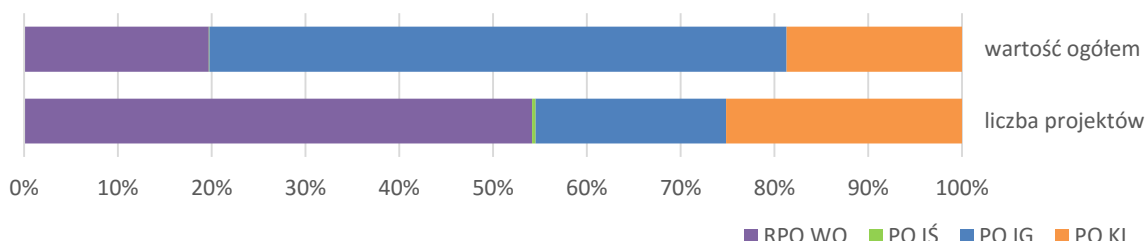
⁶⁵ Gmina miejsko-wiejska.

⁶⁶ Wg wartości projektów.

5.5. Projekty biznesowe

W tej części opracowania analizie poddane zostały projekty zrealizowane tylko przez przedsiębiorstwa, z wyłączeniem podmiotów takich jak spółki komunalne. W całym województwie zidentyfikowano 1320 tego typu działań o łącznej wartości ponad 2,4 miliarda złotych. Obszaru badanych miast oraz gmin miejsko-wiejskich dotyczy blisko 500 projektów realizowanych przez beneficjentów biznesowych, które kosztowały w sumie ponad 1,1 miliarda złotych.

Wykres 30. Projekty współfinansowane z UE, realizowane przez beneficjentów biznesowych w perspektywie 2007-2013, według programów operacyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

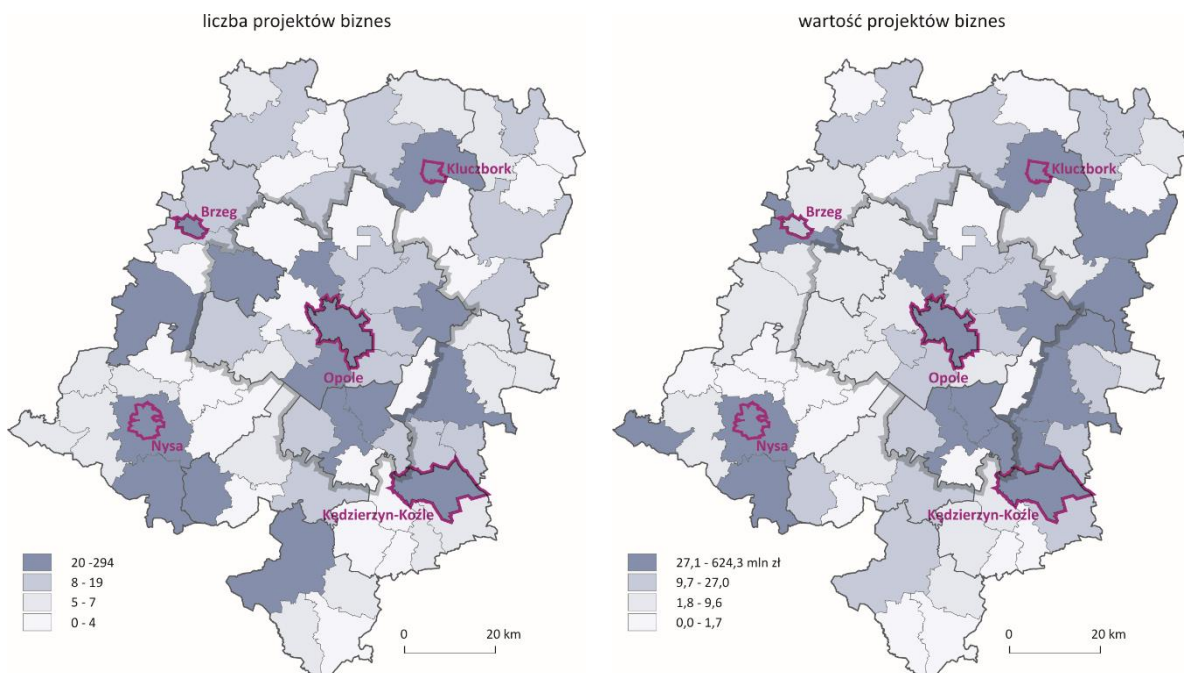
Największa liczba projektów – 715 – zrealizowana została w ramach RPO Województwa Opolskiego i kosztowała łącznie blisko 0,5 miliarda złotych (Wykres 30). Największe środki zainwestowano natomiast w działania z programu Inteligentna Gospodarka – 268 projektów, kosztowało prawie 1,5 miliarda złotych. Zauważyć można także, że projekty realizowane przez przedsiębiorstwa w ramach PO KL mają znacznie większą średnią wartość niż działania prowadzone w ramach tego programu przez inne podmioty.

Jeżeli chodzi o Brzeg, samo miasto, firmy, które miały zarejestrowaną działalność gospodarczą w Brzegu, to jest 17 podmiotów, którym udzieliliśmy wsparcia. Jeżeli chodzi o Nysę, to było to 36 podmiotów, Kędzierzyn-Koźle 59 podmiotów, Kluczbork 18 podmiotów, Opole 222 podmioty, które uzyskały wsparcie z poprzedniej perspektywy. Było to wsparcie ukierunkowane na inwestycje w mikroprzedsiębiorstwa i takie, które nie zatrudniały więcej niż 10 pracowników. Było wsparcie udzielane przedsiębiorcom na zwiększenie ich innowacyjności, konkurencyjności, oraz wspieraliśmy też inwestycje turystyczne, czyli tworzenie tej całej infrastruktury, bazy turystycznej, która by ogólnie zwiększyła atrakcyjność naszego regionu.

Przedstawiciel Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki

Najczęstszą tematyką projektów, która dotyczyła ponad 500 działań, były „inne inwestycje w przedsiębiorstwa” – nie mieszczące się w tematach dotyczących innowacyjności oraz wsparcia dla sektorów B+RT. „Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji” to druga pod względem liczebności tematyka – 164 projekty.

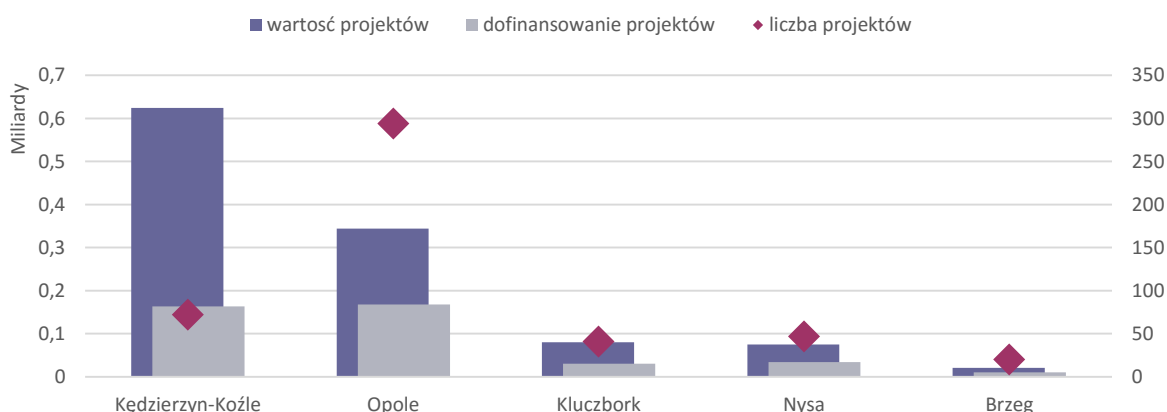
Mapa 35. Liczba oraz wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe (przedziały równoliczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Aż 294 projekty omawiane w tym rozdziale realizowane były w Opolu, a ich wartość łączna wyniosła prawie 350 milionów złotych. Kędzierzyn-Koźle jest natomiast zdecydowanym liderem, jeśli chodzi o wartość tego typu przedsięwzięć – 72 projekty kosztowały ponad 600 milionów złotych. Pozostałe ośrodki subregionalne pod względem łącznej wartości projektów znajdują się w zestawieniu za gminami takimi jak Ozimek, Kolonowskie, Dobrzeń Wielki i Gogolin, gdzie wskaźnik ten oscylował w okolicach około 100 milionów złotych. Ponadto w gminach Strzelce Opolskie, Prudnik, Głubczyce, Lewin Brzeski, Głuchołazy, Krapkowice, Prószków, Grodków podmioty biznesowe zrealizowały powyżej 20 projektów.

Wykres 31. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe

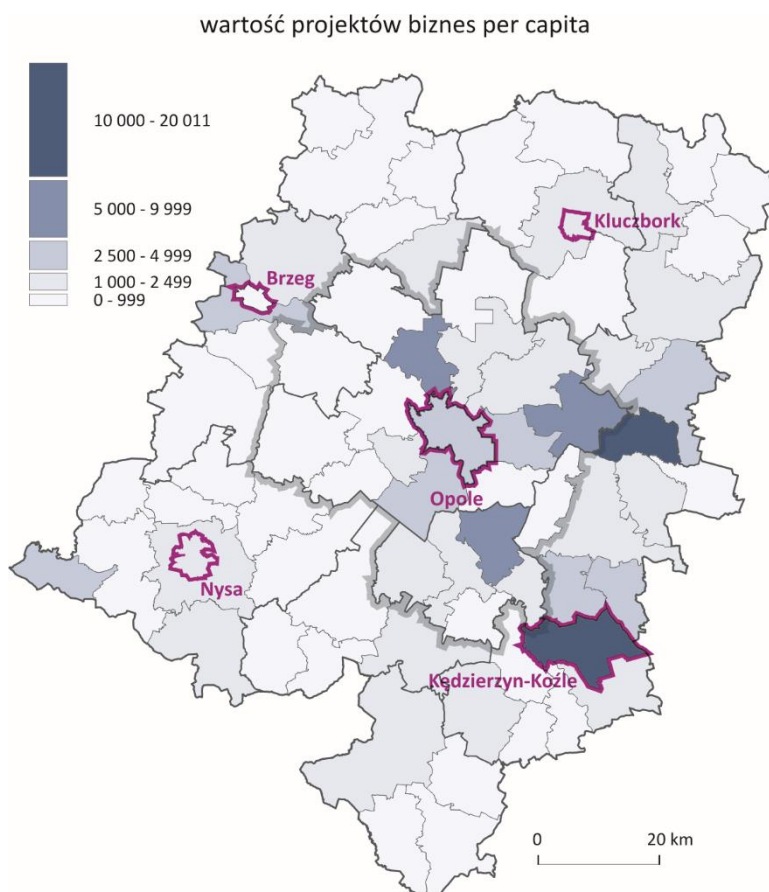

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Bardzo podobne wartości przyjmuje wskaźnik projektów realizowanych przez podmioty z danego miasta. Beneficjenci biznesowi z pięciu badanych ośrodków zrealizowali ich łącznie 638, z czego 452 to przedsiębiorcy z Opola, a 80 z Kędzierzyna Koźła. Jedyną zmianą jest awans Nysy kosztem Kluczborka (Wykres 31). W tym zestawieniu wyróżnia się ponadto połoźna w powiecie kluczborskim gmina Byczyna – firmy tam zarejestrowane zrealizowały około 70 projektów, co daje trzecią pozycję w całym regionie. Były to głównie działania w ramach PO KL, prowadzone najczęściej w innych gminach województwa.

Największa wartość projektów realizowanych przez podmioty biznesowe, w przeliczeniu na jednego mieszkańca przypada w gminie Kolonowskie i wynosi około 20 tys. złotych. Dwukrotnie mniejsza jest w drugim pod tym względem Kędzierzynie – Koźlu. Opole jest dziesiąte w zestawieniu i znajduje się za gminami takimi jak: Gogolin, Dobrzeń Wielki, Ozimek, Leśnica, Skarbimierz, Dobrodzień i Paczków. Kluczbork zajmuje miejsce 19., Nysa jest 28., a Brzeg dopiero 44. na 71 gmin.

Mapa 36. Wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita)

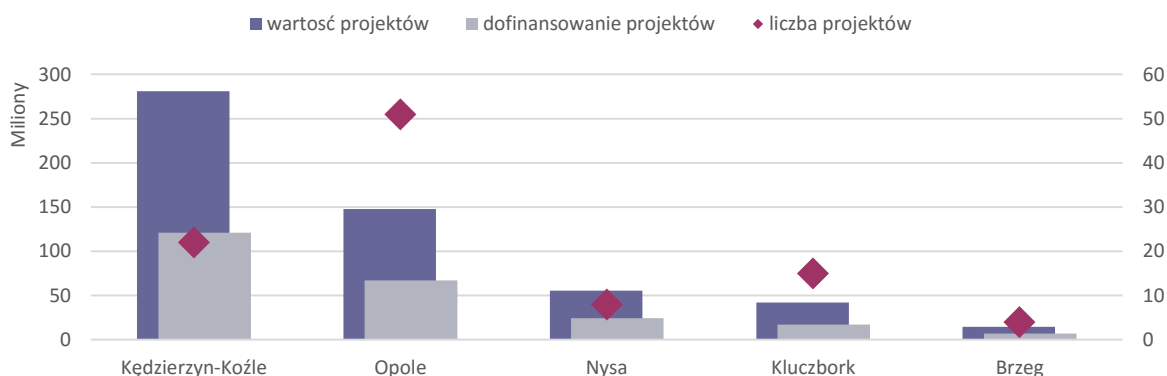
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

5.6. Projekty innowacyjne

Projekty innowacyjne zostały wyselekcjonowane spośród projektów realizowanych przez beneficjentów biznesowych, na podstawie wyboru konkretnych działań w ramach poszczególnych programów operacyjnych⁶⁷.

W całym województwie opolskim zrealizowano 262 (z czego 100 w pięciu analizowanych jednostkach) projekty spełniające powyższe kryteria, a ich łączna wartość wyniosła 1,2 mld zł, które dofinansowane zostały w 42%. Proporcje pomiędzy badanymi ośrodkami układają się podobnie jak w przypadku całości projektów biznesowych. Najwięcej zrealizowano w Opolu – 51 działań kosztowało 150 mln złotych. Niemal dwukrotność tej sumy wydano natomiast na 22 projekty w Kędzierzynie – Koźlu. W Nysie, Kluczborku i Brzegu liczby te były znacznie niższe, aczkolwiek gminy te pod względem działań innowacyjnych wypadają na tle całego województwa lepiej niż w przypadku ogółu projektów realizowanych przez podmioty biznesowe. Bardzo podobnie wyglądają statystyki dotyczące liczby podmiotów z badanych miast, które zrealizowały projekty innowacyjne (Wykres 32).

Wykres 32. Projekty innowacyjne współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Pod względem łącznej wartości projektów wyróżniają się ponadto gminy Ozimek, Kolonowskie i Gogolin – w innowacyjne działania zainwestowano w nich powyżej 50 milionów złotych. Zauważyć można, że duże strefy gmin, gdzie nie zrealizowano żadnych projektów spełniających przyjęte na potrzeby niniejszego opracowania kryterium innowacyjności, znajdują się przede wszystkim w otoczeniu dwóch biegunów subregionalnych – Nysy i Kluczborka (Mapa 37). Niskie wartości przyjmują także wskaźniki gmin w otoczeniu Brzegu. Najwyższą innowacyjnością pod kątem nakładów na projekty realizowane w latach 2007-2016 w ramach perspektywy 2007-2013 charakteryzuje się wschodnia część województwa opolskiego (Mapa 37). Gminy te mają także najwyższy wskaźnik wartości projektów przeliczeniu na mieszkańca – tylko w nich przekroczył on 5 tys. złotych (Mapa 38). Czwarty

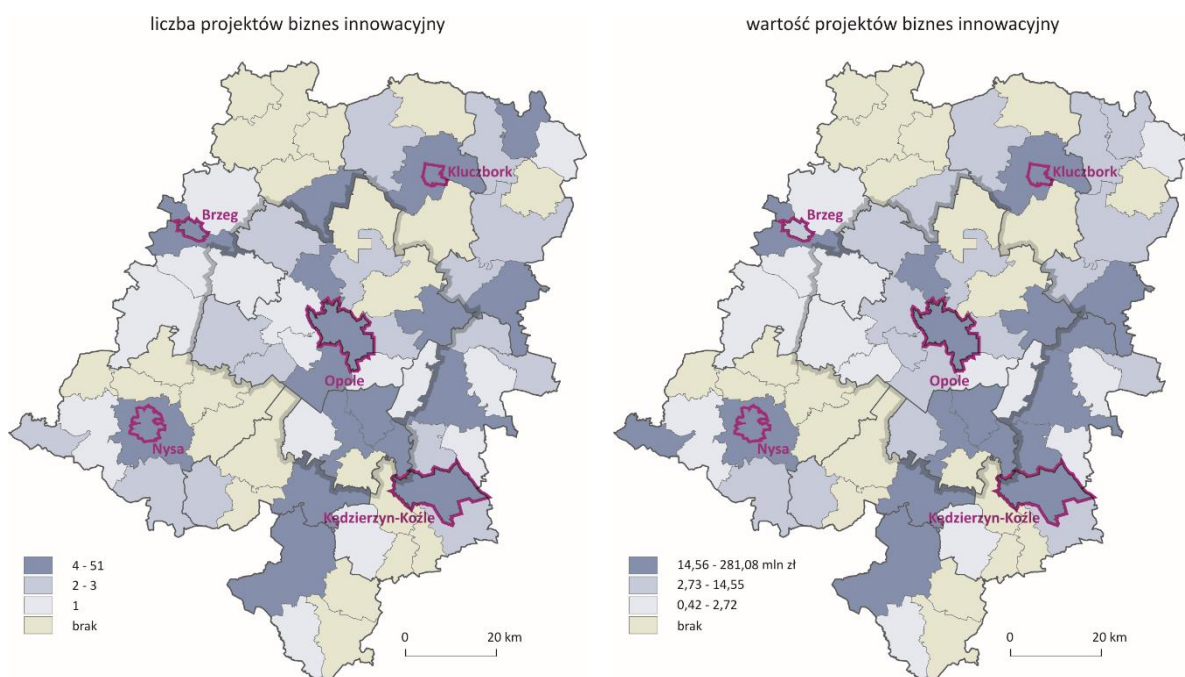
⁶⁷ Działanie 1.4 POIG „Wsparcie projektów celowych”, 4.1 POIG „Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R”, 4.3 POIG „Kredyt technologiczny”, 4.4 POIG „Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym”, 4.2 POIG „Stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw oraz wsparcie w zakresie wzornictwa”, 9.4 POIŚ „Wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych”, 8.2 PO KL „Transfer wiedzy”, RPOP.01.03.00, RPOP.02.02.00, RPOP.04.03.00.

w tym zestawieniu jest Kędzierzyn-Koźle. Opole oraz pozostałe ośrodki subregionalne znalazły się w tej klasyfikacji znacznie niżej.

Najczęstsze tematy omawianych projektów innowacyjnych to: „Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji” – 163 działań, oraz „Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP” – 56 działań. Wartość trzech największych projektów spełniających przyjęte w niniejszym rozdziale kryteria innowacyjności oscylowała w granicach 80 milionów złotych. Były to inwestycje podejmowane w ramach PO Inteligentna Gospodarka i objęte działaniami 4.4 i 4.1. Zrealizowane zostały przez beneficjentów z gmin Kędzierzyn-Koźle, Kolonowskie, Ozimek i dotyczyły powstania całego zakładu produkcyjnego, wprowadzania nowych technologii oraz linii produkcyjnych.

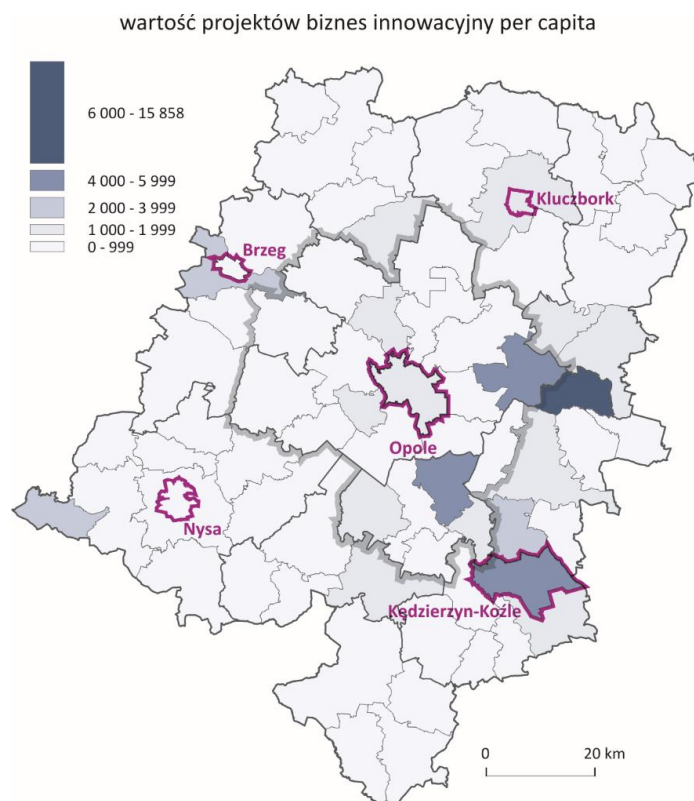
Zauważyć można, że duże strefy gmin, gdzie nie zrealizowano żadnych projektów spełniających przyjęte na potrzeby niniejszego opracowania kryterium innowacyjności, znajdują się przede wszystkim w otoczeniu dwóch biegunów subregionalnych – Nysy i Kluczborka (Mapa 38). Niskie wartości przyjmują także wskaźniki gmin w otoczeniu Brzegu. Najwyższą innowacyjnością pod kątem nakładów na projekty realizowane w latach 2007-16 w ramach perspektywy 2007-2013 charakteryzuje się wschodnia część województwa opolskiego.

Mapa 37. Liczba oraz wartość projektów innowacyjnych współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe (przedziały równoliczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Mapa 38. Wartość projektów innowacyjnych współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SIMIK (stan bazy na wrzesień 2016).

Podsumowanie

Opolskie to województwo o najmniejszej w skali kraju łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych w latach 2007-16. Na tle innych regionów charakteryzuje się niską łączną wartością działań również w stosunku do liczby mieszkańców. Pomimo tego zewnętrzne finansowanie w ramach programów operacyjnych stanowi ważne narzędzie wspierające rozwój regionalny i lokalny. Z pomocą środków unijnych dostępnych w perspektywie 2007-13 realizowano kluczowe inwestycje w zakresie infrastruktury, ochrony środowiska oraz wspierania przedsiębiorczości. Rozkład wsparcia jest zróżnicowany przestrzennie i nie zawsze zależy od wielkości danej jednostki. Przykładem są dalsze miejsca Brzegu i Kluczborka w przedstawionych klasyfikacjach. Odmierna jest również struktura tematyczna działań oraz rozkład beneficjentów w badanych gminach – Opolu, Brzegu, Kędzierzynie-Koźlu, Kluczborku i Nysie.

Wnioski cząstkowe

- ❖ niski poziom inwestycji w ramach programów operacyjnych na tle innych województw;
- ❖ zróżnicowanie przestrzenne wsparcia – pod względem wielkości oraz struktury;
- ❖ zwiększona intensywność wykorzystywania środków unijnych wzdłuż „linii Odry”;
- ❖ większe inwestycje w innowacyjność we wschodniej części regionu, duża część regionu bez zrealizowanych projektów innowacyjnych;

- ❖ Kędzierzyn-Koźle liderem województwa pod względem wsparcia biznesu, B+R oraz innowacji;
- ❖ wysoka pozycja Nysy w zakresie uzyskanego dofinansowania – 2. miejsce po Opolu;
- ❖ niski udział dofinansowania projektów w Kędzierzynie-Koźlu;
- ❖ Kluczbork i Brzeg pod względem statystyk dotyczących projektów współfinansowanych z UE słabsze od wielu mniejszych gmin;
- ❖ Opole, Kluczbork i Brzeg wypadają pod względem wartości projektów słabiej w stosunku do przynajmniej jednego miasta porównawczego, Nysa i Kędzierzyn-Koźle są liderami zestawień;
- ❖ silne oddziaływanie Opola na całe województwo – ze względu na beneficjentów projektów;
- ❖ stosunkowo niski udział beneficjentów z Opola w projektach realizowanych na terenie Aglomeracji Opolskiej.

6. Powiązania międzynarodowe miast województwa opolskiego

Agnieszka Laskowska, Wojciech Dziemianowicz

Zdolność do prowadzenia współpracy, szczególnie w wartościowych sieciach, jest istotnym potencjałem wzrostu. Proces globalizacji, zmniejszenie znaczenia odległości przestrzennej i wzrost przepływów finansowych i pozafinansowych między ośrodkami miejskimi spowodował, że współpraca stała się wręcz konieczna dla pozyskiwania nowych i mobilizowania własnych czynników rozwoju.

Współpraca różnych instytucji (krajowych lub zagranicznych) wspierana jest przez Unię Europejską, która w swoich dokumentach podkreśla rolę współpracy w rozwoju społeczno-gospodarczym, jednocześnie tworząc system finansowy ułatwiający kooperację podmiotów z różnych krajów czy sektorów (np. współpraca administracja, biznes, nauka).

W tej części opracowania skupiamy się na analizie międzynarodowej współpracy biegunów wzrostu w następujących sektorach:

- ❖ polityki (kierunki współpracy i tematy współpracy określone na podstawie umów podpisanych z innymi miastami);
- ❖ kultury (współpraca instytucji kultury);
- ❖ nauki (współpraca uczelni wyższych);
- ❖ biznesu (eksport oraz inwestycje zagraniczne).

W opracowaniu uwzględniono również liczbę cudzoziemców zameldowanych w pięciu miastach w latach 2012-2015. Sieci w poszczególnych sektorach zostały również uzupełnione o wyniki analizy partnerstw nawiązanych w ramach projektów, które otrzymały dofinansowanie z Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej w poprzedniej perspektywie finansowej⁶⁸.

Interpretacja powiązań międzynarodowych głównych biegunów wzrostu województwa opolskiego musi uwzględniać fakt, iż są one determinowane strukturą narodowościową mieszkańców. Zgodnie z danymi ze Spisu Powszechnego z 2011 r. na terenie województwa opolskiego mieszkało 53% osób deklarujących obywatelstwo niemieckie w kraju i 59% deklarujących, że język niemiecki jest dla nich językiem ojczystym. O znaczeniu danej narodowości w strukturze społecznej miasta może świadczyć liczba organizacji lub stowarzyszeń prowadzona przez przedstawicieli danej mniejszości. Najwięcej organizacji niemieckich funkcjonuje na terenie Opola (23). W Kluczborku i Kędzierzynie-Koźlu swoją działalność prowadzi 7 organizacji. Natomiast w Brzegu i Nysie nie ma zarejestrowanych organizacji niemieckich.

⁶⁸ Analiza usieciowienia została dokonana w oparciu o analizę danych zastanych (stron internetowych miast, instytucji kultury, baz danych dotyczących: meldunków cudzoziemców (z lat 2012-2015), handlu zagranicznego (z 2015 roku), wymiany studentów w ramach programu Erasmus (z roku akademickiego 2013/2015), projektów EWT (z lat 2007-2015)), które w miarę potrzeby zostały uzupełnione informacjami zdobytymi w ramach bezpośrednich kontaktów z przedstawicielami danej instytucji.

Powiązania rodzinne skutkowały od dawna silną emigracją zarobkową do Niemiec. Transformacja polityczno-gospodarcza (1989) oraz zbliżanie się Polski do struktur zachodnioeuropejskich, a w końcu członkostwo w Unii Europejskiej tylko nasilały procesy wyjazdów mieszkańców Opolszczyzny do Niemiec.

Ostatnie lata – w obliczu dramatycznej sytuacji demograficznej – pokazują, że w jakimś stopniu kapitał ludzki będzie uzupełniany migrantami ze wschodu, głównie z Ukrainy i Białorusi, co z kolei musi przynieść zmiany w szeroko rozumianym kapitale społecznym regionu.

6.1. Miasta partnerskie

Wśród miast partnerskich pięciu biegunów wzrostu województwa opolskiego dominują partnerzy z Czech (24%), Niemiec (22%) i Ukrainy (14%). Najwięcej umów bliźniaczych podpisało Opole (12), następnie są Nysa (7) i Kędzierzyn-Koźle (6) (Tabela 14). Poza umowami o współpracy z miastami bliźniaczymi, opolskie miasta działają w strukturach z innymi regionami-obszarami. Do tego typu form współpracy należą:

- współpraca Opola w ramach dwóch projektów realizowanych w latach 2007-2013 z udziałem dofinansowania ze środków Europejskiej Współpracy Terytorialnej z podmiotami z Czech, Niemiec, Słowacji i Ukrainy oraz z Polski (Wrocław, Kraków i Gliwice);
- współpraca Brzegu z Polskimi gminami w ramach Stowarzyszenia Aglomeracji Wrocławskiej (Wrocław, Borów, Czernica, Jelcz-Laskowice, Jordanów Śląski, Kąty Wrocławskie, Krośnica, Malczyce, Oława, Prusice, Przeworno, Siechnice, Sobótka, Środa Śląska, Syców, Trzebnica, Wisznia Mała, Wołów, Zawonia i Żmigród) oraz w zakresie turystyki z Oławą;
- współpraca Kędzierzyna-Koźla z gminami: Bardo, Nysa, Kłodzko, Świdnica, Stoszowice, Oleśno oraz partnerami z Czech (m.in. Złate Hory, Králiky, Jaromer-Josefov) w ramach projektów realizowanych z udziałem środków EWT;
- współpraca Kluczborka z mikroregionem Zahoran (Czechy) oraz Douai (Francja);
- współpraca Nysy w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Czechy z czterema partnerami z Polski i czterema z Czech (po stronie polskiej, poza Nysą były to: Kędzierzyn-Koźle, Stoszowice, Kłodzko i Świdnica).

Reasumując aktywność w międzynarodowych projektach pięciu miast z województwa opolskiego, to w ostatniej perspektywie finansowej UE, trzy z nich – Kędzierzyn-Koźle, Nysa i Opole zrealizowały po dwa projekty z dofinansowaniem z Programów EWT. Pięć z tych projektów wykonywanych było z partnerami z Czech w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Czechy. Natomiast jeden w ramach Programu Operacyjnego Europa Środkowa (beneficjenci tego projektu, poza Polską, pochodzili z Ukrainy, Słowacji i Niemiec).

Wspólne działania opolskich miast z partnerami zagranicznymi polegają przede wszystkim na organizowaniu wydarzeń kulturalnych, sportowych, oraz w niektórych przypadkach podejmowaniu wspólnych działań w sferze gospodarczej (wizyty studyjne, targi gospodarcze – Opole).

Tabela 14. Miasta partnerskie biegunów wzrostu województwa opolskiego

Miasto	Miasta/gminy partnerskie
OPOLE	Alytus (Litwa); Biełgorod (Rosja); Bruntál (Czechy); Carrara (Włochy); Grasse (Francja); Ingolstadt (Niemcy); Ivano-Frankivsk (Ukraina); Kuopio (Finlandia); Mülheim an der Ruhr (Niemcy); Poczdam (Niemcy); Roanoke (USA); Székesfehérvár (Węgry)
BRZEG	Beroun (Czechy); Bourg en Bresse (Francja); Goslar (Niemcy)
KĘDZIERZYN-KOŹŁE	Pisz (Polska); Racibórz (Polska); Jonava (Litwa); Prerov (Czechy); Öhringen (Niemcy); Kałusz (Ukraina)
KLUCZBORK	Bad Dürkheim (Niemcy); Brzeżany (Ukraina); Dzierżonów (Polska); Wells (Wielka Brytania)
NYSA	Šumperk (Czechy); Lüdinghausen (Niemcy); Jeseník (Czechy); Kołomyja (Ukraina); Ingelheim (Niemcy); Tarnopol (Ukraina); Taverny (Francja)

Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów miast.

6.2. Współpraca uczelniana

Sektor nauki najbardziej usieciowiony jest w Opolu. Zarówno jeśli chodzi o powiązania krajowe, jak i międzynarodowe. Uczelnie z tego miasta współpracują z partnerami z 29 krajów. Najliczniejszą grupę stanowią placówki z Ukrainy (27%) i Niemiec (18%). Zagraniczni partnerzy szkół wyższych z czterech analizowanych miast pochodzą przede wszystkim z Ukrainy (14%), Niemiec (prawie 16%), Czech (8%), Hiszpanii (niemal 6%) i Turcji (5%). Wyjazdy i przyjazdy studentów z lub do analizowanych miast w ramach Programu Erasmus również odbywały się przede wszystkim w ramach wyżej wskazanych państw. Natomiast w skali kraju, uczelnie z czterech miast podejmują najczęściej wspólne działania z placówkami z Wrocławia, Katowic i Warszawy.

Na terenie Opola działa sześć uczelni wyższych: Politechnika Opolska, Uniwersytet Opolski, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji, Wyższa Szkoła Bankowa – Wydział Ekonomiczny w Opolu, Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego – Wydział Zamiejscowy w Opolu. Najszerze kontakty zewnętrzne z podmiotami krajowymi i zagranicznymi nawiązał Uniwersytet Opolski (uczelnia posiada 80 partnerów z 22 krajów) oraz Wyższa Szkoła Bankowa z Wrocławia, która w Opolu otworzyła Wydział Ekonomiczny (55 partnerów z 23 krajów). Analizując powiązania międzynarodowe opolskich uczelni, to największa liczba partnerów szkół wyższych pochodzi z Ukrainy, Czech i Francji.

Rozpatrując przemieszczanie się studentów w ramach Programu Erasmus, to w roku akademickim 2013/2014 na studia w Opolu zdecydowali się przede wszystkim uczniowie z Hiszpanii, Portugalii i Turcji. Natomiast, studenci z Opola najchętniej wyjeżdżali do Niemiec, Hiszpanii i Czech.

Politechnika Opolska i Uniwersytet Opolski były jedynymi uczelniami z województwa opolskiego, które w latach 2007-2013 zrealizowały projekty razem z partnerami z Czech w ramach Programu Współpracy Transgranicznej. Obie uczelnie w partnerstwie wykonały po 4 projekty.

Szkoły wyższe z Opola nawiązują również współpracę z polskimi uczelniami. Posiadają kontakty z placówkami zlokalizowanymi w Katowicach (5 partnerów), Wrocławiu (2 partnerów), Warszawie, Chełmie, Elblągu, Krakowie, Łomży, Szczecinie, Zabrzu, Olecku, Kędzierzynie-Koźle, Tarnowskich Górach, Bielsko-Białej, Oświęcimiu, Poznaniu i Łodzi (po jednym partnerze w każdym z miast).

W Brzegu edukację na poziomie wyższym oferuje Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna. Uczelnia współpracuje z podmiotami z całej Polski. Partnerzy WSHE zlokalizowani są w Józefowie, Rabce Zdrój, Bytomiu, Tychach i Kielcach.

Jedyną uczelnią wyższą działającą w Kędzierzynie-Koźlu jest Wydział Zamiejscowy Politechniki Opolskiej. Tym samym, w kontekście powiązań miejskiego sektora nauki zostały przeanalizowane sieci kontaktów Politechniki. Opisywana uczelnia współpracuje z podmiotami z 11 krajów. Najwięcej partnerów pochodzi z Ukrainy (12), Czech (6), Niemiec (3) i Słowacji (3). Politechnika podejmuje również wspólne działania z partnerami z Katowic (3) i Bielsko-Białej.

Na terenie Nysy funkcjonuje jedna uczelnia wyższa – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa. Jednostka ta nawiązała współpracę z 71 uczelniami z 27 krajów. Najliczniejszą grupę pośród zaprzyjaźnionych szkół wyższych stanowią podmioty z Turcji, Hiszpanii i Niemiec

6.3. Współpraca w sferze kultury⁶⁹

Instytucje kultury z Opola posiadają najbardziej rozbudowaną sieć kontaktów ponadlokalnych w regionie. Kolejne są placówki z Nysy i Kluczborka. Głównymi partnerami instytucji kultury z analizowanych miast w skali międzynarodowej są podmioty z Czech, Niemiec i Rosji. Natomiast w skali kraju, instytucje te najczęściej współpracowały z podmiotami z Warszawy i Wrocławia.

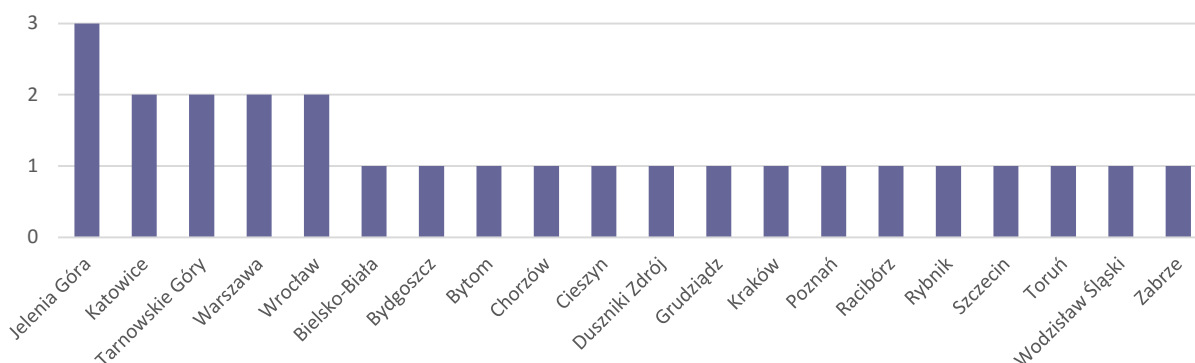
Spośród pięciu placówek muzealnych funkcjonujących w Opolu, najprężniej działającą (pod względem zorganizowanych ekspozycji czasowych) jest Muzeum Śląska Opolskiego. Placówka ta w latach 2012-2015 zorganizowała 65 wystaw czasowych, z których 8 (ok. 12%) było tworzonych przy współudziale podmiotów z zagranicy (Niemiec (5), Czech (1), Mołdawii (1), Rosji (1)). Muzeum podejmuje również współpracę z innymi placówkami muzealnym z Polski. Ponad 40% wystaw czasowych organizowanych lub współorganizowanych przez Muzeum Śląska powstało z udziałem podmiotów z 21 polskich miast (Wykres 33). W przypadku pozostałych opolskich muzeów liczba wystaw czasowych w latach 2012-2015 wahała się od 0 do 4.

Warto nadmienić, że w poprzedniej perspektywie finansowej UE, Muzeum Śląska Opolskiego wraz z biblioteką z Nysy i Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu zrealizowało wspólnie z partnerami z Czech projekt, który otrzymał dofinansowanie z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Czechy. Innym podmiotem zlokalizowanym na terenie Opola, który zrealizował projekt z partnerem czeskim, z udziałem środków z EWT było Muzeum Wsi Opolskiej.

Innymi ważnymi instytucjami kultury w mieście są teatry. W opolskich teatrach w latach 2012-2015 odbyły się 44 premiery. Z pośród nich 11% było sztukami powstałymi z zaangażowaniem partnerów zagranicznych. Premiery sztuk z udziałem osób z zagranicy odbyły się w Teatrze im. Jana Kochanowskiego (9% premier w teatrze) i Opolskim Teatrze Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki (18% premier w teatrze).

⁶⁹ Po kilku podjętych próbach nie udało się uzyskać danych dotyczących powiązań międzynarodowych i krajowych instytucji kultury z miasta Brzeg.

Wykres 33. Liczba wystaw czasowych powstała z zaangażowaniem partnerów z innych miast Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie strony internetowej Muzeum Śląska Opolskiego.

Znaczącą instytucją kultury w Kędzierzynie-Koźlu jest Miejski Ośrodek Kultury. W latach 2012-2015 w Ośrodku odbyły się premiery czterech sztuk. Poza rodzimymi spektaklami w placówce wystawiane było dziewięć sztuk przygotowanych przez teatry z innych polskich miast: Warszawy (3), Wrocławia (2), Katowic (1) i Zabrze (1).

Jedną z ważniejszych instytucji kultury w Kluczborku jest Muzeum im. Jana Dzierżona. Muzeum w latach 2012-2015 zorganizowało 54 ekspozycje czasowe. Przy współudziale partnerów z Czech (2 wystawy), Rosji (2 wystawy) i Chorwacji (1 wystawa) przygotowano 9 wystaw czasowych. Opisywana instytucja jest również aktywna na arenie krajowej. Muzeum współpracowało przy organizacji wystaw z podmiotami z: Opola (6 wystaw), Warszawy (3 wystawy), Wrocławia (2 wystawy), Łodzi (1 wystawa), Torunia (1 wystawa) i Duszników Zdrój (1 wystawa).

Do instytucji kultury działających na terenie Nysy należy Muzeum Powiatowe. W latach 2012-2015 muzeum zorganizowało 57 wystaw czasowych, z których 7% powstało z zaangażowaniem partnerów z Niemiec i Francji. Kolejnym ważnym podmiotem na mapie kulturalnej miasta jest Nyski Dom Kultury im. Wandy Pawlik. Instytucja ta prowadzi współpracę na szeroką skalę. W latach 2007-2015 razem z partnerami z Czech zrealizowała 3 projekty z udziałem środków EWT. Ponadto w latach 2012-2015 była zaangażowana we wspólne przedsięwzięcia z teatrem z Ukrainy i Rumunii. W analizowanym okresie w Domu Kultury premierę miało 6 sztuk. Dodatkowo, wystawiane były sztuki z innych polskich teatrów zlokalizowanych w: Warszawie (4 sztuki), Jeleniej Górze, Opolu, Poznaniu i Częstochowie (po 1 sztuce).

Na sferę kultury w danym mieście i jej powiązania międzynarodowe wpływają również mniejszości narodowe w nim obecne. W ośrodkach subregionalnych województwa opolskiego w 2015 roku zameldowanych było 863 osób z obywatelstwem innym niż polskie. W porównaniu do roku 2012 liczba zameldowanych cudzoziemców w Opolu wzrosła o ponad 130%. O ponad 100% wzrosła również liczba opisywanych meldunków w Brzegu. W Kluczborku i Nysie wzrost meldunków osób z obywatelstwem z innego kraju wynosił ponad 90%. Natomiast w Kędzierzynie-Koźlu odnotowano spadek meldunków o 1%. Pod względem narodowości mieszkańców najbardziej zróżnicowanym miastem jest Opole, które zamieszkują osoby, z co najmniej 40 krajów. Na kolejnych miejscach znajdują się: Kędzierzyn-Koźle (co najmniej 37 narodowości), Nysa (co najmniej 33 narodowości), Kluczbork (co najmniej 24 narodowości) i Brzegu (co najmniej 16 narodowości). W każdym z pięciu miast najliczniejszą grupę cudzoziemców

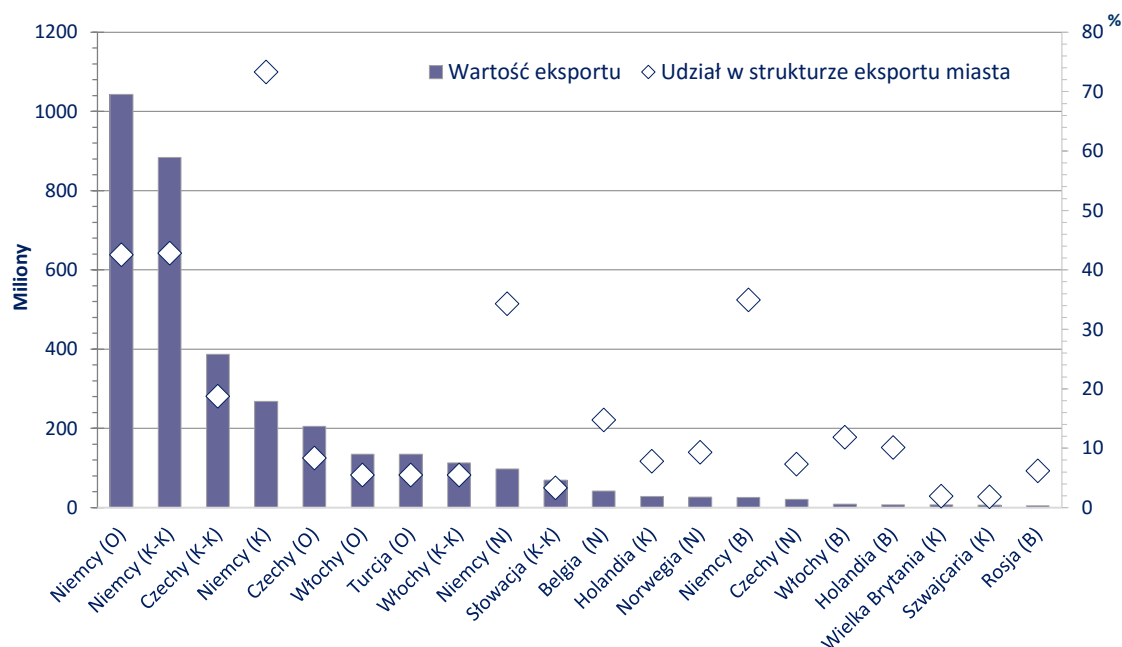
stanowią Ukraińcy. Na kolejnych miejscach, w zależności od miasta znajdują się Niemcy, Włosi, Turcy, Białorusini, Rosjanie i Mołdawianie.

6.4. Relacje gospodarcze

Analiza relacji gospodarczych opiera się na wskazaniu kierunków eksportu (dane z 2015 r.) oraz aktywności inwestorów zagranicznych. Internacjonalizacja przedsiębiorstw jest w dzisiejszych czasach zagadnieniem kluczowym z perspektywy rozwoju danej jednostki. Nawiązanie szerokich kontaktów zagranicznych sprzyja m.in. wzrostowi innowacji i innowacyjności zarówno podmiotów gospodarczych (Sassen 2000), jak i samorządów.

Najszerze sieci biznesowe, z perspektywy liczebności krajów eksportu, nawiązały firmy z Opola (114 państw – kierunków eksportu) i Nysy (77). Mniej rozbudowane kontakty posiadają podmioty z Kędzierzyna-Koźla (66), Brzegu (58) i Kluczborka (55). Analizując kierunki oraz wartości eksportu z poszczególnych miast, można zaobserwować pewne podobieństwa. Dla wszystkich pięciu miast głównym krajem, do którego sprzedawane są produkty z lokalnych firm są Niemcy. To, co różnicuje miasta w tej kwestii, to wartość eksportu i jego udział w ogólnej strukturze eksportu miasta. W Opolu, Nysie, Kędzierzynie-Koźlu i Brzegu udział eksportu do Niemiec wynosi od 34% do 43% całkowitej wartości eksportu z miasta. Natomiast w Kluczborku aż 73%. Innymi krajami występującymi wśród głównych kierunków eksportu, w większości miast są Czechy i Włochy.

Wykres 34. Cztery najważniejsze kraje ze względu na wartość eksportu (zł) oraz ich udział (%) w strukturze eksportu z danego miasta w 2015 r.

Oznaczenia: (O) – Opole; (B) – Brzeg; (K) – Kluczbork; (K-K) – Kędzierzyn-Koźle; (N) – Nysa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Handlowej w Warszawie.

Inaczej struktura handlu zagranicznego prezentuje się w grupie miast porównawczych⁷⁰. Podmioty gospodarcze z Kielc sprzedają swoje produkty do klientów z 125 państw. W stolicy województwa świętokrzyskiego głównym kierunkiem eksportu są Niemcy, Holandia i Wielka Brytania. Przedsiębiorstwa z Zielonej Góry współpracują z podmiotami ze 100 krajów. Natomiast, największymi partnerami lokalnych firm są podmioty niemieckie, francuskie i holenderskie.

Podmioty z Oświęcimia nawiązały kontakty biznesowe z przedstawicielami 84 krajów. W czołówce pod kątem udziału w wartości ogólnej eksportu Oświęcimia znalazły się kolejno Chiny, Niemcy i Czechy. Natomiast firmy z Oławy nawiązały relacje biznesowe z podmiotami z 48 krajów. Eksport z tego miasta odbywa się przede wszystkim do Niemiec, Hiszpanii i Szwecji.

Przedsiębiorstwa z Mielca i Raciborza utrzymują kontakty z firmami z odpowiednio 90 i 75 państw. To, co łączy oba miasta, to fakt, że podmioty z tych miast najwięcej produktów sprzedają do Niemiec. Znaczącymi partnerami dla mieleckich firm są również podmioty ze Stanów Zjednoczonych i Czech. Natomiast, do czołowych kierunków eksportu raciborskich przedsiębiorstw należą Japonia i Francja.

Firmy z Myślenic prowadzą współpracę z podmiotami z 74 krajów. Najintensywniej współpracują one z podmiotami francuskimi, niemieckimi i słowackimi. Natomiast, struktura handlu zagranicznego w Kępnie jest mniej rozdrobniona. Podmioty gospodarcze z tego miasta nawiązały kontakty z przedstawicielami z 55 krajów. Główne kierunki eksportu lokalnych firm to Niemcy, Czechy i Wielka Brytania.

Przedsiębiorstwa z Dzierżoniowa nawiązały kontakty biznesowe z podmiotami z 90 krajów. Głównymi państwami eksportowymi tego miasta są Niemcy, Stany Zjednoczone i Francja. Firmy z Kłodzka natomiast, współpracują z firmami z 46 krajów. Największy udział w wartości eksportu miasta mają Niemcy, Czechy i Francja.

Analiza aktywności inwestorów zagranicznych na poziomie miast może być oparta o źródła statystyki publicznej jedynie o dane na temat spółek z udziałem zagranicznym zarejestrowanych w systemie Regon. Wprawdzie dane te są dość ułomne⁷¹, to zmiana liczby spółek z udziałem zagranicznym pozwala stwierdzić – jakim zainteresowaniem inwestorów zagranicznych cieszyła się dana gmina w określonym czasie. W okresie 2012-2015 liczba zarejestrowanych spółek z udziałem zagranicznym wzrosła w Polsce o niemal 11 tys. Prawie 40% tego wzrostu przypada Warszawie, w której liczba spółek z udziałem zagranicznym wzrosła w omawianym okresie o ponad 4 tys. Należy mieć na uwadze fakt, że stolica Polski od lat przyciąga najwięcej firm zagranicznych. Na dalszych miejscach są Kraków, Poznań i Wrocław ze znacznie mniejszym wzrostem liczby spółek (odpowiednio 833, 545 i 515). Opole, ze wzrostem o 30 podmiotów plasuje się na 26. miejscu w Polsce. Miejsce 113 zajmuje Nysa (wzrost o 6, co daje łącznie 73 spółki w 2015 r.). Pozostałe trzy ośrodki odnotowują wzrost o 3 spółki co daje im pozycje od 221 do 223 w kraju. W Kędzierzynie-Koźlu jest zarejestrowanych łącznie 105 firm z udziałem zagranicznym, w Brzegu 34, a w Kluczborku 32.

⁷⁰ Miastami porównawczymi dla: Opola są Kielce i Zielona Góra; Brzegu – Oświęcim i Oława; Kędzierzyna-Koźla – Mielec i Racibórz; Kluczborka – Myślenice i Kępno; Nysy – Dzierżoniów i Kłodzko.

⁷¹ Dane te są obarczone dużym błędem, ponieważ w Regon są podmioty, które np. nie podjęły jeszcze działalności, lub ją zawiesiły lub zlikwidowały.

Miasta Opolszczyzny cieszą się zainteresowaniem dużych inwestorów zagranicznych. Opole, w którym działa 21 inwestorów z listy największych inwestorów zagranicznych w Polsce, zdecydowanie wyprzedza pozostałe dwa miasta przyjęte jako grupa porównawcza (Tabela 15). W porównaniu z innymi ośrodkami również cztery subregionalne ośrodki wzrostu w województwie opolskim wypadają całkiem dobrze, choć w każdym przypadku można wskazać miasto w gorszej sytuacji, jak i miasto wyprzedzające odpowiedni ośrodek z Opolszczyzny.

Tabela 15. Najwięksi inwestorzy zagraniczni w Polsce w 2015 roku wg PAIIIZ

	liczba firm	kraje pochodzenia inwestorów	inwestorzy
Opole	21	Niemcy (9), Holandia (3), USA, Francja (2), Wielka Brytania, Austria, Belgia, Chiny, Irlandia (1)	Ahlers AG, FWB Brokelmann, GEA AG, Hans Turck, GmbH&Co.KG, IFM electronic GmbH, Miebach Projekt GmbH, Monier Group, Tower Automotive Auslandsbeteiligungen GmbH, Zott GmbH&Co KG, The Irish Investment Group (IGI), Heerema Fabrication Group, Nutricia, Nederland B.V., ZND Holding, Kaye Building Systems, Global Steering System, LLC, Polaris Industries, Kludi Armaturen Austria GmbH, TerBeke&Stefano Toselli, WH Group Limited, Auchan S.A., MAYLAND REAL ESTATE
Zielona Góra	2	Indie, Szwajcaria (1)	Rishabh Instruments PVT.LTD., ADB Holdings S.A.
Kielce	10	Wielka Brytania, Włochy (2), Francja, Japonia, Luksemburg, Szwecja, Holandia, USA (1)	Rebond, Cellino Srl, ZWM SHL SA, NSK Ltd., i4 ventures, Swedfund International AB, Schmidt Holland BV, DS Smith, NSK Europe Limited, Superior Die Set Corporation
Aglomeracja Opolska (poza Opolem)	34 (13)	Niemcy (9), Finlandia (2), Wielka Brytania, USA (1)	Opole (21), Krapkowice (5): Metsa Tissue OYJ, Com Interieur, Ommer GmbH, Paul Schockemohle logistic, Bilfinger Berger AG; Tułowice (2): Kaye Building Systems, FITEN SA; Walce (2): STIEBLICH HALLENBAU GmbH, Bischof + Klein GmbH & Co; Murów (1): Stora Enso Oyj; Niemodlin (1): Berliner Luft; Ozimek (1): KTR Kupplungstechnik GmbH; Zdzieszowice (1): NORDFOLIEN GmbH
Brzeg	3	USA, Niemcy, Włochy (1)	Bunge Limited, Bartling Lebensmittel-Verpackungen, Cantoni Group
Oława	6	Austria, Francja, Niemcy, Portugalia, Słowenia, Szwecja (1)	SCA Hygiene Products Holding GmbH, O2a-Autoadesivos S.A., Armeton d o.o., AUTOLIV, STRABAG SE, Standis S.A.S. France
Oświęcim	0		
Kędzierzyn-Koźle	8	Niemcy (3), Austria, Belgia, Chiny, Grecja, Kanada (1)	Brenntag CEE GmbH, Brenntag N.V, Komet Urpel, Magna International Inc., Wanhua BorsodChem, RUETGERS, A.Beger Polska, CeWe Color, GLOBAL COLOR GROUP
Racibórz	0		
Mielec	11	Niemcy, USA, Wielka Brytania (2), Cypr, Francja, Korea, Hiszpania, Holandia (1)	Kronospan Holdings Ltd., Onduline S.A., Bury GmbH & Co. KG, REMOG Rudolf Erich Muller GMBH & CO KG, Mecen, Conteur Poland, Mondi International Holdings B.V., Aerogistics Holding Ltd, R&R Ice Cream, C+N Packaging Inc., United Technologies Corporation
Kluczbork	2	Niemcy (2)	P.V. Betonfertigteilewerke GmbH, Seppeler Gruppe ⁷²
Kępno	0		
Myślenice	1	Dania (1)	House of Prince Denmark A/S
Nysa	2	Niemcy, Szwecja (1)	Intersnack Group, SEKAB BioFuels and Chemicals AB
Kłodzko	1	USA (1)	General Electric Corporation (GE)
Dzierżoniów	7	USA (3), Dania, Niemcy, Luksemburg, Korea	Lincoln Electric International Holding Company, Pentair, Broen A/S, Metzeler Automotive Profile Systems Europe GmbH, SKC Chemicals, Lobito S.A., Franklin Products

Źródło: opracowanie własne na podstawie List of Major Investors in Poland 2015, http://www.paiz.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce.

⁷² Zgodnie z bazą PAIIIZ zakład produkcyjny Marcegaglia (który funkcjonuje zarówno w Kluczborku, jak i w gminie Praszka) „przypisany” jest do gminy Praszka.

Podsumowanie

Ośrodki wzrostu województwa opolskiego posiadają rozbudowane relacje międzynarodowe, których natężenie zależy od wielkości miasta. Dlatego najczęściej związków z partnerami zagranicznymi wykazuje stolica województwa. Zdecydowanie najczęściej partnerskie relacje budowane są z podmiotami z Niemiec, zarówno w wymiarze politycznym, kulturalnym, jak i gospodarczym. Istotnym czynnikiem, którego znaczenie może wzrastać w niedalekiej przyszłości, są relacje Ukrainą.

Wnioski cząstkowe

- ❖ główne ośrodki miejskie województwa opolskiego mają silnie rozwinięte relacje międzynarodowe przede wszystkim z partnerami z Niemiec, co w dużym stopniu warunkowane jest procesami już historycznymi;
- ❖ wprawdzie w zakresie relacji gospodarczych dominuje współpraca z podmiotami niemieckimi, to widoczne są silne tendencje do dywersyfikacji geograficznej zarówno eksportu, jak i zaangażowania inwestorów zagranicznych;
- ❖ rozwój współpracy międzynarodowej w kierunku wschodnim może być oparty o wzmocnienie roli uczelni opolskich, które powinny być coraz bardziej atrakcyjne dla studentów z Ukrainy i Białorusi, a także tworzenie korzystnych warunków pracy i zamieszkania dla obcokrajowców;
- ❖ najliczniejszą grupę cudzoziemców osiedlających się w miastach subregionalnych regionu stanowią osoby z obywatelstwem ukraińskim;
- ❖ współpraca międzynarodowa głównych ośrodków miejskich wykracza poza ramy współpracy sformalizowanej. Miasta najczęściej realizują projekty z udziałem środków unijnych z innymi partnerami niż posiadają umowy o współpracy międzynarodowej;
- ❖ miasto Brzeg, jako jedyne z opolskich miast subregionalnych, podejmuje aktywną współpracę z gminami Stowarzyszenia Aglomeracji Wrocławskiej;
- ❖ miasta subregionalne województwa opolskiego są atrakcyjne dla inwestorów zagranicznych;
- ❖ najbardziej rozbudowaną sieć powiązań krajowych i międzynarodowych posiadają uczelnie wyższe z Opola. Dwie szkoły wyższe z Opola uczestniczą również w Programie Erasmus;
- ❖ instytucje kultury z Opola posiadają najbardziej rozbudowaną sieć kontaktów ponadlokalnych w regionie. Kolejne są placówki z Nysy i Kluczborka.

7. Wyzwania rozwojowe głównych miast województwa opolskiego

Wojciech Dziemianowicz

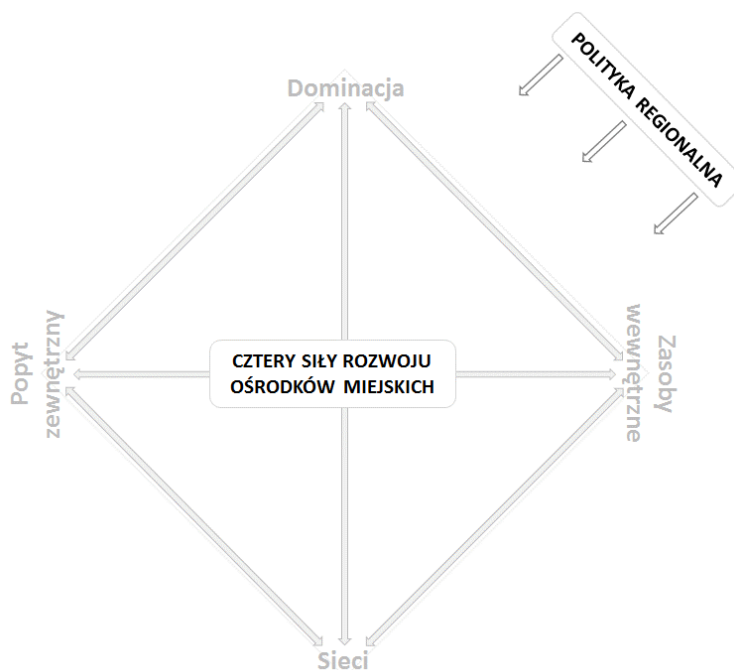
7.1. Dwa możliwe scenariusze polityki rozwoju

Scenariusze rozwoju sytuacji głównych miast województwa opolskiego zbudowaliśmy w oparciu o schemat czterech sił konkurencyjności regionu (Dziemianowicz 2008). Do tych sił (kluczowych czynników sprawczych) zaliczane są (Rysunek 1):

- siła zasobów wewnętrznych;
- siła popytu zewnętrznego;
- siła dominacji oraz
- siła sieci.

Wskazane siły powinny być traktowane jako komplementarne, nie wykluczające się. Oznacza to, że w najlepszej sytuacji są te ośrodki, które zarówno dysponują wartościowymi zasobami wewnętrznymi, jak i potrafią sprzedawać swoje produkt i usługi poza granicami kraju. Jednocześnie takie ośrodki są zdolne do mobilizowania i pozyskiwania zasobów z otoczenia (dominacja), a także wykorzystują w tym celu bogate relacje współpracy (siła sieci).

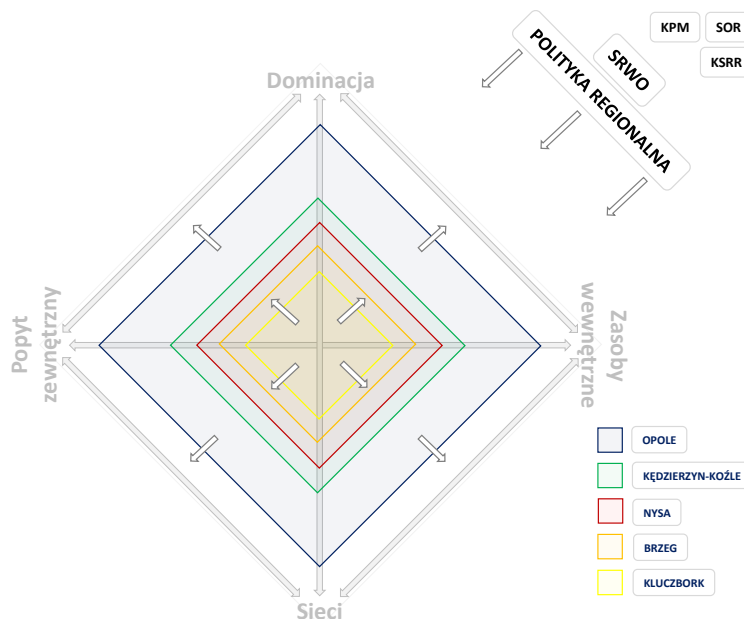
Rysunek 1. Cztery siły rozwoju opolskich ośrodków wzrostu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

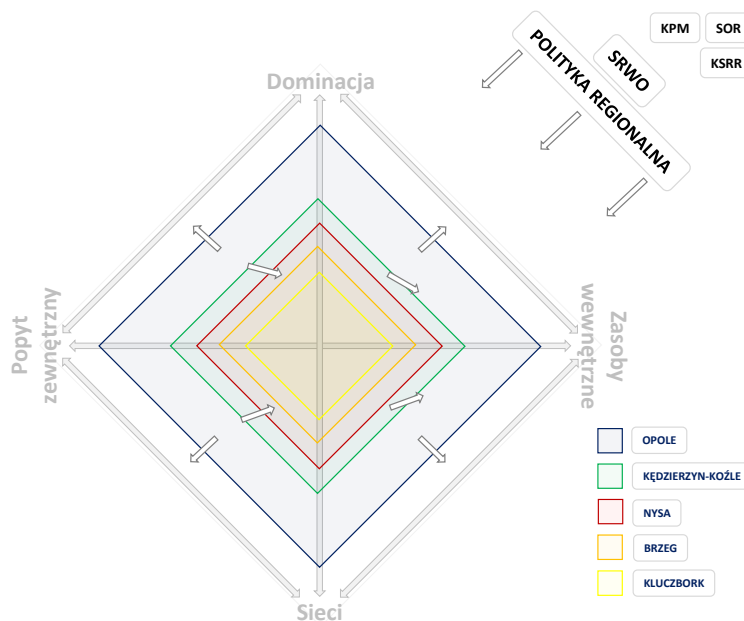
Rozwój ośrodków wzrostu w regionie może odbywać się w dwóch zasadniczych kierunkach, uwzględniających wszystkie badane miasta. Pierwszym z nich jest rozwój policentrycznie skoncentrowany, czyli oparty o wzrost znaczenia wszystkich ośrodków wzrostu w regionie. W takim scenariuszu będą zachodziły pozytywne zmiany w Opolu oraz w pozostałych czterech subregionalnych ośrodkach wzrostu w ramach wszystkich czterech sił konkurencyjności (Rysunek 2 – strzałki sugerują wzrost znaczenia wszystkich sił w rozwoju każdego z miast).

Rysunek 2. Scenariusz policentrycznej koncentracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

Rysunek 3. Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny

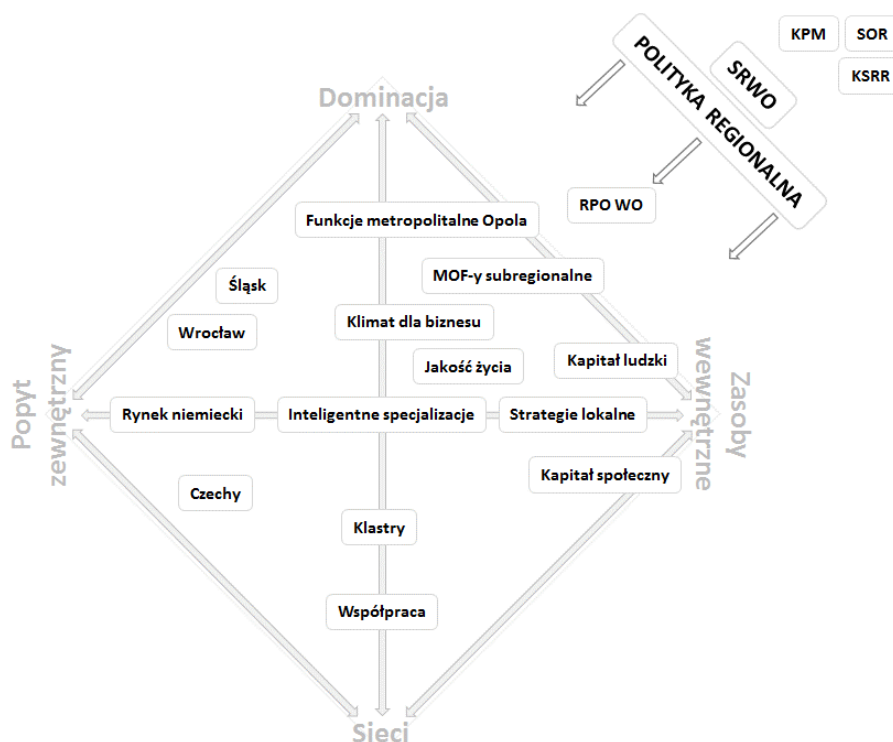

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

Scenariusz drugi – polaryzacyjno-dyfuzyjny – przewiduje nieco odmienne procesy rozwojowe. W tym przypadku Opole będzie nadal rozwijało się, wykorzystując dotychczasowe przewagi, jak i pozycję dominującego ośrodka w regionie (w tym pozycję administracyjną). Z kolei pozostałe ośrodki wzrostu będą odnotowywały pewien regres, który będzie powodował przesuwanie głównych sił rozwojowych w kierunku zasobów wewnętrznych (Rysunek 3 – wzrost sił w Opolu przy jednoczesnym zmniejszeniu znaczenia sił dominacji, popytu zewnętrznego i sieci w ośrodkach subregionalnych).

W obu scenariuszach ważne jest określenie kluczowych czynników, które należy brać pod uwagę rozpatrując cztery siły rozwoju. Wybór czynników jest subiektywny i opiera się o wyniki przeprowadzonych dotychczas analiz w pięciu ośrodkach wzrostu (Rysunek 4).

Rysunek 4. Czynniki determinujące realizację scenariuszy rozwoju ośrodków wzrostu województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

W obu scenariuszach należy wziąć pod uwagę zarówno możliwości realizacji polityki rozwoju województwa poprzez wdrożenie zapisów Strategii rozwoju województwa opolskiego 2020, jak i warunkujące ją dokumenty zewnętrzne, opracowane na szczeblu rządowym. Do dokumentów tych zaliczyć należy Krajową Politykę Miejską, Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego oraz projekt Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. W momencie przygotowywania niniejszego raportu w zasadzie tylko Krajowa Polityka Miejska jest dokumentem aktualnym i nowym. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego będzie w najbliższym czasie najprawdopodobniej aktualizowana, zaś SOR jest wciąż projektem, choć już na podstawie projektu można spodziewać się głównych kierunków polityki rozwoju.

Zewnętrzne czynniki, poza opisaną wyżej polityką krajową, uzupełniają relacje regionu z najsilniejszymi ośrodkami wzrostu – Dolnym Śląskiem i Śląskiem, a także powiązania gospodarcze z rynkiem niemieckim i Czechami.

W sferze siły zasobów wewnętrznych kluczowymi czynnikami powinny być: kapitał ludzki oraz kapitał społeczny, a także warunki, jakie miasta mogą oferować zarówno swoim obecnym i potencjalnym mieszkańcom, jak i przedsiębiorcom (jakość życia i klimat inwestycyjny). W obu scenariuszach czynnikiem determinującym mogą być także strategie rozwoju lokalnego, rozumiane nie jako dokument, lecz jako strategiczne podejście do zagadnień rozwoju.

Siła dominacji, odzwierciedlająca przewagę ośrodków wzrostu nad otoczeniem, związana jest przede wszystkim z rozwojem funkcji metropolitalnych Opola oraz zwiększania potencjału rozwojowego miast i ich obszarów funkcjonalnych.

Ostatnia siła – sieci – powinna uwzględniać dwa kluczowe czynniki, jakimi są: współpraca (wielopoziomowa) oraz klastry, czyli więzi gospodarcze licznych podmiotów i instytucji.

Czynnikiem, który może odegrać centralną rolę w obu scenariuszach są inteligentne specjalizacje. W województwie opolskim są nimi:

- technologie chemiczne (zrównoważone);
- zrównoważone technologie budownictwa i drewna;
- technologie przemysłu maszynowego i metalowego;
- technologie przemysłu energetycznego;
- technologie rolno-spożywcze.

Tego typu podejście technologiczne, jest tylko z pozoru zawężające, ponieważ każda z wymienionych wyżej grup technologicznych specjalizacji uszczegółowiona jest szeregiem branż i produktów, które powinny z jednej strony wykorzystywać te technologie, z drugiej zaś mogą być wytworem powstałym dzięki zastosowaniu wyżej wymienionych technologii.

Znaczenie inteligentnych specjalizacji jest o tyle istotne, że bazują one na zasobach wewnętrznych (firmy, ośrodki naukowe i badawczo-rozwojowe), nakierowane są na konkurencyjne rynki (najlepiej globalne), a są wzmacniane dzięki przewagom technologicznym i sieciom współpracy (Dziemianowicz, Peszat 2014).

7.2. Wyzwania w ramach scenariusza policentrycznej koncentracji

Prezentowany scenariusz zakłada rozwój zarówno funkcji metropolitalnych Opola, jak i rozwój funkcji ośrodków subregionalnych. W scenariuszu tym przeważają pozytywne efekty polityki rozwoju (Rysunek 5). Wśród efektów negatywnych są tylko te, które zależne są od czynników poza wojewódzkich. Wśród nich należy wymienić drenaż mózgów i silną konkurencję o inwestorów ze strony Wrocławia i konurbacji Silesia, a także siłę przyciągania, głównie zagranicznych, rynków pracy, które wpływają na pogorszenie sytuacji demograficznej w regionie).

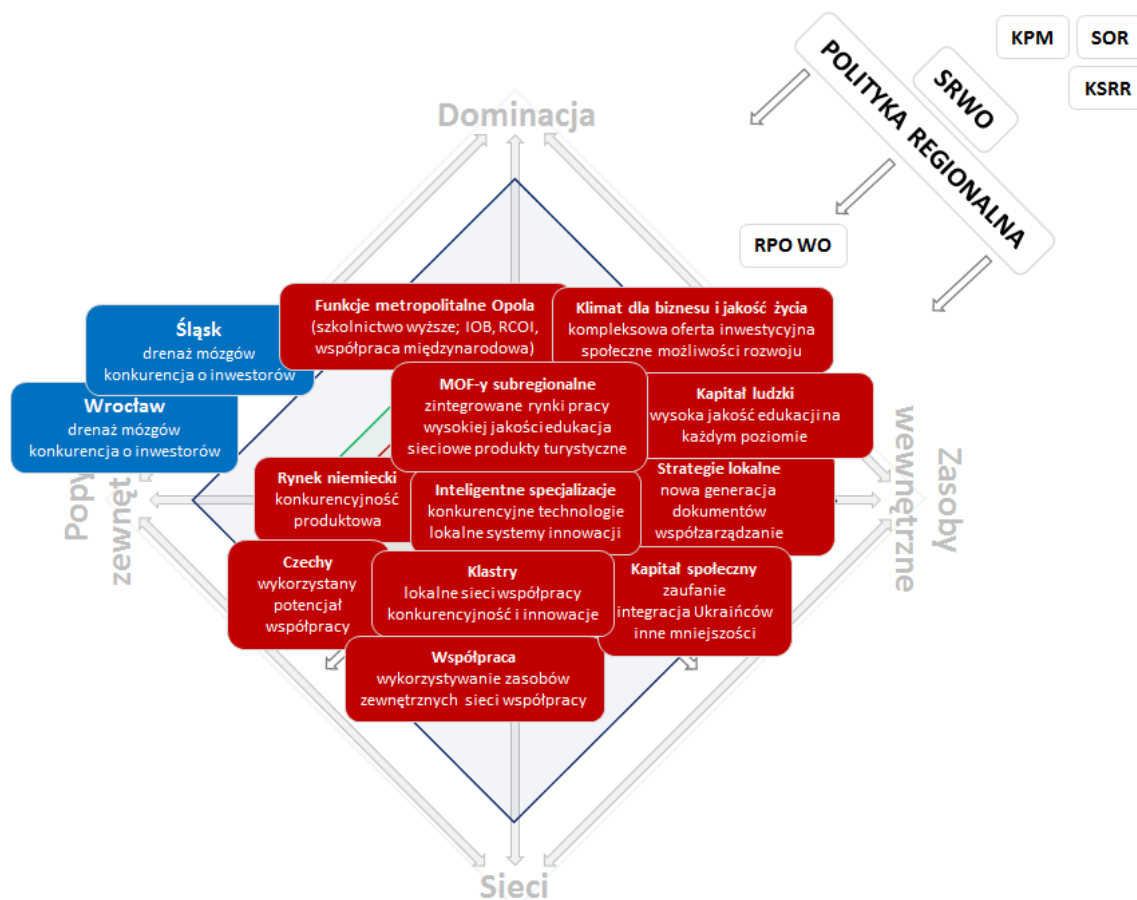
Scenariusz policentrycznej koncentracji zakłada, że interwencja polityki regionalnej będzie na tyle skuteczna i skoncentrowana na kluczowych siłach rozwoju ośrodków subregionalnych, że te będą

rozwijały się komplementarnie do rozwoju Opola (oba scenariusze przewidują rozwój Opola, przy czym omawiany w tej części scenariusz zakłada scalającą rolę dla stolicy województwa).

Pomimo założenia większości efektów pozytywnych, można wskazać kilka wyzwań, przed którymi stoi polityka rozwoju województwa:

- ❖ **wygenerowanie instrumentów wsparcia ośrodków subregionalnych**, niezależnie od ograniczeń wynikających z zasad wydatkowania funduszy europejskich, jak i słabości finansowej niektórych miast. Oznacza to zarówno konieczność przygotowania się do skutecznej konkurencji o krajowe i zagraniczne finansowanie publiczne, jak i umiejętne wdrażanie idei partnerstwa publiczno-prywatnego. Wzrost znaczenia ośrodków subregionalnych będzie następował również na skutek poprawy połączeń komunikacyjnych integrujących lokalne rynki pracy i zwiększających dostęp do usług publicznych;
- ❖ **utrzymanie dynamiki rozwoju Opola, jako głównego ośrodka wojewódzkiego**. Wyzwanie to wiąże się z koniecznością dopasowania interwencji regionalnej do potrzeb wzmocnienia miasta w zakresie jego funkcji metropolitalnych i regionotwórczych. W szczególności ważne będzie wykorzystanie roli Opola, jaką miasto powinno pełnić w zakresie rozwoju regionalnych inteligentnych specjalizacji;
- ❖ **wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej wszystkich regionalnych ośrodków wzrostu** – oznacza to działania wielopłaszczyznowe – od inwestycji w infrastrukturę techniczną (najlepiej na terenach SSE lub innych stref aktywności gospodarczej), poprzez infrastrukturę drogową oraz inwestycje w kapitał ludzki, na wzmacnianiu „miękkich” czynników lokalizacji kończąc. Ważne jest rozpatrywanie specyfiki miast i ich odmiennych potrzeb – np. Opole coraz częściej pozyskuje inwestorów, którzy nie są zainteresowani inwestycjami typu *greenfield* i wymagają przygotowanych powierzchni kubaturowych;
- ❖ **opracowanie skutecznych strategii rozwoju lokalnego dla społeczności kształtowanych zmianami demograficznymi**. W scenariuszu policentrycznej koncentracji należy założyć, że zachodzące pozytywne zmiany na lokalnych rynkach pracy zahamują odpływ ludności, a atrakcyjność tych rynków spowoduje wzrost zainteresowania subregionalnymi ośrodkami (imigracja krajowa i zagraniczna – głównie z kierunków wschodnich);
- ❖ **rozwój współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych a nawet całych układów subregionalnych**. Polityka regionalna powinna promować i premiiować współpracę samorządów lokalnych (poziomą i pionową). Tylko poprzez współpracę może nastąpić mobilizacja zasobów, a także efekty synergii.
- ❖ **rozwój współzarządzania**, które oznacza włączenie społeczności lokalnych w proces tworzenia idei rozwiązań problemów, jakie występują w danym mieście, czy gminie. Oznacza to zdecydowane wyjście poza dotychczasowe konsultacje dokumentów oraz przełamywanie barier w otwarciu na tego typu proces, zarówno ze strony administracji, jak i części mieszkańców miast.
- ❖ **przeprowadzenie dobrej i efektywnej rewitalizacji w miastach**. Obszary problemowe w miastach związane z ubóstwem, patologiami i ciężkimi warunkami mieszkaniowymi powinny otrzymać wsparcie, jednak programy rewitalizacji muszą być dokumentami, które realnie pomogą rozwiązać zdiagnozowane problemy;
- ❖ **intensyfikacja współpracy z partnerami zagranicznymi miast Opolszczyzny**. To wyzwanie odwołuje się do konieczności łączenia współpracy między ośrodkami administracyjnymi z różnych państw oraz włączania do tej współpracy podmiotów pozostałych sfer poczwórnej helisy (nauka, biznes, społeczeństwo).

Rysunek 5. Scenariusz policentrycznej koncentracji

Kolorem czerwonym oznaczono efekty pozytywne, kolorem niebieskim – negatywne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

7.3. Wyzwania w ramach scenariusza polaryzacyjno-dyfuzyjnego

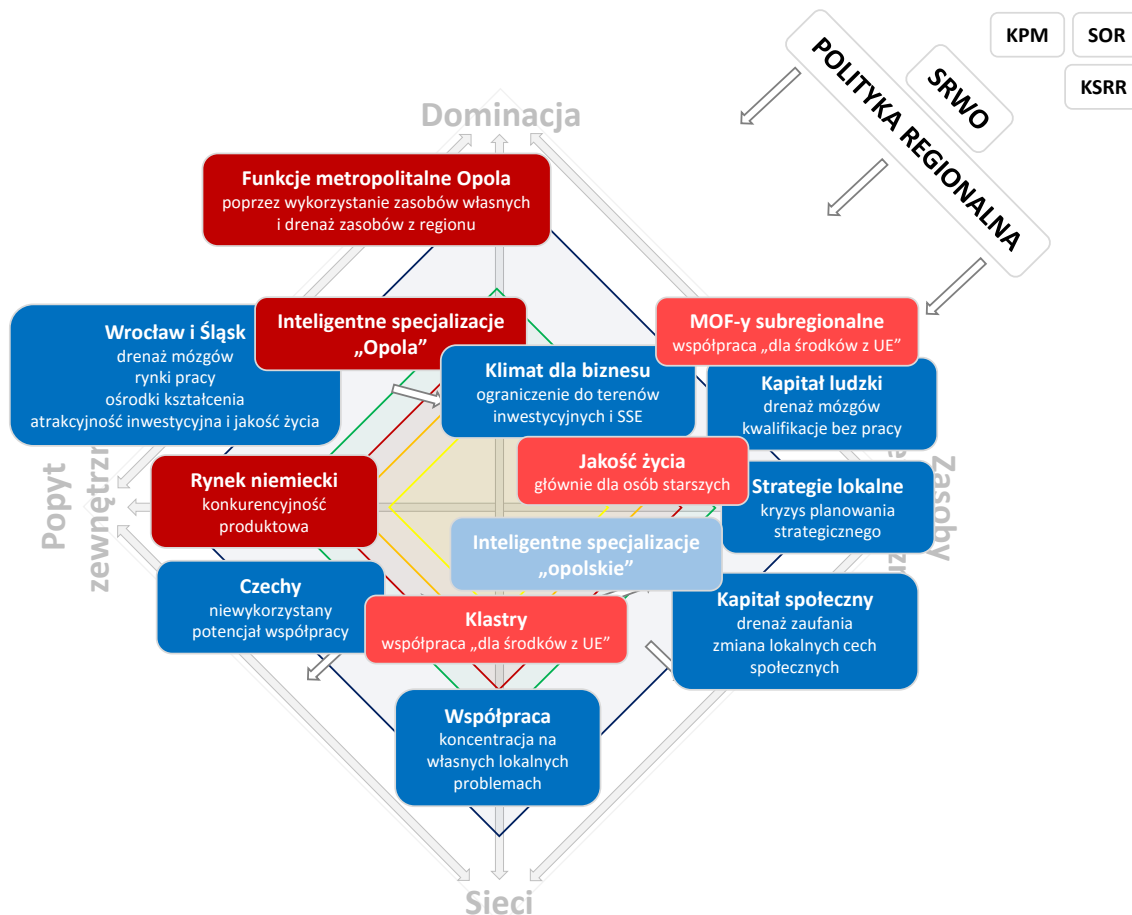
Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny oznacza pojawienie się większych różnicowań wewnątrzregionalnych, które skutkować mogą licznymi negatywnymi zjawiskami (Rysunek 6). W niniejszym scenariuszu, podobnie jak w poprzednim, Wrocław i konurbacja Silesia będą czynnikami drenującymi region, jednak w znacznie większym stopniu. Można bowiem przyjąć, że im słabsze subregionalne ośrodki wzrostu w województwie opolskim, tym silniejsza będzie zarówno migracja kadry pracowniczej, jak i innych czynników rozwojowych (np. przenoszenie się przedsiębiorstw).

Do najważniejszych wyzwań tak zarysowanego scenariusza należeć będzie:

- ❖ **spadek zaufania**, w szczególności do polityk rozwojowych, jako efekt dalszego różnicowania struktur społecznych (imigracje zagraniczne) i pogłębiania się różnicowań wewnątrz województwa opolskiego;
- ❖ **stawienie czoła niezadowoleniu społecznemu** – wynikającemu przede wszystkim z pogarszających się warunków życia i warunków pracy w ośrodkach subregionalnych, które będą traciły na znaczeniu (ograniczanie inwestycji, likwidacja miejsc pracy);

- ❖ „dwubiegunowe” inteligentne specjalizacje jako efekt koncentracji zasobów w Opolu i ew. Kędzierzynie-Koźlu. W przypadku „ucieczki” Opola i braku instrumentów wsparcia przedsiębiorczości i innowacyjności w subregionalnych ośrodkach powinno nastąpić rozwarstwienie w regionie, na część która bardzo dobrze wpisze się w inteligentne specjalizacje – głównie dzięki aktywności IOB oraz jednostek B+R skupionych w Opolu i częściowo w Kędzierzynie-Koźlu. W procesie tym aktywnie uczestniczyć będą firmy, które wykorzystywały środki na innowacje już w perspektywie 2007-2013;
- ❖ uzależnienie od „kroplówki”, za jaką uważa się środki europejskie. Dotyczy to zarówno administracji lokalnej, jak i podmiotów gospodarczych oraz organizacji pozarządowych. Możliwe, że wszelkie formy współpracy (klastry, MOF-y) będą działały tylko dlatego, że są dostępne środki z UE;
- ❖ osłabienie kapitału ludzkiego na skutek emigracji z ośrodków subregionalnych spowoduje pogorszenie się klimatu inwestycyjnego. Oznacza to, że miasta – subregionalne ośrodki wzrostu – będą konkurować przede wszystkim terenami inwestycyjnymi, gdzie konkurencja jest bardzo silna.

Rysunek 6. Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny

Kolorem intensywnym czerwonym oznaczono efekty pozytywne, jasnym czerwonym – efekty pozytywne ale słabsze w stosunku do poprzednich, kolorem intensywnym niebieskim – negatywne, a jasnym niebieskim – negatywne, ale mniej „groźne”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dziemianowicz 2008.

Podsumowanie

Zarysowane oba scenariusze wymagają poradzenia sobie z różnymi wyzwaniami. Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny jest bardziej warunkowany siłami rynkowymi, dlatego wyzwań przed polityką regionalną jest w tym przypadku mniej. Z kolei próba wdrożenia koncepcji policentrycznej koncentracji wymaga od samorządów wszystkich szczebli dużego nakładu pracy, by siłom polaryzacyjnym przeciwstawić rozważną politykę regionalną i lokalną.

Wnioski cząstkowe

- ❖ w obu scenariuszach ważne są relacje między województwem opolskim a sąsiednimi województwami – dolnośląskim i śląskim;
- ❖ ważnym elementem koncentracji polityki rozwoju są obecnie inteligentne specjalizacje, z którymi wiązane są bardzo duże nadzieje – nie zawsze jednak będą one spełnione w zakresie, który mógłby oznaczać znaczący postęp rozwoju całego regionu;
- ❖ polityka rozwoju województwa musi uwzględniać relacje pionowe (między szczeblami administracji) oraz poziome zachodzące między wieloma podmiotami zlokalizowanymi w danej jednostce administracyjnej i w jednostkach sąsiednich;
- ❖ region o niskim ludnościowym potencjale rozwoju musi wykonać znacznie większe nakłady pracy, by umiejętnie mobilizować zasoby wewnętrzne i zewnętrzne, ale przede wszystkim powinien odkrywać własne przewagi i specjalizacje.

8. Bieguny wzrostu województwa opolskiego – wnioski i rekomendacje

Wojciech Dziemianowicz, Anna Dąbrowska, Łukasz Sykała

Przeprowadzone badanie pozwala sformułować szereg wniosków dotyczących polityki regionalnej. Część z nich ma charakter ogólny, mogący mieć zastosowanie do wielu ośrodków regionalnych i subregionalnych w Polsce, w tym oczywiście do miast Opolszczyzny, które były przedmiotem badania. Część wniosków skierowana jest bezpośrednio do władz województwa opolskiego, odpowiedzialnych za politykę rozwoju regionu. W związku z powyższym właśnie taki podział zastosowano w tej części opracowania.

8.1. Wnioski z badania o charakterze ogólnym

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju charakteryzujemy jako politykę europejską i krajową oraz zewnętrzne układy społeczno-gospodarcze, które mogą mieć wpływ na rozwój ośrodków wzrostu w województwie opolskim.

Wniosek 1. *Przeżywająca kryzys Unia Europejska wciąż stawia i prawdopodobnie będzie stawiała na szeroko rozumianą innowacyjność (inteligentne specjalizacje) oraz efektywność stosowanych instrumentów polityk publicznych. Pociągnie to za sobą zarówno koncentrację na nowoczesnych i zaawansowanych technologicznie procesach gospodarczych połączonych z badaniami i rozwojem, a także ograniczy dowolność i łatwość wydawania środków z budżetu UE.*

Powyższy wniosek oznacza, że coraz częściej wspieranie regionalnego systemu innowacji odbywać się będzie poprzez rozwój systemów innowacji na poziomie lokalnym (LSI) oraz wzmacnianie sprawności administracji publicznej w regionie. Województwo opolskie (podobnie jak inne regiony) będzie starało się wykorzystać szansę, jaka stwarzana jest poprzez ukierunkowanie inwestycji w sferę zaawansowanych technologii i poszukiwania przewag opartych o innowacyjność. W tym celu potrzebny jest sprawny system zbudowany w oparciu o przedsiębiorczych (innowacyjnych) mieszkańców, przedsiębiorcze uczelnie oraz przedsiębiorcze instytucje otoczenia biznesu – w tym administrację.

Wniosek 2. *Krajowa Polityka Miejska 2023, jako dokument wdrażający SOR, odnosi się do całej palety zagadnień, które obejmują de facto wszystkie podejmowane obecnie problemy i wyzwania polskich miast. Oznacza to, że ew. wdrażanie polityki miejskiej będzie odbywało się poprzez tworzenie pomysłów ad hoc, zależnych od podejmowanych inicjatyw na szczeblu rządowym i regionalnym, a także na szczeblu różnych instytucji.*

Z pewnością w najbliższym czasie widoczna będzie aktywność wszystkich województw (samorządów, instytucji otoczenia biznesu i organizacji pozarządowych) w różnych gremiach krajowych i międzynarodowych, a także w sieciach współpracy. Konieczne będzie podsumowanie i wyciągnięcie wniosków z dotychczasowych instrumentów służących rozwojowi współpracy międzywojewódzkiej. Jako przykłady można wskazać: Strategię Rozwoju Polski Zachodniej, realizację KSRR i KPZK, ale również efekty osiągnięte w ramach programów współpracy terytorialnej czy współpracy w ramach Krajowego Obserwatorium Terytorialnego.

Wniosek 3. *Zgodnie z jednym z celów szczegółowych Krajowej Polityki Miejskiej 2023 (2015, s. 14) istotne jest wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich (...) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu (miasto silne). Wzmacnianie siły gospodarczej miast powinno się odbywać z jednej strony poprzez maksymalne wykorzystanie lokalnych potencjałów dla rozwijania i absorpcji innowacji w nowych branżach, ale także w tradycyjnie wiodących na danym obszarze gałęziach przemysłu i usług.*

Działania wspierające rozwój ośrodków miejskich muszą uwzględniać już istniejące silne i specyficzne dla poszczególnych biegunów specjalizacje przemysłowe, a wsparcie tworzenia nowych branż powinno silnie nawiązywać do lokalnego „ekosystemu gospodarczego”. W tym obszarze powinna być szczególnie aktywna rola urzędów marszałkowskich w zakresie promocji gospodarczej (w tym konkretnym przypadku województwo opolskie może poszczycić się najlepszym w Polsce Centrum Obsługi Inwestora).

Wniosek 4. *Pomimo przywiązywania dużej roli do środków zapisanych w regionalnych programach operacyjnych główne finansowanie z funduszy europejskich płynie z programów krajowych. Pomijając negatywne skutki „uzależnienia” od środków pomocowych, aktywność administracji oraz instytucji otoczenia biznesu i samych przedsiębiorców powinna być ukierunkowana na osiągnięcie wysokiej skuteczności na poziomie krajowym.*

Jako jeden z przykładów można wskazać wsparcie w zakresie inteligentnych specjalizacji. Przedsiębiorcy Opolszczyzny, ci którzy tego potrzebują, muszą otrzymać rzetelną i wartościową ofertę współpracy w regionie, która pomoże im nie tylko wpisać się w IS województwa opolskiego, ale również w Krajowe Inteligentne Specjalizacje. Takich sfer, możliwości przenoszenia konkurencji z poziomu regionalnego na krajowy, jest zdecydowanie więcej i nie dotyczy wyłącznie przedsiębiorstw.

Wniosek 5. *Od wielu lat w Polsce zauważany jest problem niedopasowania systemu kształcenia do potrzeb gospodarki. Dotyczy to również województwa opolskiego.*

Pozytywne przykłady z kraju (np. Wydziału Budownictwa i Petrochemii Politechniki Warszawskiej w Płocku – filii Politechniki Warszawskiej czy Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu) wyraźnie wskazują, że szkolnictwo wyższe w subregionalnych biegunach wzrostu może stanowić istotną przewagę konkurencyjną pod warunkiem silnego umocowania w lokalnej specyfice – lokalnej

gospodarce. Przykładem w województwie opolskim jest filia Politechniki Opolskiej w Kędzierzynie-Koźlu (Wydział Inżynierii Systemów Technicznych) silnie nawiązująca w swojej ofercie dydaktycznej (kierunki: przemysłowe technologie informatyczne oraz systemy biotechniczne) do potencjału branży chemicznej w mieście. Takie działania należy traktować nie tylko w kontekście wzmacniania potencjału lokalnej gospodarki, ale także jako mechanizm w walce z procesami depopulacji, w szczególności z procesami migracji na studia oraz migracji zarobkowych. Dodatkowo zahamowaniu tych negatywnych procesów mogą służyć działania prowadzące do budowania relacji na linii student – lokalny pracodawca jeszcze w czasie studiów.

Wniosek 6. *Silnie rozwinięty przemysł w miastach nie zawsze przekłada się na silny lokalny rynek pracy. O słabości rynków pracy świadczą z jednej strony brak satysfakcjonujących miejsc pracy, z drugiej strony – paradoksalnie – brak odpowiednich kadr lub w ogóle osób chętnych do pracy. Nasilone zjawiska migracji zarobkowych i drenażu mózgów pogłębiają trudną sytuację demograficzną miast. Wyzwaniem dla miast jest zatrzymanie kapitału ludzkiego zdolnego do budowania lokalnych gospodarek.*

Do działań, które mogą pobudzić lokalne rynki pracy można zaliczyć rozwój programów szkoleń i systemu „mentoringu” w celu wypracowania i szybkiego wdrażania zasad korzystnego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości – dopasowanego do uwarunkowań lokalnych, wzmacniającego w szczególności powstawanie mikrofirm, ale również skierowanego do pozostałych grup przedsiębiorców. Znaczenie drobnej przedsiębiorczości jest podkreślane nie tylko z punktu widzenia elastycznego podejścia do zmieniających się uwarunkowań, ale również jako źródło miejsc pracy (samozatrudnienie) (por. Heffner 2005). Wciąż na linii władze lokalne – przedsiębiorcy funkcjonuje wiele stereotypów, niezrozumienia i obaw. Studia przypadków promujące dobre rozwiązania prezentowane w folderach, w trakcie seminariów są narzędziem stosowanym od lat i nie zawsze przynoszą oczekiwane skutki. Dlatego warto wrócić do działań podejmowanych w sferze inwestycji zagranicznych kilkanaście lat temu, gdy poszczególne samorządy otrzymywały wsparcie eksperckie w celu wypracowania modelu podejścia do inwestorów i stosowania go w praktyce. Tego typu programy indywidualnego wsparcia byłyby na pewno efektywne również w szerszej sferze – przedsiębiorczości.

8.2. Wnioski i rekomendacje dla władz województwa opolskiego

Wniosek 1. *Zarysowane w obu scenariuszach rozwoju negatywne skutki położenia regionu między województwami dolnośląskim i śląskim powinny być minimalizowane lub równoważone korzyściami współpracy i umiejętnym poszukiwaniem przewag wynikających z komplementarności.*

Rekomendacja 1. *Wspieranie współpracy instytucjonalnej i biznesowej między miastami województw: opolskiego, dolnośląskiego i śląskiego, poprzez wspólne projekty*

(np. „unijne”), misje gospodarcze, inicjatywy uczelni, a także wzmocnienie oferty inwestycyjnej miast regionu.

Województwo opolskie już dziś przejmując część inwestorów, którzy nie znajdują miejsca na zapełniających się rynkach np. Dolnego Śląska. Opolskie miasta, oprócz wolnych i uzbrojonych terenów inwestycyjnych (nie tylko w SSE), muszą skoncentrować się na ofercie związanej z jakością siły roboczej (znaczenie uczelni wyższych i szkół zawodowych) oraz jakością życia. Poprzez współpracę z silnymi partnerami miasta Opolszczyzny powinny mieć ułatwiony dostęp do rynków, a przede wszystkim będą zdobywały doświadczenie i budowały przewagi komplementarne w stosunku do dwóch sąsiadujących regionów.

Wniosek 2. *Trwające prace nad finalizacją Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz plany aktualizacji Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego pozwalają przypuszczać, że w najbliższym czasie nie nastąpi zmiana paradygmatu rozwoju. W związku z powyższym Strategię Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku należy ocenić pozytywnie, choć warto rozważyć pewne modyfikacje dokumentu.*

Rekomendacja 2. ***Modyfikacja zapisów Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku w celach strategicznych 8 i 9, uwzględniająca możliwość sprecyzowania kluczowych wyzwań oraz głównych barier rozwoju biegunów wzrostu, a także najnowsze dane na temat zasięgów obszarów funkcjonalnych, które powinny być wzięte pod uwagę w pracach nad aktualizacją Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego.***

W niniejszym badaniu, opierając się na przyjętych metodach badawczych, udało się wskazać kluczowe wyzwania, jakie stoją przed biegunami wzrostu i ich obszarami funkcjonalnymi (zob. 7. Wyzwania rozwojowe głównych miast województwa opolskiego). Ponadto wskazano pewne obszary dyskusji na temat zasięgów oddziaływania biegunów wzrostu (np. zasięg oddziaływania Nysy i Kluczborka wykracza poza granice części wiejskich gmin, których są siedzibami. Podobnie w przypadku Brzegu, do jego obszaru funkcjonalnego obok obecnych gmin Skarbimierz i Lubsza, powinna być włączona również gmina Olszanka, która wykazuje silne ciężenia do miasta w zakresie dojazdów do pracy oraz dojazdów uczniów do szkół, jak również znajduje się w strefie intensywnej suburbanizacji tego miasta).

Celem szerokiej dyskusji na temat wyzwań powinny być bardziej szczegółowe, niż ma to miejsce obecnie, zapisy na temat Opola, jak i pozostałych biegunów wzrostu, uwzględniające ich specyfikę.

Moderatorem dyskusji powinien być Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, który będzie odpowiedzialny za aktualizację Strategii. Wydaje się, że kolejna generacja strategii (o ile będzie to rzeczywista zmiana podejścia, a nie tylko „lifting” obowiązujących dokumentów) może przynieść dalszą koncentrację na kluczowych zagadnieniach oraz postępującą terytorializację celów. Zatem wymiar terytorialny będzie oczekiwany nie tylko poprzez wyróżnienie określonych celów strategicznych, ale wskazanie, jak inne „branżowe” cele strategiczne będą realizowane na terenie województwa.

Również w kontekście ośrodków subregionalnych zapisy Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku należy uznać za modelowe, ponieważ z jednej strony wskazują cechy wspólne miast, z

drugiej zaś zauważane są różnice między czterema ośrodkami. Ze względu na zakres prowadzonego badania można sformułować wniosek, iż polityka regionalna w najbliższym czasie powinna wspierać „specjalizację” ośrodków subregionalnych, uwzględniając specyficzne cechy miejsc. Oczywiście część zjawisk pozostaje wspólna (np. potrzeby rewitalizacyjne, zagadnienia demograficzne), jednak skuteczna interwencja będzie pochodną umiejętnego podejścia do przewag lub potencjałów każdego z tych ośrodków w indywidualny sposób.

Wniosek 3. *Zapisy Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku dotyczące Opola trafnie, ogólnie i kompleksowo, określają zadanie, jakie pełnić powinien nowoczesny ośrodek regionalny. Ostatnie lata przyniosły w Opolu realizację różnych przedsięwzięć, które wzmocniły miasto, ale również świadczą o jego potencjale rozwojowym. Braki na rynku mieszkaniowym – przy ogólnopolskim boomie budowlanym – świadczą o atrakcyjności miasta jako miejsca zamieszkania. Atrakcyjność ta zależy w dużym stopniu od warunków realizacji ambicji zawodowych, jak i innych elementów składowych jakości życia (poziom i jakość kształcenia, bezpieczeństwo etc.).*

Rekomendacja 3. *Rozwój i promocja projektów w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Opola opartych o współpracę obejmującą urząd marszałkowski, jak i wszystkie urzędy powiatowe, miast i gmin.*

Celem tej współpracy powinna być intensyfikacja prac nad likwidowaniem barier rozwojowych oraz wzmocnieniem funkcji metropolitalnych Opola. Taka współpraca jest potrzebna w zakresie wychodzenia naprzeciw potrzebom wynikających ze specyfiki miasta w zakresie zapisów RPO WO. Również wzmocnianie funkcji metropolitalnych – opartych o relacje międzynarodowe – powinno łączyć się z komplementarnymi i synergicznymi działaniami w zakresie marketingu terytorialnego województwa (Szromnik 2012). Pozytywne relacje można budować na linii uczelnie – administracja, których celem będzie zwiększenie roli uczelni opolskich na arenie międzynarodowej i w relacjach z partnerami zagranicznymi.

Wniosek 4. *Obecny zasięg badanych biegunów wzrostu ma raczej charakter lokalny, co oznacza, że pełna funkcja ośrodka subregionalnego musi być wciąż rozwijana w każdym z miast.*

Rekomendacja 4. *Rozwój funkcji wyższego rzędu w czterech ośrodkach subregionalnych, a zwłaszcza Nysy, Brzegu i Kluczborka poprzez lokalizację i/lub wzmocnianie instytucji kultury, edukacji i ochrony zdrowia oraz promocję projektów sieciowych.*

Idea policentrycznej koncentracji oznacza umieszczenie w ośrodkach miejskich określonych funkcji w zależności od zajmowanego miejsca danego miasta w strukturze osadniczej regionu. Ośrodki te pełnią istotną rolę rynków pracy, choć podkreślenia wymaga zacieśnienie współpracy między gminami w zakresie promocji terenów inwestycyjnych (np. Brzeg). Z kolei wzmocnianie funkcji kulturalnych, edukacyjnych czy zdrowotnych nie zawsze musi wiązać się z lokowaniem określonej instytucji w danym

ośrodka. W obliczu dogodnych połączeń komunikacyjnych jednym ze sposobów wzmocnienia miast jest organizacja sieciowego systemu współpracy i rozwoju imprez oraz usług realizowanych w sposób „przechodni”, mobilny. W omawianych miastach mogą odbywać się imprezy, najlepiej cykliczne, organizowane przez Urząd Marszałkowski i jednostki mu podległe. Wspierane powinny być aktywności mieszkańców Opolszczyzny, którzy chcieliby rozwijać działalność kulturalną, społeczną, wolontariat bazując na wymianie informacji i współpracy między poszczególnymi miastami.

Wniosek 5. *Jednym z kluczowych problemów biegunów wzrostu jest pobudzanie rozwoju gospodarczego, opartego o lokalne specjalizacje, ale wpisujące się również w inteligentne specjalizacje województwa. Oznacza to budowanie jak najlepszego klimatu inwestycyjnego obejmującego zarówno inwestorów krajowych, jak i zagranicznych.*

Rekomendacja 5. ***Wsparcie Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki w dalszej realizacji działań w zakresie promocji gospodarczej oraz podnoszeniu kompetencji administracji lokalnej w zakresie budowania korzystnego klimatu dla biznesu.***

Działające w strukturach Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki Regionalne Centrum Obsługi Inwestora jest obecnie klasyfikowane jako jedno z najlepszych w Polsce. Zakres działań podejmowanych przez OCRG jest z jednej strony imponujący, z drugiej zaś pokazuje, jak wiele starań podejmują regiony, które chcą skutecznie konkurować o inwestycyjne środki prywatne. Celem władz wojewódzkich powinno być ciągłe umacnianie tej instytucji, a także wykorzystanie jej potencjału do promocji i wdrażania strategii inteligentnych specjalizacji.

9. Bibliografia

Badania napełnień na liniach użyteczności publicznej oraz zachowań i preferencji komunikacyjnych pasażerów w województwie opolskim 2015, „Trako” Wierzbicki i wspólnicy S.J. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opole.

Badanie subregionalnych biegunów wzrostu 2016, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.

Bednarek-Szczepańska M. 2013, „Zróżnicowanie przestrzenne kapitału społecznego w Polsce – ujęcie przeglądowe”, *Przegląd Geograficzny* 85, 4.

Czapiński, Panek T. 2015, *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

Derek M. 2012, *Wskaźnik funkcji turystycznych gmin w Polsce*, opracowanie na zlecenie Geoprofit, Warszawa.

Diagnoza społeczno-gospodarcza miasta Opola – ujęcie strategiczne, 2016, Urząd Miasta Opola, Opole.

Dojazdy do pracy. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, 2014, GUS, Warszawa.

Dziemianowicz W., Peszat K. 2014, “Smart specialisations for voivodeships – the first steps toward improvement?”, *Miscellanea Geographica*, vol. 18 (1).

Dziemianowicz W. 2008, *Konkurencyjność gmin w świetle relacji władze Lokalne – inwestorzy zagraniczni*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Dziemianowicz W., Szlachta J. 2012, *Konkurencyjność Warmii i Mazur – diagnoza problemowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.

Dziemianowicz W., Szlachta J., Szmigiel-Rawska K. 2011 (red.), *Subregionalne bieguny wzrostu w Polsce*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Godlewska-Majkowska H. (red.) 2011, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów jako uwarunkowanie przedsiębiorczych przewag konkurencyjnych. Wybrane fragmenty*, Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Warszawa.

Godlewska-Majkowska H., Komor A., Turek D., Zarębski P., Czernecki M., Typa M. 2015, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2015*, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa.

Godlewska-Majkowska H., Komor A., Turek D., Zarębski P., Czernecki M., Typa M. 2016, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016*, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa.

Gorzelak G. 2000, „Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego (na przykładzie programu inicjatyw lokalnych)”, *Studia Regionalne i Lokalne*, 3 (3).

Górniak J., Mazur S. (red.) 2012, *Zarządzanie strategiczne rozwojem*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Heffner K. 2002, *Śląsk Opolski – główne problemy konkurencyjności regionalnej*, w: K. Heffner (red.), *Uwarunkowania rozwoju regionalnego województwa opolskiego ze szczególnym uwzględnieniem migracji zagranicznych*, Wydawnictwo Instytut Śląski Sp. z o.o., Opole.

Heffner K. 2005, *Ocena warunków inwestowania w województwie opolskim. Określenie czynników sprzyjających inwestowaniu i utrudniających je*, w: *Kapitał zagraniczny w województwie opolskim*, Wydawnictwo Drukarnia SADY, Zenon Gil, Krapkowice.

Heffner K. 2007, *Ośrodki miejskie z funkcjami metropolitalnymi a rozwój małych regionów. Programowanie rozwoju na przykładzie Opola i Śląska Opolskiego*, w: K. Heffner (red.), *Programowanie rozwoju regionu. Ład ekonomiczny i środowiskowo-przestrzenny*, Wydawnictwo Instytut Śląski Sp. z o.o., Opole.

Heffner K. 2016, „Obszary wiejskie i małe miasta: czy lokalne centra są potrzebne współczesnej wsi?” *Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 279.

Heffner K., Gibas P. 2015, „Obszary funkcjonalne i ich związki z zasięgiem oddziaływania ośrodków subregionalnych (na przykładzie województwa opolskiego)”, *Studia Miejskie*, tom 18 (2015).

Herbst M. (red). 2007, *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Jończy R. (red.), Kubiciel S. 2010, *Zatrudnienie obcokrajowców w województwie opolskim (w kontekście niedopasowań strukturalnych na opolskim rynku pracy)*, Pro Media Sp. z o.o., Opole.

Jończy R., Rokita Poskart D. 2012, *Wpływ zagranicznych migracji zarobkowych na sytuację społeczno-demograficzną województwa opolskiego*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Opole.

Kapitał zagraniczny w województwie opolskim 2015, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole.

Komornicki T., Rosik P., Śleszyński P., Stępnia M. 2015, *Oszacowanie wartości wskaźnika dostępności czasowej na potrzeby dokumentów strategicznych, których postępy są monitorowane w ramach bazy STRATEG (izochrona drogowa 60 i 90 minut)*, IGiPZ PAN, Warszawa.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, 2012, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Kowalski M. 2000, „Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-1998”, *Geopolitical Studies*, nr 7, IGiPZ PAN, Warszawa.

Krajowa Polityka Miejska 2023, 2015.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, 2010, Warszawa.

Łukomska J., Szmigiel-Rawska K. 2015, „Finansowe aspekty współpracy samorządów”, *Studia Regionalne i Lokalne*. Vol. 3(61), s. 84-101.

Materiał roboczy do wypracowania Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego w ramach procesu przygotowywania Strategii rozwoju województwa opolskiego 2012, Opole.

Migracje wewnętrzne województwa opolskiego w latach 2010-2014, 2015, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole.

Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2012 roku, 2013, Wojewódzki Urząd Pracy, Opole.

Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2013 roku, 2014, Wojewódzki Urząd Pracy, Opole.

Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2014 roku, 2015, Wojewódzki Urząd Pracy, Opole.

Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2015 roku, 2016, Wojewódzki Urząd Pracy, Opole.

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości 2015, Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013-2014, Warszawa.

Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa opolskiego, 2014, Główny Urząd Statystyczny.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020, 2014, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, 2014, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole.

Sassen S. 2000, Cities in a world economy, Pine Forge Press, Thousands Oaks.

Ślodziak J., Drobnik A., Dembicka-Drobnik A., Szafraniek E., Śliwa M., Klimek R. 2015, Rewitalizacja obszarów miejskich oraz zagospodarowanie terenów zdegradowanych w województwie opolskim, badanie na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej Opole.

Społeczne skutki zagranicznych migracji mieszkańców województwa opolskiego – wybrane problemy dzieci i osób starszych 2014, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Opole.

Strategia rozwoju Opola w latach 2012-2020, 2012, Opole.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku, 2012, Opole.

Swianiewicz P., Herbst J., Lackowska M., Mielczarek A. 2008, Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Szymańska E. (red.) 2015, Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Pozycja turystyki województwa podlaskiego na tle kraju i Europy, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok.

Szromnik A. 2012, Marketing terytorialny, Miasto i region na rynku, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.

Sztando A. 2003, *Progospodarcza polityka przestrzenna gmin*, w: Strahl D. (red.) *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, nr 979, s. 193-201.

Śleszyński P. 2013, „Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw”, *Przegląd Geograficzny*, 85, 2, s. 173–197.

Śleszyński P. 2015, „Problemy delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych w Polsce”, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* 29, s. 37–53.

Śleszyński P. 2016, „A synthetic indicator of spatial-temporal accessibility to urban centers in Poland”, *Geographia Polonica*, vol. 89, iss. 4, IGiPZ PAN, Warszawa.

Tarkowski M. (red.) 2015, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2015*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Typa M. 2016, *Specjalne Strefy ekonomiczne w Polsce jako czynnik konkurencyjności regionów*, prezentacja, http://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=27914.

<http://www.uni.opole.pl>

<http://www.ocrg.opolskie.pl>

<http://www.po.opole.pl>

<http://investinopole.pl/firmy/>

10. Spisy rzeczy

10.1. Spis wykresów

Wykres 1. Liczba studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Polsce według miast wojewódzkich w 2015 roku.....	28
Wykres 2. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna analizowanych jednostek (średnia z lat 2012-2015)	32
Wykres 3. Odsetek powierzchni objętej obowiązującymi MPZP (2015) (w %)	33
Wykres 4. Zmiana liczby ludności w latach 1995-2015 (w %)	44
Wykres 5. Prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2015-2050 (prognoza na 2014 r.) (w %)...	45
Wykres 6. Przyrost naturalny (lewa oś) i saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1000 mieszkańców (prawa oś) w analizowanych jednostkach	46
Wykres 7. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (lewa oś) i przedprodukcyjnym (prawa oś) (średnia z lat 2012-2015)	47
Wykres 8. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku (2015)	48
Wykres 9. Wyniki egzaminu po szóstej klasie w roku 2015 w analizowanych jednostkach (w %)	49
Wykres 10. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w roku 2015 w analizowanych jednostkach (w %)	50
Wykres 11. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym (średnia z lat 2012-2015)	51
Wykres 12. Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców (średnia z lat 2012-2015; ogółem – lewa oś, nowe – prawa oś)	52
Wykres 13. Frekwencja wyborcza w analizowanych jednostkach	53
Wykres 14. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 000 ludności (średnia za lata 2012-2015)	54
Wykres 15. Iloraz przepływów związanych z zatrudnieniem w 2011 roku*	65
Wykres 16. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010-2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	84
Wykres 17. Wartość projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 według województw (zł)	108
Wykres 18. Wartość projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w według województw, w przeliczeniu na jednego mieszkańca	109
Wykres 19. Wartość i dofinansowanie projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim w mld zł.....	109
Wykres 20. Liczba projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim	109
Wykres 21. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim według programów operacyjnych.....	110
Wykres 22. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 zrealizowane w województwie opolskim według obszarów tematycznych	111

Wykres 23. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 w województwie opolskim według rodzaju beneficjentów.....	111
Wykres 24. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane na obszarze analizowanych jednostek w perspektywie 2007-2013.....	114
Wykres 25. Projekty współfinansowane z UE zrealizowane przez beneficjentów z badanych miast (niezależnie od miejsca realizacji projektu) w perspektywie 2007-2013.....	116
Wykres 26. Udział programów operacyjnych w łącznej wartości projektów współfinansowanych z UE w perspektywie 2007-2013.....	117
Wykres 27. Projekty współfinansowane z UE w perspektywie 2007-2013 według obszarów tematycznych, zrealizowane w pięciu badanych gminach.....	118
Wykres 28. Liczba projektów współfinansowanych w ramach programów operacyjnych perspektywy 2007-2013, rozpoczętych oraz zakończonych w danym roku.....	121
Wykres 29. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013, według rodzajów beneficjentów.....	121
Wykres 30. Projekty współfinansowane z UE, realizowane przez beneficjentów biznesowych w perspektywie 2007-2013, według programów operacyjnych.....	123
Wykres 31. Projekty współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe.....	124
Wykres 32. Projekty innowacyjne współfinansowane z UE, zrealizowane w badanych gminach w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe.....	126
Wykres 33. Liczba wystaw czasowych powstała z zaangażowaniem partnerów z innych miast Polski.....	134
Wykres 34. Cztery najważniejsze kraje ze względu na wartość eksportu (zł) oraz ich udział (%) w strukturze eksportu z danego miasta w 2015 r.....	135

10.2. Spis tabel

Tabela 1. Podstawowe informacje o jednostkach wybranych do benchmarkingu.....	16
Tabela 2. Rozkład próby badawczej.....	18
Tabela 3. Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej dla analizowanych jednostek.....	25
Tabela 4. Dostępność komunikacyjna analizowanych ośrodków miejskich.....	27
Tabela 5. Zamożność budżetów Opola i innych ośrodków wojewódzkich oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015.....	36
Tabela 6. Zamożność budżetów miast subregionalnych województwa opolskiego i miast porównawczych oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015.....	37
Tabela 7. Zadłużenie Opola i innych ośrodków wojewódzkich jako % dochodów ogółem oraz udział nadwyżki operacyjnej w dochodach budżetowych ogółem w latach 2012-2015.....	37
Tabela 8. Zamożność budżetów miast subregionalnych województwa opolskiego i miast porównawczych oraz średnia stawka podatków lokalnych w latach 2012-2015.....	38
Tabela 9. Udzielone noclegi w obiektach świadczących usługi zakwaterowania w 2014 roku i uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych średnio w latach 2013-2015.....	40

Tabela 10. Sytuacja demograficzna miast na prawach powiatu oraz miast w powiatach w 2015 i 2050 roku (prognoza na 2014 r.)	45
Tabela 11. Zaangażowanie mieszkańców w działalność kulturalną i artystyczną (średnia z lat 2012-2015).....	55
Tabela 12. Przyjazdy i wyjazdy do pracy w miastach powiatowych województwa opolskiego w 2011 roku*	63
Tabela 13. Wykorzystanie programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 w poszczególnych gminach	122
Tabela 14. Miasta partnerskie biegunów wzrostu województwa opolskiego	132
Tabela 15. Najwięksi inwestorzy zagraniczni w Polsce w 2015 roku wg PAliIZ.....	137

10.3. Spis map

Mapa 1. Udział samorządów województwa opolskiego w badaniu.....	18
Mapa 2. Sieć osadnicza województwa opolskiego.....	20
Mapa 3. Potencjały Opola według gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=45)	22
Mapa 4. Potencjały gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=51)	23
Mapa 5. Specjalne Strefy Ekonomiczne w województwie opolskim wraz ze zlokalizowanymi firmami oraz dostępnymi terenami inwestycyjnymi	30
Mapa 6. Lokalizacja Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce (2015)	31
Mapa 7. Poziom rozwoju funkcji turystycznej w 2010 r.....	39
Mapa 8. Bariery rozwojowe Opola według gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=39)	42
Mapa 9. Bariery rozwojowe gmin województwa opolskiego w świetle przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych (N=51)	43
Mapa 10. Delimitacje miejskiego obszaru funkcjonalnego Opola (Aglomeracji Opolskiej).....	59
Mapa 11. Delimitacje miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych województwa opolskiego	61
Mapa 12. Główne kierunki wyjazdów do pracy (powyżej 9 pracowników) z gmin województwa opolskiego	64
Mapa 13. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Opola w 2011 roku	66
Mapa 14. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Kędzierzyna-Koźla w 2011 roku	68
Mapa 15. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Nysy w 2011 roku.....	70
Mapa 16. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Brzegu w 2011 roku	71
Mapa 17. Dojazdy do pracy (powyżej 9 pracowników) do Kluczborka w 2011 roku	73
Mapa 18. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Opola w roku szkolnym 2016/2017	75
Mapa 19. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Kędzierzyna-Koźla w roku szkolnym 2016/2017	77
Mapa 20. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Nysy w roku szkolnym 2016/2017	78
Mapa 21. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Brzegu w roku szkolnym 2016/2017....	80

Mapa 22. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych do Kluczborka w roku szkolnym 2016/2017	81
Mapa 23. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2010–2015 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	83
Mapa 24. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Opola w latach 2010–2015	85
Mapa 25. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Kędzierzyna-Koźła w latach 2010–2015.....	87
Mapa 26. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Nysy w latach 2010–2015	88
Mapa 27. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Brzegu w latach 2010–2015.....	90
Mapa 28. Kierunki emigracji (wymeldowań) z Kluczborka w latach 2010–2015	91
Mapa 29. Wydatki z budżetów gminnych transferowane do innych gmin ogółem i w podziale na wydatki bieżące i inwestycyjne (w zł per capita, średnia z lat 2014-2015).....	94
Mapa 30. Wydatki bieżące z budżetów gminnych transferowane do innych gmin w odniesieniu do różnych obszarów tematycznych współpracy (w zł per capita, średnia z lat 2014-2015)	95
Mapa 31. Związki międzygminne z udziałem głównych miast województwa opolskiego	101
Mapa 32. Związki funkcjonalne gmin województwa opolskiego z głównymi miastami regionu.....	106
Mapa 33. Liczba oraz wartość projektów współfinansowanych z UE (w zł), zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 (przedziały równoliczne).....	112
Mapa 34. Wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita).....	113
Mapa 35. Liczba oraz wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe (przedziały równoliczne).....	124
Mapa 36. Wartość projektów współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita)	125
Mapa 37. Liczba oraz wartość projektów innowacyjnych współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe (przedziały równoliczne)	127
Mapa 38. Wartość projektów innowacyjnych współfinansowanych z UE, zrealizowanych na terenie gmin województwa opolskiego w perspektywie 2007-2013 przez podmioty biznesowe, w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w zł per capita).....	128

10.4. Spis rysunków

Rysunek 1. Cztery siły rozwoju opolskich ośrodków wzrostu	139
Rysunek 2. Scenariusz policentrycznej koncentracji	140
Rysunek 3. Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny.....	140
Rysunek 4. Czynniki determinujące realizację scenariuszy rozwoju ośrodków wzrostu województwa opolskiego	141
Rysunek 5. Scenariusz policentrycznej koncentracji	144
Rysunek 6. Scenariusz polaryzacyjno-dyfuzyjny.....	145

11. Aneksy

11.1. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI⁷³

Szanowni Państwo,

zwracamy się do Państwa z prośbą o uczestnictwo w badaniu realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego pn. „Bieguny wzrostu województwa opolskiego”. Celem tego badania jest **identyfikacja potencjałów i barier rozwojowych** głównych miast województwa opolskiego wraz z ich obszarami funkcjonalnymi, a także **ocena intensywności związków funkcjonalnych głównych miast z ich otoczeniem**.

Bardzo zależy nam, aby na pytania odpowiedzieli osobiście Burmistrzowie, Wójtowie lub ewentualnie ich Zastępcy. Prosimy również o wyrozumiałość, ponieważ w całej ankiecie posługujemy się terminem „Gmina”, mając oczywiście na myśli także gminy miejskie.

W razie pytań prosimy o kontakt: Anna Dąbrowska, e-mail: a.dabrowska@geoprofit.eu, tel. +48 601 972 374.

0. Dane podstawowe						
0.1. Nazwa Gminy:						
0.2. Imię i nazwisko, funkcja osoby wypełniającej ankietę:						
1. Jakie są trzy największe potencjały rozwojowe Państwa Gminy? Przez potencjały rozwojowe należy rozumieć silne strony Gminy, unikatowe zasoby, które decydują o Jej rozwoju, a także mogą stanowić podstawę rozwoju w najbliższej przyszłości.						
1.1.						
1.2.						
1.3.						
2. Jakie są trzy największe bariery rozwoju Państwa Gminy? Przez bariery rozwojowe należy rozumieć czynniki, które ograniczają rozwój Gminy. Mogą to być zarówno czynniki o charakterze wewnętrznym – słabe strony Gminy, jak i czynniki o charakterze zewnętrznym – zagrożenia.						
2.1.						
2.2.						
2.3.						
3. Czy poza wymienionymi miastami województwa opolskiego (Opolem, Brzegiem, Kędzierzynem-Koźlem, Kluczborkiem oraz Nysą) istnieje inny ośrodek miejski, który ma dla Państwa Gminy istotne znaczenie z punktu widzenia powiązań funkcjonalnych? Przez powiązania funkcjonalne należy rozumieć całokształt zależności między Gminą a ośrodkiem miejskim, szczegółowo opisanych w punkcie 4. Proszę o wskazanie nazwy tego miasta.						
4. Proszę ocenić w skali od 0-4 znaczenie ośrodków miejskich w relacjach z Państwa Gminą. Jeśli wskazali Państwo w punkcie 3. inne miasto, proszę o uwzględnienie go w tej tabeli (inne miasto, jakie...) (0 – nie ma żadnego znaczenia, 1 – ma niewielkie znaczenie, 2 – ma przeciętne znaczenie, 3 – ma duże znaczenie, 4 – ma kluczowe znaczenie, 8 – trudno powiedzieć)						
	Opole	Brzeg	Kędzierzyn-Koźle	Kluczbork	Nysa	inne miasto, jakie:.....
4.1.	ośrodek gospodarczy – miejsce pracy Państwa mieszkańców					
4.2.	ośrodek gospodarczy – miejsce zakupów					
4.3.	ośrodek gospodarczy – miejsce zbytu Państwa towarów i usług					
4.4.	ośrodek otoczenia biznesu – miejsce lokalizacji IOB					
4.5.	ośrodek edukacyjny – szkolnictwo gimnazjalne i ponadgimnazjalne					
4.6.	ośrodek akademicki – szkolnictwo wyższe					

⁷³ W wywiadzie kwestionariuszowym CATI posługiwano się tym samym kwestionariuszem ankiety jak w przypadku wywiadu kwestionariuszowego CAWI. Dodatkowo respondenci proszeni byli o uzasadnienie i/lub uszczegółowienie wybieranych odpowiedzi, a także o określenie wyzwań, przed jakimi stoi obecnie Gmina (w wymiarze przestrzennym, demograficznym/społecznym, gospodarczym oraz zarządzania rozwojem).

4.7.	ośrodek podnoszenia kwalifikacji – kursy, szkolenia										
4.8.	ośrodek kulturalny – np. teatr, kino, muzeum, koncerty										
4.9.	ośrodek rozrywki – np. restauracje, kawiarnie, puby, dyskoteki										
4.10.	ośrodek wypoczynku i rekreacji – np. stadiony, baseny, parki, siłownie										
4.11.	ośrodek opieki zdrowotnej – lekarze (w tym specjaliści), szpitale										
4.12.	ośrodek władzy – miejsce podejmowania ważnych decyzji										
4.13.	ośrodek administracyjny – „sprawy urzędowe”										
4.14.	ośrodek tranzytowy – węzeł komunikacyjny										
4.15.	inne, jakie:										
5. Proszę ocenić w skali od 0-4 znaczenie Państwa Gminy dla ośrodków miejskich. Jeśli wskazali Państwo w punkcie 3. inne miasto, proszę o uwzględnienie go w tej tabeli (inne miasto, jakie...) (0 – nie ma żadnego znaczenia, 1- ma niewielkie znaczenie, 2 – ma przeciętne znaczenie, 3 – ma duże znaczenie, 4 – ma kluczowe znaczenie, 8 – trudno powiedzieć)						Opole	Brzeg	Kędzierzyn-Koźle	Kluczbork	Nysa	inne miasto, jakie:
5.1.	miejsce atrakcyjne do zamieszkania										
5.2.	miejsce atrakcyjne do lokalizacji działalności gospodarczej										
5.3.	miejsce atrakcyjne do pracy										
5.4.	miejsce atrakcyjne do inwestycji										
5.5.	miejsce atrakcyjne do wypoczynku i rekreacji										
5.6.	inne, jakie:										
6. Proszę wskazać, z którym z wymienionych ośrodków miejskich z województwa opolskiego Państwa Gmina jest w największym stopniu związana (funkcjonalnie)? (proszę wybrać jedną odpowiedź)											
6.1.	Opole	6.2.	Brzeg	6.3.	Kędzierzyn-Koźle	6.4.	Kluczbork	6.5.	Nysa		
7. Które z poniższych określić najlepiej oddaje relacje Państwa Gminy z ośrodkiem miejskim wskazanym w punkcie 6. (proszę wybrać jedną odpowiedź)											
7.1.	ośrodek subregionalny bardzo silnie wspiera rozwój naszej Gminy (proszę przejść bezpośrednio do pytania nr 9)										
7.2.	ośrodek subregionalny stymuluje do rozwoju naszą Gminę (proszę przejść bezpośrednio do pytania nr 9)										
7.3.	ośrodek subregionalny i nasza Gmina funkcjonują w zasadzie niezależnie (proszę przejść bezpośrednio do pytania nr 9)										
7.4.	ośrodek subregionalny hamuje rozwój naszej Gminy										
7.5.	ośrodek subregionalny rozwija się kosztem naszej Gminy										
7.6.	inna relacja, jaka:										
8. Proszę wskazać, co zadecydowało o takiej ocenie relacji Państwa Gminy ze wskazanym ośrodkiem miejskim (pytanie skierowane wyłącznie do Gmin, które w pytaniu 7. Zaznaczyły odpowiedź 7.4. lub 7.5.)											
9. Proszę wskazać, w których dziedzinach Państwa Gmina współpracuje ze wskazanym w punkcie 6. ośrodkiem miejskim oraz innymi gminami jego otoczenia funkcjonalnego (proszę wstawić x w odpowiednie miejsca)						ośrodek subregionalny	inne gminy otoczenia ośrodka subregionalnego				
9.1.	infrastruktura transportowa										
9.2.	infrastruktura społeczna										
9.3.	infrastruktura komunalna										
9.4.	komunikacja publiczna										
9.5.	opieka zdrowotna										
9.6.	edukacja										
9.7.	kultura i sztuka										
9.8.	sport i rekreacja										
9.9.	oferta inwestycyjna										
9.10.	turystyka										
9.11.	promocja gospodarcza i turystyczna										
9.12.	bezpieczeństwo publiczne										
9.13.	ochrona środowiska										
9.14.	planowanie przestrzenne										

9.15. inne, jakie:			
10. Jakie są trzy największe potencjały rozwojowe Opola i wskazanego w punkcie 6. ośrodka miejskiego (jeżeli wskazali Państwo w punkcie 6. Opole, proszę odnieść się wyłącznie do tego miasta)			
Opole		subregionalny biegun	
10.1.		10.2.	
10.3.		10.4.	
10.5.		10.6.	
11. Jakie są trzy największe bariery rozwoju Opola i wskazanego w punkcie 6. ośrodka miejskiego (jeżeli wskazali Państwo w punkcie 6. Opole, proszę odnieść się wyłącznie do tego miasta)			
Opole		subregionalny biegun	
11.1.		11.2.	
11.3.		11.4.	
11.5.		11.6.	

Serdecznie dziękujemy za poświęcony czas!

11.2. Lista zagadnień do IDI⁷⁴

Lista zagadnień modyfikowana, uszczegóławiana i uzupełniania w odniesieniu do poszczególnych miast:
- Główne potencjały rozwojowe miasta (w skali lokalnej, regionalnej i ponadregionalnej). Rola potencjału otoczenia miasta dla jego rozwoju. - Najpoważniejsze bariery rozwojowe hamujące rozwój miasta (m.in. w zakresie gospodarki i rynku pracy, najpoważniejsze problemy społeczne, depopulacja, emigracja mieszkańców – w tym odpływ ludzi młodych, zewnętrzne bariery rozwoju miast, itp.). - Wpływ miasta na rozwój sąsiadujących gmin/subregionu (skala i zakres oddziaływania). - Współpraca miasta z sąsiadującymi gminami oraz z innymi miastami subregionalnymi i ośrodkiem wojewódzkim (charakter oraz główne kierunki współpracy międzygminnej, wspólnie realizowane projekty i przedsięwzięcia rozwojowe, dotychczasowe doświadczenia współpracy, bariery współpracy, planowane dalsze kierunki rozwoju współpracy w ramach zawiązanych porozumień międzygminnych). - Współpraca głównych miast województwa opolskiego z instytucjami i podmiotami regionalnymi oraz ponadregionalnymi (m.in. instytucjami otoczenia biznesu, uczelniami wyższymi, itp.). - Rola środków publicznych (w tym funduszy europejskich) dla rozwoju i wzmocnienia poziomu konkurencyjności miasta oraz jego obszaru funkcjonalnego (m.in. w zakresie gospodarki czy warunków życia mieszkańców). - Najpoważniejsze wyzwania rozwojowe dla miasta i subregionu (w tym w wymiarze przestrzennym, demograficznym/społecznym, gospodarczym oraz zarządzania rozwojem) oraz sposoby/strategie radzenia sobie ze zidentyfikowanymi problemami.

11.3. Scenariusze FGI

Zogniskowany wywiad grupowy nr 1, data wywiadu: 14.11.2016

Potencjały i bariery rozwojowe głównych miast województwa opolskiego
- Wpływ położenia (w tym położenia pomiędzy Konurbacją Katowicką a Wrocławskim Obszarem Metropolitalnym) na rozwój głównych miast województwa opolskiego (potencjał czy bariera?). - Kluczowe przewagi konkurencyjne (tj. najważniejsze atuty rozwojowe) głównych miast regionu (m.in. w kontekście przyciągania nowych inwestorów czy mieszkańców).

⁷⁴ Wywiady miały charakter wywiadów swobodnych, dzięki czemu możliwe było uwzględnienie specyfiki każdego z miast oraz dogłębne poznanie i zrozumienie analizowanych zagadnień. Każdorazowo podstawą do wywiadu IDI był bogaty desk-research związanych z danym miastem. Przedstawione zagadnienia składały się na otwartą listę tematów do podjęcia z przedstawicielem danego miasta.

- Kluczowe branże gospodarki z punktu widzenia rozwoju głównych miast województwa.
- Najpoważniejsze bariery rozwojowe hamujące rozwój głównych miast województwa opolskiego (m.in. w zakresie gospodarki i rynku pracy, najpoważniejsze problemy społeczne, depopulacja, emigracja mieszkańców – w tym odpływ ludzi młodych, zewnętrzne bariery rozwoju miast, itp.).
- Warunki życia mieszkańców (w tym m.in. dostępność różnego rodzaju usług).
- Aktywność społeczna mieszkańców oraz ich zaangażowanie w sprawy miasta.

Relacje funkcjonalne głównych miast województwa opolskiego z ich otoczeniem

- Wpływ ośrodków subregionalnych na rozwój sąsiadujących gmin (skala i zakres oddziaływania).
- Powiązania funkcjonalne głównych miast województwa opolskiego z gminami ich otoczenia (np. w zakresie gospodarki i rynku pracy oraz zaspokajania popytu na różnorodne usługi publiczne).
- Współpraca głównych miast województwa opolskiego z sąsiadującymi gminami (charakter oraz główne kierunki współpracy międzygminnej, wspólnie realizowane projekty i przedsięwzięcia rozwojowe, dotychczasowe doświadczenia współpracy, bariery współpracy, planowane dalsze kierunki rozwoju współpracy w ramach zawiązanych porozumień międzygminnych).
- Współpraca głównych miast województwa opolskiego z instytucjami i podmiotami regionalnymi oraz ponadregionalnymi (m.in. instytucjami otoczenia biznesu, uczelniami wyższymi, itp.).

Zogniskowany wywiad grupowy nr 2, data wywiadu: 22.11.2016

Efektywność interwencji publicznych w głównych miastach województwa opolskiego

- Najważniejsze dotychczasowe inwestycje finansowane ze środków publicznych (w tym funduszy europejskich), a także ich wpływ na rozwój i wzmocnienie poziomu konkurencyjności głównych miast województwa opolskiego oraz ich obszarów funkcjonalnych (m.in. w zakresie gospodarki czy warunków życia mieszkańców).

Najważniejsze wyzwania rozwojowe głównych miast województwa opolskiego

- Najpoważniejsze wyzwania rozwojowe głównych miast województwa opolskiego (depopulacja, starzenie się ludności, inne) oraz strategie dostosowania się do tych wyzwań.
- Najważniejsze działania do realizacji (zarówno inwestycyjne, jak i społeczne) z punktu widzenia rozwoju i wzmocnienia poziomu konkurencyjności głównych miast województwa opolskiego (tj. działania ukierunkowane na wzmocnienie potencjałów rozwojowych bądź też przeciwdziałanie barierom rozwojowym).

11.4. Lista respondentów

CAWI (32):

gminy: Baborów, Biała, Bierawa, Branice, Byczyna, Dobrodzień, Domaszowice, Głogówek, Głucholazy, Gorzów Śląski, Grodków, Jemielnica, Kolonowskie, Korfantów, Lasowice Wielkie, Lubsza, Łambinowice, Namysłów, Olesno, Otmuchów, Paczków, Pawłowiczki, Polska Cerekiew, Praszka, Prudnik, Reńska Wieś, Rudniki, Strzelce Opolskie, Świerczów, Ujazd, Zawadzkie, Zębowice.

CATI (20):

1. **Chrzastowice:** Florian Ciecior, wójt
2. **Dobrzeń Wielki:** Henryk Wróbel, wójt
3. **Gogolin:** Krzysztof Długosz, wiceburmistrz
4. **Izbicko:** Brygida Pytel, wójt
5. **Komprachcice:** Leonard Pietruszka, wójt
6. **Krapkowice:** Andrzej Brzezina, wiceburmistrz
7. **Lewin Brzeski:** Dariusz Struski, zastępca burmistrza
8. **Łubniany:** Krystian Baldy, wójt
9. **Murów:** Maria Kania, pracownik gminy ds. funduszy unijnych i promocji
10. **Niemodlin:** Dorota Koncewicz, burmistrz

11. **Opole:** Maciej Wujec, zastępca prezydenta miasta
12. **Ozimek:** Jan Labus, burmistrz
13. **Popielów:** Dionizy Duszyński, wójt
14. **Prószków:** Edyta Gogol-Fuhl, kierownik referatu organizacyjnego
15. **Strzeleczyki:** Łukasz Borsuk, sekretarz
16. **Tarnów Opolski:** Czesław Bargiel, sekretarz
17. **Tułowice:** Aleksandra Żalik, inspektor ds. rozwoju i promocji
18. **Turawa:** Waldemar Kampa, wójt
19. **Walce:** Bernard Kubata, wójt
20. **Zdzieszowice:** Sybila Zimerman, burmistrz

IDI (5):

1. **Opole:** Iwona Mąkolska-Frankowska, z-ca naczelnika wydziału ds. europejskich i planowania rozwoju w Urzędzie Miasta Opole
2. **Brzeg:** Bartłomiej Kostrzewa, zastępca burmistrza
3. **Kędzierzyn-Koźle:** Dariusz Kantor, pełnomocnik prezydenta Kędzierzyna-Koźle ds. Subregionu Kędzierzyńsko-Kozielskiego
4. **Kluczbork:** Roman Kamiński, zastępca burmistrza
5. **Nysa:** Anatol Bukala, naczelnik Wydziału Pozyskiwania Funduszy UM w Nysie

ZOGNISKOWANE WYWIADY GRUPOWE (2 WYWIADY):

1. **Brzeg:** Bartłomiej Kostrzewa, zastępca burmistrza (1. i 2. wywiad)
2. **Kędzierzyn-Koźle:** Dariusz Kantor, zastępca kierownika Wydziału Strategii, Rozwoju i Środków Pomocowych (1. wywiad), Beata Pierzchlewicz, kierownik Wydziału Strategii, Rozwoju i Środków Pomocowych (2. wywiad)
3. **Kluczbork:** Roman Kamiński, zastępca burmistrza (1. i 2. wywiad)
4. **Nysa:** Anatol Bukala, naczelnik Wydziału Pozyskiwania Funduszy UM w Nysie (2. wywiad)
5. **Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki:** Przemysław Burtny, kierownik Działu Innowacji (1. wywiad), Małgorzata Gorska-Kokoszka, zastępca kierownika Działu Rozliczeń Projektów PRO (2. wywiad)
6. **Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska:** Piotr Dancewicz, dyrektor biura (1. i 2. wywiad)
7. **Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu:** Aleksandra Walas, kierownik Obserwatorium Integracji Społecznej (1. i 2. wywiad)
8. **Urząd Statystyczny w Opolu:** Danuta Michoń (1. wywiad), Maria Mołodowa (1. wywiad)
9. **Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu:** Renata Cygan, wicedyrektor WUP ds. (1. i 2. wywiad)